

Handwritten notes in Cyrillic script, including words like "Алматы", "Астана", and "Астана қаласы".

Handwritten notes in German script, discussing geographical features and possibly a map projection. Includes phrases like "Dies ist einflügelige...", "Höhe ist...", and "Zunehmend...".

Handwritten date: 7/2/1991

M I T T E K a m i l a r e n z w i s c h e n A l i s a n

*Στους κατοίκους αυτού του τόπου που
αγωνίστηκαν για την Ελευθερία,
την Αξιοπρέπεια και την Ανάπτυξη*

Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

Το εξώφυλλο (Τυμπάκι) και το οπισθόφυλλο (Παξιμάδι)
είναι έργα που φιλοτεχνήθηκαν γι' αυτήν την έκδοση
από το ζωγράφο Αριστόδημο Παπαδάκη.

ΤΥΜΠΑΚΙ

Ηρακλείου Κρήτης

Από τους απελευθερωτικούς αγώνες και τη ναζιστική ισοπέδωση
στην ανοικοδόμηση και την ανάπτυξη

ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης
manoschaliadakis@yahoo.gr

ΣΧΕΔΙΑΣΗ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Νίκος Ντρετάκης

ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Τυποκρέτα
info@kazanakis.g

ΕΚΔΟΣΗ

Quality Tymbaki Business Actions ΙΚΕ.

ΧΟΡΗΓΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Αντώνης Νικολάου Μανιαδάκης

Copyright © 2015 Αντώνης Ν. Μανιαδάκης, Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

Ηράκλειο 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό Σημείωμα	12
Πρόλογος.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	
Η δημιουργία του οικισμού και η προέλευση της ονομασίας του.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	
Το Τυμπάκι από την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας μέχρι την ένωση με την Ελλάδα και το τέλος του Μεσοπολέμου	27
Νεότερες Επίσημες Απογραφές – η εξέλιξη του οικισμού μέχρι το τέλος του Μεσοπολέμου	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄	
Το Τυμπάκι την περίοδο της Μάχης της Κρήτης και της Ναζιστικής Κατοχής	
α) Το Τυμπάκι κατά τη Μάχη της Κρήτης	39
β) Το Τυμπάκι την περίοδο της Ναζιστικής Κατοχής: Κέντρο Καταναγκαστικής Εργασίας – Παθητικής Αντίστασης	44
γ) Ενεργητική Αντίσταση –Η απόπειρα δολοφονίας του Ρόμελ	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄	
Η Απελευθέρωση - Η πρώτη μεταπολεμική περίοδος	
Η Απελευθέρωση.....	91
Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια	
α) Η περίοδος της ανοικοδόμησης	95
β) Ο Εμφύλιος στο Τυμπάκι	103
Το πρόβλημα των ναρκοπεδίων στο Τυμπάκι: Τα θύματα ενός ακήρυχτου πολέμου	109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Από την ανασυγκρότηση στην ανάπτυξη

Το Τυμπάκι μεταπολεμικά: η περίοδος της ανασυγκρότησης	115
Το Τυμπάκι και το αεροδρόμιό του την περίοδο της Δικτατορίας (1967-1974)	127
Το Τυμπάκι και το αεροδρόμιό του μετά τη Μεταπολίτευση	129
Οι εκκλησίες του Τυμπακίου	134
Τα σχολεία του Τυμπακίου.....	143

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

Το Τυμπάκι ως πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης:

Οι απογραφές του πληθυσμού, οι μαρτυρίες, τα τεκμήρια	151

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

Η δημιουργία του Δήμου Τυμπακίου και η κατάργησή του	163
Σύντομο ιστορικό των τοπικών κοινοτήτων του Δήμου Τυμπακίου	168
Επίλογος	178

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Πινάκων με

α) ονόματα πεσόντων Τυμπακιανών,	182
β) διατελεσάντων προέδρων της Κοινότητας Τυμπακίου και	185
γ) δημάρχων Τυμπακίου	185

Παράρτημα αντιπροσωπευτικών εγγράφων από δημόσια και ιδιωτικά αρχεία	187

Παράρτημα Φ.Ε.Κ.	243

Πηγές -Βιβλιογραφία	263

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Εμμανουήλ (Μάνος) Γ. Χαλκιαδάκης διδάσκει Ιστορία στην Πατριαρχική Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Κρήτης. Είναι πτυχιούχος της Φιλοσοφικής Σχολής (Τμ. Ιστορίας - Αρχαιολογίας) του Πανεπιστημίου Κρήτης, διπλωματούχος Ελληνικής Παλαιογραφίας του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος (master) στην Ιστορία από το Πανεπιστήμιο Κρήτης και διδάκτωρ Ιστορίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Επίσης, είναι ερευνητικός συνεργάτης του Ινστιτούτου Ορθόδοξων Χριστιανικών Σπουδών του Κέιμπριτζ, ενώ υπήρξε μεταδιδάκτορας - ερευνητής στα Πανεπιστήμια της Οξφόρδης και Θεσσαλονίκης.

Διετέλεσε υπότροφος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ.), του Ιδρύματος Ωνάση, του Ιδρύματος Λεντάκη, του Ιδρύματος Λάτση και του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Έχει διατελέσει ανώτερος συνεργάτης του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης και διαλέκτης στο Κέντρο Ελληνικών Σπουδών του Χάρβαρντ (CHS GR), στην Οξφόρδη (SEESOX) και στο Κέιμπριτζ (IOCS). Επίσης, έχει διδάξει στη Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια, δημόσια και ιδιωτική, εκπαίδευση.

Είναι, μεταξύ άλλων, εκλεγμένο μέλος της Βασιλικής Ιστορικής Εταιρείας της Βρετανίας (Royal Historical Society) και της Εταιρείας Εκκλησιαστικής Ιστορίας (Ecclesiastical History Society). Έχει δημοσιεύσει πέντε βιβλία και δεκάδες άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά, συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων σε Ελλάδα και Εξωτερικό.

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ήδη από τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αι. εμφανίζεται, με πλήθος άρθρων και μονογραφιών, ηυξημένο το ενδιαφέρον για την μελέτη της *Τοπικής Ιστορίας* με παράλληλη εισαγωγή της και στα σχολικά Αναλυτικά Προγράμματα.

Παρ' όλο που ο όρος «Τοπική Ιστορία» φαίνεται απλός και κατανοητός, όταν αναζητήσουμε να προσδιορίσουμε τα όρια του «τόπου», τότε βρισκόμαστε μπροστά σε ένα δίλημμα, το οποίο σχετίζεται με το αν με την έννοια «τόπος» νοείται η ιδιαίτερη πατρίδα καθενός, ο στενά, δηλαδή, εξεταζόμενος τόπος ζωής και δράσης του ατόμου ή η αναφορά σε μια ευρύτερη περιοχή. Σε πολλές περιπτώσεις, όμως, ο όρος χάνει την ευρύτητά του, όταν συστέλλεται στην Ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας, και σ' αυτή την παρανόηση ευθύνεται, ίσως και ο ίδιος ο όρος «τόπος», που προσδιορίζει στενά ή ευρύτερα γεωγραφικά όρια. Χρειάζεται, επομένως, να διασαφηνιστεί τι εμπίπτει τελικά στο πλαίσιο της «Τοπικής Ιστορίας».

Με τον όρο «Τοπική Ιστορία» μελετάται η Ιστορία ενός ευρύτερου χώρου, όπου υπεισέρχονται κοινοί αλληλοεξαρτώμενοι παράγοντες, διοίκηση, δίκαιο, πολιτική και οικονομικές δομές, κοινοί θρησκευτικοί δεσμοί, σταθερά γεωγραφικά δεδομένα. Έτσι ο «τόπος» δεν ορίζεται μόνο γεωγραφικά, αλλά συνδέεται με το όλο φάσμα των δραστηριοτήτων μας κοινότητας.

Η παρούσα μελέτη του κ. Εμμ. Χαλκιαδάκη: *Τυμπάκι Ηρακλείου Κρήτης. Από τους απελευθερωτικούς αγώνες και τη ναζιστική ισοπέδωση στην ανοικοδόμηση και την ανάπτυξη*, μελετά και καταγράφει τα δεδομένα μιας περιοχής, όπως αυτής του Τυμπακίου, από πλευράς ιστορικής, οικονομικής και πολιτιστικής, εντεταγμένης στο ιστορικό γίγνεσθαι της Νεώτερης Ελλάδος. Με τον τρόπο αυτό η μελέτη της Τοπικής Ιστορίας, της Μικροϊστορίας, γίνεται και μελέτη της Μακροϊστορίας, επειδή τα γεγονότα της πρώτης είναι άμεσα συνδεδεμένα με όσα συμβαίνουν στον ευρύτερο ορίζοντα της Ιστορίας.

Από αυτή την οπτική γωνία παρουσιάζεται η συμμετοχή των κατοίκων του Τυμπακίου στους επαναστατικούς αγώνες της Κρήτης μέχρι την Κρητική Πολιτεία και την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, η τύχη του Τυμπακίου κατά την Γερμανική Κατοχή, με την ολοσχερή κατεδάφιση των οικιών, η συμμετοχή τους στην Αντίσταση, αλλά και ο άλλος εκείνος ειρηνικός αγώνας της ανασυγκρότησης και της ανάδειξης της περιοχής σε πρότυπο, το οποίο ούτε ο Σπύρος Μαρκεζίνης δεν θα μπορούσε να ονειρευτεί με το δικό του μοντέλο των αγροτοπόλεων.

Η αρετή αυτής της μονογραφίας του κ. Εμμ. Χαλκιαδάκη είναι η απόλυτη τεκμηρίωση των γραφομένων με την παράθεση αναφορών σε πρωτογενείς πηγές. Τα ιστορικά γεγονότα εξετάζονται με την παράθεση γραπτών και προφορικών πηγών, πράγμα πολύ σημαντικό, εφόσον η προφορική ιστορία είναι και αυτή μια λανθάνουσα πηγή πληροφοριών, πολύτιμη στην καταγραφή της και συμπληρωματική ή και αναιρετική των γραπτών μνημείων.

Παράλληλα με τα ιστορικά γεγονότα, εξετάζονται η οικονομία της περιοχής, η εκπαίδευση στην όλη της διαχρονική διάσταση, ο πολιτιστικές δραστηριότητες, η δυναμική παρουσία της τοπικής αυτοδιοίκησης και, γενικά, η σφαιρική προβολή της αξιοθαύμαστης κοινότητας της περιοχής του Τυμπακίου, που δικαίως θα πρέπει να σεμνύνεται για το έργο που ολοκλήρωσε στις δεκαετίες που ακολούθησαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Κλείνοντας, θα πρέπει να προσθέσω μια ακόμη μεγάλη αρετή της μονογραφίας του κ. Εμμ. Χαλκιαδάκη· η εργασία του παραμένει έξω από κάθε στρατευμένη θεώρηση της Ιστορίας, ένα ζητούμενο σε πολλούς σύγχρονους ερευνητές. Ο συγγραφέας επιμένει «Όμηρον έξ' Ομήρου σαφηνίζειν», γιατί έτσι πρέπει. Είναι μια τίμια επιστημονική στάση.

Νικόλαος Ε. Παπαδογιαννάκης

Ομότ. Καθηγητής
Πανεπιστημίου Κρήτης

Το ενδιαφέρον μου για την Τοπική Ιστορία, και ιδίως για τη νεότερη περίοδο, αλλά και για τους αγώνες των Κρητικών, ιδιαίτερα κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με οδήγησε στο να μελετήσω την περίπτωση της Ιστορίας του Τυμπακίου.

Η εργασία αυτή αναφέρεται στην Ιστορία της κωμοπόλεως του Τυμπακίου, από την ίδρυση του οικισμού, εντούτοις εξετάζει κυρίως τη συμβολή των Τυμπακιανών στους απελευθερωτικούς αγώνες την περίοδο κυρίως της οθωμανικής κυριαρχίας, αλλά και τους αγώνες τους κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ασφαλώς υπήρξαν και άλλες περιοχές που γνώρισαν τη ναζιστική καταπίεση, όπως η Βιάννος, τα Ανώγεια, η Κάνδανος, τα Σφακιά και άλλα χωριά της Κρήτης. Ωστόσο, στην περίπτωση του Τυμπακίου, υπάρχει η ακόλουθη ιδιαιτερότητα: την περίοδο εκείνη το Τυμπάκι ισοπεδώθηκε σχεδόν ολοκληρωτικά από τα ναζιστικά στρατεύματα κατοχής, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν τα υλικά των καταστραμμένων οικιών για την κατασκευή του πολεμικού αεροδρομίου Τυμπακίου, που ήταν το μεγαλύτερο των Βαλκανίων. Στο πλαίσιο της κατασκευής του αεροδρομίου, το Τυμπάκι αποτέλεσε το κέντρο καταναγκαστικής εργασίας στην Κρήτη. Παράλληλα, υπήρξε κέντρο ανεφοδιασμού των ναζιστικών στρατευμάτων που πολεμούσαν τα συμμαχικά στρατεύματα στη Βόρεια Αφρική και αυτό επιβεβαιώνεται και από την επίσκεψη του στρατάρχη Ρόμελ, για να το επιθεωρήσει. Εκεί, λίγο έλειψε να δολοφονηθεί, και αυτή η αποτυχημένη απόπειρα παραλίγο να άλλαζε το σκηνικό του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Ιδιαίτερο, όμως, ενδιαφέρον έχει ο αγώνας των κατοίκων του μεταπολεμικά, μέσα σε συνθήκες ένδειας, και έλλειψης επαρκούς κρατικής ενίσχυσης. Οι Τυμπακιανοί ξαναέκτισαν τις οικίες τους, φύτεψαν τις καλλιέργειές τους και, μέσα από σκληρή δουλειά, κατάφεραν, στα τέλη της δεκαετίας του 1970, να γίνουν πρώτοι σε κατά κεφαλήν εισόδημα στην Ελλάδα, και πιθανόν στην Ευρώπη. Αυτή η άνοδος του βιοτικού επιπέδου σε συνδυασμό με την αύξηση του πληθυσμού, παρά την υπογεννητικότητα που μαστίζει τη χώρα, δεν αποτελεί ένα νομοτελειακό γεγονός, μία γραμμική εξέλιξη, ένα φυσικό επακόλουθο. Αντίθετα, είναι μία ιδιαίτερη περίπτωση που παρουσιάζει εξαιρετικό ερευνητικό ενδιαφέρον και σχετίζεται με τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της κάθε περιόδου, αλλά και με την ιδιοσυγκρασία, την εργατικότητα, τις αντιλήψεις και τις προσωπικές επιλογές των κατοίκων του Τυμπακίου.

Ασφαλώς, η εργασία αυτή δεν στοχεύει στο να πλέξει το εγκώμιο της

Ιστορίας μίας συγκεκριμένης περιοχής. Κάτι τέτοιο απέχει μακράν από τους στόχους του συγγραφέα και την ίδια την έννοια της ιστορικής συγγραφής. Σκοπός της είναι να εξετάσει αυτή την ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα περίπτωση της Ιστορίας της κωμοπόλεως του Τυμπακίου, να συμπληρώσει την υπάρχουσα βιβλιογραφία και να συνδέσει την Ιστορία της Κωμοπόλεως με την ευρύτερη Ελληνική Ιστορία και την αέναη προσπάθεια των κατοίκων αυτού του τόπου για επιβίωση, μέσα από τις δυσκολίες που είχαν να αντιμετωπίσουν στις διάφορες φάσεις της Ιστορίας. Το γεγονός ότι ο γράφων δεν κατάρχεται από το Τυμπάκι ή την ευρύτερη περιοχή του, επέτρεψε την εξέταση της περίπτωσης αυτής αποστασιοποιημένα, μακριά από τυχόν συγγενικές ή φιλικές σχέσεις που ενδεχομένως να επηρέαζαν, σε κάποιο βαθμό, τη διαμόρφωση αυτής της εργασίας.

Η μελέτη αυτή συνδέεται με τη Μακροϊστορία, που επικεντρώνεται στις γενικότερες συνθήκες της εκάστοτε εποχής και στο ρόλο των προσωπικοτήτων. Από την άλλη, ασφαλώς συσχετίζεται και με την Τοπική Ιστορία, που πραγματοποιείται σε μικρότερη κλίμακα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι παραμελείται η γνώση του ευρύτερου ιστορικού χώρου. Παράλληλα, αποκαλύπτει τη Μικροϊστορία του τόπου, καθώς μελετά την καθημερινότητα των ανθρώπων και ανακαλύπτει άγνωστες πτυχές της σχέσης του ανθρώπου με το χώρο και το χρόνο, προκειμένου να κατανοηθούν. Η Μικροϊστορία μελετά σε μικρότερο πεδίο ευρύτερες ιστορικές εξελίξεις. Αναφέρεται στην ιστορία ενός ατόμου ή μίας κοινωνικής ομάδας ή, στην περίπτωσή μας, μίας κοινότητας, και συνδέεται με όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής. Η εστίαση των γεγονότων στο μικρό επίπεδο της Ιστορίας δεν κατακερματίζει αναγκαία την ιστορική γνώση· αντίθετα, μέσα από τη Μικροϊστορία, αντικατοπτρίζεται συνεκδοχικά η ευρύτερη Ελληνική Ιστορία, κυρίως των νεότερων χρόνων. Τέλος, μπορεί να δώσει βαρύτητα στις αναμνήσεις των ανθρώπων και σε μεμονωμένα γεγονότα, ενώ η αφήγηση πολλών «ιστορικών διηγήσεων» μπορεί να φωτίσει καλύτερα το παρελθόν και να ενισχύσει την εγκυρότητα του ιστορικού λόγου¹.

¹ Πρβλ. Georg Iggers, *Η Ιστοριογραφία στον 20ό αιώνα. Από την επιστημονική αντικειμενικότητα στην πρόκληση του μεταμοντερνισμού*, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2006.- Χαρακτηριστικό έργο «Μικροϊστορίας» είναι το έργο του Carlo Ginzburg, *Το τυρί και τα σκουλήκια. Ο κόσμος ενός μωλανά του 16ου αιώνα*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2008.- Γενικότερα για αντικείμενο της Ιστορίας βλ. και Eric Hobsbawm, *Για την Ιστορία*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1998.

Για τη συγγραφή αυτής της μελέτης ιδιαίτερα χρήσιμη υπήρξε η έρευνα σε ελληνικά αρχεία, δημόσια και ιδιωτικά, αλλά και βρετανικές, αμερικανικές και γερμανικές αρχειακές συλλογές. Παράλληλα, πολύ χρήσιμα αποδείχθηκαν τα βιβλία του πρώην προέδρου της κοινότητας Τυμπακίου Αλκιβιάδη Σταυριανάκη με τίτλο *Τυμπάκι: ανάμνησεις και βιώματα από μία δύσκολη εποχή*², και της Αριάδνης Τσαγκαράκη – Ταβερναράκη, με τίτλο *Τυμπάκι*³. Επίσης, το έργο του Σμήναρχου ε.α. Γεώργιου Ορφανάκη *Ιστορία του αεροδρομίου Τυμπακίου*⁴. Τέλος, οι συνεντεύξεις – μαρτυρίες των ανθρώπων που έζησαν κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η έρευνα στον τοπικό, κυρίως, τύπο, αλλά και αυτοτελείς δημοσιεύσεις και δημοσιευμένα άρθρα σε περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων και συλλογικούς τόμους αποδείχθηκαν απαραίτητα για την ολοκλήρωση της συγγραφής αυτής της εργασίας.

Το Παράρτημα αντιπροσωπευτικών εγγράφων της εποχής από ιδιωτικά και δημόσια αρχεία, κυρίως της Κοινότητας και του Δήμου Τυμπακίου, αλλά και ξένες αρχειακές συλλογές και δημοσιεύματα του τύπου πλαισιώνουν και συμπληρώνουν το κείμενο, μέσα από τις πηγές. Παράλληλα, οι πίνακες, οι εικόνες και οι φωτογραφίες προεκτείνουν και επεξηγούν το γραπτό λόγο.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στον κ. Νικόλαο Παπαδογιαννάκη, ομότιμο καθηγητή του Πανεπιστημίου Κρήτης, πρώην κοσμήτορα της Σχολής Επιστημών Αγωγής και πρόεδρο της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας Ρεθύμνης, για την τιμή που μου έκανε να προλογίσει το βιβλίο αυτό και στο ζωγράφο Αριστόδημο Παπαδάκη για τα έργα του που κόσμησαν το βιβλίο. Επίσης, ευχαριστώ θερμά τον προϊστάμενο της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου κ. Δημήτρη Σάββα και τους εργαζόμενους στη Βιβλιοθήκη Στέφανο Γρατσέα, Στεφανία Τερζάκη, Γιάννη Αλεξανδράκη και Μηνά Γεωργιάδη για τη βοήθειά τους στην έρευνά μου. Επιπλέον, ευχαριστώ ιδιαίτερα τον δήμαρχο Φαιστού κ. Αρμουτάκη για την άδεια έρευνας, τον αντιδήμαρχο Φαιστού κ. Νικόλαο Παπουτσάκη, και την προϊσταμένη των γραφείων του Δήμου στο Τυμπάκι, κυρία Ειρήνη Αλεγκάκη, για τη συμβολή τους στην έρευνα αυτή.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στην Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών και στον πρόεδρό της καθηγ. Αλέξη Καλοκαιρινό, στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, και ιδιαίτερα στον επιμελητή των Ιστορικών Συλλογών του Μουσείου Αγησίλαο Καλουτσάκη, καθώς και στη Δ/ση και στο προσωπικό των Αρχείων της Μεγάλης Βρετανίας, των Γερμανικών Αρχείων του Freiburg,

των Αμερικανικών Αρχείων, στα Γενικά Αρχεία του Κράτους-Αρχεία Νομού Ηρακλείου, στο δικηγόρο Ν. Σφακιανάκη για την ευγενική παραχώρηση εγγράφων από το προσωπικό του αρχείου, στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος/Τμήμα Ανατολικής Κρήτης (ΤΕΕ/ΤΑΚ), στους εργαζόμενους στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης, και στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο, και ξεχωριστά στην κυρία Ελένη Κωβαίου. Επίσης, θερμές ευχαριστίες οφείλω στους Νίκο Μαρκάκη, Αριστόδημο Παπαδάκη, Στράτο Κατσαράκη, Ιωάννη Καπετανάκη, Μιχαήλ Μανιαδάκη, Νικόλαο Μανιαδάκη, Ιδομενέα Μηλολιδάκη, Στράτο Ψωμαδάκη και Μαρία Ψωμαδάκη, που μοιράστηκαν τις αναμνήσεις τους από εκείνη την εποχή, συμβάλλοντας από την πλευρά τους στην καταγραφή της τοπικής Ιστορίας, διασώζοντας την ιστορική μνήμη. Οι τελευταίες συνεντεύξεις αποτελούν σημαντικές μαρτυρίες μιας δύσκολης για τη χώρα περιόδου. Επιπρόσθετα, ευχαριστώ τη Ρομίνα Ασκοξυλάκη για την πολύτιμη βοήθειά της στην έρευνά μου, και κυρίως για όσες συνεντεύξεις πήρε από διάφορα πρόσωπα που έζησαν κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και για την ευγενική παραχώρηση του υλικού αυτού για τις ανάγκες της συγγραφής του βιβλίου.

Ευχαριστίες οφείλω στην Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) στην Αθήνα, στο Τμήμα Στατιστικής του Νομού Ηρακλείου και στον κ. Εμμανουήλ Δρεττάκη, οικονομολόγο, πανεπιστημιακό και πρώην αντιπρόεδρο της Βουλής, στο φιλόλογο Ανδρέα Λενακάκη, καθώς και στον πρωτοσύγκελλο της Ιεράς Μητροπόλεως Γορτύνης και Αρκαδίας, π. Ιωακείμ Καρανδινό και στους πατέρες Γεώργιο Ντισπυράκη και Ευάγγελο Μηλολιδάκη. Θερμές ευχαριστίες οφείλω στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ηρακλείου, στη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ηρακλείου, και ιδιαίτερα στην προϊσταμένη Εκπαιδευτικών Θεμάτων κυρία Στέλλα Τσαχάκη, τον εκπαιδευτικό κ. Δημήτρη Σφακάκη και στο διευθυντή του 2ου Δημοτικού Σχολείου Τυμπακίου κ. Φραγκίσκο Γιαννακάκη, για τη βοήθειά τους στη συγκέντρωση πληροφοριών για τα σχολεία της Κωμοπόλεως. Επίσης, ευχαριστώ θερμά την κυρία Μελά, το φιλόλογο και φίλο Εμμ. Ανδρουλιδάκη και την καλή συνάδελφο και τουρκολόγο Φωτεινή Χαιρέτη για τη βοήθειά τους στην έρευνά μου, τις εκδόσεις «Τυποκρετα» και όλους όσους με τον έναν ή τον άλλο τρόπο συνέβαλαν στη συγγραφή αυτού του βιβλίου. Ξεχωριστά, ευχαριστώ θερμότατα τον Αντώνη Μανιαδάκη, διευθύνοντα σύμβουλο των «Μινωικών Γραμμών», για την πολύτιμη βοήθειά του σε αυτήν την έρευνα και για την έκδοση του βιβλίου που αφορά στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Θα αποτελούσε παράλειψη να μην αναφέρω τις πιο θερμές μου ευχαριστίες στη σύζυγό μου Μαρία που με στήριξε κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης έρευνάς μου και της συγγραφής αυτού του έργου.

Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

2 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *Τυμπάκι: ανάμνησεις και βιώματα από μία δύσκολη εποχή*, Ηράκλειο Κρήτης 1996.

3 Αριάδνη Τσαγκαράκη – Ταβερναράκη, *Τυμπάκι*, Αθήνα 1994.

4 Γεώργιος Η. Ορφανάκης Σμχος Ε.Α., *Ιστορία Αεροδρομίου Τυμπακίου. Σεπτέμβριος 1941 - σήμερα*, Ηράκλειο 2005.

Η δημιουργία του οικισμού
και η προέλευση της ονομασίας του

Το Τυμπάκι αποτελεί σημερινή κωμόπολη και ιστορική έδρα του Δήμου Φαιστού⁵. Στο παρελθόν αποτέλεσε έδρα του Δήμου Τυμπακίου⁶. Για την προέλευση του ονόματός του εξόχως ενδιαφέρουσα είναι η μελέτη του Ανδρέα Λενακάκη⁷. Πρώτη μέχρι στιγμής γνωστή γραπτή αναφορά του οικισμού *Chimbachi* γίνεται σε έγγραφο του 1248⁸. Ο οικισμός αναφέρεται και το 1390 σε έγγραφο του Δουκικού Αρχείου της Κρήτης, ως *Chimbachi* στη *Messarea*. Το 1577 αναφέρεται στην απογραφή του Francesco Barozzi ως *Timbachi mettochio*. Στην απογραφή του 1583 του Pietro Castrolilaca δεν υπάρχει καμία αναφορά του οικισμού. Το 1630 ο Francesco Basilicata αναφέρει δυο οικισμούς με το όνομα «Τυμπάκι Απάνω» και «Τυμπάκι Κάτω» (*Timbachi Arano*, *Timbachi Cato*), που δεν συναντώνται σε άλλες απογραφές. Οι Nicolaus Visscher (1638), Vincenzo Coronelli (1689) και Georg Mattheus Seutter (περ. 1725) αναφέρουν τον οικισμό σε χάρτες τους με τη λανθασμένη γραφή *Timeachi* και *Timeachi cato*⁹.

Στις τουρκικές απογραφές του 1671 και 1672 καταγράφεται ως *Dibaki* με

5 Πρβλ. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β΄, αριθ. 1292, 11 Αυγούστου 2010, Απόφαση αριθ. 45892, σ. 17446.

6 Πρβλ. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Α΄, αριθ. 244, 4 Δεκεμβρίου 1997, Νόμος υπ' αριθ. 2539 «συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», σ. 8804: «[...] Δήμος Τυμπακίου αποτελούμενος από το δήμο Τυμπακίου και τις κοινότητες: 1. Βώρων, 2. Γρηγορίας, 3. Καμαρών, 4. Καμηλαρίου, 5. Κλήματος, 7. Λαγολίου, 8. Μαγαρικαρίου, 9. Πιτσιδίων, 10. Σίβα, 11. Φανερωμένης, οι οποίοι[ες] καταργούνται. Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Τυμπάκι του τέως δήμου Τυμπακίου».

7 Ανδρέας Λενακάκης, *Πυργιώτισσα: Ονομάτων Επίσκεψις*, εκδ. Δήμος Ηρακλείου, Βικελαία Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2013.

8 “*casale nomine Chimbachi quod habet bouum de terra duo*”.

9 Λενακάκης, *Πυργιώτισσα: Ονομάτων Επίσκεψις*, ό.π., σ. 103-104.

40 κατοίκους υπόχρεους σε φόρο. Το 1783 αναφέρεται εσφαλμένα από τους De Bonneval και Dumas ως *Disbachy*. Οι ίδιοι το καταγράφουν ως *Disbachi* στο συνοδευτικό χάρτη τους. Με τη γραφή *Dibaki* καταγράφεται και το 1834 στην αιγυπτιακή απογραφή, με 95 χριστιανικές και 3 μουσουλμανικές οικογένειες. Ο Spratt (1852) καταγράφει τον οικισμό ως *Tybakī*. Είναι η παλαιότερη καταγραφή του ονόματος του οικισμού με *v*, η οποία το συνδέει προφανώς με την ελληνική λέξη *τύμβος*. Στην έκθεση ωμοτήτων του 1866 ο οικισμός καταγράφεται ως *Τυμπάκι*, ενώ το 1881 ορίζεται ως έδρα Δήμου με το ίδιο όνομα, το οποίο και διατηρεί μέχρι σήμερα¹⁰.

Ο πρώην πρόεδρος της Κοινότητας Τυμπακίου Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, στο υπόμνημά του προς το Υπουργείο των Εσωτερικών, στις 30 Ιανουαρίου του 1957, αναφέρει τα ακόλουθα για την ίδρυση του Τυμπακίου. «Το Τυμπάκι ιδρύθη υπό ποιμένος, ὅστις ἔλαβε μέρος ὡς ὑποτακτικός τοῦ Κιουπρουλή, στήν πολιορκίαν τοῦ Ἡρακλείου. Ὁ ἀνωτέρω ποιμήν μετὰ τήν ἄλωσιν τοῦ Ἡρακλείου ἔλαβεν ὡς δῶρον τὸ 1660 παρά τοῦ Κιουπουρλή 45 πρόβατα τὰ ὁποῖα ἔβοσκε εἰς τήν σημερινή θέσιν τοῦ χωρίου ὅπου ἐγκατέστησε τήν στάνην του καὶ ἔκτισε τὸ πρῶτον σπίτι. Πέριξ τῆς στάνης καὶ εἰς μικράν ἀπόστασιν εὐρίσκοντο οἱ οἰκισμοὶ Ἁγίου Ἀνδρέου, Ξηροῦ Χωριοῦ, Συμπάλλουσας, Ἁγίας Τριάδος καὶ Πυργιώτισσας. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ τοῦ Ξηροῦ Χωριοῦ μετώκισαν πρῶτοι εἰς τὸν περὶ τήν στάνην χώρον, ὅπου εὐρέθη νερό, τοῦ ὁποῖου οὗτοι ἔστεροῦντο πρότερον. Τούτους ἐμιμήθησαν ἀργότερον οἱ κάτοικοι τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ Συμπάλλουσας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον καταφύγει καὶ οἱ διασωθέντες κάτοικοι τῆς Πυργιώτισσας, ἥτις ἐκαταστράφη ὑπὸ τῶν πειρατῶν, φοβούμενοι τὴν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τουρκικὴν ἐκδικητικότητα καὶ τὴν ἐνεσκήψασαν ἐν τῷ μεταξύ πανώλην. Οὕτως προήλθεν τὸ Τυμπάκι»¹¹.

Τα παραπάνω σχετίζονται με την προφορική λαϊκή παράδοση, ενώ φαίνεται πως υπάρχουν κάποιες ιστορικές ανακρίβειες. Το Τυμπάκι προϋπήρχε τουλάχιστον από το 13ο αιώνα και ο Χανδακας, δηλαδή το Ηρακλειο, έπεσε το 1669 και όχι το 1660, όπως αναφέρεται στο υπόμνημα¹².

Αναφορικά με την προέλευση του ονόματος, κατά τον Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, «[...] η γραφή του *Τυμπακίου* με *v* κάνει την εμφάνισή της με την επικράτηση της ελληνικής γραφής στα επίσημα έγγραφα, επειδή ήταν διάχυτη η άποψη ότι το όνομα προέρχεται από τη λέξη *τύμβος* + υποκοριστικό επίθημα *-άκιον* > *Τυμβάκιον*. Την ίδια ερμηνεία δίνει και το κοινοτικό συμβούλιο Τυμπακίου στο προαναφερθέν υπόμνημά του προς το Υπουργείο

Εσωτερικών: «Τὸ ὄνομα Τυμπάκι, ὑποκοριστικὸν τοῦ ὀνόματος *τύμβος*, προέρχεται ἐκ τινός τύμβου, ὅστις ἀσφαλῶς ὑπῆρχεν ἐκεῖ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους».

Η παραπάνω ερμηνεία αντικρούεται από τον Ανδρέα Λενακάκη, καθώς τύμβοι, φυσικοί ή τεχνητοί, δεν υπήρξαν στην περιοχή του Τυμπακίου. Ο δάσκαλος του Τυμπακίου Εμμανουήλ Χριστοδουλάκης σε πίνακα των τοπωνυμίων του Τυμπακίου προς την Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, το 1953, θεωρεί ότι το όνομα του χωριου προέρχεται από τον *τύμβο*. Και ο Στ. Σπανάκης αποδέχεται την ετυμολογία από τον *τύμβο* και την ύπαρξη του οικισμού *Ἅγιος Ανδρέας* «που ήταν βορειοανατολικά στο Τυμπάκι, στους πρόποδες κωνικού λόφου, δηλαδή τύμβου απ' όπου και το όνομα Τυμπάκι, υποκοριστικό του *τύμβος*». Ωστόσο, τέτοιος λόφος δεν υπάρχει¹³.

Ένα νέο στοιχείο ενδεχομένως θα μπορούσε να επαναφέρει την άποψη ότι το όνομα «Τυμπάκι» συσχετίζεται με τον «τύμβο». Στην περιοχή του αεροδρομίου Τυμπακίου, στις αρχές του 20ού αιώνα, βρέθηκε κυκλικός θολωτός τάφος¹⁴. Συνήθως οι θολωτοί τάφοι στην ηπειρωτική Ελλάδα εξωτερικά καλύπτονταν με χώμα, ώστε να σχηματισθεί ένα είδος «τύμβου». Ωστόσο, οι θολωτοί τάφοι που απαντούν στην Κρήτη και ειδικά στην περιοχή της Μεσσαράς κατά την Πρωτομινωική περίοδο είναι υπέργειοι χωρίς τύμβο. Επομένως, η προσπάθεια συσχέτισης ίσως να συνδέεται με το ότι ο τύμβος κατέληξε συνώνυμη έννοια της λέξης τάφος και στην ευρύτερη περιοχή του Τυμπακίου ανακαλύφθηκαν ταφικά μνημεία.

Ο φιλόλογος Γ. Μαλεφιστάκης, επισημαίνει ότι το Τυμπάκι αναφέρεται ως μετόχι *Timbachi mettochio*, δηλαδή τόπος που έμεναν οι καλλιεργητές – ενοικιαστές κάποιου φέουδου. Προφανώς σ' αυτή τη σκέψη τον οδήγησε η παρουσία του τοπωνυμίου *στου Ντούμπο το Στρατάκι*, που διασώζεται στην περιοχή του Τυμπακίου¹⁵.

Η Αργίνη Φραγκούλη ετυμολογεί το τοπωνύμιο *Ντιμπάκι*, που εντοπίζεται στο Ρέθυμνο (:), από το αραβικό *deba*, που σημαίνει αρκούδα, άποψη όμως που στερείται επαρκούς τεκμηρίωσης¹⁶.

Ο Σταυριανάκης υποστηρίζει ότι η γραφή *Τυμπάκι* με *v* είναι εσφαλμένη, άποψη που, κατά τον Ανδρέα Λενακάκη, φαίνεται να έχει λογική τεκμηρίωση. «Το τοπωνύμιο είναι *Dibaki* και όχι *Timbaki*. *Dibaki* το αποκαλούν ακόμα και σήμερα οι κάτοικοί του και τους εαυτούς τους *Dibakianούς* και

10 Ό.π., σ. 103.

11 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *Το Τυμπάκι. Αναμνήσεις και βιώματα από μία δύσκολη εποχή*, Ηράκλειο Κρήτης 1996, σ. 99-100.

12 Πρβλ. Λενακάκης, *Πυργιώτισσα: Ονομάτων Επίσκεψις*, ό.π., σ. 105.

13 Ό.π., σ. 105-106.- Για τον πίνακα των τοπωνυμίων της Ε.Κ.Ι.Μ. βλ. και Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, *Συγκεντρωτικός Πίναξ Διδασκαλικών Περιφερειών Κρήτης κατά Νομούς και Εκπαιδευτικής Περιφέρειας εμφανίων την κίνησιν των αιτηθέντων τοπωνυμικών καταλόγων. Νομός Ηρακλείου*, φάκ. 1 (1-250), Τυμπάκι Α22 (458), έγγραφο του δημοδιδασκάλου Εμμανουήλ Χριστοδουλάκη προς την Ε.Κ.Ι.Μ., 24 Μαρτίου 1953, αρ. εγγρ. 1-3.

14 Γεώργιος Η. Ορφανάκης Σμχος Ε.Α., *Ιστορία Αεροδρομίου Τυμπακίου. Σεπτέμβριος 1941 – σήμερα*, Ηράκλειο 2005, σ. 102.

15 Λενακάκης, ό.π., σ. 106.

16 Ό.π., σ. 106.

όχι *Τυμπακιανούς*. Ο όρος *Τυμπάκι* προσδιόριζε το γενικότερο χώρο του κάμπου της Μεσαράς, βορειοδυτικά της Αγίας Τριάδας, από τους αμμόλοφους της Παχιάς Άμμου, στα σύνορα με το Καλαμάκι, μέχρι τον Κόκκινο Πύργο. *Dυβακιανοί* ήταν οι κάτοικοι της Αγίας Τριάδας, της Συμπάλλουσσας, του Φωτεινόπουλου, ακόμα και του Ξηρού Χωριού και του Αγίου Ανδρέα (στον Αργουλιά)· αλλά και σήμερα οι κάτοικοι του Κόκκινου Πύργου αποκαλούνται και αυτοχαρακτηρίζονται *Dιβακιανοί*. Ο όρος προσδιορίζει το χώρο εκείνο που βρεχόταν από το «Γέρο Ποταμό και το Μάγερο και εκτεινόταν από την ελώδη περιοχή του *Αφραθιά* ως την *Καταλυκή*»¹⁷.

Για την ερμηνεία του τοπωνυμίου εξόχως ενδιαφέρουσα είναι η άποψη του Ανδρέα Λενακάκη που το σχετίζει με την αρχαία κρητική πόλη *Θήβη* και τη ρίζα *ak-* (= νερό): *Θήβα* + ρίζα *ak* + επίθημα *-ιον* > *Θηβάκιον* > *Θηβάκι* > *Τηβάκι* > *Tibaki* > *Τημπάκι*. Κατά την ίδια άποψη, «[...] λόγω παρετυμολογίας συνδέθηκε με τον *τύμβο*, από τον οποίο άντλησε την ορθογραφία του. Είναι δηλαδή το *Τημπάκι* η περιοχή της αρχαίας *Θήβης* με τα νερά της»¹⁸. Το ελώδες της περιοχής δεν μαρτυρεί μόνον η παρουσία του Γέρο Ποταμού, του Μαγέρου και τα τοπωνύμια στον *Αφραθιά*, κ.ά. αλλά και οι περιγραφές των επισκεπτών της περιοχής, όπως αυτή του Buondelmondi και των De Bonneval Philippe – Dumas Mathieu. Σύμφωνα με αυτή, «Το έδαφος γύρω από το Τυμπάκι είναι υπερβολικά ελώδες. Αυτή η πολύ χαμηλή περιοχή πρέπει να πλημμυρίζει από τη θάλασσα». Με αυτό τον τρόπο ερμηνεύεται γραφή *Chimbachi* των δυο πρώτων γραπτών αναφορών στον οικισμό. «[...] Το αρχικό *Chi-* σίγουρα δεν αποδίδει ηχητικά τη συλλαβή *Ti-* που χρησιμοποίησαν διακόσια χρόνια αργότερα οι απογραφείς. Ίσως είναι μια απόπειρα των Ενετών να αποδώσουν τη συλλαβή *Θη* [...] Ωστόσο, η παρετυμολογία του τοπωνυμίου από το αρχαιοπρεπές *τύμβος* + *-άκιον* > *Τυμβάκιον* > *Τυμπάκιον* > *Τυμπάκι* υπερίσχυσε μέχρι και σήμερα». Ανεξάρτητα από την ερμηνεία που μπορεί να δώσει κάποιος στο τοπωνύμιο, είναι δύσκολο να αμφισβητηθεί η εκφορά του ονόματος ως *Δυβάκι* [με ντ]¹⁹.

Ο Αυστριακός περιηγητής F. W. Sieber, που επισκέφθηκε την Κρήτη στα 1817, αναφέρεται και στην ύπαρξη του οικισμού του Τυμπακίου. Μεταξύ άλλων, αναφέρει: «[...] Με μεγάλη δυσκολία και αφού πλήρωσα πολλά, προμηθεύτηκα ένα ωραίο άλογο και βρήκα ένα νεαρό Τούρκο να με συνοδέψει· με οδήγησε από το Νέο Καστέλλι στο Τυμπάκι, ένα παραθαλάσσιο χωριό κοντά στο αρχαία Μέταλον, στα Μάταλα, το λιμάνι της αρχαίας πόλης της Γόρτυνας [...]»²⁰. Το Τυμπάκι δεν αναφέρεται στη χωρογραφία της Κρήτης του 1818 που συντάχθηκε από τον Ζαχαρία Πρακτικίδη²¹.

Συνοψίζοντας, το Τυμπάκι πιθανότατα δεν έχει καμία ετυμολογική συγγένεια με τον Τύμβο, ενώ ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και περισσότερο πειστική φαίνεται η άποψη του Ανδρέα Λενακάκη, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω ερμηνείες.

17 Ό.π.

18 Λενακάκης, ό.π., σ. 107. - Βέβαια, ο Αντώνης Θ. Βασιλάκης, στο βιβλίο του *Οι 147 πόλεις της Αρχαίας Κρήτης*, την ταυτίζει με επιφύλαξη με τον οικισμό Σίβα της επαρχίας Πυργιωτίσσας. Βλ. σχετικά Αντώνης Θ. Βασιλάκης, *Οι 147 πόλεις της Αρχαίας Κρήτης*, Ηράκλειο 2000, σ. 93.

19 Λενακάκης, ό.π., σ. 106-107.

20 F. W. Sieber, *Ταξιδεύοντας στη νήσο Κρήτη το 1817*, μτφρ.: Δ. Μούστρη, Εισαγωγή –Σχόλια: Γιάννης Γρυντάκης, εκδ. Ιστορητής, Αθήνα 1994, σ. 278-279.

21 Πρβλ. Ζαχαρία Πρακτικίδου, παραστάτου πληρεξουσίου και γενικού φροντιστού της Δικαιοσύνης τω 1822-1829, *Χωρογραφία της Κρήτης*, (Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος/ Τμήμα Ανατολικής Κρήτης, Ηράκλειο 1983 [Πρώτη έκδοση το 1818]).

Τοπωνύμια του Τυμπακίου, όπως καταγράφηκαν το 1953 (έγγρ. 1-3), στα οποία επισημαίνεται και η προέλευση του ονόματος του Τυμπακίου εκ του Τύμβου

Τυμπακίω 18 24-3 1953

Α
22(456)

Επί απάντησιν τοῦ ἑξ' ἠμεῶν. Τῶν (66) ἀμετρητῶν ἐργαζομένων, ἔχει τὴν κατὰ τὴν αἰῶν ἀποστέλλου τὸν κατωτέρω πίνακα τοπωνυμίων τῆς δημοτικῆς μου περιφέρειας.
Μετὰ τῆς

Π Ι Ν Α Κ

τῶν τοπωνυμίων τῆς περιοχῆς τῶν χωρίων Τυμπακίου - Πυργισίδαις
Συνταχθεὶς ὑπὸ Ἑμμ. Χρυσοδουλῆου Δημ. Γλῶσσ.

Α.Α.	ΤΟΠΩΝΥΜΙΟΝ	ΕΙΔΟΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ (ἔδαφος, κτήριον, ἕδος κ.τ.π.)	ΕΙΣΑΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ (ἐπιγραφικαί, ἱστορικαί κ.τ.π.)
1	Τὸ Τυμπακίον	κωμόπολις	ἔδαφος τῶν Τύμβου -
2	Ξετ' ἀγαθιάνα	Γετονία	
3	Ξετ' ἄνω-Τυμπακίου ἡμῶν	Ξυνοικία	
4	Τὰ Μετάρια	τοσοδία - τοῦρνοιο νινυρῶν	
5	Σαραντιάδα	ἀγροικὴ περιφέρεια	
6	Μαναράμι	τοσοδία	
7	Ξετ' Καταλυκί	"	ἔδαφος τῶν ἄνω τῶν -
8	Ἡ τῶν κτηνῶν Πύργος	Παραδεικτικὴ ἐνοικιοκράτεια	ἔδαφος τῶν κτηνῶν Πύργου καὶ τῶν κτηνῶν Πύργου
9	Ξετ' ἄνω-Πύργου ἡμῶν	ἀγροικὴ περιφέρεια -	
10	Ξετ' ἄνω	"	
11	Ξετ' Μανιράμι	"	
12	Ξετ' Κασσιὰ ἔδαφος	"	
13	Ξετ' ἄνω	"	
14	Ξετ' ἄνω τῶν Πυργισίδαις	"	
15	Ξετ' ἄνω τῶν Πυργισίδαις	"	
16	Ξετ' ἄνω	"	
17	Ξετ' ἄνω τῶν Πυργισίδαις -	Παναχία ἢ ἑμποδιστικὴ	ἔδαφος τῶν Πυργισίδαις καὶ τῶν Πυργισίδαις
18	Ξετ' ἄνω	ἀγροικὴ περιφέρεια	
19	Ξετ' ἄνω	τοσοδία	
20	Ξετ' ἄνω	ἀγροικὴ περιφέρεια	

Α.Α.	ΤΟΠΩΝΥΜΙΟΝ	ΕΙΔΟΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ (ἔδαφος, κτήριον, ἕδος κ.τ.π.)	ΕΙΣΑΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ (ἐπιγραφικαί, ἱστορικαί κ.τ.π.)
21	Ξετ' Πύργου	ἀγροικὴ περιφέρεια	
22	Ξετ' Πλαταιδία	"	
23	Ξετ' Φασσιόφυλλον	Πλάσιον τῶν Πυργισίδαις ἢ Φασσιόφυλλον ἢ τῶν ἀγροικῶν	
24	Ξετ' ντουλούρια	ἀγροικὴ περιφέρεια	
25	Ξετ' Πυργισίδαις	"	
26	Ξετ' Πυργισίδαις	κωμόπολις ἢ ποταμὸς ἢ Πυργισίδαις	ἄλλοτε χωριὸν καλεῖται ἢ ἰστορικῶς ἔδαφος
27	Ξετ' Πυργισίδαις	χωριὸν	
28	Ξετ' Πυργισίδαις	τοσοδία	
29	Ξετ' Πυργισίδαις	χωριὸν	
30	Ξετ' Πυργισίδαις	"	
31	Ξετ' Πυργισίδαις	ἀγροικὴ περιφέρεια	
32	Ξετ' Πυργισίδαις	χωριὸν	
33	Ξετ' Πυργισίδαις	"	
34	Ξετ' Πυργισίδαις	"	
35	Ξετ' Πυργισίδαις	"	
36	Ξετ' Πυργισίδαις	μικρὸ χωριὸν	
37	Ξετ' Πυργισίδαις	ἀγροικὴ περιφέρεια	
38	Ξετ' Πυργισίδαις	χωριὸν	
39	Ξετ' Πυργισίδαις	τοσοδία	ἔδαφος τῶν Πυργισίδαις καὶ τῶν Πυργισίδαις
40	Ξετ' Πυργισίδαις	ἀγροικὴ περιφέρεια	ἔδαφος τῶν Πυργισίδαις καὶ τῶν Πυργισίδαις
41	Ξετ' Πυργισίδαις	χωριὸν	
42	Ξετ' Πυργισίδαις	χωριὸν	
43	Ξετ' Πυργισίδαις	"	
44	Ξετ' Πυργισίδαις	ἐμποδιστικὴ ἢ ἐμποδιστικὴ	ἔδαφος τῶν Πυργισίδαις καὶ τῶν Πυργισίδαις
45	Ξετ' Πυργισίδαις	ἀγροικὴ περιφέρεια	
46	Ξετ' Πυργισίδαις	τοσοδία ποταμοῦ	
47	Ξετ' Πυργισίδαις	περιφέρεια περιστεριῶν	
48	Ξετ' Πυργισίδαις	περιφέρεια κωμῶν	
49	Ξετ' Πυργισίδαις	κωμόπολις καὶ τοσοδία κωμῶν	
50	Ξετ' Πυργισίδαις	ἀγροικὴ περιφέρεια	
51	Ξετ' Πυργισίδαις	περιφέρεια	
52	Ξετ' Πυργισίδαις	"	ἔδαφος τῶν Πυργισίδαις
53	Ξετ' Πυργισίδαις	"	

14
20
Ξετ' ἄνω
Παναχία ἢ ἑμποδιστικὴ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Το Τυμπάκι από την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας μέχρι την ένωση με την Ελλάδα και το τέλος του Μεσοπολέμου

Α.Α.	ΤΟΠΩΝΥΜΙΟΝ	ΕΙΣΟΔ. ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ (ήτοι, από τις 500ς κ.α.)	ΕΙΔΟΣ ΚΑΙ ΕΠΕΞΗΓΗΣΙΣ (Μεσαιωνικά, Ιστορικά κ.λ.κ.)
24	Στά Κοσσυφοπούλα	Άγριακή Πιργιάνα, σούδακι	
25	Στά Καραμολή	"	
26	Στά Μπαρμ	"	
27	Στά Άμμοθάρι	"	
28	Στά Στουριανούλη ή Κελόνι	"	
29	Στά Πιργιάδα	"	
30	Στά Τριτάδα	"	
31	Στά Ήρακλειώμηση	Κιρόμυνη - τσαούτια	
32	Στά Άγι Νουόλη ή Χαράμια	Ίζωρ κέδικο	
33	Καραμολή	Άγριοι νερό	
34	Μάγρο	Ίζωρ ποταμός	
35	Στά Ποταμό	Ο Γέριον-Ποταμός	
36	Γκαρδίοτσανό ρυάκι	Άμμορ ρυάκι	
37	Άμμοθιασάνο Αίμαρος	Άγριοι νερόμυλος	
38	Στά Κασουμάνη	Άγρια Πιργιάνα	
39	Στά Μύρη ή Σούτωμα	Τσαούτια	
40	Στά Εμοχιά	"	Θά ξινω τό έχχια το Τυμπάκιου

Η περιοχή του Τυμπακίου, όπως και, σταδιακά, όλη η Κρήτη, καταλήφθηκε από τα οθωμανικά στρατεύματα. Ωστόσο, το 1660, πριν από την κατάληψη του Χάνδακα, ξέσπασαν οι πρώτες επαναστάσεις των Κρητικών εναντίον των Τούρκων. Επαναστατικές κινητοποιήσεις πραγματοποιήθηκαν και στην επαρχία Πυργιώτισσας και ιδιαίτερα στους οικισμούς Συμπάλλουσα, ανατολικά του Τυμπακίου, Αγία Τριάδα, Καλύβια, Πιτσίδα, ενώ ξεσηκώθηκαν και οι μοναχοί της Ιεράς Μονής Οδηγητρίας²². Με την ολοκλήρωση της κατάληψης της Κρήτης, οι οθωμανικές αρχές οργάνωσαν την άμυνα του νησιού. Το 1689, με διαταγή τους, ορίστηκαν οι πύργοι που θα φρουρούσαν και θα υπηρετούσαν οι κάτοικοι των χωριών των επαρχιών Καινουργίου και Πυργιώτισσας²³. Σε σχετικό κατάλογο αναφέρεται και ο οικισμός του Τυμπακίου.

Το Τυμπάκι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο, κατά την Επανάσταση του 1821 στην Κρήτη. Κρητικοί επαναστάτες, γνωστοί και ως χαϊνηδες, ξεσηκώθηκαν εναντίον της οθωμανικής διοίκησης, ανάμεσα στους οποίους ο Απόστολος Ψωμαδάκης από το Τυμπάκι, που πολέμησε υπό την αρχηγία του καπετάν Μιχάλη Κόρακα²⁴. Ο Ψωμαδάκης, μάλιστα, λίγα χρόνια μετά,

Πηγή: Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Συγκεντρωτικός Πίναξ Διδακταλικών Περιφερειών Κρήτης κατά Νομούς και Εκπαιδευτικής Περιφέρειας εμφανίων την κίνηση των αιτηθέντων τοπωνυμικών καταλόγων. Νομός Ηρακλείου, φάκ. 1 (1-250), Τυμπάκι Α22 (458), έγγραφο του δημοδιδασκάλου Εμμανουήλ Χριστοδουλάκη προς την Ε.Κ.Ι.Μ., 24 Μαρτίου 1953, αρ. εγγρ. 1-3.

22 Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη (Από την Αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Α΄, έκδοση «Αντίλαος της Μεσαράς», Μοίρες 2004, σ. 138.
 23 Τουρκικό Αρχείο Ηράκλειο (Τ.Α.Η.), 5ος Κώδικας, σ. 264. -Πρβλ. Μαρία Βαρούχα - Φωτεινή Χαϊρέτη, Μαρinos Σαρηγιάννης, επιμέλεια Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου, *Ιεροδικείο Ηρακλείου, 5ος Κώδικας, μέρος Β΄ (1688-1689)*, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2008, σ. 476-477. -Πρβλ. Νικόλαος Σ. Σταυρινίδης, *Μεταφράσεις Τουρκικών Εγγράφων αφορώντων εις την Ιστορίαν της Κρήτης*, τ. Β΄, έγγραφα της περιόδου ετών 1672-1694, Εγίρας 1083-1105, Δήμος Ηρακλείου, Ηράκλειο 1986, αρ. 991, σ. 343.
 24 Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη (Από την Αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Α΄, ό.π., σ. 158-159, 202.- Αλκιβιάδης Σταυριανός, ό.π., σ. 14.

Κατάστιχο Καταγραφής (1688/89) των Πύργων και των Εντεταλμένων για τη φρούρησή τους χωριών του Ναχιγιέ Πυργιώτισσας. Το Τυμπάκι ανήκει στο Πύργο της Πυργιώτισσας. Πρόκειται για την υπογραμμισμένη λέξη στην τελευταία γραμμή του κειμένου που είναι γραμμένο σε οριζόντια διάταξη. Συγκεκριμένα, η Οθωμανική λέξη (διαβάζεται από δεξιά προς αριστερά) είναι η ακόλουθη:

ديباکی (=Dibaki)

Πηγή: Τουρκικό Αρχείο Ηράκλειο (Τ.Α.Η.), 5ος Κώδικας, σ. 264. -Πρβλ. Μαρία Βαρούχα -Φωτεινή Χαϊρέτη, Μαρίνος Σαρηγιάννης, επιμέλεια Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου, *Ιεροδικείο Ηρακλείου, 5ος Κώδικας, μέρος Β' (1688-1689)*, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2008, σ. 476-477. - Πρβλ. Νικόλαος Σ. Σταυρινίδης, *Μεταφράσεις Τουρκικών Εγγράφων αφορώντων εις την Ιστορίαν της Κρήτης*, τ. Β', έγγραφα της περιόδου ετών 1672-1694, Εγίρας 1083-1105, Δήμος Ηρακλείου, Ηράκλειο 1986, αρ. 991, σ. 343.

μετέβη στην ηπειρωτική Ελλάδα, έμεινε μόνιμα στο Ναύπλιο, και πολέμησε μαζί με τον Καραϊσκάκη²⁵. Επίσης, κατά την Επανάσταση του 1821, αναδείχθηκε ο Τυμπακιανός Χαρίτος Καπετανάκης²⁶.

Αναλυτικά, το 1822, πραγματοποιήθηκε στο Τυμπάκι, και στην ευρύτερη περιοχή του, η πρώτη σημαντική μάχη της Μεσσαράς. Τον Ιούνιο του ίδιου έτους συγκεντρώθηκαν στο Τυμπάκι γύρω στους 2.000 Οθωμανοί στρατιώτες με επικεφαλής τους Αγριολίδη και Μουσταφά Καψάλη²⁷. Από την άλλη, συσπειρώθηκαν οι χριστιανοί επαναστάτες, και συγκεκριμένα οι Σφακιανοί με τον Βουρδούμπα, οι Λαππαίοι με τον Τσουδερό, οι Ρεθυμνιώτες με τον Γ. Δεληγιαννάκη, οι Αμαριώτες και όσοι ένοπλοι από τις ανατολικές επαρχίες ακολουθούσαν τους Κουρμούλη και Ζερβουδάκη. Αν και η θέση του Τυμπακίου ήταν πεδινή, γεγονός που ευνοούσε τον πολυάριθμο τουρκικό στρατό, οι χριστιανοί απώθησαν τους Τούρκους και κατέλαβαν τον οικισμό Κλήμα. Στη μάχη αυτή, στην οποία σκοτώθηκαν 30 Οθωμανοί και 15 χριστιανοί Κρήτες, πιθανότατα να είχε λάβει μέρος και ο καπετάν Μιχάλης Κόρακας²⁸. Η νίκη των επαναστατών στο Τυμπάκι τούς εξασφάλισε οπλισμό από τα λάφυρα των Οθωμανών, που τους φάνηκε ιδιαίτερα χρήσιμος σε άλλες μάχες που ακολούθησαν κατά την Επανάσταση του 1821 στην Κρήτη²⁹.

Μετά τη μάχη του Τυμπακίου, ο Κουρμούλης προχώρησε στη σύσταση της επαναστατικής οργάνωσης της Μεσσαράς και οργάνωσε την άμυνα των χριστιανικών χωριών της ευρύτερης περιοχής³⁰. Στα τέλη αυτής της επανάστασης, βρήκε το θάνατο, στη Μεσσαρά, ένας μεγάλος αγωνιστής, ο Ιωάσαφ Ξωπατέρας. Πρώην αδερφός της Μονής Οδηγητρίας, αγάπησε μία γυναίκα, με την οποία είχε αποκτήσει μάλιστα και ένα παιδί, και γι' αυτό η Εκκλησία τον καθαίρεσε, εξ ου και «Ξωπατέρας» (αποσχηματισμένος καλόγηρος). Ο τελευταίος κυνηγήθηκε από τον πολυάριθμο οθωμανικό στρατό και πολιορκήθηκε στην Ιερά Μονή Οδηγητρίας, όπου και σκοτώθηκε από τους Τούρκους, ύστερα από ηρωική έξοδό του από το μοναστήρι, αφού πρώτα δολοφόνησαν τη γυναίκα και το παιδί του. Μάλιστα, οι Τούρκοι αποκεφάλισαν το νεκρό σώμα του, έβαλαν το κεφάλι του σε ένα κο-

25 Αριάδνη Τσαγκαράκη -Ταβερναράκη, *Τυμπάκι*, Αθήνα 1994, σ. 32.- Ζαμπελίου και Κριτοβουλίδου, *Ιστορία των Επανάστασεων της Κρήτης, συμπληρωθείσα υπό Ιωάννου Δ. Κονδυλάκη*, εκδοτικό κατάστημα Γεωργίου Φέξη, Αθήνα 1893, σ. 806.

26 Αριάδνη Τσαγκαράκη -Ταβερναράκη, *Τυμπάκι*, ό.π., σ. 32.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 15.

27 Πρβλ. Κ. Κριτοβουλίδου, *Απομνημονεύματα του περί της Αυτονομίας της Ελλάδος πολέμου των Κρητών*, Αθήνα 1859, σ. 143.

28 Νικόλαος Σταυρινίδης, *Ο Καπετάν Μιχάλης Κόρακας και οι συμπολεμιστές του*, τ. Α', Ηράκλειο 1971, σ. 100-101.

29 Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσσαριτών στην Κρήτη (Από την Αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Α', ό.π., σ. 185.

30 Ό.π.

ντάρι και ανάγκασαν την αδερφή του να το μεταφέρει στο Τυμπάκι, το οποίο είχε καταλάβει ο οθωμανικός στρατός, προκειμένου να το δείξει στους Οθωμανούς στρατιώτες και να τους ενθαρρύνει³¹.

Το 1860 οι περισσότεροι από τους κατοίκους του Τυμπακίου προσχώρησαν- προσωρινά- στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, καθώς ο πρόξενος της Γαλλίας στα Χανιά Du Tour, σε συνεργασία με τον καπουτσίνο ιερέα Σεραφείμ, διέδιδε ότι η Γαλλία θα έθετε υπό της προστασία της τους Κρητικούς που θα αναγνώριζαν τον πάπα ως αρχηγό της Εκκλησίας, χωρίς να έχουν την υποχρέωση να αλλάξουν το δόγμα τους. Το θέμα πήρε γρήγορα μεγάλες διαστάσεις, όχι μόνο θρησκευτικές, αλλά και πολιτικές, και ύστερα από παρέμβαση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αλλά και αντίδραση των ενδιαφερόμενων ξένων δυνάμεων, αλλά και της Ελλάδας και της Τουρκίας -η κάθε μία για τους δικούς της λόγους-, οι περισσότεροι από τους Κρητικούς γρήγορα επανήλθαν στο ορθόδοξο δόγμα³².

Στην Επανάσταση του 1866 ο οθωμανικός στρατός πυρπόλησε χωριά της Μεσαράς και έφτασε ως το Τυμπάκι³³. Το τελευταίο υπήρξε η έδρα του ισχυρού τουρκικού στρατού στη Μεσαρά, όπου υπήρχε μόνιμη φρουρά³⁴. Πολλά πλοία από τη Σύρο, κυρίως, μετέφεραν πυρομαχικά και εφόδια στους επαναστάτες και σε αυτά επιβιβάζονταν και φυγαδεύονταν τα γυναικόπαιδα³⁵. Όταν το πλοίο «Αρκάδι» περνούσε κοντά στον κόλπο της Μεσαράς, η φρουρά των Οθωμανών του Τυμπακίου κανονιοβολούσε στον αέρα, προκειμένου να ειδοποιήσει τα τουρκικά πολεμικά πλοία³⁶. Τόσο ισχυρή ήταν η παρουσία του οθωμανικού στρατού στο Τυμπάκι, που ο καπετάν Μιχάλης Κόρακας είχε στρατοπεδεύσει, με περισσότερους από 1.000 αγωνιστές, στις Μέλαμπες, προκειμένου να έχει υπό την εποπτεία του τον τουρκικό στρατό του Τυμπακίου³⁷. Ο τελευταίος δραστηριοποιήθηκε ιδιαίτερα κατά την Επανάσταση του 1866-1869, όταν αρκετοί χαϊνηδες συγκρούστηκαν κατ' επανάληψη με τη φρουρά του Τυμπακίου, αλλά και η μόνιμη τουρκική φρουρά συγκρούστηκε με τους επαναστάτες, σε διάφορες εξορμήσεις που έκανε στο πλαίσιο της καταστολής κάθε επαναστατικής κινητοποίησης³⁸. Από το Τυμπάκι καταγόταν και ο ηγούμενος της Ιεράς Μονής Οδηγητρίας Αγαθάγγελος Τζωρτζακάκης, που έκρυβε τα παιδιά του

31 Στυλιανός Ταβερναράκης, *ό.π.*, σ. 200, 201, 202.

32 *Ό.π.*, 246, 247, 248.

33 *Ό.π.*, σ. 273.

34 *Ό.π.*, σ. 285, 289, 290, 328, 329.

35 Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης, «Κρήτη - Σύρος: ο ρόλος της Ερμούπολης κατά τη διάρκεια των Κρητικών Επαναστάσεων το 19ο αιώνα», *Πεπραγμένα Ι΄ Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, (Χανιά, 1-8 Οκτωβρίου 2006)*, τ. Γ1 *Νεοελληνική Περίοδος (Κρητική Ιστορία 1821-1913)*, έκδοση Φιλολογικού Συνδέσμου «Ο Χρυσόστομος», Χανιά 2011, σ. 409-424.

36 Στυλιανός Ταβερναράκης, *ό.π.*, σ. 299.

37 *Ό.π.*, σ. 301.

38 *Ό.π.*, σ. 328, 329, 389, 390, 391, 408, 421, 427, 429, 430, 435, 436, 467, 477, 529, 530.

Κόρακα, με τον οποίο υπήρξε και συναγωνιστής³⁹.

Το Μάιο του 1868, ο καπετάν Μιχάλης Κόρακας καταδίωξε ένα τουρκικό απόσπασμα που όδευε από το Τυμπάκι στο Μονοφάτσι. Σε αυτήν τη μάχη διακρίθηκε, μεταξύ άλλων, ο Μιχαήλ Κασωτάκης από το Τυμπάκι⁴⁰.

Στην Επανάσταση του 1878 συμμετείχε ξανά ο καπετάν Μιχάλης Κόρακας, ο οποίος και διόρισε φρουράρχο κάποιον Σταυριανάκη [Αντώνιο;]⁴¹ από το Τυμπάκι, και του ανέθεσε, μεταξύ άλλων, να συγκεντρώνει τους καρπούς από το χωριό της δικαιοδοσίας του για τις ανάγκες του αγώνα⁴².

Συνοψίζοντας, δεκάδες ήταν οι Τυμπακιανοί αγωνιστές που σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια των Κρητικών Επαναστάσεων των ετών 1660, 1821, 1866, 1878, 1889 και 1897⁴³. Κατά τη διάρκεια των Επαναστάσεων αναδείχθηκαν οι ακόλουθοι οπλαρχηγοί και αγωνιστές: Απόστολος Ψωμαδάκης⁴⁴ (πολέμησε κατά την Επανάσταση του 1821 και αγωνίστηκε και με τον Γεώργιο Καραϊσκάκη), Χαρίτος Καπετανάκης (υπήρξε γενικός αρχηγός Ηρακλείου κατά την Επανάσταση του 1821), Αντώνιος Γερωνυμάκης⁴⁵ (δραστηριοποιήθηκε την περίοδο 1836-1846), Χαρίδημος Καπετανάκης⁴⁶ (διετέλεσε γενικός γραμματέας της Επαναστατικής Επιτροπής του 1866), Σηφάκης και Χριστοδουλάκης (σκοτώθηκαν κατά το Ολοκαύτωμα του Αρκαδίου), Ανδρουλής Χριστοδουλάκης⁴⁷ (αναδείχθηκε ιδιαίτερα την περίοδο 1877-78), Μιχαήλ Κασωτάκης⁴⁸ (πολέμησε κατά τις επαναστάσεις των ετών 1866-1869, 1889 και 1897), Κωνσταντίνος Ζουμπουλάκης⁴⁹ (αγωνίστηκε μαζί με τον οπλαρχηγό Κόρακα στις επαναστάσεις του 1866 και 1897), Χαράλαμπος Ξηνιαράκης⁵⁰ (πολέμησε στις επαναστάσεις του 1866 και 1897), Αντώνιος Σταυριανάκης⁵¹ (δραστηριοποιήθηκε κατά τις επαναστάσεις του 1866 και 1897) και ο αγωνιστής Εμμανουήλ Μηλολίδης⁵² και ο ηγούμενος της Ι. Μ. Οδηγητρίας Αγαθάγγελος Τζωρτζακάκης (αγωνίστηκε κυρίως κατά την Επανάσταση του 1866, πλάι στον καπετάν Μιχάλη Κόρακα)⁵³.

39 *Ό.π.*, σ. 359.

40 *Ό.π.*, σ. 414.

41 Πρβλ. και Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, *ό.π.*, σ. 15.

42 *Ό.π.*, σ. 565.

43 Πρβλ. Παράρτημα με Πίνακα Πεσόντων Τυμπακιανών αγωνιστών.

44 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *ό.π.*, σ. 14.

45 *Ό.π.*, σ. 14-15.

46 *Ό.π.*, σ. 15.

47 *Ό.π.*, σ. 15.

48 Βλ. και Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, *ό.π.*, σ. 15.

49 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *ό.π.*, σ. 14-15.

50 *Ό.π.*, σ. 15.

51 *Ό.π.*, σ. 15.

52 *Ό.π.*, σ. 15.

53 Αριάδνη Τσαγκαράκη -Ταβερναράκη, *Τυμπάκι*, *ό.π.*, σ. 32-33- Στυλιανός Ταβερναράκης, *ό.π.*, σ. 158-159, 202, 359, 414, 565.- Ζαμπελίου και Κριτοβουλίδου, *Ιστορία των Επαναστάσεων της Κρήτης, συμπληρωθείσα υπό Ιωάννου Δ. Κονδυλάκη*, *ό.π.*, σ. 806.

Παρακάτω παρατίθενται αναλυτικά τα ονοματεπώνυμα των αγωνιστών που σκοτώθηκαν κατά τις Κρητικές Επαναστάσεις, όπως καταγράφονται στο Μνημείο⁵⁴ των πεσόντων Τυμπακιανών:

ΤΥΜΠΑΚΙΑΝΙΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΩΝ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΝ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1660

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΙΖΑΝΗΣ
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ
ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ
ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΨΩΜΑΔΑΚΗΣ
ΧΑΡΙΤΩΝ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΗΝΑΔΑΚΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΕΦΑΛΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΑΘΙΟΛΑΚΑΚΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ΟΡΦΑΝΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΠΑ-ΓΙΑΝΝΗ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΑΚΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΜΥΡΝΑΤΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΟΥΔΑΚΗΣ
ΑΝΕΖΙΝΑ ΜΠΑΤΑΤΟΥΔΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΕΛΛΑΚΗΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΔΟΥΛΓΕΡΗΣ
ΜΑΡΙΑ ΧΩΣΤΟΦΙΝΗ
ΑΝΕΖΙΝΑ ΜΠΑΚΑΝΤΕΝΑ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΔΟΚΑΜΠΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΑΚΗΣ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΔΟΥΛΓΕΡΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΔΟΥΛΓΕΡΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑΚΗΣ

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΔΡΑΚΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΔΡΑΚΑΚΗΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΝΤΑΝΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΤΟΥΡΛΩΤΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΛΕΦΙΤΣΟΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΨΩΜΑΔΑΚΗΣ
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΑΚΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΡΔΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΦΙΝΙΩΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΗΣ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ 1866, 1878, 1889, 1897

ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΣΩΤΗΣ
ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΤΖΩΡ-
ΤΖΑΚΑΚΗΣ
ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ΣΗΦΑΚΗΣ
ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ
ΜΥΡΩΝ ΜΑΡΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΔΩΝΑΚΗΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΕΥΝΙΑΡΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΛΕΦΙΤΣΑΚΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΑΡΑΝΤΟΥΛΑΚΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΤΑΥΡΙΑΝΑΚΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΡΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΥΓΙΡΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΘΙΑΝΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΗΛΟΛΙΔΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΚΗΣ
ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΟΥΡΤΑΚΗΣ

Αξίζει να σημειωθεί ο σημαντικός ρόλος της Ελένης Μανιαδάκη, γνωστής και ως «Ελενιάς από το Κάτω Τυμπάκι», που έζησε στο Τυμπάκι στα μέσα περίπου του 19ου αιώνα. Η τελευταία ήταν πολύ γνωστή για την ομορφιά της και έγινε ιδιαίτερα του πασά του Χάνδακα. Ήταν τόση η επιρροή της στον πασά που μεσολάβησε στο να αποτραπούν πολλές σκληρές αποφάσεις των οθωμανικών αρχών σε βάρος των χριστιανών. Από τη δράση της προέκυψε και η παροιμιώδης φράση: «Δεν τη γλυτώνει ανέ ντο πει και η Ελενιά από το Κάτω Ντυμπάκι»⁵⁵.

Το Τυμπάκι υπήρξε ένα σημαντικό χωριό, με πληθυσμό, που, στα τέλη του 19ου αιώνα, φαίνεται να ξεπερνούσε τους 1.000 κατοίκους. Αξίζει να σημειωθεί η έλλειψη οδικού δικτύου που καθιστούσε δύσκολη την προσέγγιση στην περιοχή. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη μαρτυρία, ενδεικτική της δυσκολίας στην καθημερινότητα των ανθρώπων, σύμφωνα με την οποία, στα 1894, απαιτούνταν, με την άμαξα, περισσότερες από 14,5 ώρες, προκειμένου να φτάσει κάποιος από το Ηράκλειο στο Τυμπάκι:

Όδος από Ηρακλείου διά Αγίας Βαρβάρας εις Τυμπάκιον [το 1894] (Ωραι 14.35)

Ἡ ὁδὸς αὐτὴ ἀναχωροῦσα ἀπὸ τῆς Πύλης τῶν Χανίων βαίνει πρὸς Δ. μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Ξεροποτάμου, εἶτα τρέπεται πρὸς Ν. καὶ ἀνέρχεται τὴν ὀμαλὴν χώραν τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Γιοφύρου [...] μέχρι Ἁγ. Βαρβάρας ὁπότεν κατέρχεται πρὸς τὴν Μεσαρὰν (λεκανοπέδιον τοῦ Γέρο Ποταμοῦ [...]) καὶ διευθυνομένη πρὸς Ν. –Δ. καταλήγει εἰς τὸ χωριὸν Τυμπάκιον [...]. Ἀπὸ Ἡρακλείου μέχρι τῆς θέσεως Σκυλοχωριῶ (ἀπόστ. 3 ὥρων) εἶναι βατὴ εἰς ἀμάξας, ἐκεῖθεν μέχρι Μητροπόλεως (ἀπόστ. 5 ὥρων) καθίσταται δυσβατώτερα, ἄρχεται δὲ πάλιν οὕσα βατὴ εἰς ἀμάξας ἀπὸ Μητροπόλεως μέχρι Τυμπακίου (ἀπόστασις 61/2 ὥρων).

	Ὡραι λ.
Ἡ ὁδὸς ἀναχωροῦσα ἀπὸ τῆς Πόρτας τῶν Χανίων διέρχεται ἐπὶ	05'
Διὰ μέσου Τουρκικῶν καὶ Ἑλληνικῶν νεκροταφείων καὶ μετὰ	05'
Ἀπὸ τούτων διέρχεται τὴν λιθόκτιστον δίτοξον γέφυραν τοῦ Γιοφύρου.	
Ἐντεύθεν ἡ ὁδὸς ἄγει διὰ μέσου ἀμπελώνων καὶ ἐλαιώνων,	
Συναντᾷ φρέαρ μετὰ κουμπὲ καὶ ἐρρημοκλήσιον, μετὰ	20'
Δὲ ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Γιοφύρου διέρχεται τὴν μονοτόξον	
Γέφυραν τοῦ χειμάρρου Ξεροποτάμου καὶ μετὰ	30'
Χάνιον μετὰ φρέατος, ὀλίγον δὲ πέραν τούτου ἕτερον χάνιον	

54 Παράρτημα με Πίνακα Πεσόντων Τυμπακιανῶν αγωνιστῶν.

55 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ὁ.π., σ. 14.

(Τουρκικόν) μετά φρέατος. Μετά	1'
Ἡ ὁδὸς ἀφικνεῖται εἰς τὴν θέσιν τοῦ Σαῖτ-Μπέη τὸ Πήδημα	
Ἐνθα χάνιον μετά φρέατος, καὶ μετὰ	15'
εἰς θέσιν Λευκὸν ἔνθα πηγὴ ὀλίγου ὕδατος. Μετὰ	35'
διέρχεται τὴν μικρὰ γέφυραν Σταυρακιανὴν Καμάραν	
(κάτωθεν τοῦ χωρίου Σταυράκια), ἐκεῖθεν δὲ μετὰ	30'
ἀφικνεῖται εἰς θέσιν Σκυλοχωριό, ἔνθα πηγὴ ὕδατος οὐχὶ ὅμως	
καθαροῦ καὶ 1 φρέαρ. Ἡ ὁδὸς βατὴ οὕσα εἰς ἀμάξας μέχρις ἔδω	
καθίσταται πλέον δύσβατος καὶ ἀνερχομένη ἀφικνεῖται μετὰ	30'
εἰς τὸ χωρίον Δαφναῖς πρὸ τοῦ ὁποῖου ἀνεμόμυλοι.	
Ἐντεῦθεν ἡ ὁδὸς ἐπὶ ἐπιπέδου ἐδάφους βαίνουσα συναντᾷ μετὰ	25'
χάνιον μετὰ πηγῆς ὕδατος καὶ φρέατος, μετὰ	15'
δὲ τὴν μεγάλην λιθίνην καὶ μονοτόξον γέφυραν Αὐγενικιανὴν Καμάρα	
(κάτωθεν τοῦ χωρίου Αὐγενική). Ἐντεῦθεν ἀνερχομένη	
Πάλιν ἡ ὁδὸς ἀφικνεῖται μετὰ	
«εἰς τοῦ Δρακάκη τὸν Κάμπο», χωρὸν ἐπίπεδον, καὶ μετὰ	15'
συναντᾷ τὴν «Σπαρτόβρυσιν», πηγὴν ἀφθόνου ὕδατος, μεθ' ἣν ἀμέσως	
διέρχεται τὴν θέσιν «Πρινιανὰ Χαράκια», εἶτα πρὸς Α.	
τὸ χωρίον Πρίνε καὶ μετὰ	1'
(ἀπὸ τῆς Σπαρτόβρυσης) ἀφικνεῖται εἰς τὸ χωρίον Ἀγ. Βάρβαρα.	
(Ἡ ὁδὸς ἀπὸ Πρίνε μέχρις Ἀγ. Βαρβάρας δεσπόζεται ὑπὸ ἀμυντικοῦ	
στρατῶνος ἐκτισμένου ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ λόφου Κεφαλᾶς). Μετὰ	30'
ἡ ὁδὸς εἰσέρχεται εἰς τὰ Μουλιανὰ Λειβάδια καὶ συναντᾷ μετὰ	05'
πηγὴν ἀφθόνου ὕδατος, ἐντεῦθεν δὲ μετὰ	15'
ἀφικνεῖται εἰς τὴν βραχώδη θέσιν Ἀνεγύροι, δεξιόθεν τῆς ὁποίας	
ὑψοῦται ὁ λόφος Ῥαφθιανὴ Κεφάλα, ἐφ' οὗ εἶναι ἐκτισμένος	
ὄχυρός πύργος. Ἐντεῦθεν κατερχομένη ἡ ὁδὸς συναντᾷ μετὰ	15'
(ἀπὸ τῶν Ἀνεγύρων) κρήνην «Τοῦ Γιακούφη ἡ βρύση» (ρέουσαν	
Μέχρι τοῦ Μαΐου) καὶ μετὰ	20'
ἀπὸ ταύτης διέρχεται πρὸς Δ. τοῦ χωρίου Βουρβουλίτη ἔνθα συναντᾷ	
πηγὴν ἀφθόνου ὕδατος «τὸ Βουρθουλιθιανὸ Καβούσι». Μετὰ	30'
ἡ ὁδὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν φάραγγα τῶν Ἀγ. Δέκα, μετὰ	20'
δέ, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ φάραγγι εἰσόδου, ἀφικνεῖται εἰς τὸν ναὸν	
«Παναγία τῆς Κέρας» (Μητρόπολις πέριξ τῆς ὁποίας κεῖνται τὰ χωρία,	
Ἄγ. Δέκα, Ἀμπελοῦζος καὶ Μητρόπολις). Ἐνταῦθεν ἄγει διακλάδωσις	
Πρὸς τὸ χωρίον Μπόμπια. Ἀκολουθοῦσα δὲ ἡ ὁδὸς τὴν πρὸς τὸ Τυμπάκιον	
(πρὸς Ν.-Δ.) διέρχεται μετὰ	30'
ἀριστερόθεν τοῦ χωρίου Καστέλλι, μετὰ	20'
διέρχεται μεταξὺ τῶν χωρ. Σεφεριανὰ καὶ Καππαριανὰ καὶ μετὰ	55'

ἀφικνεῖται εἰς τὸ χωρίον Μοίραις. Μετὰ	30'
διέρχεται τὸν ρύακα Γερο-Ποταμὸν καὶ μετὰ	40'
πρὸς Β. τοῦ χωρίου Καλύβια, μετὰ	1.20'
ἀφικνεῖται εἰς τὸ χωρίον Βόροι καὶ μετὰ	1.50'
εἰς τὸ χωρίον Τυμπάκιον.	
Τὸ ὅλον	14.35'» ⁵⁶

Νεότερες Επίσημες Απογραφές – ἡ εξέλιξη τοῦ οικισμοῦ μέχρι τὸ τέλος τοῦ Μεσοπολέμου

Στις απογραφές αυτές καταγράφεται κυρίως ο πραγματικός πληθυσμός και παρατίθενται, ὅπου υπάρχουν, διαθέσιμα στοιχεία για τὸ μόνιμο πληθυσμό. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σε πραγματικό και μόνιμο πληθυσμό εἶναι ἡ ἀκόλουθη: ὅταν κάποιος πολίτης τῆς ὥρα τῆς απογραφῆς ἦταν σε κάποια ἄλλη πόλη ἀπὸ αὐτὴν τῆς μόνιμης κατοικίας του, καταγράφεται στὸν πραγματικό πληθυσμὸ τῆς πόλης, στὴν ὁποία και βρέθηκε κατὰ τὴν απογραφή, και στὸ μόνιμο πληθυσμὸ τῆς πόλης, ὅπου και ἡ μόνιμη κατοικία του.

Σύμφωνα με τὴ Στατιστικὴ τοῦ Πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης τοῦ Νικολάου Σταυράκη, που πραγματοποιήθηκε τὸ 1881 και δημοσιεύτηκε τὸ 1890, τὸ Τυμπάκι υπήρξε ἔδρα τοῦ ομώνυμου δήμου με 1070 χριστιανούς κατοίκους, 529 ἄνδρες και 541 γυναῖκες⁵⁷.

921	1 Τυμπάκι (ἔδρα τοῦ δήμου)	529	541	1070
925	2 Ἄγ. Γεώργ.	29	25	48
926	3 Καμυλάρι	141	172	313
927	4 Πιτσιάδα	210	201	417
928	5 Σόβα	187	170	357
929	6 Ἄγ. Γεώργ. Ἐκκλησία	91	70	161
		1174	1182	2356
	Σύνολον δικαιοῦστος Ἡρακλείου	4448	4329	8777
	Χωροφυλακὴ	288	—	288
	Ἄνωτερο κληθυσμὸς δικαιοῦστος Ἡρακλείου	44736	43229	87965

Απογραφή 1881

Πηγή: Νικολάου Σταυράκη, Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, μετὰ διαφόρων γεωγραφικῶν, ιστορικῶν, ἀρχαιολογικῶν, ἐκκλησιαστικῶν κτλ. εἰδήσεων περὶ τῆς νήσου, (Τυπογραφεῖον «Παλιγγενεσία» Ἰω. Ἀγγελοπούλου) Ἀθήνα 1890, Μέρους Δεύτερον, πίναξ 4, σ. 57.

56 Ν. Θ Καλομενόπουλος, Κρητικά, Ἀθήνα 1894, σ. 313 και 327-329. Πρβλ.- Στέφανος Ι. Γρατσέας, Το Βενεράτο και ἡ περιοχή του. Ἀρχαιολογικὰ Τεκμήρια (13ος -20ός αι.), Πολιτιστικὸς Σύλλογος Βενεράτου «Ἀπόλλων», Ἡράκλειο 2013, σ. 121-122.

57 Νικολάου Σταυράκη, Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, μετὰ διαφόρων γεωγραφικῶν, ιστορικῶν, ἀρχαιολογικῶν, ἐκκλησιαστικῶν κτλ. εἰδήσεων περὶ τῆς νήσου, Ἀθήνα (Τυπογραφεῖον «Παλιγγενεσία» Ἰω. Ἀγγελοπούλου) 1890, Μέρους Δεύτερον, πίναξ 4, σ. 57.

Την πρώτη περίοδο της Κρητικής Πολιτείας (1898-1913), και συγκεκριμένα το 1900, διενεργήθηκε νέα απογραφή του πληθυσμού, κατά την οποία και το Τυμπάκι είχε συνολικό πληθυσμό 1442 κατοίκους (πραγματικός πληθυσμός), 737 άνδρες και 705 γυναίκες⁵⁸.

Απογραφή 1900.

Κάτοικοι

Πόλεις και Κώμοι	Χριστιανοί		Μουσουλμανοί		Σύνολον αληθινόν (πραγματικός πληθυσμός και τούτοις)	
	Άρσενες	Θήλειες	Άρσενες	Θήλειες	Άρσενες	Θήλειες
ΔΗΜΟΣ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ						
1 Τυμπάκι	737	705	...	...	737	705
2 Άγιος Ιωάννης	67	58	...	...	67	58
3 Καμυλάρι	191	192	...	...	191	192
4 Κόκκινο	115	110	...	...	115	110
5 Μάταλλα	10	...	...	...	10	...
6 Πατσιβία	251	267	...	...	251	267
7 Σίδο	252	259	...	...	252	259
Σύνολον	1622	1604	...	...	1622	1604

Απογραφή 1900

Πηγή: Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας, Παράρτημα του υπ' αριθ. 11 φύλλου Β' τεύχους της Επισήμου Εφημερίδος, Αριθ. Διατ. 43, 11 Μαρτίου 1904, «Στατιστική της Κρήτης - Πληθυσμός», σ. 27.

Απογραφή 1920

Πηγή: Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός του Βασιλείου της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 19 Δεκεμβρίου 1920. Πραγματικός Πληθυσμός κυρωθείς διά του από 31 Αυγούστου 1921 Β. Διατάγματος, Αθήνα 1921, σ. 110.

Την ίδια σχεδόν περίοδο πραγματοποιήθηκε η εκτροπή του Μαγείρου ποταμού, που περνούσε μέσα από το κέντρο του Τυμπακίου, προς τα νότια, δυτικά της Συμπάλουσας, για να ενωθεί με τον Γεροπόταμο⁵⁹.

Το 1920, ο "αγροτικός δήμος" του Τυμπακίου, όπως τότε ονομάζονταν τα περισσότερα χωριά, στον οποίο ανήκε και ο Κόκκινος Πύργος, είχε 900 κατοίκους (πραγματικός πληθυσμός), 466 άνδρες και 431 γυναίκες⁶⁰. Ο πληθυσμός είναι αισθητά μειωμένος σε σχέση με την προηγούμενη απογραφή του 1900, γεγονός που εξηγείται από την έκρυθμη περίοδο που μεσολάβησε μεταξύ των δύο απογραφών, λόγω των Βαλκανικών Πολέμων και το Α' Παγκοσμίου Πολέμου, και τις επιπτώσεις της στην καθημερινή ζωή των κατοίκων.

Τυμπάκιον—Tymbaki			
1 Τυμπάκι	450	432	882
2 Κόκκινος Πύργος	16	9	18
Σύνολον—Total	466	431	897

58 Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας, Παράρτημα του υπ' αριθ. 11 φύλλου Β' τεύχους της Επισήμου Εφημερίδος, Αριθ. Διατ. 43, 11 Μαρτίου 1904, «Στατιστική της Κρήτης - Πληθυσμός», σ. 27.
 59 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 14.
 60 Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός του Βασιλείου της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 19 Δεκεμβρίου 1920. Πραγματικός Πληθυσμός κυρωθείς διά του από 31 Αυγούστου 1921 Β. Διατάγματος, Αθήνα 1921, σ. 110.

Την περίοδο από τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) μέχρι και τη Μικρασιατική Καταστροφή 22 άνδρες από του Τυμπάκι έχασαν τη ζωή τους μέσα στις δύσκολες συνθήκες των πολέμων⁶¹. Συγκεκριμένα πρόκειται για τους εξής:

ΕΤΟΣ 1912-1922

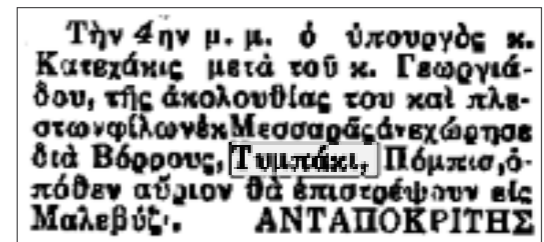
ΓΕΩΡ. Ε. ΒΟΓΙΑΤΖΑΚΗΣ	ΧΡΙΣ. Γ. ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ
ΧΑΡ. Ε. ΓΕΩΡΓΙΛΑΚΗΣ	ΕΥΡ. Γ. ΠΑΠΑΜΑΤΘΑΙΑΚΗΣ
ΓΕΩΡ. Ν. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗΣ	ΖΑΧ. Ι. ΠΑΥΛΙΔΑΚΗΣ
ΑΛΕΞ. Χ. ΚΑΛΛΙΟΝΑΚΗΣ	ΚΩΝ. Γ. ΠΕΤΕΙΝΑΡΑΚΗΣ
ΕΛΕΥ. Γ. ΚΑΛΛΙΟΝΑΚΗΣ	ΜΙΧ. Ν. ΠΕΤΕΙΝΑΡΑΚΗΣ
ΖΑΧ. Α. ΚΥΔΩΝΑΚΗΣ	ΑΝΤ. Μ. ΤΑΒΕΡΝΑΡΑΚΗΣ
ΑΝΤ. Μ. ΜΑΘΙΟΥΛΑΝΤΩΝΑΚΗΣ	ΝΙΚ. Ε. ΤΑΓΑΡΑΚΗΣ
ΓΕΩΡ. Ε. ΜΑΘΙΟΥΛΑΝΤΩΝΑΚΗΣ	ΧΑΡ. Δ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΑΚΗΣ
ΕΜΜ. Χ. ΜΑΡΑΚΟΜΙΧΕΛΑΚΗΣ	ΕΜΜ. Γ. ΤΖΑΓΚΑΡΑΚΗΣ
ΧΡΗΣ. Ε. ΜΑΡΚΑΚΗΣ	ΘΕΟΦ. Μ. ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ
ΑΝΤ. Γ. ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ	ΕΜΜ. Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ

Τυμπάκιον—Tymbaki			
1 Τυμπάκιον	898	912	1.856
2 Κόκκινος Πύργος	31	22	56
Σύνολον—Total	927	934	1.911

Παρόλα αυτά, ο πληθυσμός αυξήθηκε και το 1928 το Τυμπάκι ήταν έδρα κοινότητας (η κοινότητα αποτελούνταν από τον οικισμό του Τυμπακίου μαζί με τον Κόκκινο Πύργο, όπως συμβαίνει και σε μεταγενέστερες απογραφές), με συνολικό πληθυσμό 1.911 κατοίκους (πραγματικός πληθυσμός), 927 άνδρες και 984 γυναίκες. Η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού συσχετίζεται και με το τέλος μίας μακροχρόνιας εμπόλεμης περιόδου⁶².

Επίσκεψη υπουργού - γενικού διοικητή Κρήτης στο Τυμπάκι (Απρίλιος 1929)

Πηγή: Εφ. Ελευθέρα Σκέψις, Ηράκλειο, 14 Απριλίου 1929, αρ. φύλ. 207.

61 Πρβλ. Παράρτημα με Πίνακα Πεσόντων Τυμπακιανών.
 62 Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 15-16 Μαΐου 1928. Πραγματικός Πληθυσμός κυρωθείς διά του από 23 Νοεμβρίου 1928 Διατάγματος. Δευτέρα έκδοσις Περιέχουσα τας μέχρι τέλους του έτους 1934 Διοικητικά μεταβολάς, Αθήνα (Εθνικό Τυπογραφείο) 1935, σ. 130.

Απογραφή 1928

Πηγή: Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 15-16 Μαΐου 1928. Πραγματικός Πληθυσμός κυρωθείς διά του από 23 Νοεμβρίου 1928 Διατάγματος. Δευτέρα έκδοσις Περιέχουσα τας μέχρι τέλους του έτους 1934 Διοικητικά μεταβολάς, Αθήνα (Εθνικό Τυπογραφείο) 1935, σ. 130.

Το Τυμπάκι ήταν ένα από τα σημαντικότερα κεφαλοχώρια της Μεσσαράς, και οι κάτοικοί του ασχολούνταν ουσιαστικά με γεωργικές ασχολίες. Επιπλέον, αρκετοί Τυμπακιανοί αναζήτησαν και άλλες επαγγελματικές διεξόδους. Κάποιοι έγιναν αμαξάδες, όπως προκύπτει από το αταξινόμητο αρχείο της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου⁶³.

Κατά διαστήματα επισκέπτονταν τον οικισμό οι αρχές του τόπου, για να εξετάσουν τα προβλήματά του. Ενδεικτικά, αναφέρεται η επίσκεψη του Γεώργιου Κατεχάκι, υπουργού και γενικού διοικητή Κρήτης⁶⁴. Το 1929 καθορίστηκαν τα όρια μεταξύ της Κοινότητας Τυμπακίου με τους οικισμούς Καμηλάρι, Κλήμα και Βώροι [Βόρροι]⁶⁵. Το 1931 καθορίστηκαν τα όρια της κοινότητας Τυμπακίου με τις κοινότητες Λαγωγλιού και Μαγαρικαρίου⁶⁶.

ε. Έπαρχια Πυργιωτίσσης			
Κοινότητες:			
1	Βόρροι	704	787
2	Γρηγοριάς	428	467
3	Καμηλάρι	518	549
4	Καμηλαρίου	808	846
5	Κλήματος	407	487
6	Λαγωγλιού	136	149
7	Μαγαρικαρίου	815	815
8	Πισαδίου	769	829
9	Σίββης	828	887
10	Τυμπακίου	2.455	2.463
11	Φαλακρινής	520	548
Σύνολον Έπαρχίας		8.007	8.325

Απογραφή 1940

Πηγή: Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16 Οκτωβρίου 1940. Πραγματικός, νόμιμος και μόνιμος πληθυσμός, κυρωθείς διά του από 28 Ιανουαρίου 1946 Διατάγματος, Αθήνα (Εθνικό Τυπογραφείο) 1946, σ. 27.

Το 1939 ο Γιώργης Μαρής, μαζί με άλλους ίδρυσε ποδοσφαιρική ομάδα στο Τυμπάκι στην οποία έπαιζε και ο ίδιος. Αντί για γήπεδο οι ποδοσφαιριστές έπαιζαν στην πλατεία του Αγίου Τίτου⁶⁷.

Κατά την απογραφή που διενεργήθηκε το 1940, λίγο πριν ξεσπάσει για την Ελλάδα ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, η Κοινότητα Τυμπακίου είχε πραγματικό πληθυσμό 2.455 κατοίκους και μόνιμο πληθυσμό 2.463 κατοίκους⁶⁸.

- 63 Πρβλ. Αταξινόμητο Αρχείο Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου, Πιστοποιητικό Κοινότητας Τυμπακίου, Τυμπάκι, 16 Μαΐου 1952, αριθ. 217.- Αταξινόμητο Αρχείο Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου, Πιστοποιητικό Δημάρχου Ηρακλείου Γ. Γεωργιάδη, Ηράκλειο, 31 Μαΐου 1952, αριθ. 4922.
- 64 Εφ. Ελευθέρα Σκέψις, Ηράκλειο, 14 Απριλίου 1929.
- 65 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Έκθεσις Καθορισμού ορίων μεταξύ των Κοινοτήτων Καμηλάρι – Τυμπακίου, Μοίρες, 4 Αυγούστου 1929.- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Καθορισμός ορίων μεταξύ των κοινοτήτων Τυμπακίου – Κλήματος, Μοίρες, 13 Αυγούστου 1929, αριθ. 1412.- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Έκθεσις Καθορισμού μεταξύ των Κοινοτήτων Βόρρων – Τυμπακίου, Μοίρες, 15 Αυγούστου 1929, αριθ. 1411.
- 66 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Απόφασις Δευτεροβαθμίου Επιτροπής προς καθορισμόν των ορίων των Κοινοτήτων Τυμπάκι – Λαγωγλιό, Τυμπάκι, 17 Ιουνίου 1931.- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Απόφασις Δευτεροβαθμίου Επιτροπής προς καθορισμόν των ορίων των Κοινοτήτων Τυμπάκι - Μαγαρικαρί.
- 67 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, Το Τυμπάκι. Αναμνήσεις και βιώματα από μία δύσκολη εποχή, Ηράκλειο Κρήτης 1996, σ. 62. – Ήδη το 1929-1930 είχαν δημιουργηθεί δύο ομάδες: μία με έδρα το Τυμπάκι, κοντά το Α' Δημοτικό Σχολείο και μία με έδρα την Καταλυκή. Βλ. σχετικά Σταυριανάκη, ό.π., σ. 61.
- 68 Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16 Οκτωβρίου 1940. Πραγματικός, νόμιμος και μόνιμος πληθυσμός, κυρωθείς διά του από 28 Ιανουαρίου 1946 Διατάγματος, Αθήνα (Εθνικό Τυπογραφείο) 1946, σ. 27.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Το Τυμπάκι την περίοδο της Μάχης της Κρήτης και της Ναζιστικής Κατοχής

Πηγή: Sir James Butler (επιμ.), *History of the Second World War. The Mediterranean and Middel East, vol. II: "the Germans come to the aid of their ally"* (1941), Her Majesty's Stationery Office, Λονδίνο 1956, χάρτης αριθ. 10.

Το Τυμπάκι κατά τη Μάχη της Κρήτης

Με την κατάρρευση του ελληνικού μετώπου τον Απρίλιο του 1941, η Κρήτη απέμεινε το μοναδικό ελεύθερο ελληνικό έδαφος. Στο νησί συνεχίστηκε η αντίσταση των κατοίκων, των ελληνικών στρατευμάτων, που είχαν στο μεταξύ μεταβεί στην Κρήτη, και των δυνάμεων της Βρετανικής Κοινοπολιτείας εναντίον των ναζιστικών δυνάμεων. Ο Βρετανός πρωθυπουργός Ουίνστον Τσώρτσιλ ανέφερε σε απόρρητο τηλεγράφημά του προς τον αρχιστράτηγο της Μέσης Ανατολής Γουέιβελ:

«[...] η νίκη στην Κρήτη κρίνεται απαραίτητη σε αυτή τη φάση του πολέμου. Συνεχίστε τα πυρά με όλη την ισχύ που διαθέτετε [...]»⁶⁹. Ωστόσο, η ελληνική κυβέρνηση είχε εκφράσει προς τη βρετανική πλευρά τις επιφυλάξεις της σχετικά με το κατά πόσον μπορούσε να κρατηθεί η Κρήτη, λόγω «των ανεπαρκών αμυντικών έργων και των περιορισμένων στρατιωτικών δυνάμεων»⁷⁰. Στον Πόλεμο πολέμησαν πολλοί Τυμπακιανοί. Αξίζει να αναφερθεί ο ρόλος του καθηγητή Μαθηματικών Εμμανουήλ Ασκοξυλάκη που τιμήθηκε για τη δράση του στον πόλεμο του 1940 με «χρυσούν αριστείον ανδρείας» και «εύφημον μνείαν», ενώ προτομή του υπάρχει στην πλατεία, δίπλα στο ναό του Αγίου Πνεύματος, στο Τυμπάκι⁷¹.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και οι συνέπειές του δημιούργησαν τις συνθήκες εκείνες που αποτελούν τομή στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία του Τυμπακίου και οριοθέτησαν τη σημερινή του εικόνα. Σύμφωνα με τα αμερικανικά αρχεία, την περίοδο της Μάχης της Κρήτης, έπρεπε να προστατευθεί η παραλία του Τυμπακίου και ο δρόμος προς το Ηράκλειο. Στο πλαίσιο αυτό, η απαραίτητη μόνιμη τηλεπικοινωνία (W/T) του Τυμπακίου με τα Χανιά και το Ηράκλειο είχε τεθεί σε λειτουργία⁷².

Την περίοδο πριν από τη Μάχη της Κρήτης οι Βρετανοί είχαν κατασκευάσει ένα μικρό πρόχειρο αεροδρόμιο, νότια του Τυμπακίου. Οι συμμαχικές δυνάμεις σχεδίαζαν να μεταφέρουν στρατεύματα από τα νότια στη βόρεια ακτή. Στις 18 Μαΐου 1941 το βρετανικό τάγμα "1st Argyll and Sutherland Highlanders" μετέβη στην Κρήτη και αποτελούσε μέρος της άμυνας με βάση την ανατολική πλευρά του νησιού, και συγκεκριμένα στο Τυμπάκι. Μαζί του βρισκόταν και το 7ο Βασιλικό Τάγμα Τεθωρακισμένων. Οι περισσότεροι από τους στρατιώτες του τάγματος

βάδισαν από το Τυμπάκι στο αεροδρόμιο Ηρακλείου, το βράδυ της 24ης Μαΐου, προκειμένου να ενισχύσουν τη 14η Ταξιαρχία Πεζικού στις μάχες στο Ηράκλειο. Στις 29 Μαΐου του 1941 οι Βρετανοί στρατιώτες εγκατέλειψαν το Ηράκλειο, αλλά στην επιστροφή υπέστησαν αεροπορικές επιθέσεις και πολλές απώλειες. Οι λίγοι στρατιώτες του τάγματος που είχαν παραμείνει στο Τυμπάκι συνελήφθησαν από τα ναζιστικά στρατεύματα Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Νικολάου Μαρκάκη, «[...] Το Τυμπάκι [κατά τη Μάχη της Κρήτης] βομβαρδίστηκε πάρα πολύ κατά τα τέλη Μαΐου, διότι υπήρχε ένας σχηματισμός εκεί εγγλέζικων τανκς [καθώς] περίμεναν απόβαση Γερμανών και Ιταλών από τον κόλπο της Μεσαράς. Εβομβαρδίστηκε (sic) πολύ και εμείς φύγαμε από το χωριό όλοι οι χωριανοί και πιάσαμε τους λόφους [...] τις χαράδρες και μέναμε εκεί. Το βράδυ πηγαίνανε οι γονείς μας [...] κάτω στο Τυμπάκι να πάρουν τρόφιμα για την επαύριο. Τα καταστήματα είχαν σπάσει, γινότανε πλιάτσικο, μέχρι που έγινε η κατάληψη, οπότε μας ειδοποίησαν να κατέβουμε στο χωριό [...]»⁷⁴.

Οι βομβαρδισμοί στα χωριά της Μεσαράς και το Τυμπάκι είχαν περισσότερο εκφοβιστικό χαρακτήρα, εντούτοις οι κάτοικοι των οικισμών είχαν προνοήσει και είχαν καταφύγει στην ύπαιθρο⁷⁵.

Σε ό,τι αφορά στις εκκλησίες της περιοχής, ο μεγάλος ναός του Αγίου Τίτου βομβαρδίστηκε κατά τη Μάχη της Κρήτης από τα ναζιστικά αεροσκάφη, χωρίς όμως να προκληθούν μεγάλες ζημιές (ζημιές από τους βομβαρδισμούς προκλήθηκαν στους άλλους ναούς και ναϊσκους του οικισμού). Μία βόμβα 400 λιβρών τρύπησε τον τρούλο και σφήνωσε στο δάπεδο της εν λόγω εκκλησίας χωρίς να εκραγεί, γεγονός που το θεώρησαν οι κάτοικοι ως θαύμα. Η βόμβα βρίσκεται σήμερα εκτεθειμένη στο προαύλιο του ναού, αριστερά της κεντρικής του εισόδου, εις ανάμνησιν του γεγονότος⁷⁶.

Συγκεκριμένα, στα τέλη Μαΐου του 1941, παρά την ηρωική άμυνα των υπερασπιστών του νησιού, αποφασίστηκε η αποχώρηση των συμμαχικών

73 Alan Jeffreys, *British infantryman in the Far East, 1941-1945*, Osprey Publishing, Oxford 2003, σ. 16 κ.ε.- Sir James Butler (επιμ.), *History of the Second World War. The Mediterranean and Middle East, vol. II: "the Germans come to the aid of their ally" (1941)*, Her Majesty's Stationery Office Λονδίνο 1956, σ. 142-143.- Γεώργιος Η. Ορφανάκης Σμχος Ε.Α., *Ιστορία Αεροδρομίου Τυμπακίου. Σεπτέμβριος 1941 - σήμερα*, ό.π., σ. 106.

74 Απομνημονωμένη Συνέντευξη του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.

75 Κωστής Μαμαλάκης, «Η Μεσαρά κατά τη Γερμανοϊταλική Κατοχή», «*Εν Γορτύνη και Αρκαδία εγένετο...*» (Πρακτικά 1ου Διεθνούς Διεπιστημονικού Συνεδρίου Γόρτυνας, Μεσαρά 20-23 Σεπτεμβρίου 2012, Ιερά Μητρόπολη Γορτύνης και Αρκαδίας Ηράκλειο 2014, σ. 533.

76 Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη (από την αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Β', έκδοση «Αντίπαλος της Μεσαράς», Μοίρες Ηρακλείου Κρήτης 2004, σ. 1021.

Προτομή του Εμμανουήλ Ασκοξυλάκη που πολέμησε κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο
Φωτογράφηση: Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

Μία από τις βόμβες που έπεσε στο ναό του Αγίου Τίτου χωρίς να εκραγεί.
Φωτογράφηση: Εμμ. Γ. Χαλκιαδάκης

69 National Archives – War Office, U.K., (στο εξής W.O.) 106/3244, Άκρωσ Απόρρητο Κρυπτογραφημένο Τηλεγράφημα. Υπουργείο Πολέμου Μ. Βρετανίας προς Αρχιστράτηγο Μέσης Ανατολής, 27 Μαΐου 1941.- National Archives – Foreign Office (στο εξής F.O.) 371/29884, Άκρωσ Απόρρητο Κρυπτογραφημένο Τηλεγράφημα. Υπουργείο Πολέμου Μ. Βρετανίας προς Ανώτατους Στρατιωτικούς Διοικητές Μέσης Ανατολής, 26 Μαΐου 1941.- Πρβλ. Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης, «Η Μάχη της Κρήτης στο Ρέθυμνο: η συμβολή της επαρχίας Αγίου Βασιλείου και της Μονής Πρέβελη στην ασφαλή αποχώρηση των βρετανικών στρατευμάτων», *Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο "Η πρώτη επαρχία Αγίου Βασιλείου Ρεθύμνου από την αρχαιότητα έως σήμερα Περιβάλλον - Αρχαιολογία - Ιστορία - Κοινωνία"* (2008), Ρέθυμνο 2014, σ. 225-226.

70 F.O. 371/29884, Σιμόπουλος προς Eden, 22 Μαΐου 1941.

71 Πρβλ. την αναμνηστική επιγραφή της προτομής του.

72 The United States National Archives and Records Administration (στο εξής N.A.R.A.), U.S.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946. Documenting the period ca. 09/01/1939-ca. 05/30/1946*, Ημερολόγιο Πολέμου 26.5.1941, Ημέρα Δευτέρα, Άκρωσ Απόρρητο.

Ο σημερινός
μεγάλος ναός του
Αγίου Τίτου στο
Τυμπάκι (σε κύκλο η
βόμβα που έπεσε
στο ναό χωρίς
να εκραγεί).
Φωτογράφιση: Εμμα-
νουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

δυνάμεων⁷⁷, λόγω «της απόλυτης υπεροχής του εχθρού στον αέρα και της επιμονής του στη συνέχιση των προσγειώσεων, παρά τις απώλειες»⁷⁸. Κατά μία εκτίμηση, οι απώλειες των Γερμανών μόνο στο Νομό Ηρακλείου υπολογίζονται κατά προσέγγιση στους 850 νεκρούς και 1700 τραυματίες⁷⁹. Από την άλλη, το βρετανικό ναυτικό υπέστη μεγάλες καταστροφές, προσπαθώντας να εξασφαλίσει την εκκένωση των βρετανικών δυνάμεων από την Κρήτη με την απουσία αεροπορικής κάλυψης⁸⁰. Συνολικά υπήρχαν 32.000 στρατιώτες των συμμαχικών δυνάμεων που έπρεπε να αποχωρήσουν από το νησί και μόνο τέσσερα σημεία, για να επιβιβαστούν: Τα λιμάνια του Ηρακλείου, του Πλακιά, των Σφακίων και του Τυμπακίου⁸¹.

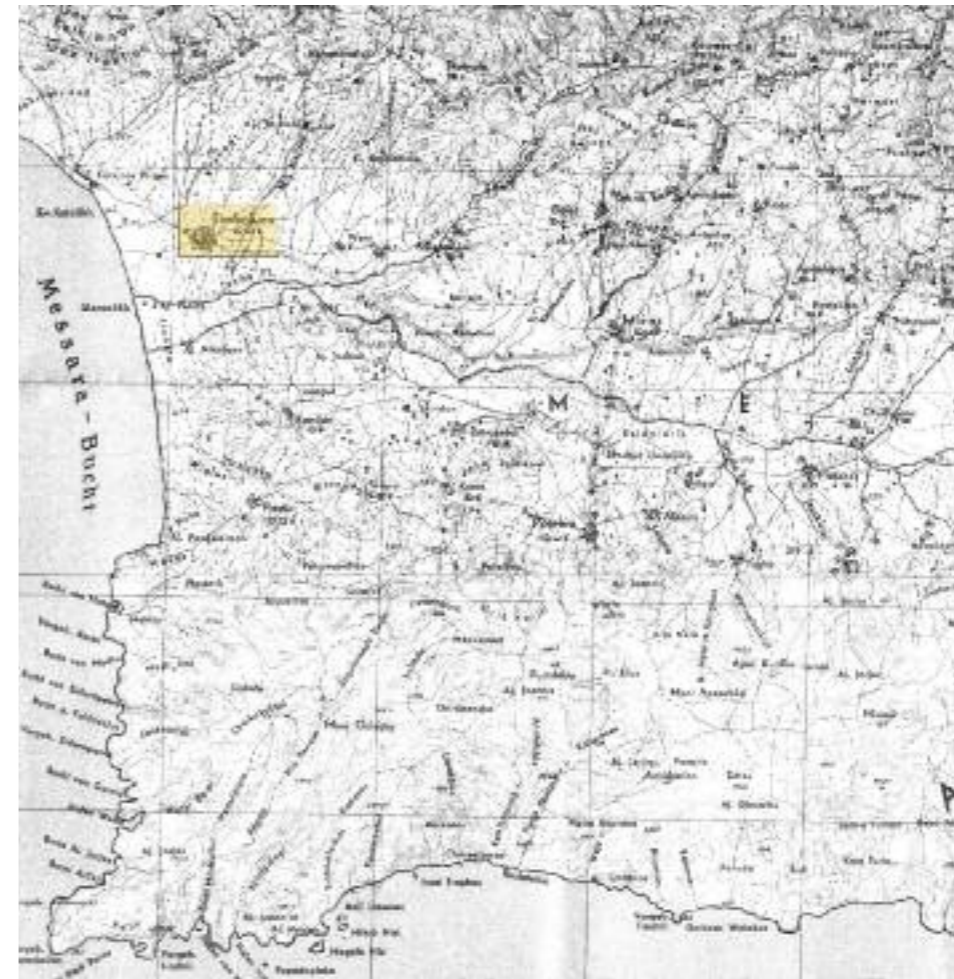
Κάτω από αυτές τις συνθήκες αρκετοί Βρετανοί στρατιώτες είχαν πα-

77 Χαλκιαδάκης, *ό.π.*, σ. 226-227.

78 W.O. 106/3244, Άκρωσ Απόρρητο Κρυπτογραφημένο Τηλεγράφημα. Αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής προς Υπουργείο Πολέμου Μ. Βρετανίας, 3 Ιουνίου 1941.

79 Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 12 Οκτωβρίου 1944.

80 Norman Davies, *Europe at War 1939-1945. No Simple Victory*, Macmillan, Λονδίνο 2006, σ. 91-92.

Απόρρητος
(επεξεργασμένος)
γερμανικός χάρτης
της Μεσσαράς
(1941), στον οποίο
επισημαίνεται και
το Τυμπάκι
(εντός πλαισίου).

Πηγή: Bundesarchiv
Abteilung Militärarchiv,
Freiburg, [Γενικά
Αρχεία του Φράι-
μπουργκ], CD6 –
Φάκ. 1, RH 26-22/49,
σ. 79, χάρτης με
χρονολογία 1941.

ραμείνει στο νησί και επιχειρούσαν την ασφαλή αποχώρησή τους, προκειμένου να μη συλληφθούν από τις ναζιστικές δυνάμεις κατοχής. Ενδεικτικό είναι το άκρωσ απόρρητο έγγραφο του Υπουργείου Πολέμου της Βρετανίας της 11ης Ιουνίου του 1941 που αναφέρεται σε συμμαχικές δυνάμεις που είχαν απομείνει στην Κρήτη και ιδιαίτερα στην περιοχή του Τυμπακίου: «[...] Ομάδα 500 Βρετανών και αυτοκρατορικών στρατιωτών (κυρίως [...] από την περιοχή της Μεσσαράς) και Αυστραλών από το Ρέθυμνο, όπως και Ελλήνων βρίσκονταν στην περιοχή του Τυμπακίου. Συχνές προσπάθειες αεροσκαφών να έρθουν σε επαφή μαζί τους απέτυχαν και υποθέτουμε ότι η ομάδα βρίσκεται στα χέρια των εχθρών, καθώς η τελευταία προσπάθεια [...] οδήγησε σε πυροβολισμούς [...]»⁸².

81 John Weal, *Junkers JU88. Kampfgeschwader in North Africa and the Mediterranean*, Osprey Publishing, Oxford 2009, σ. 32-33.

82 W.O. 106/3244, Άκρωσ Απόρρητο Κρυπτογραφημένο Τηλεγράφημα. Αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής προς Υπουργείο Πολέμου Μ. Βρετανίας, 11 Ιουνίου 1941.

Το Τυμπάκι την περίοδο της Ναζιστικής Κατοχής - Κέντρο Καταναγκαστικής Εργασίας - Παθητικής Αντίστασης

Οι δυνάμεις κατοχής κράτησαν χιλιάδες αιχμάλωτους στο νησί την περίοδο που ακολούθησε. Σύμφωνα με στοιχεία του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, τον Ιανουάριο του 1942, οι ναζιστικές δυνάμεις κρατούσαν 4.000 αιχμάλωτους πολέμου στην Κρήτη⁸³. Το Τυμπάκι έχει χαρακτηριστεί ως το «σύμβολο της γερμανικής καταπίεσης» και το «μεγαλύτερο κέντρο καταναγκαστικής εργασίας στην Κρήτη», κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου⁸⁴. Βέβαια, υπήρξαν και άλλες περιοχές της Κρήτης που γνώρισαν καταστροφές, αλλά και εκτελέσεις από τα ναζιστικά στρατεύματα, όπως η Βιάννος, τα Ανώγεια, η Κάνδανος και δεκάδες χωριά της νήσου⁸⁵.

Συγκεκριμένα, μετά την κατάληψη της νήσου, το Μάιο του 1941, το γερμανικό στρατηγείο προσπάθησε να μεταβάλει το νησί σε βασικό «κρίκο για την προώθηση έμψυχου και άψυχου υλικού» για τα στρατεύματα του στρατάρχη Έρβιν Ρόμελ στην Αφρική. Για το σκοπό αυτό, η ναζιστική Γερμανία αποφάσισε την κατασκευή ενός σύγχρονου και λειτουργικού αεροδρομίου στο Τυμπάκι. Η επιλογή του Τυμπακίου για την κατασκευή αεροδρομίου οφείλεται στη γεωμορφολογία του εδάφους: πρόκειται για επίπεδη περιοχή. Παράλληλα, ο χώρος προσφερόταν για αποβίβαση με πλοία ή αεροσκάφη και ήταν κοντά στο πολεμικό θέατρο της Βόρειας Αφρικής⁸⁶. Συνολικά, γύρω στους 7.000 Κρητικούς επιστρατεύτηκαν με τη μέθοδο της αγγαρείας, της υποχρεωτικής δηλαδή εργασίας⁸⁷. Η Υπηρεσία Προπαγάνδας της Βρετανίας (Political Warfare Executive) έδωσε οδηγίες στην Ελληνική Υπηρεσία του Β.Β.Σ. προκειμένου να επισημάνει την επιστράτευση εργατικού δυναμικού από τους Γερμανούς στην Κρήτη⁸⁸.

83 F.O. 371/ 33176, Minute P.J. Dixon, 16 Ιανουαρίου 1942.

84 Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη (από την αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Β', ό.π., σ. 1022.- Dietrich Eichholtz, *Geschichte der Deutschen Kriegswirtschaft, 1939-1945*, τ. 2, 1943-1945, Akademie-Verlag, Βερολίνο 1996, σ. 366. - Χάγκεν Φλάισερ, «Η περίοδος της Κατοχής 1941-1944», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΣΤ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σ. 30.

85 Πρβλ. Κ. Καρκάνη, *Οι δοσιλογοί της Κατοχής*, εκδόσεις «Σύγχρονη Εποχή» Αθήνα 1983, σ. 348-388., όπου τα πρακτικά της δίκης των Γερμανών εγκληματιών πολέμου Μύλλερ, Μπρόγιερ και Σούμπερτ.

86 Πρβλ. Μιχάλη Σπυριδάκη, «Οχυρωματικά πολεμικά έργα των γερμανικών κατοχικών δυνάμεων κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στην περιοχή του αεροδρομίου Τυμπακίου Μεσαράς», «*Εν Γορτύνη και Αρκαδία εγένετο...*» (Πρακτικά 1ου Διεθνούς Διεπιστημονικού Συνεδρίου Γόρτυνας, Μεσαρά 20-23 Σεπτεμβρίου 2012, Ηράκλειο (Ιερά Μητρόπολη Γορτύνης και Αρκαδίας) 2014, σ. 541.

87 Χάγκεν Φλάισερ, «Η περίοδος της Κατοχής 1941-1944», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., σ. 30.

88 F.O. 371/ 43706, 20 Ιανουαρίου 1944, Υπηρεσία Προπαγάνδας της Βρετανίας, (Political Warfare Executive), Εβδομαδιαία Οδηγία, 21-28 Ιανουαρίου 1944.

Πράγματι, τον Ιούνιο του 1941 ο Γερμανός στρατάρχης Χέρμαν Γκέρινγκ διέταξε την εκτέλεση μεγάλων έργων υποδομής στο νησί και την κατασκευή οχυρωματικών έργων σε λιμάνια και αεροδρόμια, προκειμένου η Κρήτη να μετατραπεί σε φρούριο. Ο στρατιωτικός διοικητής των Γερμανών στην Κρήτη Κουρτ Στούντεντ, διαπιστώνοντας την απροθυμία των Κρητών να προσφέρουν εργασία για την αποκατάσταση των ζημιών και κυρίως την παθητική τους αντίσταση, και λόγω της άμεσης ανάγκης για επισκευές, επέβαλε την υποχρεωτική εργασία σε όλους ανεξαιρέτως. Συγκεκριμένα, στα τέλη Ιουνίου του 1941 εξέδωσε την ακόλουθη διαταγή:

«ΔΙΑΤΑΓΗ»

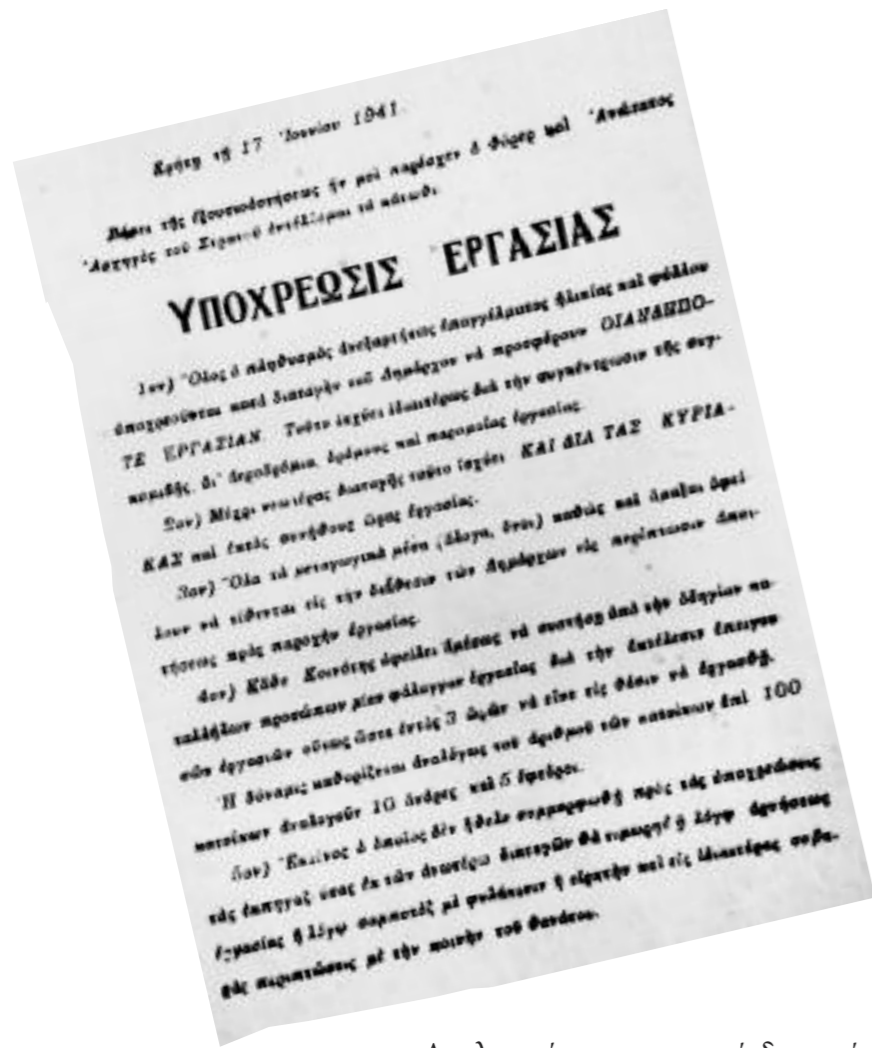
«Κατόπιν δοθείσης μοι εξουσιοδότησεως του Φύρερ και του αρχηγού των Ένόπλων Δυνάμεων διατάσσω τήν έναρξιν υποχρεωτικής εργασίας.

- 1) Όλοι οί κάτοικοι Κοινοτήτων άνευ διακρίσεως επαγγέλματος, ηλικίας ή φύλου είναι υποχρεωμένοι κατά διαταγήν του Προέδρου τής Κοινότητος νά ἐκτελῶσι πᾶσαν ἐργασίαν.
Τοῦτο ἀφορᾷ κυρίως τήν συγκομιδὴν πάσης φύσεως, τὰ ἔργα ἀεροδρομίων, ὁδοποιίας καὶ παρομοίας φύσεως.
- 2) Ἡ υποχρεωτικὴ ἐργασία καὶ κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ πέραν τῶν συνήθων ὥρῶν ἐργασίας.
- 3) Ὅλα τὰ ἀροτριῶντα κτήνη (ἵπποι, ὄνοι, κ.λ.π.) ἐπίσης τὰ τροχοφόρα νά διατεθοῦν εἰς τοὺς Προέδρους Κοινοτήτων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν.
- 4) Ἐκαστὴ Κοινότης νά ἔχη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καταλλήλων προσώπων μία ὁμάδα ἐργατῶν διαρκῶς ἐτοίμων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπείγουσων ἐργασιῶν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ἐντὸς 3 ὥρῶν νά κάμῃ ἑναρξιν ἐργασιῶν.
Ἡ δύναμις αὕτη νά εἶναι ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων καὶ συγκεκριμένως ἐπὶ 100 κατοίκων 10 ἄνδρες καὶ 5 ἐν ἐφεδρείᾳ.
Ὅστις δεν ἐκτελεῖ τὰς υποχρεώσεις τῆς ἄνω διαταγῆς τιμωρεῖται δι' ἄρνησιν ἐργασίας καὶ σαμποτάζ με φυλάκισιν καὶ εἰρκτῶν, εἰς ἐξαιρετικὰς δὲ βαρεῖας περιπτώσεις με θάνατον.»

26.6.41

Ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Κρήτης»⁸⁹

89 Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλικὴ Κατοχὴ καὶ Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, Ηράκλειο 1991, σ. 65 (Διαταγὴ τῆς 26/6/1941).

Η διαταγή υποχρεωτικής Εργασίας (πρωτότυπο έγγραφο 17/6/1941)

Πηγές: Πρβλ. Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, Ηράκλειο 1991, σ. 65 (Διαταγή της 26/6/1941).- Πρβλ. Γιάννη Σκαλιδάκη, «Στοιχεία για την υποχρεωτική εργασία και το ρόλο των τοπικών αρχών στην υλοποίηση της κατοχικής πολιτικής στην Κρήτη», 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο με διεθνή συμμετοχή για τα Ολοκαυτώματα και τις γερμανικές αποζημιώσεις. 70 χρόνια από το Ολοκαύτωμα της Βιάννου, Δήμος Βιάννου, 13-15 Σεπτεμβρίου 2013.

Αναλυτικά, με γερμανική διαταγή προς τους κατά τόπους δήμαρχους και κοινοτάρχες επιλέγονταν οι άνδρες για τα καταναγκαστικά έργα. Στην περίπτωση που εκείνοι διέφευγαν στα βουνά, οδηγούνταν στην εργασία οι σύζυγοί τους. Οι εργάτες εργάζονταν υπό απάνθρωπες συνθήκες ως τη δύση του ήλιου, ενώ για τη σίτισή τους λάμβαναν από τις ναζιστικές αρχές χυλό από αλεύρι ή λίγα φασόλια, επομένως, κάποιοι έπρεπε να κρατούν μαζί τους το φαγητό τους, εφόσον ήθελαν να ανταπεξέλθουν στη βαριά χειρονακτική εργασία. Η επιτήρηση των εργατών γινόταν είτε από στρατιώτες των ναζιστικών αρχών κατοχής, οι οποίοι τους χτυπούσαν και τους έβριζαν, όποτε το έκριναν απαραίτητο, είτε από βαρupoινίτες που τους έθεσαν οι ναζιστικές αρχές υπό τις διαταγές τους.

Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία του Χαράλαμπου Τζανακάκη από το Σπήλι Ρεθύμνου για την αγγαρεία στο Τυμπάκι. Συγκεκριμένα, αναφέρει τα ακόλουθα: «Ήμουν ο μεγαλύτερος από τα αδέρφια μου κι αρχίσανε και μας μαζεύανε οι Γερμανοί. Κάθε μέρα με παίρνανε για το -ν- Τυμπάκι αλλά

εγώ την κοπάναγα και έφευγα. Παίρνανε από το Σπήλι πάρα πολλούς. Ερχότανε οι πεταλάδες τα βράδια και μας κάνανε μπλόκο, κι όσους πιάνανε τους μαζεύανε στο σχολείο και μετά τους παίρνανε και τους πηγαίνανε στο -ν- Τυμπάκι [...].»

Μάλιστα, κάποιοι από τους εργάτες που επιτάσσονταν για την αγγαρεία δεν άντεξαν την υπερβολική κόπωση και έχασαν τη ζωή τους, όπως ο Κωστής Λουκάκης από το Σπήλι και άλλοι άγνωστοι που θυσιάστηκαν γι' αυτό το σκοπό⁹⁰. Επίσης, ο Γεώργιος Μιχ. Κυδωνάκης σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια των συμμαχικών βομβαρδισμών, εκτελώντας αγγαρεία στο αεροδρόμιο Τυμπακίου⁹¹.

Εργάτες που σκάβουν στο πλαίσιο της καταναγκαστικής εργασίας για την κατασκευή του αεροδρομίου Τυμπακίου

Πηγή: Μανόλης Παντινάκης (επιμ.), *Ιστορία - Μνήμες. Στα 70χρονα της Γερμανικής Εισβολής και Κατοχής*, Ημερολόγιο 2011, Γραφικές Τέχνες Καραγιαννάκη, Ρέθυμνο 2011, σ. 83.

Κατά τον Νικόλαο Μαρκάκη, υποχρεώθηκαν όλοι οι κάτοικοι των γύρω χωριών και του Τυμπακίου να κάνουν την αγγαρεία τους, σύμφωνα με καταλόγους που είχαν δοθεί στους προέδρους των κοινοτήτων⁹². Αντιπροσωπευτικά είναι τα όσα αναφέρει ο Ιωάννης Καπετανάκης που έζησε τα γεγονότα: «Μας παίρνανε (sic) αγγαρεία κάθε 15 μέρες. Εργάτες έρχονταν [και] από το Μυλοπόταμο, από το Ρέθυμνο [...]. Έξι νομάτοι [άτομα] μία φρατζόλα την εμοιράζανε το μεσημέρι και ένα χοντροζούμι (sic)» Παράλληλα, κατά την ίδια μαρτυρία, στην ανατολική πλευρά του ποταμού, κοντά στο αεροδρόμιο, είχε δημιουργηθεί ένα πρόχειρο στρατόπεδο με σύρματα, όπου διέμεναν κάθε βράδυ οι εργάτες⁹³.

90 Πρβλ. Μανόλης Παντινάκης (επιμ.), *Ιστορία - Μνήμες. Στα 70χρονα της Γερμανικής Εισβολής και Κατοχής*, Ημερολόγιο 2011, Γραφικές Τέχνες Καραγιαννάκη, Ρέθυμνο 2011, σ. 83.- Επίσης βλ. Του ιδίου, *Η επαρχία Αγίου Βασιλείου αφηγείται: «Η Κατοχή δεν μας λύγισε...»*, Ρέθυμνο 2005.

91 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 48.- *Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη* του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 30 Ιουλίου 2014.

92 *Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη* του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 30 Ιουλίου 2014.

93 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Ιωάννη Καπετανάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

Από την άλλη, οι ναζιστικές δυνάμεις έμειναν στα λίγα εναπομείναντα σπίτια στο Τυμπάκι, κοντά στο αεροδρόμιο, στο Σπήλι Ρεθύμνου, και στην περιοχή «Αγία Φωτιά», όπου δημιούργησαν καταυλισμό⁹⁴. Οι γερμανικές δυνάμεις στην περιοχή του αεροδρομίου έμεναν σε οργανωμένο καταυλισμό, με μαγειρεία και νοσοκομείο⁹⁵. Καταυλισμοί, επίσης, δημιουργήθηκαν στις περιοχές, «Μποσήνη», ΒΔ του Τυμπακίου, στις πλαγιές του βουνού, «Παράγκα», κάτω από το χωριό Κλήμα και «Λάγκο», νότια της Παράγκας, γύρω στο χιλιόμετρο. Επιπλέον, στην περιοχή «Δρακογιάννενα», στην κορυφή της οποίας υπήρχαν βαριά πυροβόλα, στα «Πυροβόλα του Αγίου Νικολάου», και στον «Σφεντυλιά», νότια αυτών, κοντά στα Πιτσιδία⁹⁶.

Οι ναζιστικές αρχές κατοχής φρόντισαν με τα μέσα που είχαν στη διάθεσή τους για την κατασκευή του αεροδρομίου Τυμπακίου. Συγκεκριμένα, μηχανικοί της 5^{ης} Γερμανικής στρατιάς από τη Θεσσαλονίκη χωροθέτησαν την κατασκευή του αεροδρομίου στην πεδινή ζώνη, κοντά στο Τυμπάκι, μεταξύ των οροσειρών Ψηλορείτη και Αστερουσίων Ορέων. Μάλιστα, σύμφωνα με τα σχέδιά τους, προβλεπόταν η κατασκευή του μεγαλύτερου πολεμικού αεροδρομίου των Βαλκανίων, που θα αποτελούσε ταυτόχρονα, και λόγω της θέσης του, βάση ανεφοδιασμού των επιχειρήσεών τους στη Βόρεια Αφρική⁹⁷. Σύμφωνα με απόρρητη διαταγή της Γερμανικής Μεραρχίας στις 26/10/1942, η βάση του Τυμπακίου είχε ως σκοπό την προστασία του ομώνυμου αεροδρομίου και την παρεμπόδιση απόβασης από αέρα και θάλασσα στον κόλπο της Μεσαράς⁹⁸.

Για την κατασκευή του πολεμικού αεροδρομίου, οι ναζιστικές δυνάμεις κατοχής υποχρέωσαν τους κατοίκους της περιοχής να καταστρέψουν οι ίδιοι τις οικίες τους, γεγονός που επιβεβαιώνει και ο Ν. Μαρκάκης⁹⁹, προκειμένου να χρησιμοποιήσουν τα οικοδομικά υλικά (σκύρα) για τις ανάγκες κατασκευής του αεροδρομίου. Φημολογείται, μάλιστα, πως Έλληνες εργολάβοι που είχαν αναλάβει την κατασκευή του αεροδρομίου υπέδειξαν στις ναζιστικές αρχές κατοχής την καταστροφή του οικισμού, γιατί είχαν ανάγκη από τις πέτρες¹⁰⁰. Οι Γερμανοί προχώρησαν στο σχέδιό τους,

ενώ κατέστρεψαν όλες σχεδόν τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις, προκειμένου να επεκταθεί το αεροδρόμιο και να χρησιμοποιηθεί η ξυλεία από τα δέντρα. Σύμφωνα με την επίσημη Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτήτων εν Κρήτη, που συντάχθηκε το καλοκαίρι του 1945, συντάκτης της οποίας ήταν και ο Νίκος Καζαντζάκης, «[...] Είς τὸ Τυμπάκι τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, διὰ τὴν διάνοιξιν τοῦ ἀεροδρομίου, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν κατάρρευσιν τοῦ μετώπου τῆς Βορ. Ἀφρικῆς κατέστρεψαν οἱ ἴδιοι οἱ Γερμανοί, κατεδαφίσθησαν 1312 οἰκίαι, ἀπέμειναν δὲ μόνον 74 καὶ κατεκόπησαν περὶ τὰ 8.000 ἐλαιόδεντρα [...]»¹⁰¹.

Ὡς προς τα τελευταία ο δάσκαλος Νικόλαος Μαρκάκης αναφέρει: «[...] Το αεροδρόμιο έγινε σε μία περιοχή που ήταν κατάφυτη από ελιές [...], φράγκικες που λέγανε, από την εποχή των Βενετών, κάτι τεράστια δέντρα που το κάθε δέντρο απέδιδε 50 και 60 οκάδες λάδι. Ὅσοι έτυχε να έχουνε εκεί [στο σημείο κατασκευής του αεροδρομίου] ελιές στερηθήκαν μετά το λάδι. [...]»¹⁰².

Σύμφωνα με την έκθεση της Τοπογραφικής Υπηρεσίας για τη ρυμοτομία του συνοικισμού Τυμπακίου, το 1946, «[...] Τὸ Τυμπάκι κατεστράφη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὀλίγον μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης οὐχὶ διὰ πολεμικῶν ἐνεργειῶν, ἀλλὰ διὰ κατεδαφίσεως τῶν 80% περίπου τῶν κτισμάτων τοῦ πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν ὑλικῶν τῆς κατεδαφίσεως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν διαδρόμων προσγειώσεως, τοῦ παρὰ τὰς νοτίου παρυφᾶς τῆς κωμοπόλεως εὑρισκομένου σημαντικωτέρου (sic) τότε ἀεροδρομίου τῶν ἐν Κρήτη, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξερίζωσαν περὶ τὰς 6.000 ἐλαιόδενδρα.»¹⁰³.

Υπάρχουν, βέβαια, και εκτιμήσεις που ανεβάζουν τις καταστροφές των οικιών των κατοίκων της περιοχής στο 100%¹⁰⁴. Βέβαια, η τελευταία εκτίμηση δεν ευσταθεί, καθώς απέμειναν λίγα κτίρια για τις ανάγκες της στέγασης του στρατιωτικού προσωπικού, ενώ λειτούργησαν και ως αποθηκευτικοί χώροι.

94 Πρβλ. Μανόλης Παντινάκης (επιμ.), *Ιστορία – Μνήμες. Στα 70χρονα της Γερμανικής Εισβολής και Κατοχής*, Ημερολόγιο 2011, ὁ.π., σ. 125.

95 *Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη* του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.

96 Πρβλ. απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

97 Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, ὁ.π., σ. 75.

98 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 1, RH 26-22/49, Διαταγή Μεραρχίας υπ' αριθ. 63 για τη δραστηριότητα του «Φρουρίου Κρήτης» με ημερομηνία 26/10/1942, σ. 60.

99 *Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη* του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη, ὁ.π.

100 Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη (από την αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Β', ὁ.π., σ. 1021.

101 Δήμος Ηρακλείου, *Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτήτων εν Κρήτη*, Πρόλογος Μανόλη Καρέλλη, Ηράκλειο 1983, σ. 89-90.- Για τον λεπτομερή κατάλογο ωμοτήτων που διέπραξαν οι Αρχές Κατοχής στην Ελλάδα βλ. και F.O. 371/ 43677, Κέντρο Πολιτικών Πληροφοριών Μέσης Ανατολής (Political Intelligence Centre Middle East – PIC/167/21).

102 *Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη* του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.

103 Προσωπικό Αρχείο δικηγόρου Μ. Σφακιανάκη, «Έκθεση επί της ρυμοτομίας του συνοικισμού Τυμπακίου Ηρακλείου Κρήτης», εθεωρήθη, Αθήνα (Τοπογραφική Υπηρεσία),

104 Leland G. Allbaugh, George Soule, *Crete: A case study of An Underdeveloped Area*, Princeton University Press, Πρίνστον 1953, σ. 484: TABLE A 19. Buildings destroyed in heavily damaged areas of Crete, World War II Area of Crete Rank Buildings destroyed (per cent) Nome: Khania Nome 9 : 10a 30.3 Eparchy: Pigiotsissa 3 : 12 85.0 Temenos 11 : 12 46.0 Viano 12 : 12 42.9 City over 10,00: Khania 3 : 5 35.9 Iraklion 3 : 5 30.2 Town (2-5000): Anoyia 1 : 2 100.0 **Tymbaki 2 : 7 100.0** Village (0-2000): kandanos 1 : 10 100.0 Margarikari 4 : 10 100.0 Neo-Chorio 5 : 10 100.0 Skines 6 : 10 100.0 a9 : 10 etc. indicates a rank of 9 out of 10 nomes, eparchies, etc., which suffered most from ar damage in the whole of Greece. Source: C. A. Doxiadis, *Such Was the War in Greece*, Department of Reconstruction Bulletin; no. 9k, pp. 31-33.

Για παράδειγμα, κατά τη μαρτυρία του Γεωργίου Σαματά, μερικές νέες και διώροφες οικίες, το παλιό δημοτικό σχολείο και οι τρεις εκκλησίες του οικισμού δεν καταστράφηκαν. Η παλαιότερη και η νεότερη εκκλησία του Αγίου Τίτου και του Αγίου Πνεύματος διατηρήθηκαν. Η μεγάλη εκκλησία του Αγίου Τίτου λειτούργησε ως αίθουσα θεάτρου (πιθανόν και ως κινηματογράφος) και οι άλλες δύο εκκλησίες ως αποθήκες πυρομαχικών¹⁰⁵. Η τελευταία επιλογή δεν ήταν τυχαία, καθώς δεν ήταν εύκολο στους αγωνιστές της εθνικής αντίστασης να ανατινάξουν χριστιανικές εκκλησίες, προκειμένου να προξενήσουν πλήγμα στις ναζιστικές δυνάμεις κατοχής. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο προσέκρουε στο θρησκευτικό τους αίσθημα.

Από την άλλη, το 1943, ο Γερμανός διοικητής της περιοχής ζήτησε από τον πατέρα Γεώργιο Μαρκαντωνάκη να κατέβει στο Τυμπάκι (διέμενε σε κοντινό χωριό, μετά την καταστροφή του οικισμού), προκειμένου με τους κατοίκους να προβούν στην κατεδάφιση της παλιάς μικρής εκκλησίας του Αγίου Τίτου. Ο πατέρας Γεώργιος αρνήθηκε να εκτελέσει τη διαταγή του Γερμανού αξιωματικού. Το παράδειγμά του ακολούθησαν όλοι οι ντόπιοι εργάτες που αρνήθηκαν με τη σειρά τους να συμμορφωθούν στη διαταγή. Τότε ο Γερμανός αξιωματικός διέταξε έναν στρατιώτη του να ανέβει στη σκεπή του ναού και να ξεκινήσει την κατεδάφιση με έναν κασμά. Μόλις, όμως, ο στρατιώτης ξεκίνησε να κατεδαφίζει τη νοτιοδυτική πλευρά του ναού, έχασε την ισορροπία του, έπεσε στο έδαφος και σκοτώθηκε. Ύστερα από αυτό το περιστατικό, ο Γερμανός επικεφαλής με τους στρατιώτες του εγκατέλειψε το ναό και δεν επιχείρησε εκ νέου την κατεδάφισή του, φοβούμενος πιθανόν τις αντιδράσεις των κατοίκων¹⁰⁶.

Ο Γερμανός στρατιωτικός και ζωγράφος Ρούντο Σβαρτς (Rudo Schwarz) γράφει στο Ημερολόγιό του για τη Μεσαρά, τον Κόκκινο Πύργο, το Τυμπάκι με τους ελαιώνες και την καταστροφή των οικισμών: «[...] Ο κόλπος της Μεσαράς περίπου στο μέσο της νότιας ακτής, εκεί που καταλήγει η πεδιάδα της Μεσαράς και η ακτογραμμή σχηματίζει ένα μεγάλο ακρωτήριο. Κατά τόπους το έδαφος είναι επίπεδο, όπως στον Κόκκινο Πύργο και στο Τυμπάκι. Από τον πρώτο οικισμό έχουν απομείνει μόνο έξι σπίτια, ενώ και το Τυμπάκι έχει πάθει πολύ μεγάλη καταστροφή. Μόνο η εκκλησία υψώνεται μέσα από τα ερείπια του οικισμού και αποτελεί ένα ορατό από μακριά σημείο αναφοράς. Το Τυμπάκι βρίσκεται μέσα σε εκτεταμένους ελαιώνες. [...]»¹⁰⁷.

105 Στυλιανός Ταβερναράκης, *ό.π.*, σ. 1021. 8/10/1946, σ. 1.

106 Στυλιανός Ταβερναράκης, *ό.π.*, σ. 1021-1022.- Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.

107 Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, *Ημερολόγιο Ρούντο Σβαρτς (Rudo Schwarz)*, σ. 105. – Γενικά για τις καταστροφές στην Κρήτη κατά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο βλ. και Ίδρυμα Ροκφέλερ, L. G. Allbaugh – G. Soule, *η Κρήτη: υποδειγματική έρευνα 1948-1957. Γεωργία –Κτηνοτροφία – Βιομηχανία –Διατροφή –Συγκοινωνίες – Υγεία –Κατοικία*, εκδ. Τροχαλία, Αθήνα χ.χ., σ. 77-79.

Σελίδα του Ημερολογίου του Γερμανού στρατιωτικού Ρούντο Σβαρτς που αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στην καταστροφή του Τυμπακίου [“Tymbakion ist ebenfalls sehr stark zerstört”] και συνοδεύεται από έναν αυτοσχέδιο χάρτη της Μεσαράς, την περίοδο της γερμανικής Κατοχής.

Πηγή: Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, *Ημερολόγιο Ρούντο Σβαρτς (Rudo Schwarz)*, σ. 105.

Ο ίδιος στρατιωτικός αναφέρεται και στην ύπαρξη στρατιωτικής λέσχης των Γερμανών, στο Τυμπάκι, ανάμεσα στον περίφημο ελαιώνα του, τον οποίο και σκιαγραφεί σε μία σελίδα του Ημερολογίου του.

Ο ελαιώνας ανάμεσα στον οποίο βρισκόταν η γερμανική στρατιωτική λέσχη Τυμπακίου, κατά τον Ρούντο Σβαρτς.

Πηγή: Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, *Ημερολόγιο Ρούντο Σβαρτς (Rudo Schwarz)*, σ. 105.

Τα έργα κατασκευής του αεροδρομίου ξεκίνησαν στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1941, ενώ το Φεβρουάριο του 1942 οι ναζιστικές αρχές κατοχής διέταξαν τους κατοίκους να εγκαταλείψουν¹⁰⁸ το Τυμπάκι, οπότε και εγκαταστάθηκαν στους γύρω οικισμούς μέχρι το 1945, οπότε και επέστρεψαν, για να κτίσουν νέες οικίες μέσα στα ερείπια του πολέμου.

Συγκεκριμένα, οι ναζιστικές αρχές Κατοχής διέταξαν τον τότε πρόεδρο της Κοινότητας Τυμπακίου Ευάγγελο Μαράκη να ανακοινώσει στους κατοίκους του οικισμού ότι υποχρεούνται να τον εγκαταλείψουν εντός 15 ημερών. Στην ίδια ανακοίνωση αναφέρεται, μεταξύ άλλων: «[...] Όποιος έχει όπλα και άλλες εκρηκτικές ύλες που δεν έχουν δηλωθεί στη Γερμανική Διοίκηση, θα συλλαμβάνεται και θα τουφεκίζεται. Εάν ανακαλυφθεί κάποιος που γνωρίζει κάτι σχετικά με ομάδες ανταρτών ή για κάποιον που είναι ύποπτος, χωρίς να ανακοινώσει την πληροφορία στην στρατιωτική διοίκηση, ο πολίτης αυτός θα τουφεκίζεται. Όποιος παρέχει πληροφορίες στον εχθρό ή στους Παρτιζάνους, σχετικά με τη θέση Γερμανικών μονάδων ή στρατιωτικών εγκαταστάσεων, θα τουφεκίζεται. [...]»¹⁰⁹.

Κατά τη μαρτυρία του Θ. Καραγεωργάκη, που έζησε τα γεγονότα της εποχής, «[...] σε 10 χωριά ζήτησαν άσυλο τα αθώα θύματα του πολέμου. Μέσα σε στάβλους, σ' αχυρώνες, σ' ορνιθώνες κι έξω ακόμα στους αγρούς τακτοποίησαν τις οικογένειες, τα νοικοκυριά τους. Η προθεσμία που είχαν ορίσει δεν είχε ακόμα τελειώσει και άρχισε η κατεδάφιση του χωριού. Γέροι, νέοι, γυναίκες και παιδιά υποχρεώθηκαν να δουλέψουν στο γκρέμισμα των σπιτιών. Τις πέτρες και την ξυλεία χρησιμοποιούσαν για το στρώσιμο του αεροδρομίου. Το νεκροταφείο ανασκάφηκε, πέταξαν τα κόκαλα έξω, πήραν τις πέτρες από τους τάφους...

Βουβάθηκαν οι καμπάνες του Απόστολου Τίτου, της Παναγίας, της Πυργιώτισσας, της Παναγίας της Φωτεινιανής, του Άη Γιώργη, του Άη Νικόλα και του Άη Γιάννη. [...]»¹¹⁰.

Την περίοδο της Κατοχής ο Νομάρχης Ηρακλής Πασαδάκης διόρισε πρόεδρο της Κοινότητας Τυμπακίου τον Ν. Φραγκούλη, που υπήρξε απόστρατος αξιωματικός του Κινήματος του 1935, και ο οποίος μετέβαινε από χωριό σε χωριό, όπου είχαν καταφύγει οι Τυμπακιανοί, και προσπαθούσε να τους βοηθήσει. Μάλιστα, οι Τυμπακιανοί όρισαν τριμελή επιτροπή, με τον πρόεδρό τους, προκειμένου να συναντηθεί με τον Γερμανό φρούραρχο και να του ζητήσει να απαλλαγούν από την αγγαρεία, μετά την ισοπέδωση του οικισμού τους. Ωστόσο, η συνάντηση απέβη άκαρπη¹¹¹.

108 Γιάννης Καψάλης, *Ο Ρόμπελ έπεσε στην Κρήτη. Άγνωστες σελίδες από τη μάχη της ερήμου και την εθνική αντίσταση της Κρήτης*, εκδόσεις Κνωσός, Ηράκλειο χ.χ., σ. 157-158.

109 Θεοδόσης Καραγεωργάκης, *Μία πάλη με το θάνατο*, Ηράκλειο χ.χ., σ. 5.

110 Ό.π., σ. 5-6.

111 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 45.

Παρά τις δυσχέρειες, την απουσία ουσιαστικής στέγης και την έλλειψη τροφής -τα αγριόχορτα της περιοχής αποτελούσαν σχεδόν την καθημερινή διατροφή τους¹¹², οι κάτοικοι του Τυμπακίου, και γενικότερα όσοι εργάζονταν για την κατασκευή του αεροδρομίου, ανέπτυξαν αντιστασιακή δράση, δίνοντας πληροφορίες στους συμμάχους.

Χαρακτηριστικά είναι τα όσα γράφει ο συνταξιούχος δάσκαλος Νικόλαος Μαρκάκης που έζησε τα γεγονότα της εποχής: «[...] Ήταν Φλεβάρης του 1942. Μαύρη σκλαβιά. Οι Γερμανοί ετοίμαζαν με γοργό ρυθμό το αεροδρόμιο Τυμπακίου. Είχαν τον πόλεμο της Αφρικής και έπρεπε να τελειώσουν όσο πιο γρήγορα γινόταν. Χρειαζόταν σκύρα για να το σκυροστρώσουν και τέτοια δεν υπήρχαν σε κοντινή απόσταση. Όλοι οι Τυμπακιανοί φοβόμαστε πως θα μας έδιωχναν από το χωριό μας, για να χαλάσουν τα σπίτια και να χρησιμοποιήσουν τις πέτρες για το σκυρόστρωμα του αεροδρομίου. Έτσι και έγινε. Στις αρχές του Φλεβάρη ήρθε η διαταγή: Μέσα σ' ένα μήνα [σε 15 μέρες είναι η πιο πιθανή εκδοχή] έπρεπε να εκκενώσουμε το χωριό. Χειμώνα καιρός και όλες τις μέρες να ρίχνει βροχή με το τουλούμι. Απελπισμένοι οι χωριανοί, σκέφτονταν που να πάνε να ζητήσουν καταφύγιο. Έτρεχαν στα διάφορα χωριά όπου είχε γνωστούς ο καθένας για να βρουν καταλύματα να στεγάσουν τις οικογένειες και τα ζωντανά τους. Εμείς πήγαμε στο Πετροκεφάλι όπως και πολλοί άλλοι χωριανοί. Πολύ μακριά βέβαια από το Τυμπάκι. Δώδεκα χιλιόμετρα. Βρήκαμε απλά στέγη, γιατί σπίτι δεν ήταν αυτό που μείναμε. Ένα μονόσπιτο τριάντα πέντε τετραγωνικά. Άθλια ζωή, μα δε χάσαμε το θάρρος και την αισιοδοξία μας, παρ' όλα τα βάσανα που περάσαμε. Το αβάσταχτο μαρτύριο ήταν ότι οι Τυμπακιανοί που κατοικούσαν σε χωριά κοντά στο Τυμπάκι υποχρεώνονταν σε αγγαρεία να χαλούν οι ίδιοι τα σπίτια τους που μια ζωή δούλευαν για να τα κτίσουν. Πιστεύαμε όμως ότι αυτή η κατάσταση ήταν προσωρινή και κάναμε υπομονή [...]»¹¹³.

Την παραπάνω γραπτή μαρτυρία έρχεται να επιβεβαιώσει και να συμπληρώσει η συνέντευξη που παραχώρησε ο 90χρονος Μαρκάκης στον γράφοντα, κατά τη συνέντευξη που παραχώρησε στις 30 Ιουλίου του 2014. Αξίζει να επισημανθεί η διαύγεια του λόγου του και οι ακριβείς λεπτομέρειες της αφήγησης. Αναλυτικά, ο Ν. Μαρκάκης αναφέρει στη συνέντευξη τα ακόλουθα, μεταξύ άλλων, για τη γερμανική κατοχή στο Τυμπάκι:

«[...] Μετά [...] την κατάληψη πήραμε διαταγή στις αρχές του Φλεβάρη του 1942 να εκκενώσουμε το χωριό. Που να πηγαίναμε; Καθένας πήγαινε όπου είχε γνωστό στα γύρω χωριά: Κλήμα, Λαγωλιό, Μαγαρικάρι,

112 Ό.π., σ. 189.

113 Νικόλαος Μαρκάκης, «Αναμνήσεις από τη Γερμανική Κατοχή και την Απελευθέρωση», στο βιβλίο του Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, *Το Τυμπάκι. Αναμνήσεις και βιώματα από μία δύσκολη εποχή*, Ηράκλειο Κρήτης 1996, σ. 155.

Γρηγοριά, Φανερωμένη, Βώροι, Καμηλάρι, Πιτσιδία, Σίβα, μέχρι και το Πετροκεφάλι, 12 χιλιόμετρα μακριά και γυρεύαμε σπίτια. [...] [Φύγαμε] όλοι ανεξαιρέτως, διότι ήταν η διαταγή να εκκενώσουμε το χωριό, διότι για την κατασκευή του αεροδρομίου χρειαζότανε σκύρα [...] να ρίξουν ασφαλτο, για να προσγειώνονται και να απογειώνονται τα αεροπλάνα τα γερμανικά, λόγω του πολέμου του Ρόμελ στη Βόρειο Αφρική. Εμείς πήγαμε στο Πετροκεφάλι, 12 χιλιόμετρα μακριά, αλλά πώς να μεταφέρει ο κόσμος τα πράγματά του; Δεν υπήρχαν μεταφορικά μέσα, μόνο τα γαϊδουράκια. Τα φορτηγά, και [άλλα] αυτοκίνητα [τα είχαν επιτάξει] οι Γερμανοί. Όσοι είχαν κάρα [...] ήταν σε καλύτερη μοίρα. [...] Ο πατέρας μου πήγε στο Πετροκεφάλι και βρήκε ένα σπίτι, λεγόμενο σπίτι... Ήμαστανε (sic) έξι παιδιά και δυο οι γονείς οκτώ και βρήκαμε ένα σπίτι 35 τ.μ. να στεγαστούμε. [...] Κάναμε υπομονή... Αυτό είναι, εδώ θα μείνουμε [...]. Είχανε πάρει [οι κάτοικοι των γύρω χωριών] διαταγή από τη γερμανική διοίκηση να μας διευκολύνουν όσο μπορούσανε. Όσοι είχανε αποθήκες διαθέσιμες ή στάβλους [...] αυτά πήραμε.

[...] Στο Τυμπάκι το σπίτι [μου] κατεδαφίστηκε, όπως όλα τα σπίτια, εκτός ένα μικρό αριθμό που χρησιμοποιούσανε για γραφεία οι διάφορες εταιρείες που είχαν αναλάβει εργολαβίες για την κατασκευή του αεροδρομίου. [...]»¹¹⁴. Μάλιστα, αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθεί η μαρτυρία του Στράτου Κατσαράκη, σύμφωνα με την οποία, οι Γερμανοί διάλεξαν ποια σπίτια ήθελαν να κάνουν γραφεία και έξω από την είσοδό τους σχεδίασαν με χρώμα έναν άσπρο αγκυλωτό σταυρό, προκειμένου, να σημαδέψουν τις οικίες που δεν θα καταστρέφονταν¹¹⁵.

Ο Νικόλαος Μαρκάκης διηγείται ένα περιστατικό που έμεινε ανεξίτηλο στη μνήμη του την εποχή που εγκατέλειπε η οικογένειά του το Τυμπάκι, μέσα στο χειμώνα. Σύμφωνα με αυτό, μετέφερε το λίγο λάδι της οικογένειάς του μέσα σε ένα πιθάρι με ένα μικρό γάιδαρο. Τότε, σε συνθήκες καταρρακτώδους βροχής, αναγκάστηκε να περάσει με το γάιδαρο μέσα από ένα φουσκωμένο από τα νερά ποτάμι, για να φτάσει στον τόπο όπου είχε εξοριστεί η οικογένειά του¹¹⁶.

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι μαρτυρίες του Ιδομενέα Μηλολιδάκη και

του Νικόλαου¹¹⁷ και του Μιχαήλ Μανιαδάκη για την καταστροφή του Τυμπακίου, τη βίαια μετακίνηση των οικογενειών τους από το Τυμπάκι και για τις συνθήκες της εποχής. Συγκεκριμένα, ο Ι. Μηλολιδάκης αναφέρει, μεταξύ άλλων: «[...] Εμείς επήγαμε στο Λαγολιό σε ένα σπίτι μείνανε οι γονείς μου. [...] εσάσαμε (sic) μία καλύβα με τάβλες [...] και μείναμε εκεί τρία χρόνια [...] Πολύ δύσκολες [ήταν] οι συνθήκες. [...]»¹¹⁸.

Από την άλλη ο Μιχαήλ Μανιαδάκης επισημαίνει: «[...] χαλάσαν (sic) τα σπίτια όλα [...] Κάτι λίγα σπίτι άφησαν όπως το σχολείο [...] Μας είχαν διώξει και είχαμε πάει στους Βόρους και ύστερα από εκιά (sic) με πήρανε στη δουλειά στο Γέρο Δέτη και κάμανε βόγγες (ορύγματα) και βάλανε ηλικομένους να σκάβουνε και βγάζανε τα χώματα [για τα οχυρωματικά έργα του αεροδρομίου Τυμπακίου]»¹¹⁹. Ο Μιχαήλ Μανιαδάκης ανεβάζει το αριθμό των χωριών που κατέφυγαν οι Τυμπακιανοί σε 22, χωρίς όμως να τα κατονομάζει αναλυτικά¹²⁰.

Ο Στράτος Κατσαράκης αναφέρει ότι η οικογένειά του κατέφυγε στο Κλήμα, όπου είχε ένα εξάδελφο ο πατέρας του και του έδωσε ένα στάβλο, για να μείνει με την οικογένειά του¹²¹.

Στα παραπάνω προστίθεται και η άκρως ενδιαφέρουσα μαρτυρία της Μαρίας Ψωμαδάκη. Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα ακόλουθα: «[...] Μας επιέρνει (sic) η μαμά μου και πάμε στο Λαγολιό. Δεν είχανε σπίτι να μας εδώσουνε (sic) και μας εδώσανε ένα στάβλο και μπήκαμε μέσα· και θέτει η μάνα μου το κρεβάτι τρίποδα και θέκαμε (sic) πέντε νομάτοι απάνω και κάμαμε ένα χρόνο εκεί. Μέχρι που μας εδώκανε ένα οικόπεδο και κτίσαμε ένα σπίτι, δύο κάμερες, και μπήκαμε μέσα. [...]»¹²².

Τέλος, εξόχως ενδιαφέρουσα είναι η μαρτυρία του Ιωάννη Καπετανάκη, που μας επιβεβαιώνει, μεταξύ άλλων, την πληροφορία ότι Τυμπακιανοί συμμετείχαν αναγκαστικά στην καταστροφή του οικισμού τους. Συγκεκριμένα, αναφέρει τα εξής: [...] Στις 15 του Φλεβάρη μας εδιώξανε (sic). Μας εδώκανε 15 μέρες προθεσμία· 15 μέρες έβρεχε συνέχεια και κουβαλούσαμε τα πράματά μας. [...] Και μετά αρχίζανε (sic) και χαλούσανε το χωριό [...] και πηγαίνανε τις πέτρες στο αεροδρόμιο, για να φτιάξουνε το διάδρομο· γιατί στο διάδρομο εβάλανε καλτερίμια και έπρεπε να σπούνε τις πέτρες να κάνουνε το καλντερίμι και από πάνω η πίσσα, για να καθίσει το αερο-

114 Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.

115 Πρβλ. απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

116 Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.

117 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Νικόλαου Μανιαδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

118 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Ιδομενέα Μηλολιδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

119 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Μιχαήλ Μανιαδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

120 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Νικόλαου Μανιαδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

121 Πρβλ. απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

122 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη της Μαρίας Ψωμαδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

πλάνο. [έπειτα] πήγαμε στο Καμηλάρι, στο κοντινό χωριό [...] Τα σπίτια στο Τυμπάκι γκρεμίστηκαν και από Τυμπακιανούς. Εργάτες από όλη την Κρήτη δούλευαν για το αεροδρόμιο [...] Μπορεί να έτυχαν και Τυμπακιανοί. [Εργάτες δούλευαν] από όλα τα [γύρω] χωριά και άλλαζαν κάθε 15 μέρες [...] Όποιος έτυχε εκείνη την ημέρα να είναι αγγαρεία χαλούσε το σπίτι¹²³. Χαλούσαν τα σπίτια με τους κασμάδες και παίρναν [sic] τις πέτρες και πήγαιναν στο αεροδρόμιο»¹²⁴.

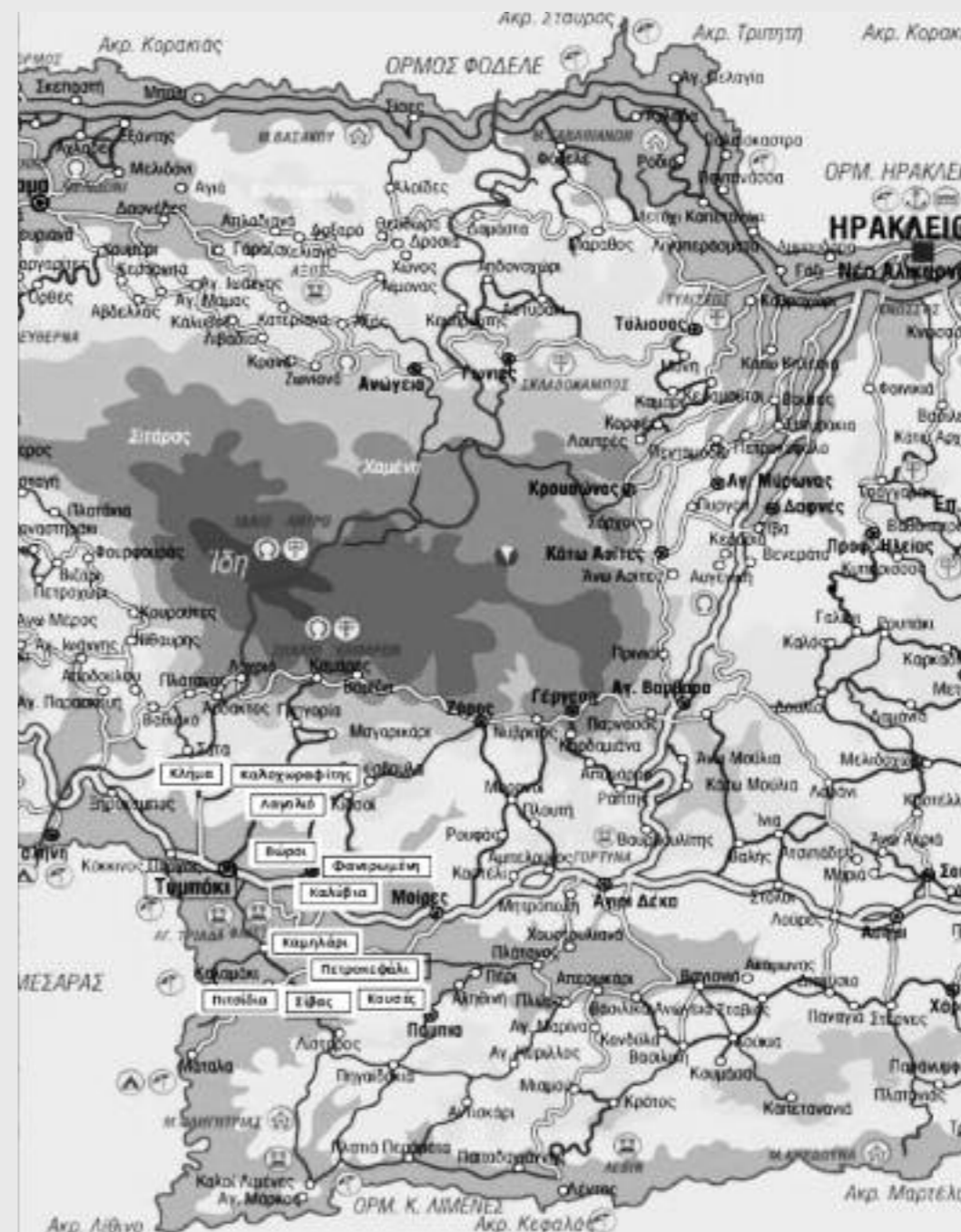
Στην ίδια μαρτυρία ο Ιωάννης Καπετανάκης αφηγείται μία ενδιαφέρουσα ιστορία, ενδεικτική των συνθηκών της εποχής, για κάποιον Σφακιανό που του ζήτησε καρπό, προσφέροντάς του χρυσά κειμήλια, για να φάνε ψωμί τα παιδιά του. Σε μία αξιοθαύμαστη περίπτωση ήθους ο Καπετανάκης του έδωσε καρπό, χωρίς να εκμεταλλευτεί τη δεινή κατάστασή του, μολοντί και ο ίδιος ήταν ξεριζωμένος από το χωριό του. Αναλυτικά, η αφήγηση έχει ως εξής: «[...] Όσοι βρεθήκαμε με ζώα [στα χωριά που είχαμε καταφύγει] εκαλλιεργούσαμε τις περιουσίες και δεν [ε]δυστυχήσαμε σαν άλλους περισσότερο. Μία περίπτωση θυμάμαι και ήρθε ένας από τα Σφακιά και γύρευε καρπό [...] Ήρθε και μου λέει: «Κουμπάρακι, έτσι έμαθα ότι έχεις καρπό και κρατώ εδώ πέρα κάτι πράγματα, αν θες να πάρεις, γιατί έχουνα 35 μέρες να φάνε τα παιδιά μου ψωμί [...]». Και βγάνει (sic) από ένα φάρδο που βαστά μία πετσέτα σαν πέντε οκάδες χρυσές λίρες και τσι θέτει σε μία πεζούλα και ενταλώσαν (sic) τον ήλιο και κρατεί και ένα πανί και το βλέπει η μακαρίτισσα η μάνα μου και μου λέει: «ό,τι θες, πάρε, από κιάνε (sic) να μην πάρεις». Και είχενε (sic) δαχτυλίδια, είχε μανέλια, είχε μαπουντιέδες [πολύτιμα κειμήλια] [...] παλιά χρυσά σε ένα πανί. Και μου λέει η μάνα μου: «ό,τι θες πάρε, από κιάνε να μην πάρεις, διότι είναι κειμήλια και θα ναι εις βάρος της ψυχής σου». [Και του λέω:] «Εγώ δε θέλω έτσα πράματα. Απότανε (sic)-του λέω- δεν παίρνω». Και βγάνει από ένα τσουβάλι δύο ποκάμισα (sic) εγγλέζικα και ένα ζευγάρι άρβυλα. Και του λέω: «τα ποκάμισα θα πάρω. Πόσα θες;», του λέω, «ό,τι έχεις ευχαρίστηση» [...]] Εγώ τα πήρα τα ποκάμισα, ό,τι είχα ευχαρίστηση τού δωσα»¹²⁵.

Παρακάτω παρατίθεται σχετικός χάρτης με τα χωριά όπου εγκαταστάθηκαν οι Τυμπακιανοί κατά τη Γερμανική Κατοχή, καθώς και οι -κατά προσέγγιση- πίνακες με τα ονόματα των οικογενειών που εγκαταστάθηκαν σε κάθε οικισμό.

123 Η παραπάνω άποψη αμφισβητείται από τον Στράτο Κατσαράκη που ήταν μικρό παιδί κατά την Κατοχή και θεωρεί ότι οι Τυμπακιανοί δεν συμμετείχαν στο γκρέμισμα των σπιτιών τους. Ο ίδιος επιβεβαιώνει την καταστροφή των οικιών στον οικισμό, για να χρησιμοποιηθούν οι πέτρες ως υλικό για την κατασκευή του αεροδρομίου. Πρβλ. Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

124 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Ιωάννη Καπετανάκη στη Ρομίνα Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

125 Ό.π.

Χάρτης με τα χωριά (σε λευκό πλαίσιο) όπου εγκαταστάθηκαν οι Τυμπακιανοί, μετά την αναγκαστική αποχώρησή τους από το Τυμπάκι και την ισοπέδωση του οικισμού.

Πηγές: Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *Το Τυμπάκι. Αναμνήσεις και βιώματα από μία δύσκολη εποχή*, Ηράκλειο Κρήτης 1996, σ. 49-67 και 155.- Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 30 Ιουλίου 2014.- Πρβλ. Στυλιανού Ταβερναράκη, *Οι αγώνες των Μεσσαριτών στην Κρήτη (Από την Αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Β', εκδόσεις «Αντίλαος της Μεσαράς», Μοίρες, Ηράκλειο Κρήτης 2004, σ. 1021.

Κατάλογοι με οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στα κοντινά χωριά, μετά την αναγκαστική αποχώρησή τους από το Τυμπάκι και την ισοπέδωσή του.

Πηγές: Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *Το Τυμπάκι. Αναμνήσεις και βιώματα από μία δύσκολη εποχή*, Ηράκλειο Κρήτης 1996, σ. 49-67 και 155. - Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη των Μιχαήλ και Νικολάου Μανιαδάκη στη Ρομίνα Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22 Σεπτεμβρίου 2013.- *Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη* του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 30 Ιουλίου 2014.- *Απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη* του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.- *Μαρτυρία* Αντωνίου Μανιαδάκη, Ηράκλειο, 8 Μαΐου 2015.- Πρβλ. Στυλιανού Ταβερναράκη, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη (Από την Αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Β', εκδόσεις «Αντίλαλος της Μεσαράς» Μοίρες, Ηράκλειο Κρήτης 2004, σ. 1021.

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Κλήμα (κατά αλφαβητική σειρά)

1. Ανδριγιαννάκη Μιχαήλ	23. Ορφανουδάκη Ιωάννη
2. Αρκουλάκη Νικολάου	24. Πανιεράκη Εμμανουήλ
3. Βογιατζάκη Αργυρούς	25. Παντελάκη Βασιλείου
4. Γιαννακάκη Κωνσταντίνου	26. Παντελάκη Σπυρίδωνος
5. Δρεττάκη Γεωργίου	27. Σαραντουλάκη Εμμανουήλ
6. Καβαδάκη Αναστασίας	28. Σταθαντώνη Αντωνίου
7. Καβαδάκη Ιωσήφ	29. Σταυριανάκη Αντωνίου
8. Κατσαράκη Γεωργίου	30. Σταυριανάκη Ιωάννη
9. Κιλαϊδάκη Αντωνίου	31. Σταυρουλάκη Παρασκευής
10. Κολυμπιανάκη Εμμανουήλ	32. Στυλιανάκη Γεωργίου
11. Κωνιωτάκη (παπά) Νικολή	33. Σφακιανάκη Μιχαήλ
12. Κωνιωτάκη Χαρίλαου	34. Ταβερναράκη Ευαγγελίας
13. Λαμπρογιάννη Ιωάννη	35. Τζωρτζακάκη Γ. Χαρίλαο
14. Λενακάκη Μαριώρας	36. Τζωρτζακάκη Ιωάννη
15. Μαλεφισάκη Γρηγόρη	37. Τζωρτζακάκη Ν. Γεώργιο
16. Μαμαλάκη Ουρανίας	38. Τζωρτζακάκη Ν. Εμμανουήλ
17. Μαράκη Νικολάου	39. Τζωρτζακάκη Σοφίας
18. Μιλολιδάκη Αντωνίου	40. Χαραλαμπάκη Ιδομενέα
19. Μπίρη Νικολάου	41. Χοντ[δ]ράκη Μιχαήλ
20. Νιργιανάκη Αθηνάς	42. Χοντράκη Ευλαβίας
21. Νταμουλή Εμμανουήλ	43. Χριστοδουλάκη Φωτεινής
22. Ορφανουδάκη Εμμανουήλ	44. Ψωμαδάκη Γεωργίου

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Λαγωλιό (κατά αλφαβητική σειρά)

1. Ασκοξυλάκη (ιατρού)	13. Μαρακομιχελάκη Μιχαήλ
2. Δρετάκη Βασιλείου	14. Μυλωνάκη Ηρακλή
3. Δρετάκη Ζαχαρία	15. Σαματά Ιωάννη
4. Καλιωνάκη Κ.	16. Ταβερναράκη Φιλ.
5. Καλιωνάκη Φιλ.	17. Ταγαράκη Εμμ.
6. Καλογερογιώργη	18. Ταγαράκη Ολύμπιου
7. Κοτζάκη Μιχαήλ	19. Φανουράκη Κ.
8. Κοτζάκη Μύρωνος	20. Φανουράκη Μιχαήλ
9. Κουκουλάκη Κ.	21. Χονδράκη Αλέκου
10. Κουκουλάκη Φιλ.	22. Χονδροχαραλάμπη
11. Κουρτάκη Πολυχρόνη	23. Χοντρομανώλη
12. Κωνιωτάκη Χαρίλαου	

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Καλοχωραφίτη (κατά αλφαβητική σειρά)

1. Γρηγοράκη Κωνσταντίνου	9. Ταβερναράκη Νικολάου
2. Γρηγοράκη Μ. Γεωργίου	10. Τσαγκαράκη Νικόλαου
3. Καπετανάκη Εμμανουήλ	11. Χριστάκη Θεμιστοκλή
4. Καπετανάκη Ιωάννη	12. Χριστοδουλάκη Εμμανουήλ
5. Λαμπράκη Αντωνίου	13. Χριστοδουλάκη Ευάγ.
6. Λαμπράκη Νικολάου	14. Χριστοδουλάκη Νικολάου
7. Λαμπράκη Χαράλαμπου	15. Ψωμαδάκη Εμμανουήλ
8. Παπαδάκη Μιχαήλ	

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Βώροι (κατά αλφαβητική σειρά)

1. Γρηγοράκη Εμμ. Γεωργίου	5. Μανιαδάκη Μιχαήλ
2. Ιερωνυμάκη Χαρ.	6. Μανιαδάκη Νικόλαου
3. Καλαϊτζάκη Ιωάννη	7. Τζωρτζακάκη Νικολάου κ.ά.
4. Καλαϊτζάκη Χαρίδημου	

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Φανερωμένη
(κατά αλφαβητική σειρά)

1. Αθανασάκη Γεωργίου	5. Κωνσταντουλάκη Αντ.
2. Κλαουράκη Γεωργίου	6. Μαθιουλαντωνάκη Γεωργίου
3. Κουρτάκη Ζαχαρία κ.ά.	7. Μαράκη Αστρινού Γεωργίου
4. Κωνιωτάκη Εμμ.	8. Μηλολιδάκη Ιωάννη

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Καλύβια
(κατά αλφαβητική σειρά)

1. Αλεβιζάκη Μιχαήλ	4. Μηλολιδάκη Γρηγόρη
2. Καρταλιανάκη Ιωάννη	5. Σαμπρουλίνου Ν.
3. Μαρακομιχελάκη Εμμ. (Λυρα- τζομανώλη)	6. Σημιαίκη [;]
	7. Φασομυτάκη Ιωάννη κ.ά.

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Πετροκεφάλι
(κατά αλφαβητική σειρά)

1. Βογιατζάκη Γεωργίου	3. Μαρκάκη Κωνσταντίνου
2. Διονύσαινας [;] κ.ά.	4. Σταυριανάκη Φραγκιού

Οικογένειες που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Σίβα Πυργιώτισσας
(κατά αλφαβητική σειρά)

1. Δρετάκη Μιλτιάδη	10. Παπουτσάκη Εμμανουήλ
2. Καπετανάκη Αδάμ	11. Παπουτσάκη Στυλιανού
3. Καπετανάκη Νικολάου	12. Σοφουλάκης Χαρίλαου
4. Καπετανάκη Σπυρίδωνος	13. Στυλιανάκη Αστρινού
5. Κυδωνάκη Μιχαήλ	14. Συγγελάκη Εμμανουήλ
6. Μαθιουλομανωλάκη Νικο- λάου	15. Ταβερναράκη Αντωνίου
7. Μυλωνάκη Ηρακλή	16. Ταβερναράκη Γεωργίου
8. Μυλωνάκη Ιωάννη	17. Ταγαράκη Ιωάννη
9. Παπαδογιαννάκη Αντωνίου	18. Ταγαράκη Νικολάου
	19. Φασομυτάκη Ε.

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Κουσές
(κατά αλφαβητική σειρά)

1. Ασκοξυλάκη Βαρδή Ιωάννη	3. Μαράκη Χαράλαμπου
2. Μαράκη (χήρα Μιχ.) Ειρήνη	4. Σκατζάκη Εμμανουήλ

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Καμηλάρι
(κατά αλφαβητική σειρά)

1. Κλαουράκη Κ.	6. Μαρκάκη Μύρωνος
2. Κολυμπιανάκη Ευστρατίου	7. Πετειναράκη Μιχαήλ.
3. Λυρατζάκη Κ.	8. Στυλιανάκη Απόστολου
4. Μαθιουλομανωλάκη Ευάγ.	9. Χριστάκη Αντωνίου
5. Μαθιουλομανωλάκη Κ.	10. Και άλλες 90-100 οικογένειες

Οικογένειες Τυμπακιανών που εγκαταστάθηκαν στο χωριό Πιτσιδία
(κατά αλφαβητική σειρά)

1. Ασκοξυλάκη Κωνσταντίνου και Χρυσής	10. Μαρακομιχελάκη Νικολάου
2. Ασκοξυλάκη Στυλιανής	11. Σκαρπαθιωτάκη Ελευθερίου
3. Δημητρουλάκη Εμμ.	12. Σκαρπαθιωτάκη Μιχαήλ
4. Δημητρουλάκη Κωνσταντίνου	13. Σταματογιώργη Γ.
5. Δημητρουλάκη Μαρίας	14. Φασωμητάκη Κ. Ι.
6. Καλιωνάκη Ανδρέα	15. Χριστάκη Γ.
7. Μανιαδάκη Εμμανουήλ	16. Χριστάκη Χ. Ε.
8. Μαρακαντωνάκη Μιχαήλ	17. Χριστοδουλάκη Γ.
9. Μαρακομιχελάκη Μιχαήλ	18. Χριστοδουλάκη Τίτου κ.ά.

Μετά την ισοπέδωση του χώρου, κατασκευάστηκε σιδηροδρομική γραμμή για τη μεταφορά χωμάτων και κλήθηκε από την Αθήνα ο πολιτικός μηχανικός Αριστείδης Ραγκαβής. Στην επιλογή του συγκεκριμένου προσώπου συνέβαλε και το ότι η μητέρα του ήταν Γερμανίδα, μολοντί ο ίδιος θεωρείτο «γνήσιος Έλληνας πατριώτης». Συγκεκριμένα, υπήρξε μέλος της μυστικής οργάνωσης «Μίδας» και μετά το βομβαρδισμό του αεροδρομίου από τα συμμαχικά αεροσκάφη, θεωρήθηκε από τις ναζιστικές αρχές ως πληροφοριοδότης τους, γι' αυτό και εκτελέστηκε, ύστερα από βασανιστήρια¹²⁶. Για τον Ραγκαβή και τον διερμηνέα Κώστα [;] αναφέρει ο Νικόλαος Μαρκάκης πως ήταν οργανωμένοι στην Εθνική Αντίσταση, αλλά σε ένα τραπέζι που τους έκανε κάποιος Μιχάλης Καπετανάκης, ίσως επηρεασμένοι από το κρασί, άρχισαν να συζητούν στα γερμανικά εναντίον των Γερμανών. Οι τελευταίοι παρακολουθούσαν και την επαύριο τους συνέλαβαν και τους μετέφεραν στα Χανιά, όπου και εκτελέστηκαν, χωρίς η Γερμανίδα μητέρα του Ραγκαβή να προλάβει να τον σώσει. Ο Ν. Μαρκάκης τον χαρακτηρίζει ως «σπουδαίο άνθρωπο και μηχανικό»¹²⁷.

Βοηθοί του μηχανικοί ορίστηκαν οι Ευάγγελος Βαλαρής, Γεώργιος Βοΐλας, Α [;]. Αγγελιδάκης και Εμμ. Μηναδάκης¹²⁸. Κατά τον σμήναρχο ε.α. Γ. Ορφανάκη, στην κατασκευή του αεροδρομίου συμμετείχαν και οι Παναγιώτης Κεχαγιαδάκης, Εμμανουήλ Μακροδημητράκης, Ανδρέας Γαλανός, ενώ τη γενική εποπτεία είχε ο Γερμανός ταγματάρχης Πίνεκ (ή Μπίνεκ) με τη συνδρομή των υπαξιωματικών Σουΐδερ και Ραμψ. Ο Γερμανός αξιωματικός υπήρξε ο διοικητής του αεροδρομίου Τυμπακίου και διέμενε στην οικία του Γεωργίου Γρηγοράκη¹²⁹.

Παράλληλα, εκτός από την κατασκευή του αεροδρομίου ελήφθη μέριμνα για την οχύρωσή του. Κατά μήκος των ακτών της Μεσσαράς τοποθετήθηκε ναρκοπέδιο, όπως νάρκες τοποθετήθηκαν και στο θαλάσσιο χώρο του κόλπου της Μεσσαράς. Επιπλέον, σχηματίστηκαν με ελεγχόμενες εκρήξεις κρατήρες πλάτους και βάθους 10 μέτρων από την περιοχή Λειβάδια μέχρι τον Κόκκινο Πύργο. Τους γέμισαν με νερό και λειτούργησαν αποτρεπτικά σε ενδεχόμενη απόβαση των συμμαχικών δυνάμεων¹³⁰. Απόρρητο γερμανικό έγγραφο του Φεβρουαρίου του 1942 αναφέρεται στην εγκατάσταση λόχου σκαπανέων για την κατασκευή οχυρωματικών έργων στο Τυμπάκι¹³¹.

126 Ορφανάκης, ό.π., σ. 102-103 και 106.

127 Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.

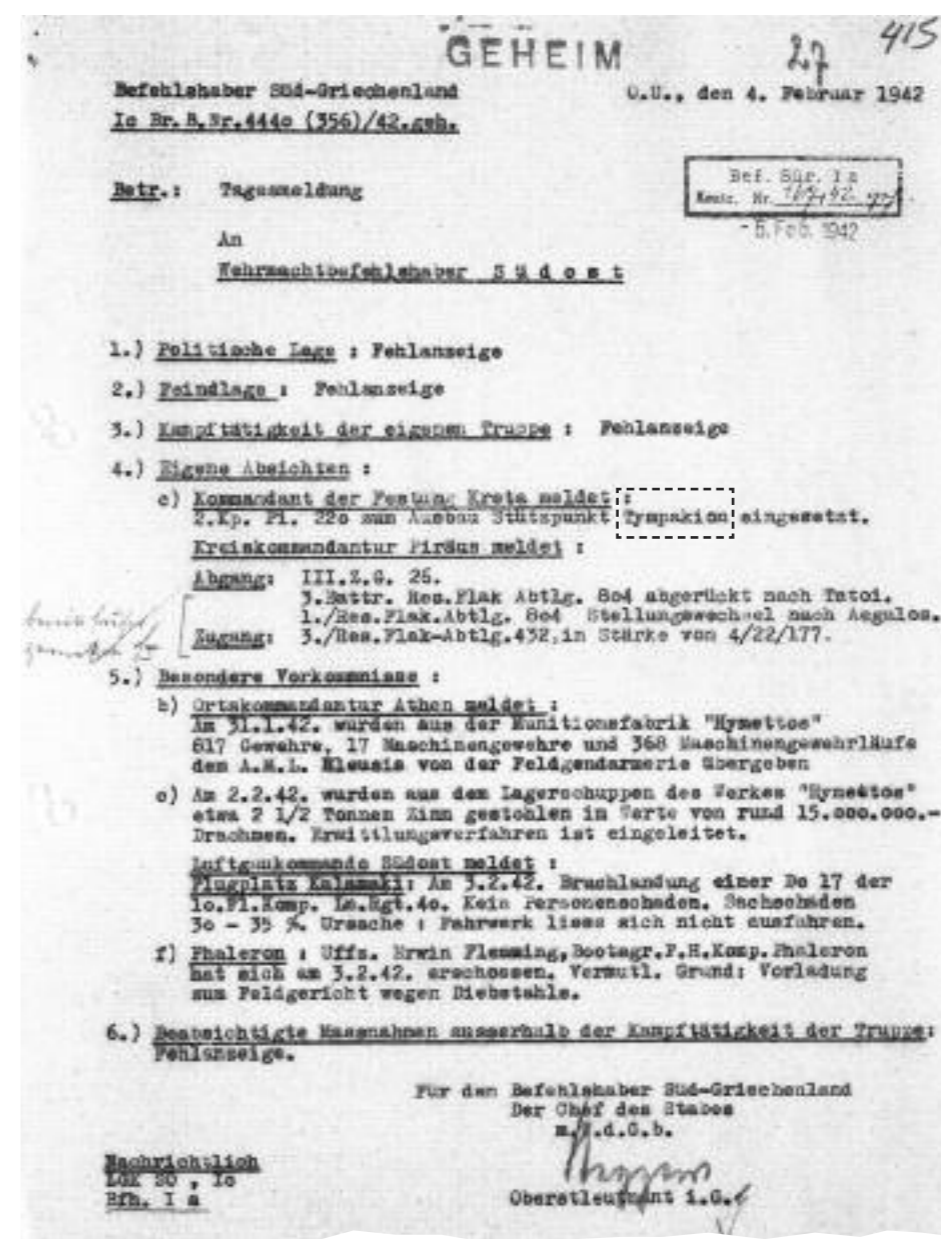
128 Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, ό.π., σ. 75.

129 Ορφανάκης, ό.π., σ. 107.

130 Ορφανάκης, ό.π., σ. 102.

131 Βικελία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD5 – Φάκ. 3, RW 40-125, σ. 437, έγγραφο με ημερομηνία 4/2/1942.

Εξόχως ενδιαφέρουσα είναι η μαρτυρία του Στράτου Κατσαράκη: «[...] Στο Τυμπάκι και το αεροδρόμιο είχαν γύρω -γύρω σύρματα και ηλεκτροφόρα καλώδια που ενεργοποιούσαν ανά διαστήματα [...] Νάρκες κατά μήκος της θαλάσσης αντιαρματικές, μετά ιταλικές και μετά τον Κόκκινο Πύργο μπούγκες αντιαρματικές, 5μ. βάθος και λίγο πρανές, 3 μ. πλάτος. Μετά, κάθε 20-30 μέτρα, μία βόμβα 1.000 λιβρών, τις οποίες τελευταία [πριν από την αποχώρησή τους] τις ανατίναξαν [...]»¹³².

132 Απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

Απόρρητο γερμανικό έγγραφο που αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στην εγκατάσταση λόχου σκαπανέων για την κατασκευή οχυρωματικών έργων στο Τυμπάκι.

Πηγή: Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv, Freiburg, [Γενικά Αρχεία του Φράιμπουργκ], CD5 – Φάκ. 3, RW 40-125, σ. 437, έγγραφο με ημερομηνία 4/2/1942.

Στην ανατολική πλευρά του αεροδρομίου αναγέρθηκε τείχος. Πάνω σε αυτό κατασκευάστηκαν πολυβολεία και ανατολικά του τείχους, κοντά στην παλιά γέφυρα της Φαιστού, κατασκευάστηκε νέο ναρκοπέδιο, στο οποίο βρήκαν τραγικό θάνατο δεκάδες κάτοικοι, μετά την αποχώρηση των ναζιστικών στρατευμάτων. Περιμετρικά του αεροδρομίου υπήρχε συρματοπλεγμα με ηλεκτροφόρα αγκαθωτά σύρματα και γύρω στα 50 φυλάκια.

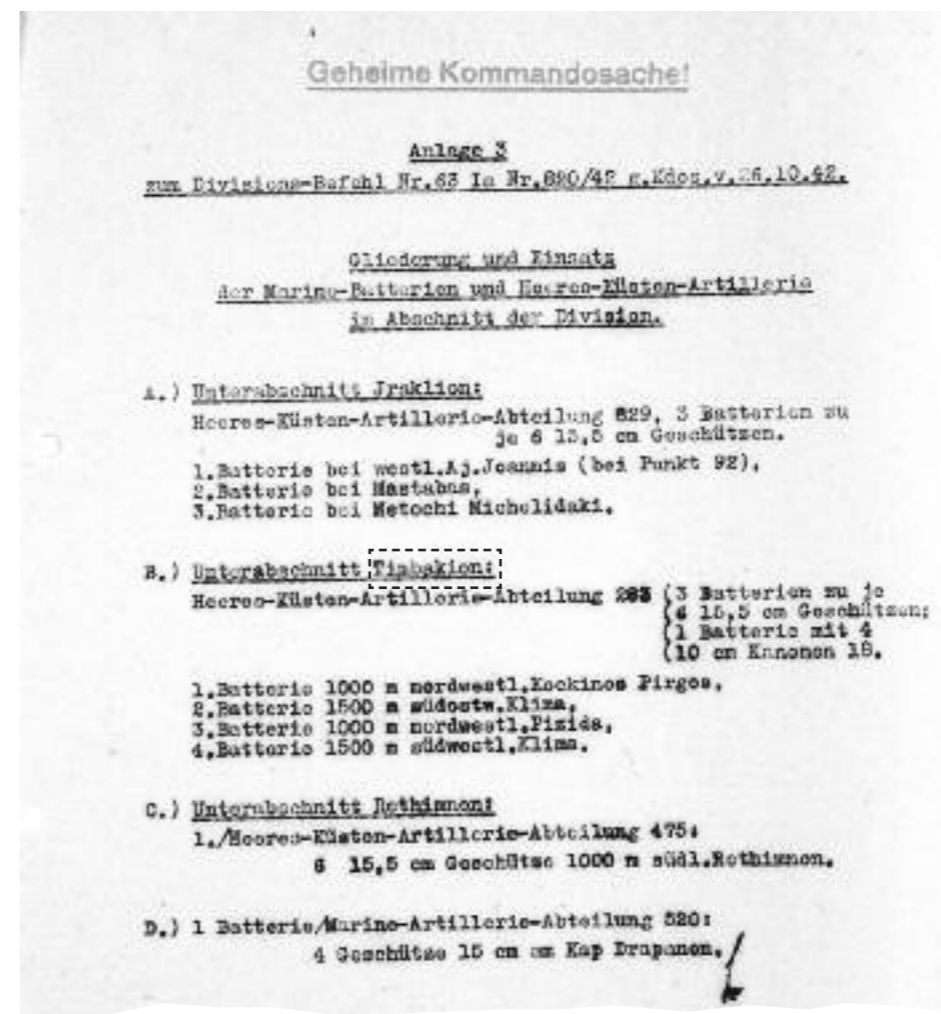
Το αεροδρόμιο έζωναν ολόκληρες πυροβολαρχίες με τα πλέον αποτελεσματικά αντιαεροπορικά της εποχής με προβολείς μεγάλου ύψους¹³³, ενώ οχυρώθηκαν οι λιμενίσκοι του Κόκκινου Πύργου και της Αγίας Γαλήνης. Η αντιαεροπορική άμυνα κάλυπτε ακόμα και το σπήλαιο του «Λαβυρίνθου» που χρησίμευσε ως αποθήκη πυρομαχικών¹³⁴.

Σύμφωνα με απόρρητο γερμανικό έγγραφο, η δομή των πυροβολαρχιών στον τομέα του Τυμπακίου είχε ως εξής: «η πρώτη πυροβολαρχία βρισκόταν 1.000 μέτρα ΒΔ του Κόκκινου Πύργου, η δεύτερη 1.500 μέτρα ΝΑ του οικισμού Κλήμα, η Τρίτη 1.000 μέτρα ΒΔ του οικισμού Πιτσιδία και η τέταρτη 1.500 ΝΔ του οικισμού Κλήμα»¹³⁵.

Παράλληλα, έγιναν και άλλα οχυρωματικά έργα εκτός αεροδρομίου, ενώ άκρως ενδιαφέρον είναι

το γεγονός πως είχε κατασκευαστεί δίπλα στο αεροδρόμιο, ένα δεύτερο «αεροδρόμιο - νεκροταφείο», στο οποίο συγκέντρωναν τα κατεστραμμένα αεροσκάφη και αυτοκίνητα, ενώ ήταν και αυτό περιφραγμένο με σκοπιές και πολυβολεία, προκειμένου να παραπλανούνται οι πιλότοι των συμμαχικών αεροσκαφών κατά τους βομβαρδισμούς¹³⁶. Το αεροδρόμιο Τυμπακίου ήταν ένα γιγαντιαίο στρατόπεδο το οποίο φυλασσόταν από χωριά - στρατόπεδα και άλλα οχυρωματικά έργα. Κύριες γραμμές άμυνας το αεροδρομίου αποτελούσαν, εκτός από το Τυμπάκι, και τα χωριά Κόκκινος Πύργος, Κλήμα, Αγία Γαλήνη, Μάταλα, Πιτσιδία, Σίβας, Πετροκεφάλι, Κα-

μηλάρι, Άγιος Ιωάννης, Βώροι, Καλύβια, Φανερωμένοι, Λαγολιό, τα στρατόπεδα στην τοποθεσία Κεφάλι και στην Ασφεντυλιά Κομμού, όπως και τα διάφορα οχυρωματικά έργα στη γύρω από το αεροδρόμιο περιοχή¹³⁷.

Πηγή: Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv, Freiburg, [Γενικά Αρχεία του Φράιμπουργκ], CD6 - Φάκ. 1, RH 26-22/49, σ. 103, έγγραφο με ημερομηνία 26/10/1942.

Απόρρητο γερμανικό έγγραφο της 22ας Μεραρχίας Πεζικού που αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στη δομή των πυροβολαρχιών και στον τομέα Τυμπακίου. Συγκεκριμένα, η πρώτη πυροβολαρχία βρισκόταν 1.000 μέτρα ΒΔ του Κόκκινου Πύργου, η δεύτερη 1.500 μέτρα ΝΑ του Κλήματος, η Τρίτη 1.000 μέτρα ΒΔ των Πιτσιδιών και η τέταρτη 1.500 ΝΔ του Κλήματος.

137 Μιχάλης Σπυριδάκης, «Οχυρωματικά πολεμικά έργα των γερμανικών κατοχικών δυνάμεων κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στην περιοχή του αεροδρομίου Τυμπακίου Μεσαράς», ό.π., σ. 546.

Γερμανική Πυροβολαρχία κοντά στο Τυμπάκι
Πηγή: Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Αρχείο Ρούντο Σβαρτς (Rudo Schwarz).

133 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 - Φάκ. 1, RH 26-22/49, σ. 266, έγγραφο με ημερομηνία 21/11/1942 (για την αποστολή ενός προβολέα αντιαεροπορικής άμυνας στον υποτομέα Τυμπακίου).

134 Ορφανάκης, ό.π., σ. 103. - Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη (από την αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Β', ό.π., σ. 1023.

135 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 - Φάκ. 1, RH 26-22/49, σ. 103, έγγραφο με ημερομηνία 26/10/1942.

136 Ορφανάκης, ό.π., σ. 104. - Αριάδνη Τσαγκαράκη - Ταβερναράκη, *Τυμπάκι*, Αθήνα 1994, σ. 126.

Χάρτης στον οποίο, με βάση τις ιστορικές πηγές, απεικονίζονται εντός πλαισίου τα κυριότερα χωριά –στρατόπεδα και οχυρωματικά έργα που αποτελούσαν τις κύριες γραμμές άμυνας του αεροδρομίου Τυμπακίου την περίοδο της γερμανικής κατοχής.

Πηγές: Μιχάλης Σπυριδάκης, «Οχυρωματικά πολεμικά έργα των γερμανικών κατοχικών δυνάμεων κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στην περιοχή του αεροδρομίου Τυμπακίου Μεσαράς», ό.π., σ. 546.- Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 1, RH 26-22/49, σ. 103, έγγραφο με ημερομηνία 26/10/1942.

Τα ναζιστικά στρατεύματα στο Τυμπάκι (1942)

Πηγή: Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη*, τ. Β΄, εκδόσεις «Αντίλαλος της Μεσαράς», Μοίρες 2004, σ. 1742.

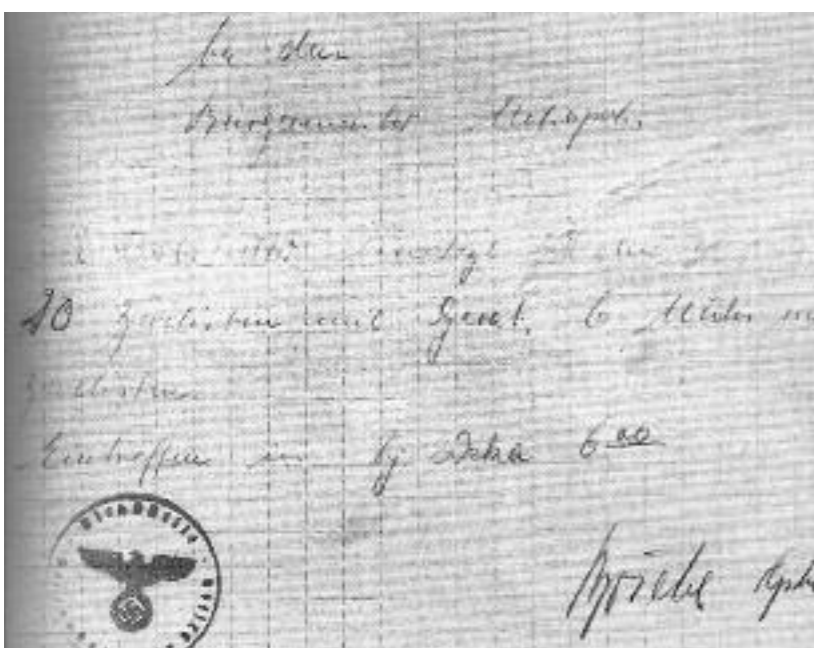
Επιθεώρηση οχυρωματικών έργων από τους Γερμανούς στο Τυμπάκι (1943)

Πηγή: Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη*, τ. Β΄, εκδόσεις «Αντίλαλος της Μεσαράς», Μοίρες 2004, σ. 1743.

Παρόλες τις δυσκολίες, οι κάτοικοι της περιοχής, βιώνοντας τη φρίκη του πολέμου, ρακένδυτοί, με την υποχρέωση να συμβάλουν στην καταστροφή των πατρογονικών οικιών και των περιουσιών τους, εκδήλωσαν παθητική αντίσταση μέσω της άρνησης και κυρίως της σκόπιμης αναβλητικότητάς τους και της καθυστέρησης στην υλοποίηση του έργου που είχαν υποχρεωθεί να αναλάβουν. Ο Dietrich Eichholz επιβεβαιώνει το συμβολισμό του Τυμπακίου κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο: «[...] το Τυμπάκι έγινε σύμβολο της δουλείας και της καταπίεσης και ως αποτέλεσμα της παθητι-

κής αντίστασης των επιστρατευμένων καθυστερούσε η ολοκλήρωση του αεροδρομίου από μήνα σε μήνα. [...]»¹³⁸.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι εργάτες υπήρξαν οι καλύτεροι πληροφοριοδότες για τους συμμαχικούς βομβαρδισμούς, καθώς γνώριζαν λεπτομερώς τις εγκαταστάσεις των Γερμανών και μετέφεραν τις πληροφορίες στο Κάιρο¹³⁹. Συγκεκριμένα, αποτύπωναν τις εγκαταστάσεις του αεροδρομίου, τα οχυρωματικά έργα, τις δυνάμεις των Γερμανών και τις μετέδιδαν στο Συμμαχικό Στρατηγείο¹⁴⁰. Στην αγγαρεία στο αεροδρόμιο απασχολούνταν άτομα από χωριά του Ηρακλείου και του Ρεθύμνου, ενώ όσοι πρόβαλαν

Εντολή της Γερμανικής Διοίκησης προς το δήμαρχο του χωριού Μητρόπολη (κοντά στο Τυμπάκι) να συγκεντρώσει άνδρες για καταναγκαστική εργασία (πιθανότητα για το αεροδρόμιο Τυμπακίου).

Πηγή: Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών - Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, *Από τον Ερμή στην Αριάδνη. Κρήτη 1941-1945*, Ηράκλειο (Ε.Κ.Ι.Μ.) χ.χ., σ. 83.

παθητική αντίσταση, καθυστερούσαν δηλαδή σκόπιμα στην ολοκλήρωση του έργου, συλλαμβάνονταν από τους Ναζί και φυλακίζονταν στα «σύρματα», μία περιοχή περιφραγμένη, με συρματοπλέγματα, όπου και υπέφεραν από έλλειψη νερού, τροφής και από ξυλοδαρμούς και βασανιστήρια, εκτεθειμένοι στις καιρικές συνθήκες (ήλιο, βροχή), ενώ έπρεπε να αντιμετωπίζουν και τον επικεφαλής της Γκεστάμπο, και εγκληματία πολέμου Φριτς Σούμπερτ (Fritz Schubert)¹⁴¹.

¹³⁸ Dietrich Eichholtz, *Geschichte der Deutschen Kriegswirtschaft, 1939 – 1945*, τ. 2, ό.π., σ. 366.

¹³⁹ Ορφανάκης, ό.π., σ. 104.

¹⁴⁰ Στυλιανός Ταβερναράκης, ό.π., σ. 1023.

¹⁴¹ *Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη* του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 30 Ιουλίου 2014.- Πρβλ. Στυλιανό Ταβερναράκη, ό.π., σ. 1022.- Πρβλ. Δίκτυο Μαρτυρικών Πόλεων και Χωριών της Ελλάδας περιόδου 1940-1945, *Ελληνικά Ολοκαυτώματα 1940-1945*, εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2010, σ. 385.

Οι ναζιστικές δυνάμεις έζωναν τα γύρω από το Τυμπάκι χωριά, προκειμένου να επιστρατεύσουν εργάτες για την κατασκευή του αεροδρομίου. Ωστόσο, πολλοί άνδρες είχαν εξαφανιστεί, προκειμένου να μην συμμετάσχουν στα σχέδια των Ναζί, γεγονός που προκαλούσε την αντίδραση των Γερμανών αξιωματικών. Αξίζει να σημειωθεί ένα περιστατικό που σημειώθηκε στο χωριό Σπήλι, όπου οι ναζιστικές δυνάμεις αναζητούσαν να επιτάξουν τους κατοίκους, για να εργαστούν υποχρεωτικά στο αεροδρόμιο Τυμπακίου. Συγκεκριμένα, η Ευγενία Παπαδάκη αφηγείται το περιστατικό που αφορούσε στη μητέρα της δασκάλα Ε. Παπαδάκη:

«[...] Όλοι οι άνδρες είχαν εξαφανιστεί [στο πλαίσιο της παθητικής τους αντίστασης]. Ο επικεφαλής αστυνομικός της Γκεστάμπο, συνοδευόμενος από τον σταθμάρχη Χωροφυλακής και τον πρόεδρο της κοινότητας Κώστα Τζανακάκη, έξαλλος βλέπει τη μητέρα μου Ερωφίλη, 33 χρονών τότε, έξω από το σπίτι της να προσπαθεί να βάλει μέσα το δίχρονο αδερφό μου Νίκο. Τρέχει, λοιπόν, κατά της μητέρας μου ο Γερμανός και άρχισε να την τραβά, να τη χτυπά και να της φωνάζει εκνευρισμένος να τον ακολουθήσει...

Η μητέρα μου, όχι μόνο δεν τον ακολούθησε αλλά τον άρπαξε με το ένα χέρι από το λαιμό και τράβηξε το πέταλο με το άλλο. Αυτόματα τον άρχισε στα χαστούκια και με όση δύναμη είχε τον έσπρωξε και τον πέταξε στην αυλή του διπλανού σπιτιού. Το κράνος του και το υπηρεσιακό του ραβδί πετάχτηκαν πολλά μέτρα μακριά και ο ίδιος ξάπλωσε κάτω τσακισμένος...»

Η Ευγενία Παπαδάκη, ύστερα από αυτό το περιστατικό, για την αποφυγή αντιποίνων, πήρε τα τρία της παιδιά και με το σύζυγό της έμεινε μακριά από το χωριό της και επέστρεψε μονάχα, όταν έμαθε ότι ο Γερμανός αξιωματικός που χαστούκισε πνίγηκε σε ναυάγιο¹⁴². Η πράξη της αυτή αποτελεί το προοίμιο της ενεργητικής αντίστασης των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής γύρω από το αεροδρόμιο Τυμπακίου.

Ένα άλλο περιστατικό μας αφηγείται η Μαρία Ψωμαδάκη: «[...] Είχανε τον πατέρα μου στα έργα και δεν επήγε [...]. Και έρχεται ο Γερμανός με ένα Έλληνα χωριανό μας και του έδειξε το σπίτι μας και έρχεται πάνω στο [...] δώμα και του παίζει του πατέρα μου μία αλατιά (sic) [κλωτσιά] τον ρίχνει κάτω. Εμείς και τα τρία [παιδιά] ήμασταν μικρά και κλαίγαμε. Και εγλάκα [έτρεχε] (sic) [ο Γερμανός] και μας έδινε κομματάκια ζάχαρη [...] Και την αρπώ (sic) και του την πετώ στα μούτρα και λέει η μαμά μου: παιδί μου νεμάζωξέ (sic) τηνε και ζάχαρη είναι, να σας σάσω (sic) αύριο το τσάι σας. Σκέψου τι τραβήξαμε»¹⁴³.

¹⁴² Μανόλης Παντινάκης (επιμ.), *Ιστορία – Μνήμες. Στα 70χρονα της Γερμανικής Εισβολής και Κατοχής*, *Ημερολόγιο 2011*, ό.π., σ. 125.

¹⁴³ Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη της Μαρίας Ψωμαδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

Ενεργητική Αντίσταση – Η απόπειρα δολοφονίας του Ρόμελ

Οι πρώτες προσπάθειες οργανωμένης αντίστασης πραγματοποιούνται στην Κρήτη αμέσως μετά την κατάληψη της νήσου. Αρχικός στόχος των αντιστασιακών ήταν η απόκρυψη και διαφυγή των Βρετανών στρατιωτών που είχαν παραμείνει στο νησί. Αναλυτικά, τον Ιούνιο του 1941 ιδρύεται στα Χανιά η «Ανωτάτη Επιτροπή Αγώνος Κρήτης», στο Λασιθί η «Φιλική Εταιρία», στα Ανώγεια η «Εθνική Απελευθερωτική Δράσις», στη Βιάννο η «Εθνική Επαναστασιατική Επιτροπή», στο Ρέθυμνο οι στρατιωτικοί Ν. Ασκούτσης και Χ. Τζιφάκης με τη βοήθεια της τοπικής Εκκλησίας, και στο Νομό Ηρακλείου οι αντιστασιακές ομάδες του Εμμανουήλ Μπαντουβά (Παγκρήτιο Απελευθερωτικό Μέτωπο) και του Γεωργίου Πετρακογιώργη (ομάδα «Ψηλορείτης»)¹⁴⁵.

Την περίοδο της Κατοχής ιδρύθηκε στην Κρήτη η Εθνική Οργάνωση Κρήτης με κύριο στόχο τη δημιουργία εστίων αντίστασης κατά των ναζιστικών δυνάμεων Κατοχής¹⁴⁶. Μέλη της Επιτροπής Αντίστασης Τυμπακίου υπήρξαν, μεταξύ άλλων, οι ιερέας Γεώργιος Μαρκαντωνάκης, Ν. Λεμονάκης, Ε. Μαρράκης, Εμμ. Μαρκαντωνάκης, (ανθυπομοίραρχος Χωροφυλακής), Ιωσήφ Φασομητάκης και Γ. Αθανασάκης¹⁴⁷. Από την άλλη, το Τυμπάκι, πέρα από

την καταστροφή, γνώρισε τα αντίποινα των ναζιστικών δυνάμεων Κατοχής. Στους εκτελεσθέντες από τους Γερμανούς στο Τυμπάκι περιλαμβάνονται τα ονόματα των Σπυριδώνα Καπετανάκη¹⁴⁸ και Θεόφιλου Χρηστάκη που εκτελέστηκαν το 1942 και 1943 αντίστοιχα¹⁴⁹.

Ο Γρηγοριάδης ήταν σύνδεσμος του Γραφείου Αντικατασκοπείας Τυμπακίου με το Κεντρικό Γραφείο στο Ηράκλειο, και συγκεκριμένα με τον Γ. Δανδουλάκη. Ο πρώτος μαζί με το στρατηγό Ζουδιανό και τον Γιάννη Παραδεισανό αποτελούσαν το δίκτυο πληροφοριών της αντικατασκοπείας¹⁵⁰. Ο τελευταίος εργαζόταν ως βοηθός του Έλληνα μηχανικού Αγγελιδάκη, κατά την κατασκευή του αεροδρομίου του Τυμπακίου, και έδινε απευθείας στο Συμμαχικό Στρατηγείο πληροφορίες που αφορούσαν στο αεροδρόμιο και στις κινήσεις των αεροσκαφών.

Παράλληλα, στην ευρύτερη περιοχή του Τυμπακίου δρούσε ένας ονομαστός συνεργάτης των Γερμανών, ο Παναγιώτης Δαμάσκος, που είχε κατάλογο με όλους όσους αρνήθηκαν να προσφέρουν την προσωπική τους εργασία στην κατασκευή του αεροδρομίου, και συνόδευε τα ναζιστικά στρατεύματα στις επιχειρήσεις τους. Οι αντάρτες του Πετρακογιώργη Γιώργης Μαυράκης και Γιώργης Μπαλάσκας τον εκτέλεσαν στις Μοίρες και θα προχωρούσαν στις εκτελέσεις και άλλων δοσίλογων, που όμως δεν έγιναν κάτω από το φόβο αντιποίνων σε βάρος του άμαχου πληθυσμού. Ο αρχηγός της Γκεστάπο Χάρτμαν διέταξε τη σύλληψη και εκτέλεση εννέα πατριωτών¹⁵¹ από τις Μοίρες ως αντίποινα για το θάνατό του Δαμάσκου. Μεταξύ των εκτελεσθέντων ήταν και ο δάσκαλος Νικόλαος Παπαδάκης, ο οποίος κατά την ώρα της εκτέλεσης έψαλε τον εθνικό ύμνο. Μάλιστα, θεωρείται ότι είπε: «σαράντα χρόνια τον διδάσκω στα Ελληνόπουλα, ας τον τραγουδήσω άλλη μια φορά»¹⁵².

Το 1942 καταρτίστηκε αντιστασιακή ομάδα αποτελούμενη από δύο Άγγλους, δύο Αυστραλούς και τον Έλληνα Ανθυπολοχαγό Μύρωνα Σαμα-

**Γεώργιος
Πετρακογιώργης,
αρχηγός της Εθνικής
Αντίστασης στην
ευρύτερη περιοχή
της Μεσαράς¹⁴⁴**

Πηγή: Ιστορικό Μουσείο
Κρήτης

144 Ο Γεώργιος Εμμ. Πετρακογιώργης από το Μαγαρικάρι ήταν έμπορος κατά το μεσοπόλεμο και εργοστασιάρχης (διέθετε πυρηνελαιουργείο), που όμως, λόγω των χρεών του, βγήκε σε πλειστηριασμό και ο ίδιος έσωσε, τελικά το μισό. Ωστόσο, με τη γερμανική κατάληψη του νησιού, το εργοστάσιο καταστράφηκε και οι Ναζί πήραν όλα τα μηχανήματα. Με την καταστροφή του εργοστασίου του και τη δολοφονία του γιού του Μανόλη από τους Γερμανούς, βγήκε στα βουνά, μαζί με τους φίλους του, ίδρυσε την ανταρτική ομάδα «ο Ψηλορείτης» και θεωρήθηκε αρχηγός της Εθνικής Αντίστασης στην ευρύτερη περιοχή. Βλ. σχετικά Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 69-70.

145 Για τις αντιστασιακές ομάδες στην Κρήτη βλ. Αντώνης Σανουδάκης – Σανούδος, *Μιχάλης Σαμαρίτης, Καπετάνιος του ΕΑΜ ΕΛΑΣ Κρήτης. Τα Ματωμένα Χρόνια. Οχυρά της Μακεδονίας, Μάχη της Κρήτης, Παγκρήτιο Απελευθερωτικό Μέτωπο (Π.Α.Μ.) ΕΑΜ – ΕΛΑΣ – ΔΣΕ*, εκδόσεις Ταξιδευτής, Αθήνα 2014, σ. 9-10.- Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας, τ. Γ', Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας. Πόλεμος 1940-1941. Κατοχή, Εθνική Αντίσταση. Απελευθέρωση – Δεκέμβριος 1944 – Βάρκιζα*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2002, σ. 73.- Ο Δημοσθένης Ραπτόπουλος, συγγενής του αντιστασιακού Αλέξανδρου Ραπτόπουλου, καταγγέλλει ως πλαστή την εορταζόμενη έναρξη της Ενωμένης Εθνικής Αντίστασης στην Ελλάδα και στην Ευρώπη στον Άγιο Σύλλα Ηρακλείου υπό τον καπετάν Μανώλη Μπαντουβά με τη συμμετοχή κομμουνιστών ηγετών και με ορκωμοσία από τον ιερομόναχο της Μονής Αγίου Γεωργίου Επανωσήφη, στις 2 Ιουνίου 1941. Βλ. σχετικά εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 28 Ιουλίου 2007.

146 Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, ό.π., σ. 269.

147 Ό.π., σ. 277.

148 Ο Σπυριδών Χαρ. Καπετανάκης υπήρξε μοίραρχος της Χωροφυλακής και εκτελέστηκε για την πατριωτική του δράση από τις ναζιστικές αρχές τον Ιούνιο του 1943, μαζί με του 40 «μάρτυρες» του Ηρακλείου. Πρβλ. Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, ό.π., σ. 131.

149 Ασκληπιού Γ. Θεοδωράκη, *Η Εθνική Αντίσταση Κρήτης, 1941-1945*, τ. Β', Ηράκλειο Κρήτης 1971, σ. 259.

150 Ο Στράτος Κατσαράκης αναφέρει και τους Κώστα Παραδεισανό και Μανώλη Κοκαράκη ως μέλη της αντικατασκοπείας, που συνέλεξαν στοιχεία και τα έστειλαν στη Μέση Ανατολή, μέσω του Βρετανού στρατιωτικού Πάτρικ Λη Φέρμορ (Sir Patrick Michael Leigh Fermor), που συμμετείχε στην απαγωγή του Γερμανού στρατηγού Κράιπε. Βλ. σχετικά απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

151 Επρόκειτο για τους Μιχαήλ Ζαχαριουδάκη, Νικόλαο Παπαδάκη, Απόστολο Μπόλαρη, Γεώργιο Τζαγκουρνάκη, Αλέξη Μουντράκη, Μιχαήλ Μαριδάκη, Μηνά Σαρουλάκη, Αντώνη Μιγκλάκη και Δημήτριο Χουστουλάκη. Πρβλ. Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, *Το Τυμπάκι...* ό.π., σ. 75.

152 Αριάδνη Τσαγκαράκη – Ταβερναράκη, *Τυμπάκι*, ό.π., σ. 125. – Στυλιανός Ταβερναράκης, ό.π., σ. 1029.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 75.

ρείτη, προκειμένου να προχωρήσουν σε δολιοφθορές κατά του αεροδρομίου Τυμπακίου. Οι σαμποτέρ εισχώρησαν στο αεροδρόμιο Τυμπακίου, εντούτοις εντόπισαν μόνο δύο αεροσκάφη που βρίσκονταν σε αχρηστία και αναχώρησαν άπρακτοι. Οι μεγάλες αποθήκες καυσίμων του αεροδρομίου είχαν καταστραφεί από προηγούμενο σφοδρό βομβαρδισμό¹⁵³ των συμμαχικών αεροσκαφών¹⁵⁴. Λίγους μήνες αργότερα, Βρετανοί καταδρομείς πραγματοποίησαν νέες δολιοφθορές κατά των γερμανικών αεροδρομίων στην Κρήτη¹⁵⁵.

Για το μεγάλο βομβαρδισμό του αεροδρομίου Τυμπακίου, τον Ιούνιο του 1942, και τον αιφνιδιασμό που υπέστησαν τα ναζιστικά στρατεύματα από τη Βασιλική Πολεμική Αεροπορία της Βρετανίας (R.A.F.) άκρως ενδιαφέροντα είναι τα όσα αναλυτικά και γλαφυρά αναφέρει ο Γεώργιος Κάββος. Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, επισημαίνει: «[...] Στις 24 Ιουνίου, όταν ο στρατάρχης Ρόμελ είχε καταλάβει το Τομπρούκ [στη Βόρεια Αφρική] και τα γερμανικά στρατεύματα περνούσαν τα Αιγυπτιακά σύνορα, ο Διοικητής του Φρουρίου Κρήτης Στρατηγός Αντρέ χρησιμοποιούσε τα αεροδρόμια Μάλεμε και Τυμπάκι, στα οποία είχε συγκεντρωθεί μεγάλος αριθμός βομβαρδιστικών και μεταγωγικών αεροπλάνων.

Τα πληρώματα των αεροπλάνων και το προσωπικό των αεροδρομίων πανηγύριζαν για τις επιτυχίες του Ρόμελ στην Αφρική, με αποτέλεσμα τις βραδινές ώρες της μέρας αυτής πολλοί απ' αυτούς να είναι μεθυσμένοι και άλλοι να έχουν κατέβει στα χωριά Μάλεμε και Τυμπάκι.

Την κίνηση των αεροδρομίων παρακολουθούσαν με μεγάλη προσοχή οι άνδρες των δικτύων πληροφοριών της δυτικής και κεντρικής Κρήτης και αντιλήφθηκαν ότι μεγάλος αριθμός Γερμανικών αεροπλάνων είχε προσγειωθεί στα αεροδρόμια Μάλεμε και Τυμπάκι [...].

Το Συμμαχικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής, είτε γιατί είχε αποφασίσει

την καταστροφή των αεροδρομίων Μάλεμε και Τυμπακίου είτε γιατί παρακινήθηκε από τα σήματα που πήρε από την Κρήτη, έστειλε τη νύχτα αυτή ολόκληρο αεροπορικό στόλο από 80 μεγάλα βομβαρδιστικά και 20 καταδιωκτικά αεροπλάνα με σαφή διαταγή να καταστρέψουν πάσης θυσίας (sic) τα αεροδρόμια Μάλεμε και Τυμπακίου.

Ο Συμμαχικός αεροπορικός στόλος σύμφωνα με το σχέδιο της ΡΑΦ απογειώθηκε από αεροδρόμιο της Παλαιστίνης, πέταξε ψηλά στην περιοχή των Δωδεκανήσων προς παραπλάνηση των Γερμανών ότι δήθεν ο βομβαρδισμός θα γινόταν στα αεροδρόμια της Ρόδου και της Κω, για να αιφνιδιάσουν έτσι τους Γερμανούς στην Κρήτη.

Όταν έφθασαν στο στενό μεταξύ Δωδεκανήσου και Κρήτης, στράφηκαν προς δυσμάς, άρχισαν να κατέρχονται χαμηλότερα και επιτέθηκαν με ορμή κατά του αεροδρομίου του Μάλεμε [...].

Μετά, τα Βρετανικά αεροπλάνα ανυψώθηκαν χωρίς καμία απώλεια, πέταξαν προς τα Λευκά Όρη και από εκεί προς το Λιβυκό πέλαγος δίνοντας την εντύπωση ότι έφευγαν.

Τη στιγμή αυτή τα Γερμανικά παρατηρητήρια της Αγίας Ρούμελης Σφακίων τηλεφώνησαν στο αεροδρόμιο Τυμπακίου και έδωσαν την πληροφορία ότι τα εχθρικά αεροπλάνα κινούνταν προς νότο και την 23η ώρα τα παρατηρητήρια της Αγίας Γαλήνης και των Ματάλων τηλεφώνησαν το ίδιο. Τότε χαλαρώθηκε ο συναγερμός στο αεροδρόμιο Τυμπακίου, εκτός από ορισμένες υπηρεσίες που παρέμειναν σε επιφυλακή, αλλά και αυτές παρέλυσαν, όταν αναφέρθηκε ότι τ' αεροπλάνα πέρασαν τη νήσο Γαυδοπούλα με κατεύθυνση πάντοτε προς νότο. Σε μία στιγμή, εντελώς αιφνιδιαστικά, τα Συμμαχικά αεροπλάνα γύρισαν προς βόρεια κατεύθυνση, κατέβηκαν σε χαμηλό ύψος και μπήκαν στον εναέριο χώρο του κόλπου της Μεσαράς μέσα σε ελάχιστο χρόνο.

Σημάνθηκε συναγερμός στο αεροδρόμιο με καθυστέρηση εξαιτίας του αιφνιδιασμού, έσβησαν τα φώτα στην περιοχή, οι Γερμανοί πυροβολητές των αντιαεροπορικών πυροβόλων έτρεξαν στις θέσεις τους και οι υπόλοιποι στα καταφύγια και ορύγματα.

Άναψαν προβολείς ανιχνεύοντας τον ουρανό και άρχισαν να βάλουν τροχιοδεικτικά βλήματα τα αντιαεροπορικά πυροβόλα, αλλά τα Συμμαχικά αεροπλάνα κατέβηκαν σε χαμηλό ύψος κατά κύματα πάνω από το αεροδρόμιο και έριξαν τις βόμβες τους και κατέστρεψαν μεγάλο αριθμό Γερμανικών αεροπλάνων που ήταν σταθμευμένα στους διαδρόμους του αεροδρομίου.

Από τις βόμβες καταστράφηκαν ακόμα αποθήκες καυσίμων, πυρομαχικών, διάφορα κτίρια και υπόστεγα και οι απώλειες των Γερμανών ήταν εκατοντάδες νεκροί και τραυματίες [εδώ ενδεχομένως να υπάρχει μία υπερβολή

153 Πρβλ. N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946*. ό.π., Ημερολόγιο Πολέμου 25.7.1942, Ημέρα Σάββατο, Άκρως Απόρρητο: "Wellington last night bombed Heraklion and Tymbaki Aerodromes in Crete, starting fires at each."- N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946*. ό.π., Ημερολόγιο Πολέμου 24.3.1942, Ημέρα Τρίτη, Άκρως Απόρρητο: "[...] 6 Wellingtons attack Heraklion, Crete, and 2 others Tymbaki aerodrome."- Christopher F. Shores, Brian Cull, Nicola Malizia, *Malta: the spitfire year 1942*, Grub Street, Λονδίνο 1991, σ. 139.

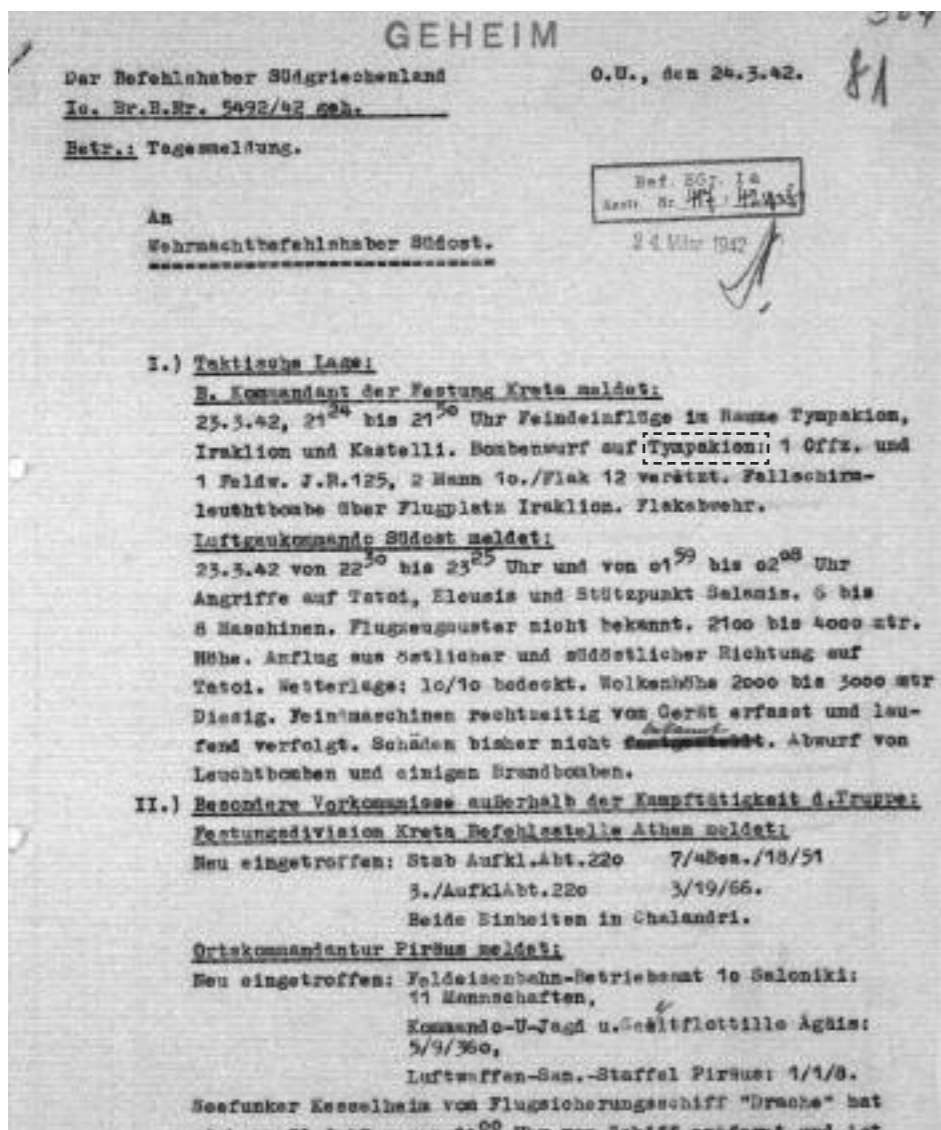
154 Ασκληπιού Γ. Θεοδωράκη, *Η Εθνική Αντίσταση Κρήτης, 1941-1945*, Ηράκλειο Κρήτης 1970, σ. 171-172. – Για το βομβαρδισμό του αεροδρομίου το Μάρτιο του 1942 βλ. και Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD5 – Φάκ. 3, RW 40-125, σ. 322, έγγραφο με ημερομηνία 23/3/1942.

155 F.O. 371/37212, Υφυπουργός άνευ Χαρτοφυλακίου της Βρετανίας στο Κάιρο προς τον Υπουργείο Εξωτερικών της Βρετανίας, τηλεγράφημα πλέον άμεσο (most immediate), αριθ. 1590, 5 Ιουλίου 1943 και τηλεγράφημα σημαντικό (important), αριθ. 1707, 20 Ιουλίου 1943

156 Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, ό.π., σ. 227-228.

Απόρρητο γερμανικό έγγραφο που αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στο βομβαρδισμό του αεροδρομίου Τυμπακίου και τον τραυματισμό ενός αξιωματικού, ενός υπαξιωματικού και δύο στρατιωτών.

Πηγή: Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv, Freiburg, [Γενικά Αρχεία του Φράιμπουργκ], CD5 – Φάκ. 3, RW 40-125, σ. 322, έγγραφο με ημερομηνία 23/3/1942.

στον αριθμό, καθώς δεν διαχωρίζονται οι νεκροί από τους τραυματίες].

Για την επιδρομή αυτή των Συμμαχικών αεροπλάνων στο αεροδρόμιο Τυμπακίου, ο Άγγλος Υποσηναγός Κιρκ Μύλλερ, που πήρε μέρος σ' αυτήν, γράφει: «Ήταν μία κόλαση φωτιάς, ένας όλεθρος θανάτου. Οι εκρήξεις που ακουγόταν (sic) από κάτω, τα αντιαεροπορικά βλήματα που έσκαζαν μπρος τα μάτια μας, ο καπνός και οι φλόγες, έδιδαν την εντύπωση πως έβλεπες ξαφνικά να περιστρέφεται η γη και πως τεράστια ηφαιστεια έσπαζαν τον φλοιό της γης, για να ξεχύσουν τη λάβα τους.

Ήταν δίχως άλλο μία καταστροφή χωρίς προηγούμενο. Ούτε αυτός ο περιφημος Ουέλς δεν θα μπορούσε να περιγράψει τις αφάνταστα τραγικές αυτές στιγμές. [...]»¹⁵⁶.

¹⁵⁶ Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, ό.π., σ. 227-228.

Υστερα από αυτόν το σφοδρό βομβαρδισμό του αεροδρομίου, ο ίδιος ο στρατάρχης Ρόμελ επισκέφθηκε το Τυμπάκι, προκειμένου να συντονίσει τον ανεφοδιασμό των στρατευμάτων του μέσω του αεροδρομίου Τυμπακίου. Αποκαλυπτικά είναι τα όσα αναφέρει ο Στυλιανός Ταβερναράκης: «[...] Η σύσκεψη [του Ρόμελ] με τους αξιωματικούς του αεροδρομίου θα γινόταν στο σπίτι του γιατρού Τίτου Χριστοδουλάκη, που οι Γερμανοί το χρησιμοποιούσαν σαν γραφεία της μονάδας των και δεν το είχαν καταστρέψει. Η Αγγλική κατασκοπεία όμως εγνώριζε τα πάντα και την καθορισμένη ώρα της σύσκεψης Αγγλικά αεροπλάνα βομβάρδισαν το σπίτι κι όλη τη γύρω περιοχή. Το σπίτι καταστράφηκε και σκοτώθηκαν πολλοί Γερμανοί στρατιώτες και αξιωματικοί. Ο Ρόμελ όμως γλύτωσε ως εκ θαύματος, γιατί δεν είχε φθάσει ακόμα στο σπίτι κατά την ώρα του βομβαρδισμού, επειδή το τζιπ που τον μετέφερε από τον Λαβύρινθο [η μεγαλύτερη υπόγεια αποθήκη πυρομαχικών], όπου είχε πάει για επιθεώρηση των εκεί πυρομαχικών έπαθε βλάβη και καθυστέρησε μισή ώρα. Έτσι σώθηκε από βέβαιο θάνατο [...]»¹⁵⁷.

Την ασφάλεια του Ρόμελ που από το Ηράκλειο κατέβαινε με τον φρούραρχο Αντρέ, με προορισμό το Τυμπάκι, είχε αναλάβει ο αρχηγός της Γκεστάπο Χάρτμαν, δεν μπόρεσε όμως να προβλέψει το βομβαρδισμό του κτιρίου (επρόκειτο για την οικία που ανήκε σε κάποιον Χριστοδουλάκη από του Τυμπακί, η οποία και καταστράφηκε ολοσχερώς μαζί με τις γύρω οικίες¹⁵⁸), όπου επρόκειτο να συσκεφθεί ο στρατάρχης με τους αξιωματικούς του. Το τελευταίο καταστράφηκε ολοσχερώς και ο Ρόμελ που καθυστέρησε να έρθει, λόγω μηχανικού προβλήματος του αυτοκινήτου που τον μετέφερε, στάθηκε τυχερός. Την επόμενη μέρα έφυγε για την Αφρική¹⁵⁹. Πολύ πιθανό είναι να καθυστέρησε όχι λόγω μηχανικής βλάβης, αλλά διότι στο δρόμο προς το Τυμπάκι, σταμάτησε, προκειμένου να επισκεφτεί κάποια γερμανικά στρατόπεδα, όπως στην Αυγενική και στις Μοίρες, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Στράτος Κατσαράκης¹⁶⁰. Εάν το εγχείρημα αυτό στο Τυμπάκι από τις συμμαχικές δυνάμεις, σε συνεργασία με τους Κρητικούς συνδέσμιους τους, είχε στεφθεί με επιτυχία, ενδεχομένως να άλλαζε πολλά ανα-

¹⁵⁷ Στυλιανός Ταβερναράκης, ό.π., σ. 1024.

¹⁵⁸ Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 82.

¹⁵⁹ Στυλιανός Ταβερναράκης, ό.π., σ. 1024.- Πρβλ. Αριάδνη Τσαγκαράκη-Ταβερναράκη, *Τυμπάκι*, Αθήνα 1994, σ. 127. - Για τον βομβαρδισμό του Ιουνίου του 1942 βλ. και την αυστραλιανή εφημερίδα *The Courier - Mail*, Brisbane (Australia), 13 Οκτωβρίου 1942.

¹⁶⁰ Πρβλ. απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

Ο στρατάρχης Ρόμελ

Πηγή: Bundesarchiv Bild 146-1973-012-43, Erwin Rommel

φορικά με τους συσχετισμούς και την έκβαση του πολέμου σε εκείνη τη χρονική στιγμή.

Οι σφοδροί βομβαρδισμοί συνεχίστηκαν στο αεροδρόμιο Τυμπακίου τους επόμενους μήνες¹⁶¹, ενώ πραγματοποιήθηκε και ρίψη προκηρύξεων¹⁶². Παράλληλα, τα αμερικανικά αρχεία μαρτυρούν και περιπτώσεις που τα συμμαχικά αεροσκάφη βομβάρδισαν εναλλακτικά το Τυμπάκι, όταν η συννεφιά ή άλλοι λόγοι δεν τους επέτρεψαν να πλήξουν το αεροδρόμιο του Ηρακλείου¹⁶³. Το αεροδρόμιο του Τυμπακίου ήταν το πιο ευάλωτο σε αεροπορικές επιθέσεις των συμμάχων από την Αίγυπτο, σε σύγκριση με τα άλλα αεροδρόμια του νησιού¹⁶⁴. Γι' αυτό και σε απόρρητο γερμανικό έγγραφο του Οκτωβρίου¹⁶⁵ του 1942 επισημαίνεται ο ρόλος της αεροπορικής βάσης του Τυμπακίου στην αποτροπή συμμαχικής απόβασης από αέρα και θάλασσα στον κόλπο της Μεσαράς¹⁶⁶, αλλά και η επαγρύπνηση των αρχών Κατοχής για την εκδήλωση, ανά πάσα στιγμή, μίας τέτοιας ενέργειας από την πλευρά των συμμαχικών στρατευμάτων¹⁶⁷. Ειδικότερα, σύμφωνα με

161 Βλ. ενδεικτικά N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946*. ό.π., Ημερολόγιο Πολέμου 6.1.1943, Ημέρα Τετάρτη, Άκρως Απόρρητο. - N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946*. ό.π., Ημερολόγιο Πολέμου 1.3.1943, Ημέρα Δευτέρα, Άκρως Απόρρητο: "A Wellington on special operations over Crete bombed Tymbaki aerodrome. Results unobserved" - N.A.R.A., U.S. Army, U.S. Forces, European Theater, Historical Division: Records, 1941-1946, File No 69, σ. 4.- James Ambrose Brown, *Eagles strike: the campaigns of the South African Air Force in Egypt, Cyrenaica, Libya, Tunisia, Tripolitania and Madagascar, 1941-1943*, Purnell 1974, σ. 267: "[...] the aerodromes at Maleme, Heraklion, Tymbaki and Suda Bay were all attacked with extensive damage to transport aircraft [...]."

162 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράμπουργκ [Freiburg], CD6 - Φάκ. 3, RH 26-22-801, σ. 273, έγγραφο με ημερομηνία 21/12/1943.

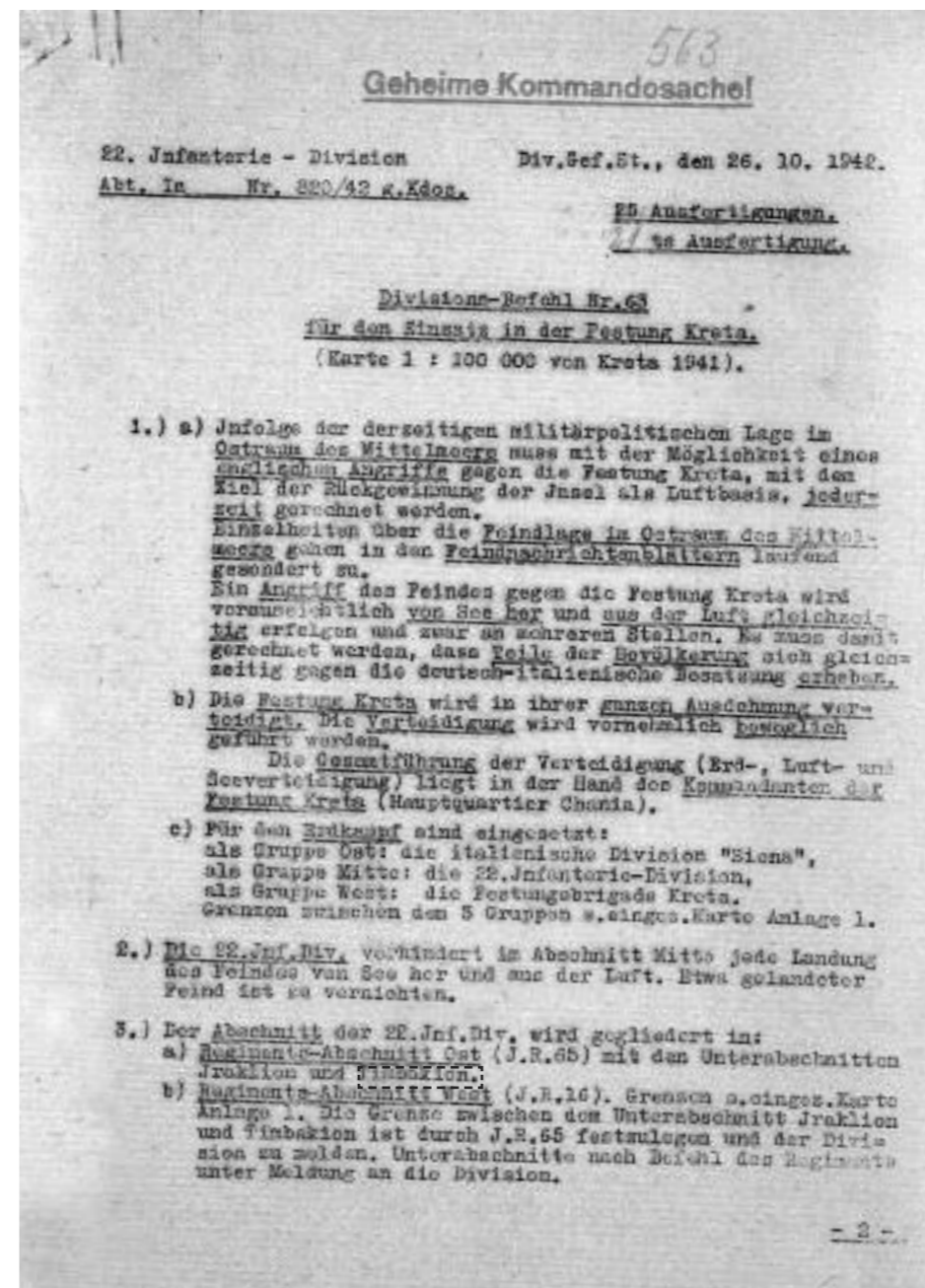
163 N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946*. ό.π., Ημερολόγιο Πολέμου 26.12.1942, Ημέρα Σάββατο, Άκρως Απόρρητο: "[...] 9 Wellingtons dispatched to attack Heraklion Aerodrome found objective obscured by low cloud, bombed alternative target Tymbaki." - N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946*. ό.π., Ημερολόγιο Πολέμου 23.5.1942, Ημέρα Σάββατο, Άκρως Απόρρητο: "[...] 24 Wellingtons left to bomb Heraklion Aerodrome. Owing to icing trouble en route and 8/10 cloud over Crete, only 8 Wellingtons located and bombed objective starting small fire. 2 Wellingtons bombed alternative target Tymbaki Aerodrome without visible effect."

164 Πρβλ. Antony Beevor, *Crete. The Battle and the Resistance*, John Muray, Λονδίνο 1991, Κεφ. 23.

165 Τον ίδιο μήνα πραγματοποιήθηκαν νέες αεροπορικές επιδρομές από συμμαχικά αεροπλάνα. Μάλιστα, σε έναν από τους βομβαρδισμούς ήταν τέτοιο το μέγεθος της καταστροφής που, σύμφωνα με αυστραλιανό δημοσίευμα, οι φλόγες από τις εκρήξεις και τους βομβαρδισμούς στο αεροδρόμιο Τυμπακίου ήταν ορατές από απόσταση 50 μιλίων. Βλ. σχετικά εφ. *The Courier - Mail*, Brisbane (Australia), 13 Οκτωβρίου 1942.

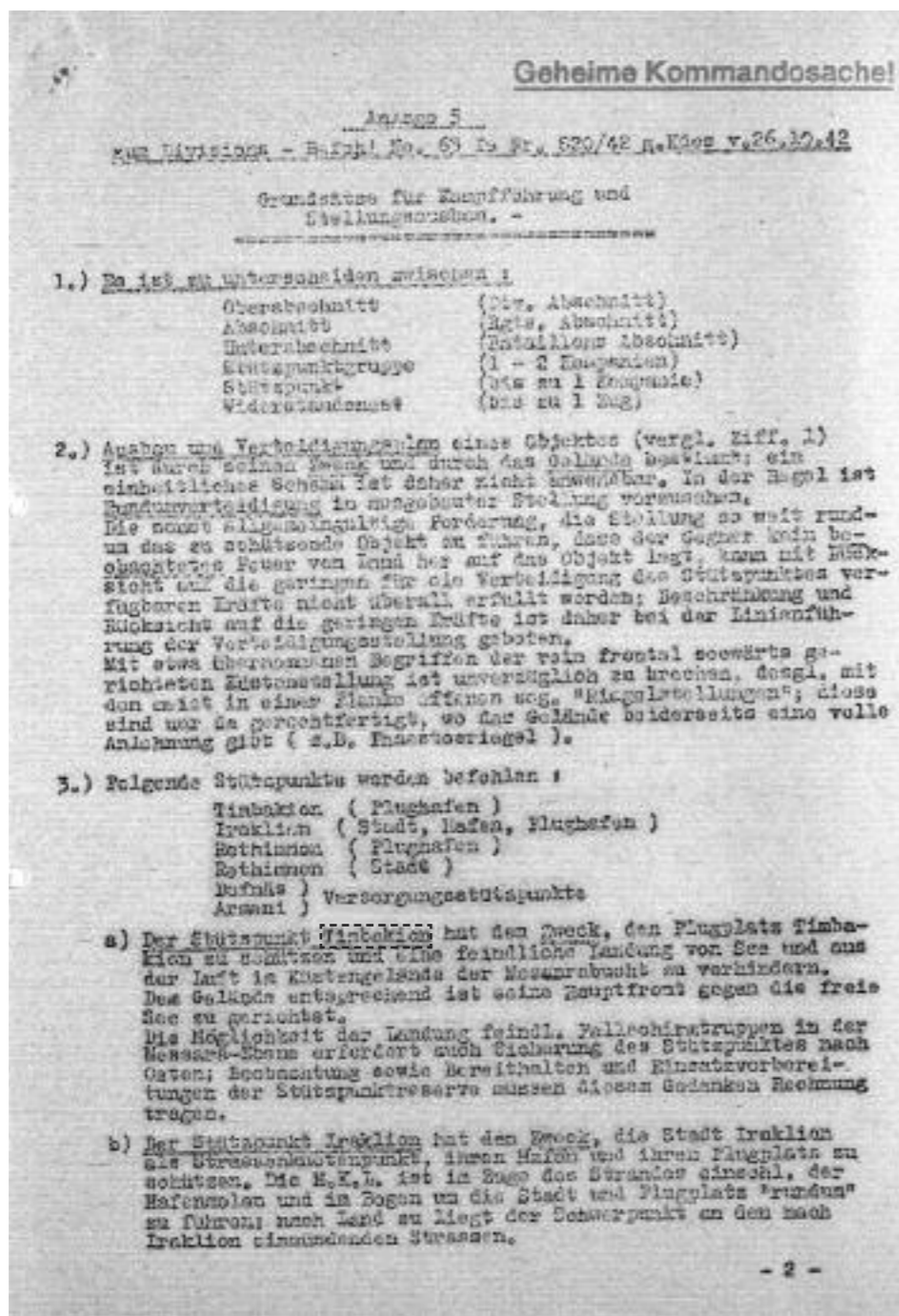
166 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράμπουργκ [Freiburg], CD6 - Φάκ. 1, RH 26-22/49, Διαταγή Μεραρχίας υπ' αριθ. 63 για τη δραστηριότητα του «Φρουρίου Κρήτης» με ημερομηνία 26/10/1942, σ. 60.

167 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράμπουργκ [Freiburg], CD6 - Φάκ. 1, RH 26-22/49, Διαταγή Μεραρχίας υπ' αριθ. 63 για τη δραστηριότητα του «Φρουρίου Κρήτης» με ημερομηνία 26/10/1942, σ. 50.

Απόρρητη Διαταγή για τη δραστηριότητα του «Φρουρίου Κρήτης» [Festung Kreta], στην οποία, μεταξύ άλλων, αναφέρεται ότι, λόγω της στρατιωτικοπολιτικής κατάστασης στο ανατολικό τμήμα της Μεσογείου, έπρεπε να ληφθεί υπόψη η πιθανότητα, ανά πάσα στιγμή, αγγλικής επίθεσης που στόχο μπορεί να είχε την ανακατάληψη της Κρήτης από τους συμάχους, προκειμένου να λειτουργήσει ως αεροπορική βάση.

Πηγή: Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv, Freiburg, [Γενικά Αρχεία του Φράμπουργκ], CD6 - Φάκ. 1, RH 26-22/49, Διαταγή Μεραρχίας υπ' αριθ. 63 για τη δραστηριότητα του «Φρουρίου Κρήτης» με ημερομηνία 26/10/1942, σ. 50.

Απόρρητο γερμανικό έγγραφο που αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στην αποστολή της αεροπορικής βάσης Τυμπακίου που είναι η προστασία του εν λόγω αεροδρομίου και η αποτροπή απόβασης από αέρα και θάλασσα στις παράκτιες περιοχές του κόλπου της Μεσαράς.

Πηγή: Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv, Freiburg, [Γενικά Αρχεία του Φράμπουργκ], CD6 – Φάκ. 1, RH 26-22/49, Διαταγή Μεραρχίας υπ’ αριθ. 63 για τη δραστηριότητα του «Φρουρίου Κρήτης» με ημερομηνία 26/10/1942, σ. 60

γερμανικές πηγές, η βάση του Τυμπακίου είχε ως στρατιωτική αποστολή της την προστασία του αεροδρομίου του Τυμπακίου, την αποτροπή κάθε απόβασης από αέρα και θάλασσα στα παράλια της Μεσαράς, ενώ η πιθανότητα ρίψης εχθρικών [Βρετανών] αλεξιπτωτιστών στο χώρο της Μεσαράς απαιτούσε την ασφάλιση της βάσης προς τα ανατολικά. Επίσης, σύμφωνα με τις ίδιες πηγές, έπρεπε να υπάρχει επιτήρηση και ετοιμότητα για την ανάληψη στρατιωτικής δράσης, εφόσον ήταν αναγκαίο¹⁶⁸.

Η ήττα των ναζιστικών στρατευμάτων υπό τον στρατάρχη Ρόμελ στο Ελ Αλαμείν, την οποία ο Βρετανός πρωθυπουργός Ουίνστον Τσώρσιλ χαρακτήρισε ως «το τέλος της αρχής» του Πολέμου¹⁶⁹, και η κατάρρευση για τους ναζιστές του μετώπου στη Βόρειο Αφρική οδήγησε στην απόφαση όχι μόνο να σταματήσουν οι εργασίες ολοκλήρωσης του αεροδρομίου, αλλά να επιταχυνθεί η άμεση καταστροφή του, προκειμένου να μην χρησιμοποιήσει ως «πύλη εισόδου» των συμμαχικών δυνάμεων στο νησί¹⁷⁰. Οι συμμαχικές δυνάμεις επιχειρήσαν δολιοφθορές στα αεροδρόμια του νησιού και του Τυμπακίου, προκειμένου να καταστραφούν τα γερμανικά αεροσκάφη και η αποθήκες καυσίμων, αλλά και για να δώσουν το παραπλανητικό μήνυμα στους Γερμανούς ότι επρόκειτο να πραγματοποιήσουν απόβαση στην Κρήτη¹⁷¹.

Τον Ιούνιο του 1943 αποβιβάστηκε στη θέση Κόκκινη Οξυά ομάδα σαμποτέρ, αποτελούμενη από τρεις Βρετανούς και τον Γ. Βοσκάκη ή Μηνδογιώργη, και η οποία κινήθηκε προς την περιοχή του αεροδρομίου του Τυμπακίου. Αφού παρακολούθησαν την κίνηση του αεροδρομίου για ένα 48ωρο και διαπίστωσαν πως υπήρχαν στο διάδρομο του αεροδρομίου μόνο τρία κατεστραμμένα αεροσκάφη, κατέληξαν στην απόφαση να μην γίνει νέο σαμποτάζ¹⁷². Η επιχείρηση πραγματοποιήθηκε τη νύκτα της 4ης προς 5ης Ιουλίου του 1943. Υπάρχει η άποψη πως οι Βρετανοί κομάντος ήταν πέντε και όχι τρεις και οδηγήθηκαν από τον Γεώργιο Βοσκάκη από τη Νίθαυρη Αμαρίου και από τον Βασίλειο Σπαχή από τα Ανώγεια Μυλοποτάμου, που ήταν μέλος της αντάρτικης ομάδας του Πετρακογιώργη. Έγιναν

168 Βικελαιά Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 1, RH 26-22/49, Διαταγή Μεραρχίας υπ’ αριθ. 63 για τη δραστηριότητα του «Φρουρίου Κρήτης» με ημερομηνία 26/10/1942, σ. 60.

169 Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, ανέφερε στο γνωστό του λόγο το 1942: "[...] This is not the end. It is not even the beginning of the end. But it is, perhaps, the end of the beginning [...]". Πρβλ. Winston S. Churchill, *The End of the Beginning*, Λονδίνο 1943 (renewal copyright Randolph S. Churchill 2009), σ. 264-265, *A Speech at the Lord Mayor's Day Luncheon at the Mansion House*, Λονδίνο, 9 Νοεμβρίου 1942.

170 Χάγκεν Φλάισερ, «Η περίοδος της Κατοχής 1941-1944», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΣΤ', ό.π., σ. 30.

171 Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, ό.π., σ. 350.

172 Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, ό.π., σ. 351.

τρεις προσπάθειες, αλλά, λόγω του ότι δεν υπήρχαν μάχιμα αεροσκάφη σταθμευμένα στο αεροδρόμιο την περίοδο αυτή, το σχέδιο ματαιώθηκε¹⁷³.

Αποκαλυπτικά για την κατάσταση στο Τυμπάκι, το φθινόπωρο του 1943, είναι τα όσα μας αναφέρει ο Τυμπακιανός Θεοδόσης Καραγεωργάκης που μεταφέρθηκε αργότερα σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Γερμανία. Αναλυτικά, ο ίδιος διηγείται, με τη γλαφυρότητα και τις λεπτομέρειες που διακρίνουν την αφήγησή του, τα εξής:

«[...] Φθινόπωρο του 1943 στην Κρήτη. Οι Γερμανοί εδώ και 15 μέρες βρίσκονται σε μεγάλη ανησυχία. Από τις Μοίρες και τα γύρω χωριά πηγαινοέρχονται ως το χωριό Λαγωλιό και ξεφρενιασμένοι ψάχνουν να βρουν τον άγνωστο σαμποτέρ, που αθέατος γλιστρά μες το αεροδρόμιο του Τυμπακίου και τους γύρω καταυλισμούς και τους προξενεί σοβαρές ζημιές.

Ο Γκεσταπίτης Μαγιάσης, διερμηνέας και μέλος του εκτελεστικού αποσπάσματος, ουρλιάζει. Ποιος τάχα να 'ναι αυτός; Ποιος;

Τα τηλέφωνα δεν σταματούν ούτε στιγμή. Μέσα στο ευρύχωρο γραφείο του ο Διοικητής των Ες-Ες Μοιρών πηγαινοέρχεται τρομερά νευριασμένος. Πρωί-πρωί τηλεφωνεί στον Φρούραρχο Ηρακλείου και του λέει: "Ένας Γκρέκο, χωρίς να τον αντιληφθεί κανένας από τους φρουρούς του καταυλισμού του 613^{ου} Τάγματος Μηχανοκινήτων, μπήκε μέσα και κατάστρεψε ένα από τα μεγαλύτερα Ντεκωβίλ [πρόκειται για μικρό τρένο. Παρόμοιο τρένο με βαγόνια χρησιμοποιήθηκε στη μεταφορά υλικών για την κατασκευή του αεροδρομίου Καστελίου Πεδιάδος] που προοριζόταν για το αεροδρόμιο Καστελίου. Η ζημιά είναι πολύ σοβαρή. Ομολογώ ότι ανησυχώ πολύ, γιατί χωρίς αυτό θα καθυστερήσει η συγκέντρωση πατάτας σε όλη την περιοχή Λασιθίου, απ' όπου ξέρετε την παραλαμβάνουν τα αεροπλάνα μας και την μεταφέρουν στην Αφρική για τους πολεμιστές μας".

Έπειτα από μία μικρή Παύση η φωνή εξακολούθησε να λέγει:

"Ίσως να 'ναι ο ίδιος που τρύπησε τα οκτώ βαρέλια και χύθηκε η βενζίνη, που έκλεψε τις 12 σκηνές από τη Β.Δ. πλευρά του αεροδρομίου, καθώς και το κιβώτιο με την εκρηκτική ύλη, που όπως σας ανέφερα, εξερράγη κατά τη διάρκεια του συναγερμού στη θέση Μύλος - Αμπαδιάς".

Ο φρούραρχος άκουσε με μεγάλη προσοχή την αναφορά του Διοικητή της Γκεστάπο Μοιρών. Αμέσως κατόπιν ειδοποίησε τον Στρατιωτικό Διοικητή Κρήτης στα Χανιά, από τον οποίο πήρε διαταγή να στείλει ανάλογη στρατιωτική δύναμη και προβεί στη σύλληψη 50 ομήρων από το χωριό που βρισκόταν πιο κοντά στο σημείο που έγινε το σαμποτάζ.[...]¹⁷⁴. Αυτή η διήγηση του Θ. Καραγεωργάκη αποκαλύπτει τόσο την αντιστασιακή

δράση του πληθυσμού, όσο και τα γερμανικά αντίποινα, προκειμένου να αποτραπεί πάση θυσία κάθε απόπειρα εναντίον του αεροδρομίου Τυμπακίου, καθώς θα είχε αντίκτυπο στον ανεφοδιασμό των ναζιστικών στρατευμάτων στη Βόρεια Αφρική.

Κατά τον Νικόλαο Μαρκάκη, τα αεροσκάφη που προσγειώνονταν στο αεροδρόμιο ήταν μεταγωγικά - γι' αυτό και σε συντονισμένη επιχείρηση ανδρών των Συμμάχων και Ελλήνων δεν βρήκαν αεροσκάφη, για να τα ανατινάξουν, καθώς δεν στάθμευαν εκεί - που μετέφεραν νερό και τρόφιμα για τα στρατεύματα του Ρόμελ. Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, είχαν επιστρατευτεί γυναίκες να τηγανίζουν πατάτες όλη μέρα και να γεμίζουν κανίστρες με νερό για τα στρατεύματα του Ρόμελ, στην Αφρική¹⁷⁵. Παράλληλα στην ευρύτερη περιοχή του Τυμπακίου, και της Μεσσαράς εν γένει, αναπτύχθηκαν αντιστασιακές ομάδες υπό τον Καπετάν Γ. Πετρακογιώργη¹⁷⁶. Άνδρες της ομάδας «Πετρακογιώργη» που δραστηριοποιήθηκε στην ευρύτερη περιοχή του Τυμπακίου και γενικότερα της Μεσσαράς εκτέλεσαν δωσίλογους - συνεργάτες των ναζιστικών δυνάμεων Κατοχής και διενήργησαν δολιοφθορές σε βάρος των ναζιστικών δυνάμεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Πετρακογιώργης και οι άνδρες του περικυκλώθηκαν το 1942, βόρεια του Τυμπακίου, από την ομάδα του Γερμανού επιλοχία Fritz Schubert, τους γνωστούς «σουμπερίτες», αλλά κατόρθωσαν και διέφυγαν με απώλειες¹⁷⁷.

Το Σεπτέμβριο του 1943 πραγματοποιήθηκε η συνθηκολόγηση της Ιταλίας και οι Ιταλοί στρατιώτες παραδόθηκαν στους μέχρι πρότινος συμμάχους τους Γερμανούς. Στο πλαίσιο αυτής της μεταβολής, ιταλικός λόχος σκαπανένων επρόκειτο να χρησιμοποιηθεί στη δημιουργία χαρακωμάτων - τάφρων στο κατεστραμμένο αεροδρόμιο Τυμπακίου για τα τεθωρακισμένα άρματα μάχης¹⁷⁸, ενώ το οι Ιταλοί που βρίσκονταν κοντά στο Τυμπάκι παρέδωσαν τον αντιαεροπορικό εξοπλισμό τους στους Γερμανούς¹⁷⁹. Η δημιουργία χαρακωμάτων - τάφρου στο κατεστραμμένο αεροδρόμιο στο Τυμπάκι και η επάνδρωση των σταθμών και των φυλακίων κρινόταν για τη γερμανική διοίκηση απαραίτητη, προκειμένου να αντισταθμιστούν οι απώλειες από τη συνθηκολόγηση και παράδοση των ιταλικών στρατευμά-

175 Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.

176 Γεώργιος Κάββος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, ό.π., σ. 201.

177 Κωστής Μαμαλάκης, «Η Μεσσαρά κατά τη Γερμανοϊταλική Κατοχή», ό.π., σ. 534, σημ. 6 και 534-536.

178 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 - Φάκ. 2, RH 26-22-54, σ. 159, έγγραφο με ημερομηνία 3/10/1943.

179 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 - Φάκ. 2, RH 26-22-54, σ. 73-74, έγγραφο με ημερομηνία 12/9/1943.

173 Κωστής Μαμαλάκης, «Η Μεσσαρά κατά τη Γερμανοϊταλική Κατοχή», ό.π., σ. 536.

174 Θεοδόσης Καραγεωργάκης, *Μαουτχάουζεν. Μία πάλη με το θάνατο*, Ηράκλειο χ.χ., σ. 6-7.

των. Οι γερμανικές αρχές κατοχής καλούνταν να διαχειριστούν τη νέα κατάσταση με λιγότερες αριθμητικά στρατιωτικές δυνάμεις¹⁸⁰. Παράλληλα, το ίδιο μήνα, όπως μαρτυρούν αμερικανικές αεροφωτογραφίες, οι Γερμανοί κατέστρεψαν το αεροδρόμιό τους στο Τυμπάκι με νάρκες ξηράς, προφανώς από το φόβο των συμμαχικών προσγειώσεων στην Κρήτη. Έτσι δημιουργήθηκαν πολυάριθμοι μικροί και μεγάλοι κρατήρες που καθιστούσαν την προσγείωση στο αεροδρόμιο αδύνατη¹⁸¹.

180 Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Γενικά Αρχεία Φράμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 2, RH 26-22-54, σ. 158-161 (1943).

181 Πρβλ. N.A.R.A., *Black and White and Color Photographs of U.S. Air Force and Predecessor Agencies Activities, Facilities, and Personnel - World War II, Photo Series WWII*, NARA Reference Number: 342-FH-3A26081-A26631AC.- N.A.R.A., *Black and White and Color Photographs of U.S. Air Force and Predecessor Agencies Activities, Facilities, and Personnel - World War II, Photo Series WWII*, NARA Reference Number: 342-FH-3A26082-A26631AC.

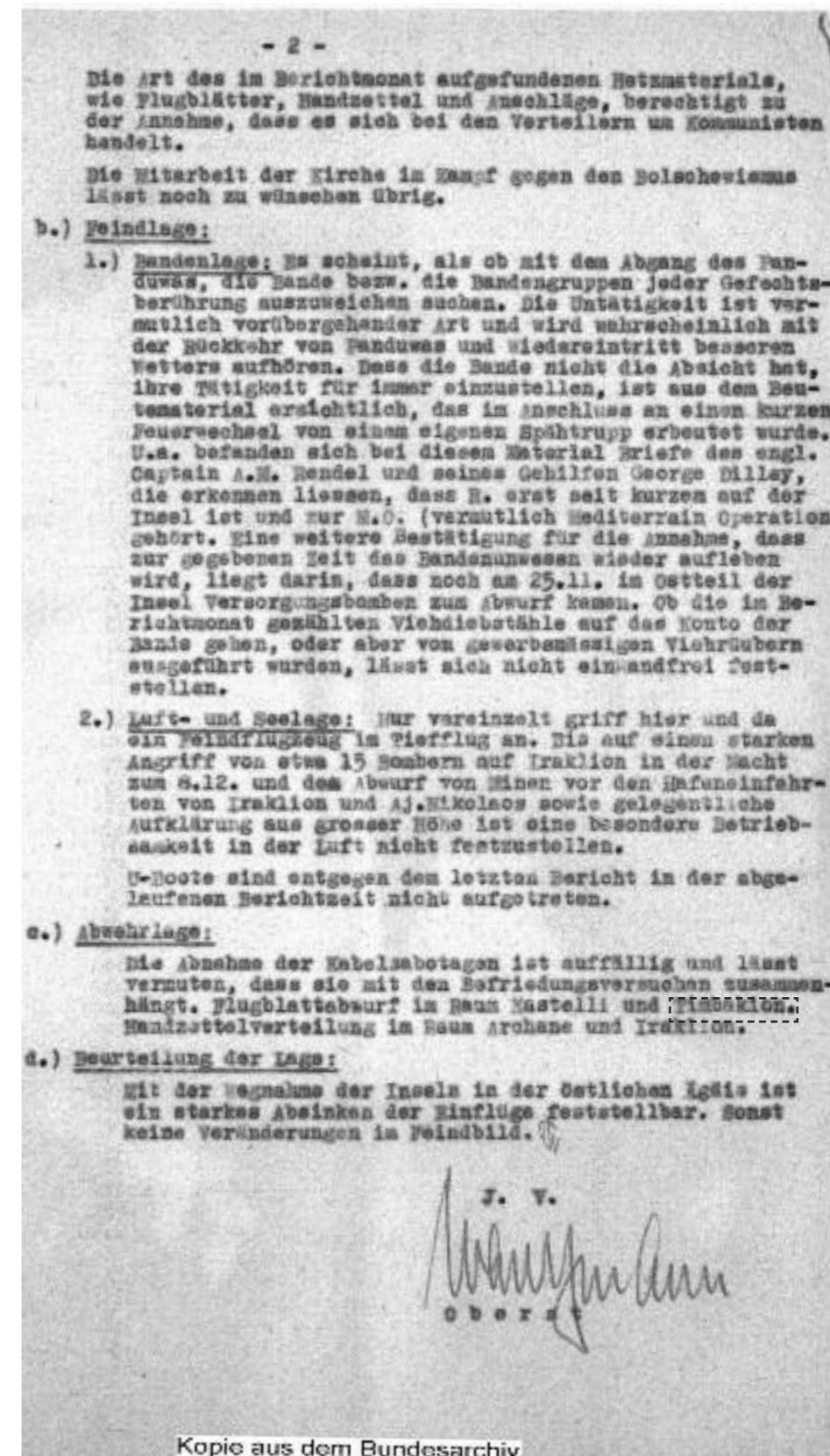
Αεροφωτογραφία του αεροδρομίου Τυμπακίου από τα Αμερικανικά Αρχεία (αντίγραφο εμπιστευτικού εγγράφου Δεκεμβρίου 1943). «Εδώ φαίνεται πως οι εκνευρισμένοι Γερμανοί κατέστρεψαν το αεροδρόμιό τους στο Τυμπάκι με νάρκες ξηράς, προφανώς από το φόβο των συμμαχικών προσγειώσεων στην Κρήτη. Στις 18/9/1943 φαίνονται λίγοι μεγάλοι κρατήρες από νάρκες και σειρές των μικρότερων (διακεκομμένη γραμμή), πολυάριθμες σπές είχαν σκαφτεί και χορδές ναρκών (ισία γραμμή) είχαν τοποθετηθεί».

Πηγή: The United States National Archives and Records Administration, *Black and White and Color Photographs of U.S. Air Force and Predecessor Agencies Activities, Facilities, and Personnel - World War II, Photo Series WWII*, NARA Reference Number: 342-FH-3A26081-A26631AC.

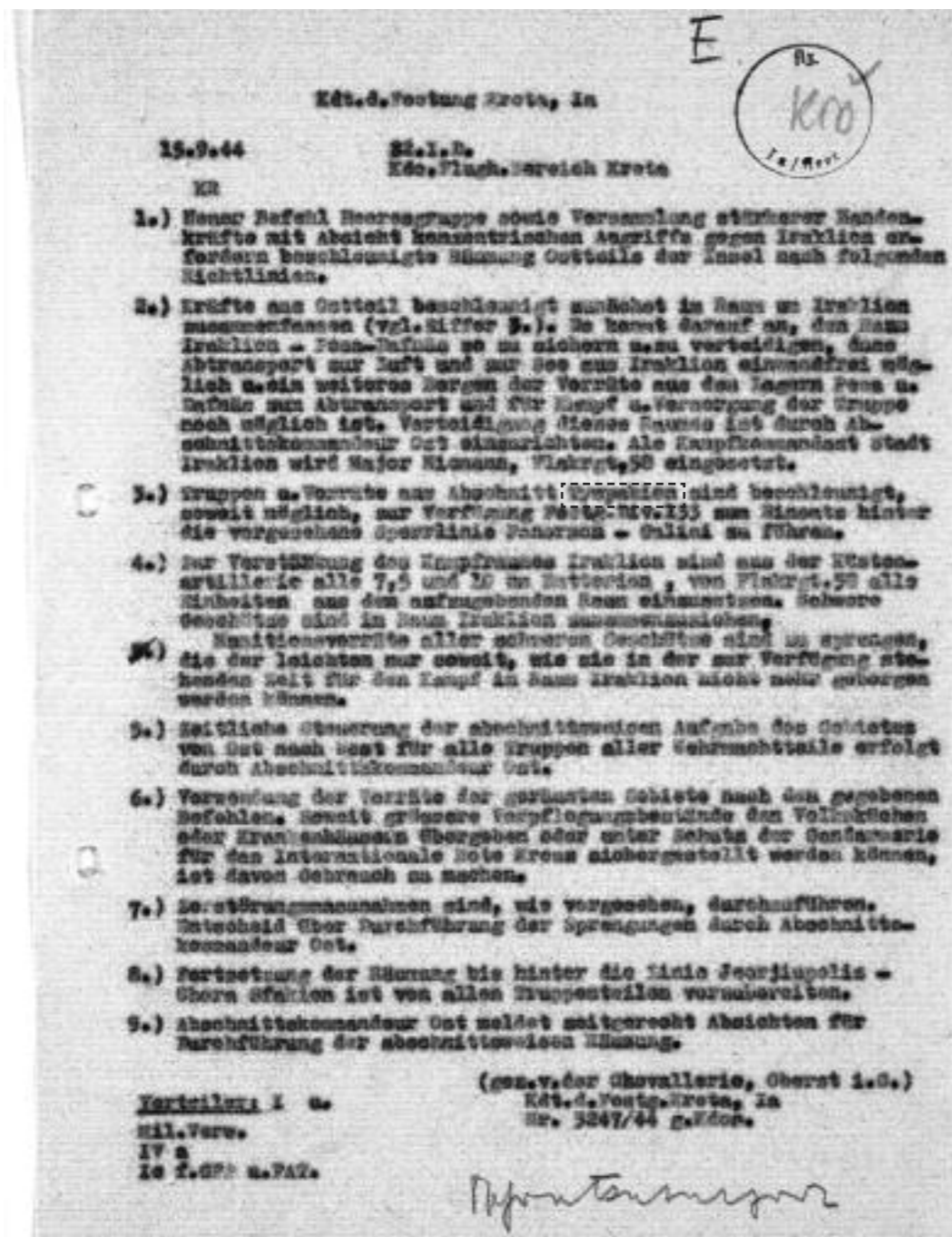
Αεροφωτογραφία του αεροδρομίου Τυμπακίου από τα Αμερικανικά Αρχεία (αντίγραφο εμπιστευτικού εγγράφου Δεκεμβρίου 1943). «Εδώ φαίνεται πως οι εκνευρισμένοι Γερμανοί κατέστρεψαν το αεροδρόμιό τους στο Τυμπάκι με νάρκες ξηράς, προφανώς από το φόβο των συμμαχικών προσγειώσεων στην Κρήτη. Στις 21 Σεπτεμβρίου του 1943, οι νάρκες είχαν εκραγεί και οι κρατήρες ήταν μεγαλύτεροι από εκείνους που προκλήθηκαν από βόμβες 500 λιβρών [μία λίβρα ισούται με μισό κιλό περίπου (454,8 γραμμάρια), δηλαδή οι βόμβες στις οποίες αναφέρεται η πηγή ζύγιζαν γύρω στα 250 κιλά έκαστη]».

Πηγή: The United States National Archives and Records Administration, *Black and White and Color Photographs of U.S. Air Force and Predecessor Agencies Activities, Facilities, and Personnel - World War II, Photo Series WWII*, NARA Reference Number: 342-FH-3A26082-A26631AC.

Απόρρητο γερμανικό έγγραφο της 21ης Δεκεμβρίου 1943 που αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στη ρίψη προκηρύξεων στο Τυμπάκι.

Πηγή: Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv, Freiburg, [Γενικά Αρχεία του Φράιμπουργκ], CD6 – Φάκ. 3, RH 26-22-801, σ. 273, έγγραφο με ημερομηνία 21/12/1943.

Απόρρητο γερμανικό έγγραφο που αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στο ρόλο του Τυμπακίου στην άμυνα του νησιού. Σύμφωνα με αυτό, τα στρατεύματα και τα αποθέματα του Τυμπακίου τίθενται στη διάθεση της 133 Μεραρχίας του Φρουρίου Κρήτης.

Πηγή: Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv, Freiburg, [Γενικά Αρχεία του Φράμπουργκ], CD1 - Φάκ. 2, RW 40-170, σ. 89, έγγραφο με ημερομηνία 15/9/1944.

Λίγους μήνες πριν από την αποχώρηση των ναζιστικών στρατευμάτων από το Τυμπάκι, και συγκεκριμένα το Μάιο του 1944, τα γερμανικά στρατεύματα κατέστρεψαν τα γειτνιάζοντα χωριά Καμάρες και Μαγαρικάρι (που μέχρι πρόσφατα ανήκαν στο Δήμο Τυμπακίου). Το τελευταίο ήταν γενέτειρα του αρχηγού της εθνικής αντίστασης εναντίον των δυνάμεων κατοχής Γεωργίου Πετρακογιώργη¹⁸², που, ανάμεσα σε άλλα, συμμετείχε στην απαγωγή του Γερμανού στρατηγού Κράιπε¹⁸³, και που δραστηριοποιήθηκε κυρίως στην ευρύτερη περιοχή του Τυμπακίου και της Νότιας Κρήτης. Οι Γερμανοί με το πρόσχημα ότι οι απαγωγείς πέρασαν το Κράιπε από το Μαγαρικάρι, τις Καμάρες και τη Λοχριά, κατέστρεψαν, ως αντίποινα, τους παραπάνω οικισμούς¹⁸⁴.

Ο ίδιος ο Πετρακογιώργης αναφέρεται στη δράση της ομάδας του σε σχετική έκθεση προς των Βρετανό ταξίαρχο Τομ:

«[...]»Μετά τὸ πέρας τοῦ ἀγῶνος τὸν ὁποῖον ἐδώσαμεν ἀδελφωμένοι μετὰ τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀγγλικῶν Στρατευμάτων καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Νήσου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰδικῶς δὲ τὴν 6ην Ἰουνίου 1941, τόσον ἐγὼ ὅσον καὶ πλεῖστοι ἄλλοι συμπατριῶται μου μὴ δεχόμενοι οὐδεμίαν ὑποταγὴν πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἀλλὰ ἐλαυνόμενοι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐσυνέχιζε τὸν πόλεμον ἐσυνεχίσαμεν καὶ ἡμεῖς τὸν ἀγῶνα κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ δυνατοῦ καὶ ὅστις ἀγὼν μας εἶχε τὴν τύχην νὰ ἀνδρωθῆ καὶ νὰ καρποφορήσῃ, νὰ στεφθῆ δὲ καὶ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας εὐτυχήσαντες ἡμεῖς οἱ ἐπιζήσαντες νὰ ἴδωμεν τὴν πατρίδα μας ἐλευθερουμένην χάρις εἰς τὸν γιγάντιον ἀγῶνα τῶν μεγάλων Συμμάχων μας ἀπὸ τὸ πέλμα τοῦ ἀπαισίου κατακτητοῦ ὅστις οὐδέποτε κατόρθωσε νὰ κατακτήσῃ τὸ φρόνημά μας. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο γεγονός ἐπιτακτικὸν μᾶς ὤθησε εἰς τὴν ἐνέργειάν μας αὐτὴν. Ἐν Κρήτῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος παρέμενε περιφερόμενος ες τὰ ὄρη ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ χωρία κρυπτόμενος εἰς μεγάλους ἀριθμὸς ἄγγλων στρατιωτῶν, ἔδει λοιπὸν νὰ προστατευθοῦν οὗτοι, νὰ τροφοδοτηθοῦν καὶ νὰ περισυλλεγοῦν. Ἐπὶ τοῦ σημείου δὲ τούτου ἤρχισε καὶ ἡ δράσις μας εἰς ἣν ἐπεδόθημεν μετὰ τοῦ πρέποντος ζήλου τόσον ἐγὼ ὅσον καὶ ἡ οἰκογένειά μου. [...]

Καὶ συνεχίζει:

182 Για τον Γ. Πετρακογιώργη και την ομάδα του βλ. Πελοπίδα Ν. Σαριδάκη, *Οι Γενναίοι του Ψηλορείτη, 1941-1944*, Ηράκλειο 1995..

183 Πρβλ. Ειρήνη Ταχατάκη, *Στρατηγού Κράιπε: Η Θρυλική Απαγωγή*, επιμέλεια Γιώργος Καλογεράκης, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου, Ηράκλειο 2008.- Αντώνης Κ. Σανουδάκης, *Επιχείρηση Κράιπε Γιώργη Τυράκη*, Αθήνα 1979.

184 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *ό.π.*, σ. 75.

«[...] Κατά τὸ διάστημα τῆς ἀπὸ 6.6.41 μέχρι 11.10.44 ἡμερομηνίας καθ' ἣν ἠγούμενος τῆς ομάδος μου εἰσήλθον εἰς τὸ ἀπελευθερούμενον Ἡράκλειον τοποθετηθεὶς ὡς Φρούραρχος αὐτοῦ, ἔδωσα τὰς κάτωθι συμπλοκὰς καὶ μάχας πρὸς τὸν Γερμανικὸν στρατὸν καθ' ἃς οἱ ὑπ' ἐμὲ ἄνδρες ἔδειξαν σημεῖα ἀφθάστου ἡρωισμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως εἰς οὓς τόσον ἐγὼ ὅσον καὶ οἱ συμπατριῶται μου τοὺς ὁποίους ἐτίμησαν πρέπει νὰ ὀφείλωμεν εὐγνωμοσύνην διὰ τοὺς ἐπιζήσαντες καὶ ἱερὰν μνήμην διὰ τοὺς πεσόντας [...]»¹⁸⁵

Παράλληλα, δεκάδες κάτοικοι των οικισμῶν μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως στη Γερμανία¹⁸⁶. Αυτοὶ δεν ἦταν οἱ πρώτοι. Το προηγούμενο ἔτος εἶχαν μεταφερθεῖ κι ἄλλοι αγωνιστές σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία. Ἄκρως ἀποκαλυπτική ἦταν ἡ διήγηση του Τυμπακιανοῦ Θ. Καραγεωργάκη που μεταφέρθηκε ὡς αιχμάλωτος στο στρατόπεδο του Μάουτχάουζεν, ὡς ἀντίποινα γιὰ το σαμποτάζ κατὰ του αεροδρομίου Τυμπακίου το 1943, καὶ τελικὰ σώθηκε καὶ ἐπέστρεψε, καταγράφοντας, μέσα ἀπὸ τὴν περιπέτειά του, τὶς ναζιστικὲς ἀκρότητες καὶ τὸν ἀγῶνα των Κρητικῶν γιὰ ἐπιβίωση, μέσα στη δίνη του πολέμου.

Συγκεκριμένα, μεταξύ ἄλλων, ἀναφέρει:

«[...] το πρῶτὸ δύο μικρὰ αυτοκίνητα των ΕΣ-ΕΣ με 4 ἐνόπλους καὶ το Γερμανόδουλο Γκεσταπίτη, ἦταν καὶ πάλι στο χωριὸ Καλοχωραφίτη. Βρισκόμουν στο μικρὸ καφενεῖο καὶ ἔπινα το καφέ μου. Τὰ δύο καμιόνια σταμάτησαν τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο μπροστὰ στὴν πόρτα. Μπαίνει πρῶτος ὁ Γκεσταπίτης με τὸ πιστόλι στο χέρι. Στέκεται γιὰ μιὰ στιγμή στὴν εἴσοδο, ἐνῶ ἔριχνε ἀγριὲς ματιὲς γύρω του. Ὑστερα, με φωνή που ἔτρεμε ἀπὸ θυμὸ, ζήτησε νὰ του δώσουν ὅλοι τὶς ταυτότητες τους. Ἐδῶσα καὶ ἐγὼ τὴν δική μου. Συμβουλευτήκε γιὰ λίγο ἓνα φύλλο χαρτιοῦ που κρατοῦσε καὶ χαρούμενος φώναξε: “Ἄοφ!...” με ἄρπαξε ἀπὸ τὸ γιὰ κά, τρίζοντας τὰ δόντια του ἀπὸ ἀγριο θυμὸ. Μου ’πε νὰ τὸν πᾶω στο σπίτι που ἔμενα. Τὸν πήγα στο μικρὸ δωμάτιο που καθόμουν ἐδῶ καὶ ἓνα χρόνο. Μου ἔκανε ἐρευνα. Ὅταν βεβαιώθηκε πὼς δεν υπήρχε τίποτα τὸ ὑποπτό, ἄρχισε νὰ με κλωτσάει νὰ μου δίνει γροθιὲς στα δόντια, λέγοντας: “νὰ, τοὺς φίλους μας που δεν μποροῦσαμε νὰ τοὺς μάθουμε.”

185 Γ.Ε.Σ./Δ.Ι.Σ., Ἀρχεῖα Ἐθνικῆς Ἀντίστασης, (1941-1944) τ. 6ος «Ἀνταρτικὲς Ὄργανώσεις Κρήτης» τ. 6/2, ἀριθ. ἐγγρ. 9-22, Ἐκθεση Γ. Πετρακογιώργη, Ἡράκλειο, 24 Ὀκτωβρίου 1944, Πιστοποιητικὸ ἀριθ. ἐγγρ. 21. Πιστοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἀντιπρόσωπο του Συμμαχικοῦ Στρατηγείου Τομ Ἐταμπαμπίν. – Ἀρχηγὸς Ἀνταρτῶν Γ. Πετρακογιώργη πρὸς τὴ Στρατιωτικὴ Διοίκηση Νομοῦ Ἡρακλείου, Ἡράκλειο, 2 Μαρτίου 1945, ἀριθ. ἐγγρ. 24, (υπογραφή Πετρακογιώργη στὶς 12-12-1943).

186 Δίκτυο Μαρτυρικῶν Πόλεων καὶ Χωριῶν τῆς Ἑλλάδας περιόδου 1940-1945, *Ἑλληνικὰ Ολοκαυτώματα 1940-1945*, ὁ.π., σ. 386-387.

Με ἀνέβασαν σε ἓνα αυτοκίνητο, ἔβαλε ἓνα Γερμανὸ με ταχυβόλο νὰ με φυλάει, καὶ ἔδωσε διαταγή νὰ μὴν επιτραπεί σε κανένα νὰ με πλησιάσει. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἄλλους στρατιώτες, ἔφυγε γιὰ τὰ χωριὰ Μαγαρικάρι, Λαγολιὸ καὶ Βόρρους, ἀπὸ ὅπου καὶ ἔπιασαν 6 ἀκόμα ὑποπτοὺς. Σε ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἔμενα κλεισμένος μέσα στο αυτοκίνητο. Ὁ φρουρὸς ἀπαγόρευε καὶ νερό νὰ μου δώσουν. Μιὰ μεγάλη ἀγωνία ἔσκιζε τὴν καρδιά μου καὶ θαρρούσα πὼς λιγότερο θα ὑπόφερα ἀν πέθαινα ἐκεῖνη τὴ στιγμή. Δεν με στενοχωροῦσε τόσο ἡ σύλληψή μου ὅσο τὸ μικρὸ ἡμερολόγιο που εἶχα πάνω μου. Σ’ αὐτὸ εἶχα σημειώσει πὼς πέφτανε οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς το 1941, τὶς φονικὲς μάχες που ἀκολουθήσαν τὴν πτώση τους καὶ τὸν τραγικὸ θάνατο που ἔβρισκαν ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες μου. Κατὰ τὸ μεσημέρι γύρισε τὸ αυτοκίνητο με τοὺς ἄλλους κρατούμενους. Ἀμέσως τὰ ΕΣ-ΕΣ διάταξαν νὰ ἀκολουθήσει καὶ τὸ πρῶτο που ἤμουν μέσα καὶ πήραν ὀλοταχῶς τὸν δρόμο γιὰ τὰ γραφεῖα τῆς Γκεστάπο Μοιρών. Στὶς 2 το ἀπόγευμα ἔφτασαν. Μας κατέβασαν κάτω καὶ μας ἔκαναν ἐρευνα. Πήραν τὸ ἡμερολόγιο που κρατοῦσα, τὰ λίγα χρήματα μου καὶ ἀμέσως μας ἐκλείσαν στα σκοτεινὰ κελιά. [...]»¹⁸⁷.

Ὁ Θ. Καραγεωργάκης, στὴ συνέχεια, μεταφέρθηκε στὶς φυλακὲς τῆς Ἀγιάς, ἔπειτα στὴν Ἀθήνα καὶ τέλος στο στρατόπεδο θανάτου Μάουτχάουζεν, ἀπὸ ὅπου καὶ ἀπελευθερώθηκε ἀπὸ τοὺς συμμάχους καὶ ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα¹⁸⁸.

187 Θεοδόσης Καραγεωργάκης, *Μαουτχάουζεν: Μία πάλη με τὸ Χάρο*, ὁ.π., σ. 7-8.

188 Θεοδόσης Καραγεωργάκης, ὁ.π., σ. 8-60 καὶ 102 ὅπου δημοσιεύεται βεβαίωση του Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ γιὰ τὸν Θ. Ι. Καραγεωργάκη, Ἀθήνα, 24 Μαΐου 1981 [;], ἀριθ. πρωτ. 9786.

**Η απελευθέρωση
Η πρώτη μεταπολεμική περίοδος**

Η Απελευθέρωση

Όσο πλησίαζε η μέρα της απελευθέρωσης, τόσο αυξάνονταν οι επιθέσεις των ανταρτών εναντίον των ναζιστικών δυνάμεων κατοχής. Αυτό συνέβη, καθώς ο φόβος απέναντι στη γερμανική διοίκηση είχε μειωθεί κάτω από τις νίκες των συμμαχικών δυνάμεων και την επικείμενη συντριβή των δυνάμεων του Άξονα. Ωστόσο, πλάι στους «τίμιους πατριώτες» έκαναν την εμφάνισή τους οι «ευκαιριακοί», αυτοί που δεν είχαν συμμετάσχει και που είτε άλλαξαν στρατόπεδο είτε εκμεταλλεύτηκαν τις συγκυρίες, ευελπιστώντας σε μία καλύτερη τύχη στο μέλλον¹⁸⁹.

Στο μεταξύ, τα ναζιστικά στρατεύματα εγκατέλειψαν το Τυμπάκι το Σεπτέμβριο του 1944, ανατινάζοντας το αεροδρόμιο και όλα τα έργα μέσα και γύρω από αυτό, αφήνοντας πίσω ένα ναρκοπέδιο, με αποτέλεσμα δεκάδες κάτοικοι του Τυμπακίου να βρουν τραγικό θάνατο από τις διάσπαρτες νάρκες στην ευρύτερη περιοχή του αεροδρομίου¹⁹⁰. Οι Γερμανοί είχαν κατασκευάσει υπόγειες αποθήκες – τούνελ, τις επονομαζόμενες «μπούγκες», για τη φύλαξη πυρομαχικών για τις ανάγκες του αεροδρομίου Τυμπακίου, με σημαντικότερο το ιστορικό «σπήλαιο του Λαβυρίνθου», στο Καστέλλι Καιουργίου που είχαν μετατρέψει σε τεράστια αποθήκη πυρομαχικών, την οποία και ανατίναξαν με την αποχώρησή τους. Επρόκειτο για το αρχαίο λατομείο της Γόρτυνας που είχε μετατραπεί σε αποθήκη πυρομαχικών και που οι Γερμανοί, με το τέλος του πολέμου, ανατίναξαν, προ-

189 Κωστής Μαμαλάκης, «Η Μεσαρά κατά τη Γερμανοϊταλική Κατοχή», ό.π., σ. 537.

190 Γεώργιος Η. Ορφανάκης Σμχος Ε.Α., *Ιστορία Αεροδρομίου Τυμπακίου*, ό.π., σ. 52.

καλώντας ζημιές στο μνημείο¹⁹¹. Κατά τη μαρτυρία του Στράτου Κατσαράκη, τα ναζιστικά στρατεύματα πριν από την αποχώρησή τους, κατέστρεψαν το πολεμικό υλικό τους, ανατίναξαν τις τεχνητές σπηλιές (μπούγκες), όπου φύλασσαν τα πυρομαχικά τους, πυρπόλησαν τα οχήματά τους και κατέστρεψαν τα κανόνια¹⁹².

Αξίζει να σημειωθεί ένα άγνωστο περιστατικό που σημειώθηκε στο Τυμπακι λίγο πριν από την απελευθέρωση και λίγο έλειψε να κοστίσει τη ζωή στον Ιωάννη Καπετανάκη και άλλα 15 άτομα. Ο τελευταίος αναφέρεται στο περιστατικό: «[...] Μας επήγανε έξω από το χωριό 16 άτομα και μας εβάζονε σταυρό τα πολυβόλα και περιμέναμε από πού θα μας έρθει. Ήρθε ένα αυτοκίνητο και μας εβάνει (sic) επάνω και μας επάει στο Κλήμα και το πρωί ήρθε ο δήμαρχος του Τυμπακίου και ο παπάς και ο δάσκαλος και βρίνει (sic) το λοχαγό. Είχανε χαλάσει μία πούγκα [...] και πήρανε τις τάβλες, για να σάσουν (sic) σπίτια να μπούνε μέσα. Και λέει [...] ο λοχαγός: αν στις δύο η ώρα δεν ήτονε (sic) η πούγκα όπως ήτονε, θα τους σκοτώσω. Και ήρθε ο παπάς με το δήμαρχο και παιζανε την καμπάνα και πήγανε οι Τυμπακιανοί [...] όσοι είχανε πάρει ξύλα και τα σάσανε (sic) και τσι δύο η ώρα ήρθενε (sic) ο Γερμανός και επιθεώρησε και ήρθανε [και τους άφησαν ελεύθερους] Και την επομένη το πρωί εφύγανε όλοι και δεν επόμεινε (sic) κανένας Γερμανός στην Περιφέρεια Τυμπακίου.»¹⁹³.

Το παραπάνω γεγονός, μία μέρα πριν από την αποχώρηση των ναζιστικών στρατευμάτων από το Τυμπακι, είναι ενδεικτικό των συνθηκών της αποχώρησης και της ψυχολογίας της ήττας. Η ναζιστική Γερμανία ήταν πια η ηττημένη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Επομένως, εκ πρώτης όψεως, δεν θα είχε κανένα νόημα η επισκευή γερμανικών εγκαταστάσεων, τη στιγμή που θα αποχωρούσαν οι Ναζί άμεσα από την περιοχή. Ωστόσο, μία τέτοια ενέργεια ερμηνεύεται ως μία σπασμωδική κίνηση, μία πράξη ύστατης αντεκδίκησης, ενόψει της ήττας και της επικείμενης αποχώρησης και ως μία προσπάθεια των ναζιστικών στρατευμάτων να δείξουν ότι μέχρι τη στιγμή της αναχώρησής τους, αυτοί ήταν οι κυρίαρχοι στο νησί και από τη δική τους στάση εξαρτιόταν η ίδια η ζωή των κατοίκων.

Σύμφωνα με απόρρητο γερμανικό έγγραφο, το Σεπτέμβριο του 1944, τα στρατεύματα και τα αποθέματα του Τυμπακίου τέθηκαν στη διάθεση της 133 Μεραρχίας του Φρουρίου Κρήτης¹⁹⁴. Στα τέλη του Σεπτεμβρίου

του 1944 η περιοχή του Λασιθίου είχε εκκενωθεί πλήρως, στην πόλη του Ηρακλείου και στα περιχώρα παρέμεναν γύρω στους 2.000 στρατιώτες, στο νομό Ρεθύμνης έμεινε η γερμανική φρουρά της πόλης και 500 στρατιώτες σε όλο το νομό, ενώ παρατηρήθηκε μεγάλη συγκέντρωση ναζιστικών στρατευμάτων στην περιοχή των Χανίων¹⁹⁵. Οι Ναζί εγκατέλειψαν ολοκληρωτικά το Ηράκλειο στις 11 Οκτωβρίου του 1944¹⁹⁶.

Η απελευθέρωση στην Αθήνα, τον Οκτώβριο του 1944, με την άφιξη της κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας»¹⁹⁷ δεν συμβάδισε με την αποχώρηση όλων των ναζιστικών στρατευμάτων από την Κρήτη, τα οποία και είχαν οχυρωθεί στον τομέα των Χανίων. Ήδη από το Σεπτέμβριο του 1944, είχαν συγκεντρωθεί στα Χανιά 13.000 Γερμανοί στρατιώτες¹⁹⁸. Τον επόμενο μήνα, το «Ε.Α.Μ. Μεσσαράς» υπέβαλε στη Στρατιωτική Διοίκηση του Νομού Ηρακλείου υπόμνημα με τα αιτήματα της περιοχής της Μεσσαράς. Το υπόμνημα υπέγραψαν οι Χαρίλαος Μανιδάκης, Λευτέρης Δασκαλάκης, Ευάγγελος Γεωργιλαδάκης, Νίκος Λουλάκης, Εμμανουήλ Καλλέργης, Απόστολος Ποδηματάς, και Μιχάλης Μανιδάκης¹⁹⁹.

Αποχώρηση ναζιστικών στρατευμάτων από το Ηράκλειο
 Πηγή: Εφ. Κρητική Ενότης, Αθήνα, 6 Οκτωβρίου 1947.

Η παράδοση των ναζιστικών δυνάμεων στην Κρήτη υπογράφηκε, πολύ αργότερα, στις 9 Μαΐου του 1945 και ώρα 22.30'. Η Κρήτη είναι ίσως η μοναδική περίπτωση στην Ιστορία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κατά την οποία οι ναζιστικές δυνάμεις βρίσκονταν σε ξένο έδαφος για μήνες μετά τη λήξη του πολέμου, και συγκεκριμένα μέχρι τον Ιούνιο του 1945. Αναλυτικά, παρέμειναν στα Χανιά, καθώς δεν υπήρχαν βρετανικές δυνάμεις να τους αφοπλίσουν. Οι Βρετανοί φοβούνταν να μην παραδοθούν στους άνδρες του Ε.Λ.Α.Σ. και έτσι οι τελευταίοι αποκτήσουν όπλα. Γι' αυτό και ζή-

191 Μιχάλης Σπυριδάκης, «Οχυρωματικά πολεμικά έργα των γερμανικών κατοχικών δυνάμεων κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στην περιοχή του αεροδρομίου Τυμπακίου Μεσσαράς», ό.π., σ. 549.
 192 Απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.
 193 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Ιωάννη Καπετανάκη στη Ρομίνα Ασκοξυλάκη, Τυμπακι, 22/9/2013

195 F.O. 371/43694, Boxshall προς Laskey, 10 Οκτωβρίου 1944.
 196 Εφ. Κρητική Ενότης, Αθήνα, 6 Οκτωβρίου 1947.
 197 Εφ. Ελεύθερη Κρήτη, Ηράκλειο, 18 Οκτωβρίου 1944, Έκτακτη Έκδοση.
 198 F.O. 371/43694, Boxshall προς Laskey, 10 Οκτωβρίου 1944.
 199 Εφ. Ελεύθερη Κρήτη, Ηράκλειο, 21 Οκτωβρίου 1944.

τησαν από τις ναζιστικές δυνάμεις να παραμείνουν στη θέση τους, μέχρι να έρθουν οι αντίστοιχες βρετανικές, για να τους αφοπλίσουν.²⁰⁰ Ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας και υπουργός Στρατιωτικών Γ. Βούλγαρης έστειλε τηλεγράφημα στο στρατιωτικό διοικητικό Κρήτης υποστράτηγο Φουντουλάκη, με τον οποίο τον εξουσιοδοτούσε, στην περίπτωση που οι γερμανικές δυνάμεις ζητούσαν να παραδοθούν, να υπογράψει τη συνθηκολόγηση με τον Άγγλο ταξίαρχο Κρήτης. Επίσης, με το τηλεγράφημα, του ζητούσε να εξασφαλιστεί η απόλυτη τάξη στα απελευθερωμένα τμήματα της νήσου, προκειμένου να αποφευχθούν οι αντεκδικήσεις, ενώ η συμπεριφορά απέναντι στους αιχμαλώτους θα έπρεπε να είναι σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο²⁰¹.

Το έγγραφο της παράδοσης που υπογράφουν εκ μέρους της Γερμανικής Φρουράς Κρήτης ο στρατηγός Πέντακ, εκ μέρους των Συμμαχικών Δυνάμεων ο Βρετανός ταξίαρχος Κίρκμαν και εκ μέρους του ελληνικού στρατού ο στρατηγός Φουντουλάκης, ανέφερε, στην ελληνική του μετάφραση, μεταξύ άλλων: «[...] ό Γερμανός Διοικητής Φρουράς Κρήτης δια του παρόντος παραδίδει άνευ όρων άπάσας τας υπό τήν Διοίκησιν και έλεγχόν του δυνάμεις ξηράς, θαλάσσης και άερος και θέτει άνευ όρων έαυτόν και τας δυνάμεις ταύτας εις τήν διάθεσιν του Άνωτ. Συμμάχου Διοικητού του Μεσογειακού Θεάτρου Έπιχειρήσεων [...]»²⁰².

200 Για την κατάσταση στην Κρήτη, αλλά και γενικότερα στην Ελλάδα την εποχή του Εμφυλίου Πολέμου βλ. και Γιώργου Μαργαρίτη, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, 1946-1949*, τ. Ι, Αθήνα (Βιβλιόραμα) 2000, σ. 637 και τ. ΙΙ, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2001, σ. 678.

201 Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών - Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, *Από τον Ερμή στην Αριάδνη. Κρήτη 1941-1945*, Ηράκλειο (Ε.Κ.Ι.Μ.) χ.χ., σ. 87.

202 Ασκληπιού Γ. Θεοδωράκη, *Η Εθνική Αντίσταση Κρήτης, 1941-1945*, τ. Γ', Ηράκλειο Κρήτης 1972, σ. 216-217.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

α) Η περίοδος της ανοικοδόμησης

Ο Νικόλαος Μαρκάκης αναφέρεται στη απελευθέρωση και στη χαρά όλων των χωριανών του για το γεγονός, καθώς και στην επιστροφή τους στο Τυμπάκι, όπου βρήκαν τις οικίες τους κατεδαφισμένες και κατεστραμμένες εκ θεμελίων. Τότε, τους περίμενε το δύσκολο έργο της ανόρθωσης και της προσπάθειας να κτίσουν ένα σπίτι να στεγαστούν. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «[...] Ήταν κατεδαφισμένα τα σπίτια. Και τα θεμέλια είχαν βγάλει. Εμάς το σπίτι μας ήταν στη μέση του χωριού [...] και [το] κτίσαμε αλλού. Αλλά ήταν Οκτώβρης μήνας. Να κτίσεις... είναι ένας λόγος. Πώς θα το κτίσεις [...] Τότε η αμοιβή γινόταν με είδος και ειδικά με λάδι. Έπρεπε να 'χουμε λάδι, για να πληρώσουμε μαστόρους να κτίσωμε (sic) σπίτι. [...] Πως θα κτίσουμε; Επηγάμε από τον ποταμό και κόψαμε κλαριά (πλατανάρια...) και τα φέραμε εκεί στο οικόπεδο και κάναμε μία καλύβα και μέναμε στην καλύβα. Είχε ο πατέρας μου λίγο λάδι, βρήκε μαστόρους, και σιγά - σιγά κατόρθωσε να κτίσει δυο δωμάτια, για να στεγαστούμε κι εμείς και τα ζωντανά [...]»²⁰³.

Αναλυτικά, κατά τη διήγηση του Ν. Μαρκάκη, μέχρι να ολοκληρωθεί η κατασκευή των δύο δωματίων που θα αποτελούσαν την νέα οικία της οικογένειάς του, έμεναν προσωρινά σε καλύβα που κατασκεύασαν οι ίδιοι. Ο ίδιος εργάστηκε τότε ως δάσκαλος, για να βοηθήσει την οικογένειά του, και πληρωνόταν μόνο με 19 οκάδες λάδι το μήνα, αντί χρηματικής αμοιβής. Η κρατική πρόνοια ήταν ανύπαρκτη μέσα στη μεταπολεμική Ελλάδα, ενώ ο Εμφύλιος δυσχέρανε την όποια αρωγή θα μπορούσε να προσφερθεί. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι το ελληνικό κράτος έκτισε ορισμένα μικρά οικήματα, τους επονομαζόμενους «πυρήνες», που δεν ήταν καθόλου λειτουργικά και είχαν μία στενή είσοδο από την οποία με δυσκολία μπορούσε να χωρέσει ένα τραπέζι²⁰⁴. Σε ομιλία του ο πρόεδρος της κοινότητας Τυμπακίου Αντ. Ταβερναράκης προς τις αρχές του Νομού, αναφέρει πως το 1946 απαλλοτριώθηκαν, σύμφωνα με το Ν. 146, οικόπεδα συνολικής έκτα-

203 *Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη* του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 30 Ιουλίου 2014.

204 Κατά τον πρώην πρόεδρο της Κοινότητας Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, το ελληνικό κράτος έκτισε στους αγρότες 20 «πυρήνες» (αγροτικά σπίτια), η είσοδος των οποίων ήταν τόσο μικρή που ίσα που χωρούσε να περάσει ένας άνθρωπος. Πρβλ Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, ό.π., σ. 87.

σης 31 στρεμμάτων εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Τυμπακίου, χωρίς καμία αποζημίωση προς τους ιδιοκτήτες των οικοπέδων. Στον ίδιο χώρο κατασκευάστηκαν μικρές οικίες που ονομάστηκαν «πυρήνες», που προορίζονταν για τη στέγαση όλων των «πολεμοπαθών» Τυμπακιανών του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Επειδή, όμως, όλοι οι Τυμπακιανοί ήταν πολεμοπαθείς, χρησίμευσαν για τη στέγαση απόρων²⁰⁵. Επομένως, οι ίδιοι οι κάτοικοι του Τυμπακίου ανέλαβαν ουσιαστικά την ανοικοδόμηση των οικιών τους και, καθώς δεν υπήρχαν πέτρες, πήγαιναν στο αεροδρόμιο και με τους κασμάδες προσπάθησαν, σε σημεία όπου δεν υπήρχαν σκύρα, να πάρουν τις εκεί πέτρες, για να ξαναχτίσουν τα σπίτια τους, ενώ άλλες οικίες ήταν κτισμένες με πλίθους από λάσπη και άχυρο. Ωστόσο, εκτός από το πρόβλημα της στέγασης εξίσου σημαντικό ήταν το πρόβλημα της ύδρευσης του οικισμού και όλοι οι χωριανοί προσπάθησαν συλλογικά να το αντιμετωπίσουν²⁰⁶.

Άκρως αποκαλυπτική, επίσης, για την μεταπολεμική ανοικοδόμηση του Τυμπακίου, κάτω από τις δύσκολες συνθήκες της εποχής και την ουσιαστική απουσία κάθε κρατικής μέριμνας, είναι και η μαρτυρία του Θ. Καραγεωργάκη. Συγκεκριμένα, αναφέρει, ανάμεσα σε άλλα:

«[...] Αμέσως μετά την οπισθοχώρηση των Γερμανικών στρατευμάτων, πέτρα με πέτρα και πολύ άγχος άρχισε η ανοικοδόμηση του Τυμπακίου.

Το κτίσιμο του πατρικού μας σπιτιού μόλις είχε τελειώσει. Χωρίς σοβάδες, δύο μονοκόμματα δωμάτια, με ξύλα και χώμα η στέγη, χωρίς κουφώματα, μια πόρτα και δύο παράθυρα, που τα έκλειναν κουρτίνες από παλιά τσουβάλια. Ο χειμώνας πλησίαζε και οι Τυμπακιανοί δεν είχαν καμία ασφάλεια.

Από τη μεριά του κράτους υπήρχε η Αμερικάνικη βοήθεια –σχέδιο «ΜΑΡΣΑΛ» που παραχωρούσε κουφώματα. Πρώτα ερχόταν μία επιτροπή που κατά την κρίση της, ενέκρινε μία πόρτα ή δύο παράθυρα. Αυτό ακριβώς συνέβη και σε εμάς. Μας δώσανε μόνο μία πόρτα από αγριόξυλο.

Παράπονα δεν γίνονταν δεκτά, η επιτροπή ήταν ανεξέλεγκτη, εμπιστευτική του κράτους.

Φτώχεια και πείνα. Το κριθαρένιο ψωμί ήταν με το δελτίο.

Συνάντησα την καινούργια αθλιότητα και δυστυχία. Λάδι και σιτάρι δεν υπήρχε την εποχή εκείνη. Τα προϊόντα αυτά χρειαζόμενα για ανταλλαγή με άλλα προϊόντα πρώτης ανάγκης – ρουχισμό, υποδήματα.

205 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομάρχη Ηρακλείου και τους προϊστάμενους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 5.

206 Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.

Οι γονείς μου πλήρωσαν το κτίσιμο του σπιτιού μας, με λάδι και σιτάρι, που την εποχή εκείνη τα είχαν μόνο οι πλούσιοι.

Αυτά τα λίγα για την ανοικοδόμηση του χωριού μας. Για να γνωρίζουν οι νεώτεροι, να θυμούνται οι παλιότεροι τις δραματικές εποχές του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.»²⁰⁷.

Ο Νικόλαος Μανιαδάκης επιβεβαιώνει ότι, μετά την απελευθέρωση, οι Τυμπακιανοί άρχισαν να βγάζουν εκ νέου τις πέτρες από το αεροδρόμιο, προκειμένου, να κατασκευάσουν τα σπίτια τους²⁰⁸. Ο Ιωάννης Καπετανάκης, που κινδύνεψε τρεις φορές να χάσει τη ζωή του στην Κατοχή, συνοψίζει - εύστοχα- τις δυσκολίες που έζησαν οι Τυμπακιανοί, μετά την Απελευθέρωση, στην εξής φράση: «Πως πέρασαν τα χρόνια μετά την Κατοχή μόνο ο Θεός κατέχει και εμείς που τα ζήσαμε»²⁰⁹. Ο Στράτος Κατσαράκης επισημαίνει χαρακτηριστικά την προσπάθεια των Τυμπακιανών να κατασκευάσουν τα σπίτια τους: «[...] Εήλωσαν το αεροδρόμιο [...] 1.000 άτομα έβλεπες [να σκάβουν] και κτίσαμε τα σπίτια μας [...] από πέτρα και λάσπη, χωματένια και οι σκεπές από ξύλα και χώμα [...]»²¹⁰.

Το Τυμπάκι και γενικότερα η επαρχία Πυργιώτισσας γνώρισε δύσκολες στιγμές και μετά την απελευθέρωση από τη ναζιστική κατοχή. Τα προβλήματα του Τυμπακίου και της Μεσσαράς εν γένει συμπυκνώνονται στο υπόμνημα του Ε.Α.Μ. Μεσαράς, στις 21 Οκτωβρίου του 1944.

Τα προβλήματα συνοψίζονται στην έλλειψη οχημάτων για τη συγκοινωνία, στην επισκευή και αποκατάσταση της τηλεφωνικής επικοινωνίας, στην αντιμετώπιση του μαυραγοριτισμού, στην παραχώρηση τροφίμων και

«Ζητήματα» (προβλήματα) της Μεσσαράς μετά την Απελευθέρωση

Πηγή: Εφ. Ελευθέρη Κρήτη, Ηράκλειο, 21 Οκτωβρίου 1944

207 Θεοδώσης Καραγεωργάκης, ό.π., σ. 105.
 208 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Νικόλαου Μανιαδάκη στη Ρομιάνα Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.
 209 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Ιωάννη Καπετανάκη στη Ρομιάνα Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013
 210 Πρβλ. απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

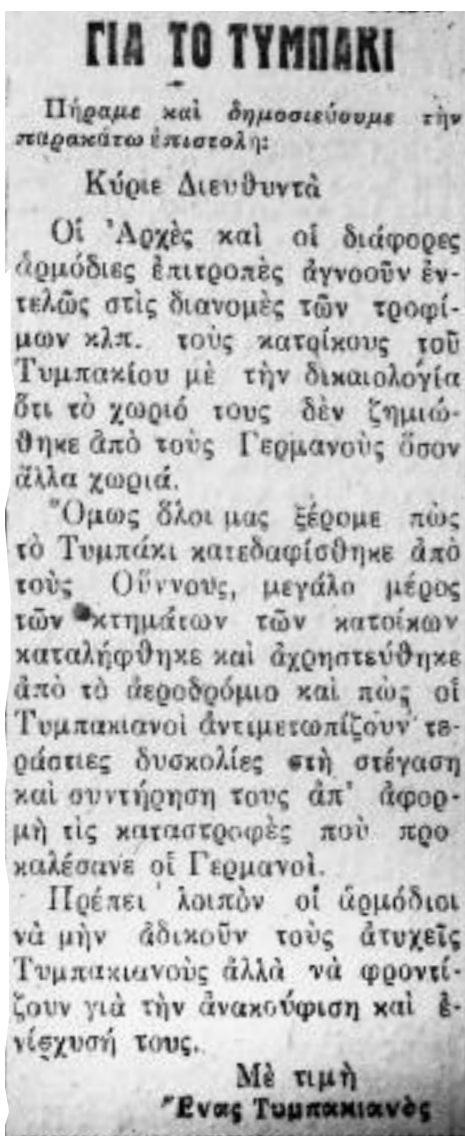
οικοδομικών υλικών, στην εμπέδωση της αγροτικής ασφάλειας, στην παραχώρηση γεωργικών εργαλείων, στο διορισμό δασκάλων στα σχολεία και στην περισυλλογή εγκαταλειμμένου υλικού και την παράδοσή του στη

στρατιωτική διοίκηση. Εκ πρώτης όψεως, εντύπωση κάνει το γεγονός ότι δεν αναφέρεται το Τυμπάκι στο εν λόγω υπόμνημα, εντούτοις αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι οι κάτοικοί του, μετά την ισοπέδωση του οικισμού, έμεναν προσωρινά σε άλλους οικισμούς, και κατόπιν επανήλθαν σταδιακά στον τόπο τους και έμεναν σε καλύβες και παραπήγματα, μέχρι την κατασκευή των οικιών τους²¹¹.

Αναλυτικά, το πρώτο και βασικό πρόβλημα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι κάτοικοι ήταν αυτό της σίτισης. Από ό,τι φαίνεται στον τύπο της εποχής υπήρχε πρόβλημα στη διανομή των τροφίμων και ειδικότερα στην περίπτωση του Τυμπακίου. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα της 18ης Ιανουαρίου του 1945, στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Ελεύθερη Γνώμη*, ενός Τυμπακιανού, όπως αυτοαποκαλείται, που επισημαίνει τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι κάτοικοι στον τομέα της σίτισης, αλλά και της στέγασης και την έλλειψη ενδιαφέροντος από την πλευρά των αρχών, παρά το πλήγμα που δέχτηκε ο οικισμός από τις ναζιστικές δυνάμεις κατοχής. Συγκεκριμένα αναφέρει:

«Οι Αρχές και οι διάφορες αρμόδιες επιτροπές αγνοούν εντελώς στις διανομές των τροφίμων κλπ. τους κατοίκους του Τυμπακίου με την δικαιολογία ότι το χωριό τους δεν ζημιώθηκε από τους Γερμανούς όσον άλλα χωριά.

«Ομως όλοι ως ξέρομε πώς το Τυμπάκι κατεδαφίστηκε από τους Ούννους, [εννοεί τους Ναζί] μεγάλο μέρος των κτημάτων των κατοίκων καταλήφθηκε και άχρηστεύτηκε από το αεροδρόμιο και πώς οι Τυμπακιανοί αντιμετώπιζον τεράστιες δυσκολίες στη στέγαση και συντηρήσή

Δημοσίευση για την κατάσταση στο Τυμπάκι την περίοδο μετά την απελευθέρωση

Πηγή: Εφ. *Ελεύθερη Γνώμη*, Ηράκλειο, 18 Ιανουαρίου 1945.

τους απ' άφορμή τις καταστροφές που προκαλέσανε οι Γερμανοί. Πρέπει λοιπόν οι αρμόδιοι να μην άδικούν τους άτυχεις Τυμπακιανούς αλλά να φροντίζουν για την άνακούφιση και ένίσχυσή τους.

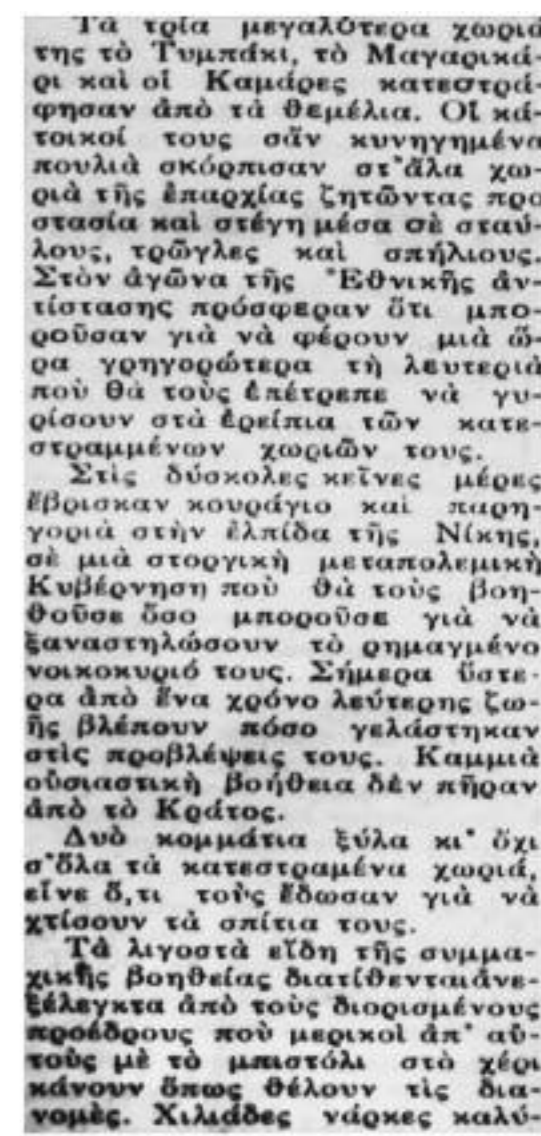
Με τιμή
«Ένας Τυμπακιανός»²¹².

211 Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 21 Οκτωβρίου 1944.
212 Εφ. *Ελεύθερη Γνώμη*, Ηράκλειο, 18 Ιανουαρίου 1945.

Η έλλειψη στέγασης και σίτισης για τους κατοίκους του σε συνδυασμό με την απουσία κεντρικής οργάνωσης και βοήθειας και το αίσθημα ανασφάλειας τους οδήγησε σε «σωματική και πνευματική εξαθλίωση». Εξόχως ενδιαφέρουσα και ενδεικτική είναι η προσωπική μαρτυρία της Μαρίας Ψωμαδάκη για τις δυσκολίες που οι Τυμπακιανοί συνάντησαν μετά την απελευθέρωση: «Όταν έφυγαν οι Γερμανοί, ήρθε η μάνα μου και κουβάλιε (sic) πέτρες από το αεροδρόμιο [...] και την εδάγκω[σ]ε το κτήμα [...] και κάνει επτά τρύπες στο χέρι και με το ένα χέρι εφόρτωνε (sic) το γαϊδουράκι και έφερε πέτρες και κτίσανε ύστερα δύο κάμερες σπίτι, για να κάτσουνε μέσα. [...] Ένα τραπεζομάντιλο ήκοψε (sic) η μάνα μου, το δίπλωσε [...] και του έκαμε μία τρύπα και μου το βαλε φόρεμα (sic). Φτώχεια...δεν σου λέω...17 χρονών ήμουνα, για να βάλω παπούτσι. Σχολείο δεν επήγα. Γράμματα δεν ξέρω καθόλου. Επήγα μέχρι την Τρίτη τάξη χωρίς βιβλίο, χωρίς τετράδιο, χωρίς μολύβι, διότι δεν είχε ο πατέρας μου να μου αγοράσει. Μόνο μου 'βαλε η μαμά μου ένα ντάκο ψωμί στην τσάντα και τρεις ελιές. Αυτά ήτανε...»²¹³.

Ιδιαίτερα αποκαλυπτικό για τη δυσχερή κατάσταση των κατοίκων μεταπολεμικά, αλλά και για τα δεινά που είχαν υποστεί κατά την περίοδο της Κατοχής και τους αγώνες τους είναι το σχετικό άρθρο της αριστερής ιδεολογίας εφημερίδας *Ελεύθερη Κρήτη* για την επαρχία Πυργιώτισσας, το Δεκέμβριο του 1945, παρά την όποια και αντιπολιτευτική πολιτική προς την κυβέρνηση του Θεμιστοκλή Σοφούλη που κυβερνούσε εκείνη την περίοδο τη χώρα.

Σύμφωνα με το δημοσίευμα, ύστερα από τη Βιάννο, η Πυργιώτισσα ήταν η επαρχία με τις μεγαλύτερες καταστροφές στο νομό Ηρακλείου την περίοδο της Κατοχής. Αναλυτικά: [...]. Τα τρία μεγαλύτερα χωριά της τού Τυμπάκι τού Μαγαρικάρι και οι Καμάρες κατεστράφησαν από τὰ θεμέλια. Οι κάτοικοί τους σάν κυνηγημένα πουλιά σκόρπισαν στ' άλλα (sic) χωριά τής έπαρχίας ζητώντας προστασία και στέγη μέσα σέ σταύλους (sic), τρώγλες και σπήλιους (sic). Στον

Απόσπασμα άρθρου εφημερίδας *Ελεύθερη Κρήτη*

Πηγή: Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 14 Δεκεμβρίου 1945.

213 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη της Μαρίας Ψωμαδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

ἀγώνα τῆς Ἐθνικῆς ἀντιστάσεως προσφεραν ὅ,τι μπορούσαν γιὰ νὰ φέρουν μία ὥρα γρηγορότερα τὴ λευτεριά που θὰ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ γυρίσουν στὰ ἐρείπια τῶν κατεστραμμένων χωριῶν τοὺς.

Στὶς δύσκολες κείνες μέρες ἔβρισκαν κουράγιο καὶ παρηγορία στὴν ἐλπίδα τῆς Νίκης, σὲ μία στοργικὴ μεταπολιτευτικὴ Κυβέρνησή που θὰ τοὺς βοηθοῦσε ὅσο μπορούσε γιὰ νὰ ξαναστηλώσουν τὸ ρήμαγμένο νοικοκυριό τους. Σήμερα ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο λεύτερης ζωῆς βλέπουν πόσο γελάστηκαν στὶς προβλέψεις τους. Καμμιά οὐσιαστικὴ βοήθεια δὲν πήραν ἀπὸ τὸ Κράτος.

Δυὸ κομμάτια ξύλα κι ὄχι σ' ὅλα τὰ κατεστραμμένα χωρία, εἶνε (sic) ὅ,τι τοὺς ἔδωσαν γιὰ νὰ χτίσουν τὰ σπίτια τους. Τὰ λιγοστὰ εἶδη τῆς συμμαχικῆς βοήθειας διατίθενται ἀνεξέλεγκτα ἀπὸ τοὺς διορισμένους προέδρους που μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς μὲ τὸ μπιστόλι στὸ χέρι κάνουν ὅπως θέλουν τὶς διανομές. Χιλιάδες νάρκες καλύπτουν ἄκομα μεγάλες ἐκτάσεις. Στὸ Τυμπάκι μόνον θρηνοῦν γύρω στὰ 70 θύματα²¹⁴ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα, καὶ παιδιὰ ²¹⁵ [...]»²¹⁶.

Παράλληλα, στὸ ἴδιο ἀρθρο τῆς εφημερίδας *Ελεύθερη Κρήτη* ἐπισημαίνονται, μεταξύ ἄλλων, τα ἀκόλουθα, ἐνδεικτικὰ τῆς τραγικῆς κατάστασης, τῆς οικονομικῆς ἐξαθλίωσης καὶ τῆς ἠθικῆς κατάπτωσης τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς περιόδου: «[...] «[...] Τὰ χτήματα τοῦ Ἐφεδρικοῦ Ταμείου ποὺ κι' αὐτὲς οἱ Κυβερνήσεις τῆς Κατοχῆς τοὺς εἶχαν παραχωρήσει γιὰ νὰ τοὺς ἀνακουφίσουν λίγο στὴ δυστυχία τους τὰ πήραν πίσω γιὰ νὰ παχύνουν ἄκομα πειὸ (sic) πολὺ, λίγα ἄτομα ποὺ τὰ τρῶνε τόσα χρόνια. Ρούχα-καὶ παπούτσια δὲν τοὺς ἔδωσαν κι' οὔτε εἶνε (sic) ἡ ἐπαρχία τοὺς στο[ν] κατάλογο τῶν διανομῶν ποὺ προκεῖται νὰ γίνουν. Ἐνα παιδικὸ συσσίτιο δὲν λειτούργησε. Τὰ παιδάκια ξυπόλητα καὶ κουρελιασμένα μὲ καθημερινὴ τροφή λίγα χόρτα κινδυνεύουν.

Οἱ κάτοικοι ποὺ μὲ τόσο ἐνθουσιασμὸ ρίχτηκαν στὴ δούλεια ἄρχισαν νὰ χάνουν τὸ ἠθικὸ τοὺς. Ἐνα ἔως δύο δωμάτια ποὺ μὲ χίλια βάσανα ἔχτισεν ὁ καθ' ἓνας τοὺς, στεγάζουν μαζὶ ἀνθρώπους καὶ ζῶα.

Ἡ ὀλοκληρωτικὴ πνευματικὴ καὶ σωματικὴ ἐξαθλίωση χτυπᾶ τὴν πόρτα τῆς ἐπαρχίας.

Τὸ ἐπίσημο κράτος μὲ τὴν ἀνοχὴ καὶ τὴν ὑποστήριξη τῶν παλαιοκομματικῶν παραγόντων τοὺς σπρώχνει ὀλοταχῶς πρὸς αὐτὴ τῆ[ν] κατεύ-

214 Ο ἀριθμὸς αὐτὸς το Δεκέμβριου τοῦ 1945 πιθανόν νὰ μὴν ανταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα, καθὼς σὲ δημοσιεύματα τῆς ἴδιας εφημερίδας, ἓνα χρόνο μετὰ (1946), ἀριθμοῦνται το 33ο καὶ 34ο θύμα ἀπὸ τα ναρκοπέδια. Πρβλ. εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 10 καὶ 16 Δεκεμβρίου 1946

215 Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 16 Δεκεμβρίου 1946.

216 Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 14 Δεκεμβρίου 1945.

θυνση; (sic) γιὰ νὰ τοὺς ἀποχτηνώσει (sic) καὶ νὰ τοὺς ἔχει ὑποχειρίους.

Τὸ ζάρι καὶ ἡ χαρτοπαιξία κάνουν θραύση στὰ καφενεῖα καὶ στοὺς ἀχυρῶνες μὲ τὴν ἀνοχὴ τῆς ἀστυνομίας [...].

Στὸ ἴδιο ἀρθρο ὁ συντάκτης καλεῖ ὅσους ἀγαποῦν τὴν ἐπαρχία, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατοίκους τῆς νὰ κινητοποιηθοῦν καὶ νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴ βελτίωση αὐτῆς τῆς κατάστασης²¹⁷.

Σχεδὸν ἓνα χρόνο μετὰ, ἡ κατάσταση φαίνεται νὰ ἔχει βελτιωθεῖ σχετικὰ. Σὲ ἐκθεση τῆς Τοπογραφικῆς Υπηρεσίας τοῦ 1946 ἀναφέρονται τα ἀκόλουθα γιὰ τὸ Τυμπάκι: «[...] Τὸ Τυμπάκι θεωρεῖται ὡς μία ἐκ τῶν εὐφορωτέρων καὶ εὐπορωτέρων κωμοπόλεων τοῦ νοτίου τμήματος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. [...] Παράγονται εἰς μεγάλας ποσότητας δημητριακὰ καὶ ἔλαιον, εἰς μικροτέρας, ὄσπρια, σταφυλαί, οἶνος, ἔλαιον, ὠπώρα, καὶ κηπευτικὰ εἶδη [...] καὶ ἐσπεριδοειδῆ ἄφθονα ἐξ ἐκτεταμένων πορτοκαλεῶνων οἵτινες ἀρδεύονται ἐκ τοῦ ποταμοῦ. Κτηνοτροφίαν σημειοῦμεν ὡς οἰκόσιτον μὲ τέσσαρας ἔως ἕξι κεφαλὰς ζῶων κατὰ οἰκογένειαν. Τὸ τυπικὸ ἀγροτικὸ σπίτι εἰς τὴν περιφέρειαν ἀπαρτίζεται ἀπὸ τρία καὶ πλέον κύρια δωμάτια, ἀποθήκην, σταῦλον, ἀχυρῶνα, φοῦρνον κ.λ. Ἡ ἕκτασις τοῦ οἰκοπέδου δέον νὰ εἶναι ἄνω τῶν 600 τ.μ.

Οἰκοδομικὸν ὑλικὸν ὑπάρχει διὰ τοιχοποιῖαν. Ἐκ λατομείων κειμένων εἰς ἀπόστασιν 3-4 χιλιομέτρων νοτίως τῆς κωμοπόλεως, ὀρύσσονται καλοὶ ἀσβεστόλιθοι [...].

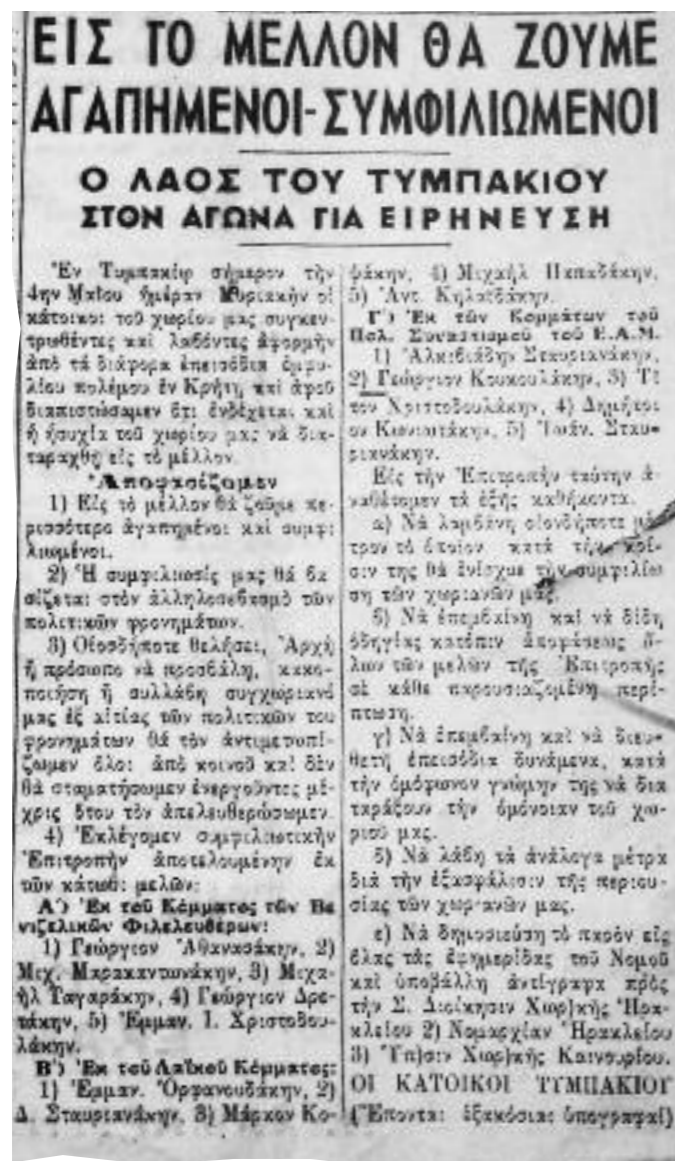
Ὁ συνοικισμὸς ὑδρεύεται ἀπὸ φρέατα [...] καὶ τρία ἀρτεσιανὰ φρέατα. Τὸ ἐν παρὰ τὸ σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖο ὑπάρχει πλήρης συγχρονισμένη ἐγκατάστασις ἀντλιοστασίου καὶ μηχανημάτων ὅπως διὰ καταλλήλου πιέσεως τὸ ὕδωρ μεταφέρεται εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς κωμοπόλεως καὶ ἔτερα δύο [...] εἰς τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς κωμοπόλεως [...] πληροφοροῦμεθα [...] αἱ ὑπηρεσίαι τῆς UNRA²¹⁸ ἐργάζονται ἵνα θέσουν εἰς λειτουργίαν τὰ φρέατα ταῦτα [...]»²¹⁹.

Κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες, οἱ πολῖτες τοῦ Τυμπακίου συμμετείχαν στὸ δημοψήφισμα γιὰ τὴν τύχη τῆς Βασιλείας στὴν Ελλάδα, υπερψηφίζοντας τὴν Ἀβασίλευτὴ Δημοκρατία μὲ συντριπτικὸ ποσοστὸ. Ἀν καὶ οἱ φιλοβασιλικοὶ επικράτησαν πανελληνίως μὲ μικρὴ διαφορά, οἱ Κρητικοὶ μὲ ποσοστὸ πάνω ἀπὸ 70% ψήφισαν υπέρ τῆς Ἀβασίλευτῆς Δημοκρατίας. Εἰδικὰ, στὸ Τυμπάκι, ἀπὸ τοὺς 819 ἐγγεγραμμένους που εἶχαν δικαίωμα

218 Ἡ UNRA, γνωστὴ καὶ στα ἐλληνικὰ ὡς «ΟΥΝΡΑ» υπῆρξε ἡ «Διοίκηση Βοήθειας καὶ Ἀποκαταστάσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν» (United Nations Relief and Rehabilitation Administration). Ἰδρύθηκε τὸ 1943 μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσει τὶς χώρες που εἶχαν πληγῆ ἀπὸ τὸ Β' Παγκόσμιον Πόλεμο, καὶ δραστηριοποιήθηκε στὴν Ελλάδα τὸ 1945. Πρβλ. George Woodbridge, *UNRRA: The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration*, vol. I-II, Columbia University Press, Νέα Υόρκη 1950.

219 Προσωπικὸ Ἀρχεῖο δικηγόρου Μ. Σφακιανᾶκη, «Ἐκθεσις ἐπὶ τῆς ρυμοτομίας τοῦ συνοικισμοῦ Τυμπακίου Ἡρακλείου Κρήτης», εθεωρήθη, Τοπογραφικὴ Υπηρεσία, Αθήνα 8/10/1946, σ. 2-3.

Κρήτης προέβλεπε την πώλησή τους. Συγκεκριμένα, τα Εφεδρικά κτήματα θα πωλούνταν σε καλλιεργητές, με την προϋπόθεση ότι θα περιέρχονταν σε καλύτερα χέρια, και με την καλλιέργειά τους θα γίνονταν επωφελή για όλους τους Κρητικούς. Ωστόσο, με το σχέδιο αυτό τα κτήματα θα τα αποκτούσαν μόνο όσοι διέθεταν τα χρήματα, για να τα αγοράσουν²²⁵.

Απόφαση των κατοίκων του Τυμπακίου όλων των παρατάξεων για αρμονική συμβίωση και σεβασμό των πολιτικών πεποιθήσεων εκατέρωθεν, μέσα στη δίνη του Εμφυλίου.

Πηγή: Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 10 Μαΐου 1947.

Μέσα στις δυσκολίες του Εμφυλίου Πολέμου, οι κάτοικοι του Τυμπακίου αποφάσισαν να παραμερίσουν τις όποιες πολιτικές τους διαφορές και να ζήσουν αρμονικά για το καλό το δικό τους και του τόπου. Άκρως αποκαλυπτική για την περίοδο του Εμφυλίου στην Κρήτη είναι η απόφαση όλων των κατοίκων από όλες τις πολιτικές παρατάξεις της εποχής (Βενιζελικοί - Φιλελεύθεροι, οπαδοί του Λαϊκού Κόμματος και των Κομμάτων του Πολιτικού Συνασπισμού του Ε.Α.Μ.) να αποφασίσουν, αφού διαπίστωσαν ότι ο εμφύλιος μπορούσε να διαταράξει την «ησυχία» του χωριού τους, «[να ζουν] εις το μέλλον [...] περισσότεροι αγαπημένοι και συμφιλιωμένοι». Αριστερά δημοσιεύεται η απόφαση με τα ονόματα των εκπροσώπων των πολιτικών παρατάξεων, την οποία προσυπέγραψαν 600 κάτοικοι του Τυμπακίου²²⁶.

Η εν λόγω απόφαση δεν ήταν άσχετη με τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Είχε προηγηθεί αυστηρό έγγραφο του νομάρχη Ηρακλείου Ανδρέα Νάθενα, με αφορμή τη δολοφονία αστυνομικού στις Μοίρες, κοντά στο

225 Εφ. *Ελεύθερη Γνώμη*, Ηράκλειο, 5 Απριλίου 1947.
226 Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 10 Μαΐου 1947.

Τυμπάκι, προς τους κοινοτάρχες του νησιού να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την τήρηση της τάξης και την αποφυγή παρεκτροπών, προκειμένου να αποφευχθεί οποιαδήποτε εμφύλια σύγκρουση²²⁷, αλλά κυρίως η έκκληση όλων των κρητικών σωματείων Αθηνών - Πειραιώς προς τους Κρητικούς, για να αποφευχθεί με κάθε μέσο ο Εμφύλιος στην Κρήτη. Αναλυτικά, στην έκκληση των Κρητικών Σωματείων αναφέρονται, μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

«[...] Τα Κρητικά Σωματεία της Αθήνας και του Πειραιά που συγκεντρώνουν στους κόλπους των τους Κρητικούς της πρώτης πόλης της Ελλάδας και του Πειραιά, από εδώ από το άγιο έδαφος της Αθηνάς Σοφίας, της κόρης του Κρητικού Δία, την ώρα τούτη τη φοβερή που σεις αδελφοί μας στέκεστε ακόμα στην άκρη - άκρη του γκρεμνού, σās στέλνουν έντρομα τη φωνή τους και σās καλούν να σταματήσετε στην αρχή του τού μεγάλου κακού, που σκοτεινός δαίμονας της σφαγής, σās σπρώχνει αδελφοί μας να κάμετε.

Στά κόκκαλα τών πατέρων μας που σκεπάζει τού αίματοποτισμένο χώμα της Κρήτης, στο όνομα του Παναγάθου και μεγαλοδύναμου Θεού μας, μη καταδεχθίτε έσεις οί άγνοι και υπερήφανοι πολεμιστές τών παλαιών και τών χθεσινών αγώνων μας για την έλευθερία, μη καταδεχθίτε να στρέψετε τὰ όπλα σας, ο αδελφός κατά του αδελφού, ο ήρωας ο Κρητικός κατά του άλλου Κρητικού ήρωα.

Μην έπιτρέψετε τού χώμα της Κρήτης που είναι σκεπασμένο με δάφνες νωπές να κοκκινήσει από τού έλεύθερο πολύτιμο αίμα τών παιδιών, τών αδελφών, τών πατέρων μας. [...]». Για να καταλήξουν σε μία δραματική έκκληση:

«[...] Αδελφοί Κρητικοί, Δεν έπικαλούμαστε μοναχά τόν πατριωτισμό και τή φρονιμάδα μας. Υπάρχει μία ήθικη και Έθνικη παντοδύναμη έπιταγή που παραγγέλλει έναγωνία να διατηρήσομε τήν ειρήνη του τόπου μας και να μείνωμε Κρητικοί. Συνταυτισμένοι με τού βαθύτερο κεντρικό νόημα της έπιταγής αυτής, αξιώνομε να σταθίτε, ν' άπομακρυνθίτε από τού φρύδι του κρεμού (sic), να δώσετε τὰ χέρια να όμονοήσετε και να παραμείνετε αδελφωμένοι και ένωμένοι.

Τή γή μας να τή ποτίσει ή εύλογία και τού δρόσιμα του ούρανού και όχι να τή κάψει και να τή ξεράνη τού αίτημα του αδελφοκτόνου πολέμου. Άς καλλιεργήσωμε τή γή τών γονέων μας με τού αλέτρι και τόν άγιο μόχθο

227 Προσωπική Συλλογή Σήφη Κοσόγλου, Βασιλείου της Ελλάδος, Νομαρχία Ηρακλείου, Νομάρχης Ηρακλείου Α. Νάθενας προς τους προέδρους των Κοινοτήτων του Νομού Ηρακλείου, Ηράκλειο, 5 Μαΐου 1947, αρ. πρωτ. 5644. Αναδημοσίευση της επιστολής στην εφημερίδα *Πατρίς*, Ηράκλειο, 9 Μαΐου 2011.

μας. Οί ιδέες μας δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ συγκρουσθοῦν μὲ τὰ ὄπλα. Ἡ δύναμή τους ἐπιβλήθηκε ἠθικὰ καὶ διαρκῶς καταχτᾷ τὴ γῆ μας εἰρηνικά. Ὁμόνοια, ἀγάπη, εἰρήνη. Νὰ τὶ σᾶς παραγγέλλωμε. Τὰ ὄπλα μας καθαγιασθήκαν σὲ ἱερούς ἀγῶνας μὲ τοὺς ξένους καταχτητές. Ἄς παραμείνουν ἱερά!...

ΤΑ ΚΡΗΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ [...]»²²⁸.

Ἄκρως ἀποκαλυπτικά γιὰ τον Εμφύλιο στὴν περιοχή του Τυμπακίου εἶναι τὰ ὅσα ἐπισημαίνει με ἀκρίβεια, λεπτότητα, καὶ χωρὶς νὰ κρύβει τις ἀριστερές του ἀντιλήψεις, ὁ πρῶν κοινοτάρχης του, Ἀλκιβιάδης Σταυριανάκης. Ὁ ἴδιος ἀναφέρεται στα γεγονότα του Εμφυλίου που ἔζησε, διατυπώνοντας τὴν ἐπιθυμία του νὰ μὴ διαγραφοῦν ἀπὸ τὴ συλλογικὴ μνήμη μας, χωρὶς ὅμως ἡ μνήμη αὐτὴ νὰ λειτουργεῖ ἀνασταλτικά καὶ διασπαστικά γιὰ τὸ μέλλον του τόπου, ἐκφράζοντας τὴν εὐχή νὰ μὴ ἐπαναληφθοῦν παρόμοια περιστατικά στο μέλλον. Με λίγα λόγια, δηλαδή, υποστηρίζει, ουσιαστικά, τὴν ἀποψη «συγχωρῶ, ξεχνῶ ὅσα με χωρίζουν, προχωρῶ μπροστά, ἀλλὰ δὲν διαγράφω τὴν ἱστορικὴ μου μνήμη».

Αναλυτικὰ ἐπισημαίνει, μεταξύ ἄλλων, γιὰ τὴν περίοδο του Εμφυλίου: «[...] Ὅλα ἦταν μαύρα καὶ σκοτεινά. Αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ξεχνιούνται. Ὁ λαὸς πρέπει νὰ τα θυμάται, γιὰτί ὅποιος δε θυμάται τὰ παλιά εἶναι δυνατόν νὰ τα ξαναπάθει [...]». Πέρασαν τὰ χρόνια – ὅλα ξεχνιούνται – καὶ ὁ Θεὸς συγχωρᾷ. [...] Ὁ Θεὸς νὰ μὴ φέρει ξανά τέτοια κατάσταση στὴν Ελλάδα. [...] Ἐπαναλαμβάνω τὴν εὐχή νὰ μὴ ξαναέλθει αὐτὴ ἡ ἐποχὴ, ὁ Θεὸς νὰ βοηθήσει τέτοιες διαιρέσεις, μίση καὶ φανατισμοὶ νὰ μὴ ξαναέλθουν. Μακριὰ ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ τὰ εγγόνια μας»²²⁹.

Καὶ συνεχίζει περιγράφοντας εὐστοχα τὴν ἐκρυθμὴ πολιτικὴ κατάσταση στὴν περιοχή: «[...] Ἦλθε καὶ στο Τυμπάκι ἡ διαίρεση των πολιτῶν Δεξιῶν καὶ Ἀριστερῶν. Οἱ ἀριστεροὶ δὲν ἦταν πατριῶτες, μόνο οἱ Ἐθνικόφρονες. Προδότες οἱ ἀριστεροὶ, πατριῶτες οἱ ἐθνικόφρονες. Στο Ἡράκλειο καὶ στα χωριά καθημερινὰ ἐπεισόδια, χωρὶς περιεχόμενο καὶ αἰτία καὶ οὐσία. Ανα-

²²⁸ Προσωπικὴ Συλλογὴ Σήφη Κοσόγλου, Βασιλεῖον τῆς Ελλάδος, Ἐκκλησιῶν τῶν Κρητικῶν Σωματείων Ἀθηνῶν – Πειραιῶς πρὸς τὸν Κρητικὸν λαόν, Ἀθήνα – Πειραιᾶς, 4 Ἀπριλίου 1947. Ἀναδημοσίευση τῆς ἐπιστολῆς στὴν ἐφημερίδα *Πατρίς*, Ἡράκλειο, 9 Μαΐου 2011. Τὰ κρητικὰ σωματεία ἦταν τὰ ἀκόλουθα: ἡ Παγκρήτιος Ἐνωσις, τὸ σωματεῖο, Κρητῶν Διανοουμένων, ἡ Ἀδελφότης Κρητῶν ἢ «Ὁμόνοια» καὶ «Τάλως» Καλλιθέας, τὸ σωματεῖο Κρητῶν Σπουδαστῶν, ἡ Κρητικὴ Ἀλληλεγγύη Πειραιῶς, ἡ Ἐνωσις Εφέδρων Κρητῶν, τὸ σωματεῖο Κρητῶν Τροχιοδρομικῶν, ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας Κοκκινιάς, τὸ σωματεῖο Πυροπαθῶν Ἀμαρίου, ὁ Σύλλογος Ἀνωγειανῶν, ὁ Σύλλογος Σητειακῶν ἢ «Πραισός», ὁ Σύλλογος Μεραμβελιωτῶν ἢ «Δρήρος», ἡ Ἀδελφότης Ἀλληλεγγύης Κρητῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ Σύλλογος Βιαννιτῶν ὢ «Διαβάτης».

²²⁹ Ἀλκιβιάδης Σταυριανάκης, ὀ.π., σ. 80, 82.

φέρθηκαν καὶ τὰ μικρὰ χωριά. Μίσος μεταξύ των δύο πλευρῶν. Γιατί; Κανεὶς δὲν ἤξερε. Υπήρχε κράτος κομματικὸ. Μπορούσε νὰ πολεμήσεις με τοὺς Γερμανοὺς, νὰ ἔχεις καταστραφεί καὶ συ καὶ ἡ οἰκογένειά σου, νὰ εἶχαν σκοτωθεῖ δικοὶ σου ἄνθρωπο, καὶ νὰ σε ἀποκαλοῦν προδότη, ἐπειδὴ ἦσουν ἀριστερὸς χωρὶς ποτέ νὰ ἔχεις κάνει τὸ παραμικρὸ σε βάρος κανενός. Τὰ λαιπωρίες – ἐξορίες δίκες καὶ τόσα ἄλλα. Ἐνας χωροφύλακας με ἀναφορὰ του μποροῦσε νὰ καταστρέψει ολόκληρη οἰκογένεια, νὰ καταστρέψει τὸ μέλλον των παιδιῶν σου. Ἐπρεπε νὰ ἔχεις “πιστοποιητικὸ κοινωνικῶν φρονημάτων”, ἄλλως δὲν ἦσουν Ἕλληνας. Διάβαζες μία δημοκρατικὴ ἐφημερίδα, ἦσουν προδότης. Αὐτὴ τὴν κατάσταση τὴν δημιουργοῦσαν οἱ Ἄγγλοι. Τους συνέφερε ἡ διαίρεση. Ὅλα σήμερα φαίνονται γελοία, ἀλλὰ καταστράφηκαν πολλοὶ καλοὶ ἄνθρωποι χωρὶς νὰ ἔχουν κάνει τίποτε τὸ κακὸ σε κανένα[...].»

Ὁ ἴδιος ὁ Σταυριανάκης, υποστηρίζοντας τὴν ἀποψὴ του, ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἀδικίας που ἔλαβαν χώρα στο Τυμπάκι, κατὰ τον Εμφύλιο. Συνεχίζοντας ἐπισημαίνει, μεταξύ ἄλλων, τὸ γνωστὸ στὴν τοπικὴ κοινωνία παράδειγμα του δασκάλου Εμμανουὴλ Χριστοδουλάκη, που εἶχε πολεμήσει στὴν Ἀλβανία, παρασημοφορήθηκε ἐπ’ ἀνδραγαθία, καὶ υπῆρξε πολὺ ικανὸς δάσκαλος καὶ σημαντικὸ μέλος τῆς κοινωνίας του Τυμπακίου καὶ ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθεῖ, καθαιρέθηκε ἀπὸ ἐφεδρὸς ταγματάρχης καὶ, λόγω των πολιτικῶν του πεποιθήσεων, ἐξορίστηκε στὴ Μακρόνησο καὶ, τελικὰ, πέθανε ἀπογοητευμένος.

Ἐνα ἄλλο περιστατικὸ που του ἔκανε ἐντύπωση καὶ ἀναφέρει ἀφορὰ στὴν ἀφιξὴ στο Τυμπάκι του ἐπικηρυγμένου ἀριστεροῦ ἀντάρτη ἀπὸ τὰ Ἀνώγεια Γ. Σμπώκου. Ὁ τελευταῖος ἔφτασε στο Τυμπάκι, ὄντας ἀσθενὴς με πυρετό, καὶ κάθισε σε ἕνα ἀπὸ τὰ καφενεῖα τῆς πλατείας, χωρὶς, ἀρχικὰ νὰ τον ἀναγνωρίσει κάποιος. Για κακὴ του, ὅμως, τύχη κάποιος Τυμπακιανός, του οἰοῦτο τὸ ὄνομα, ὁ Σταυριανάκης δὲν ἀναφέρει, καθὼς εἶχε ἀποβιώσει κατὰ τὴ συγγραφὴ του βιβλίου του, υποψιάστηκε πως εἶναι ὁ ἐπικηρυγμένος ἀντάρτης καὶ εἰδοποίησε τὴν Ἀστυνομία. Ὅταν ἔφτασαν οἱ ἀστυνομικὲς δυνάμεις, ἀκολούθησε ἀγρία καταδίωξη καὶ ὁ Σμπώκος, γιὰ νὰ μὴ πέσει στα χέρια των ἀρχῶν, αυτοκτόνησε.

Ἦταν, μάλιστα, τέτοιο τὸ κλίμα τῆς τρομοκρατίας, που οἱ κάτοικοι φοβήθηκαν νὰ συλλέξουν τὸ νεκρὸ, ὥσπου ὁ ἔμπορος Δημήτρης Σταυριανάκης ἀγόρασε σεντόνια, τὸν τύλιξε καὶ εἰδοποίησε τὴν οἰκογένειά του. Μάλιστα, ὁ Ἀλκιβιάδης Σταυριανάκης ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Σμπώκος καὶ ἡ οἰκογένειά του δὲν ἦταν τυχαία καὶ πολλὰ μέλη τῆς εἶχαν ἐκτελεστεῖ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς.

Τέλος, ὁ Σταυριανάκης ἀφηγεῖται ἕνα περιστατικὸ, στο ὁποῖο πρωταγωνίστησε ὁ ἴδιος, κατὰ τὴ διάρκεια του οἰοῦτο σημειώθηκαν διαπληκτι-

σμοί και χειροδικίες ανάμεσα σε έναν κάτοικο του Τυμπακίου και άνδρες της ομάδας Μπαντουβά και δημιουργήθηκε τέτοια ένταση, που το ίδιο βράδυ του επεισοδίου σχεδόν ερήμωσε το χωριό από τους κατοίκους του, εξαιτίας του φόβου αντιποίνων. Την επόμενη, σύμφωνα με τη μαρτυρία του πρώην προέδρου της κοινότητας Τυμπακίου, άνδρες της ομάδας Μπαντουβά τον συνέλαβαν για ανάκριση. Ο ίδιος ο Σταυριανάκης αναφέρει χαρακτηριστικά με πικρία για το γεγονός: «[...] μετά την απελευθέρωση υπήρξα Γενικός Γραμματέας του ΕΑΜ Πυργιώτισσας. Όλοι ήταν Εαμίτες. Όλοι οι Τυμπακιανοί επιστήμονες. Σε όλα τα χωριά του νομού υπήρχαν με δράση οργανώσεις του ΕΑΜ. Παντού ΕΑΜ 90%. Κανένα δεν είχα βλάψει. Στα ανωτέρω επεισόδια δεν ήμουν εκεί, με κατέβασαν από το τζιπ στο Μάγειρο, έξω από το Τυμπάκι και με τα κοντάρια των όπλων τους (ήταν 4) με κατασκότωσαν στο ξύλο. Έκανα 20 μέρες στο κρεβάτι και με περιποιήθηκε – γιατί δεν είχα οικογένεια – η Φωτεινή Σταυριανάκη, σήμερα γυναίκα του Αλέκου Χονδράκη, και Ευαγ. Γ. Χριστοδουλάκη βάζοντάς μου κρεμμύδια στις πληγές, γιατί τότε δεν υπήρχε κανένα φάρμακο. Πολλά παρόμοια καθημερινά γνωστά παντού στο νομό. Δεν υπήρχε ίχνος κράτους ίχνος δικαιοσύνης. Εποχή φανατισμού και αλληλοεξοντώσεως, χωρίς λόγο και αιτία. [...]»²³⁰.

Τα επόμενα χρόνια σημειώθηκε αισθητή ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής σε όλο το νησί και στο γεγονός αυτό συνέβαλε και η Γεωργική Σχολή Μεσαράς με την εκπαίδευση και την τεχνογνωσία που παρείχε²³¹. Παράλληλα, το αεροδρόμιο έμεινε ανενεργό μέχρι το 1950 και σε αυτό οι Τυμπακιανοί κινούνταν ελεύθερα, ψάρευαν χέλια στις λακούβες, τις επονομαζόμενες «βόμβες», που είχαν δημιουργηθεί από υπόγειες ανατινάξεις, στο πλαίσιο της αποτροπής απόβασης συμμαχικών στρατευμάτων κατά μήκος της ακτογραμμής του Τυμπακίου, και στο ποτάμι, δίπλα στο αεροδρόμιο, και καλλιεργούσαν τις περιουσίες τους μέσα στο χώρο αυτό.

230 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 82.

231 Εφ. Κρητική Ενώτης, Αθήνα, 21 Απριλίου 1950.

Το πρόβλημα των ναρκοπεδίων στο Τυμπάκι Τα θύματα ενός ακήρυχτου πολέμου

Το πρόβλημα των ναρκών απασχόλησε την κοινωνία του Τυμπακίου. Οι Τυμπακιανοί υπήρξαν θύματα των ναρκοπεδίων που δεν εκκαθαρίστηκαν με την Απελευθέρωση. Ήδη από την αποχώρηση των ναζιστικών στρατευμάτων, δεκάδες υπήρξαν τα αθώα θύματα των ναρκοπεδίων που είχαν δημιουργηθεί από τα ναζιστικά δυνάμεις την περίοδο της Κατοχής. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα της εφημερίδας *Ελεύθερη Κρήτη*, το Δεκέμβριο του 1946. Σε αυτήν, μεταξύ άλλων, αναφέρεται ότι, μετά την αποχώρηση των ναζιστικών στρατευμάτων, ζητήθηκε από τις συμμαχικές βρετανικές δυνάμεις, τις οποίες ειρωνικά χαρακτηρίζει «φιλικές», να διαθέσουν Γερμανούς αιχμαλώτους για την εκκαθάριση του ναρκοπεδίου, αίτημα που δεν πραγματοποιήθηκε. Σύμφωνα με το ίδιο δημοσίευμα, την «εγκληματική αδιαφορία των Άγγλων συνέχισαν οι ελληνικές κυβερνήσεις» και κάνει έκκληση στην κυβέρνηση να προχωρήσει άμεσα στην εκκαθάριση όλων των ναρκοπεδίων στην Κρήτη, με αφορμή το θάνατο ενός κατοίκου του Τυμπακίου από νάρκη, προκειμένου να μην θρηνήσουν νέα θύματα στην Κρήτη²³².

Λίγες μέρες μετά, ένα ανυποψίαστο παιδί, μόλις έξι ετών, ο Αλέξανδρος Ι. Χριστοδουλάκης από το Τυμπάκι, σκοτώθηκε από νάρκη ενώ έβοσκε τα πρόβατα της οικογένειάς του²³³. Η κατάσταση αυτή δυστυχώς συνεχίστηκε και την επόμενη δεκαετία, καθώς, όπως πιστοποιείται από το αταξινόμητο αρχείο της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης και πιστοποιητικά της κοινότητας Τυμπακίου και του Δήμου Ηρακλείου, άλλο ένα θύμα, ο Ηρακλής Κάτσικας σκοτώθηκε από νάρκη το Δεκέμβριο του 1951²³⁴. Λίγα χρόνια μετά, το 1957, η Διοίκηση Χωροφυλακής δημοσίευσε ανακοίνωση με την οποία καλούσε τους γονείς να υποδείξουν στα παιδιά τους να τους ειδοποιούν κάθε φορά που θα εντοπίζουν εκτεθειμένο ή θαμμένο μεταλλικό αντικείμενο, σκουριασμένο ή βαμμένο, καθώς μπορεί να γίνει έκρηξη, και εκείνοι με τη σειρά τους να ειδοποιούν τις αρμόδιες αρχές για την περισυλλογή του²³⁵.

232 Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 10 Δεκεμβρίου 1946.

233 Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 16 Δεκεμβρίου 1946.

234 Πρβλ. *Αταξινόμητο Αρχείο Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου*, Πιστοποιητικό Κοινότητας Τυμπακίου, Τυμπάκι, 16 Μαΐου 1952, αριθ. 217. - *Αταξινόμητο Αρχείο Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου*, Πιστοποιητικό Δημάρχου Ηρακλείου Γ. Γεωργιάδη, Ηράκλειο, 31 Μαΐου 1952, αριθ. 4922.

235 Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 12 Απριλίου 1957.

**Νά έκκαθαρισθούν
τά ναρκοπέδια. =**

Τό Τυμπακι έθρήνησε προχθές τὸ 33ο θύμα τῶν ναρκοπαγίδων ποὺ ἐγκατέλειψαν οἱ Γερμανοὶ στὴν περιφέρεια.

Στοὺς πρώτους μῆνες τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Γερμανῶν ἐπανελημμένος ζητήθηκε ἀπὸ τοὺς «φίλους» μας Ἀγγλοὺς νὰ διατεθοῦν Γερμανοὶ αἰχμάλωτοι γιὰ τὴν ἐκκαθάριση τῶν ναρκοπεδίων. Ἀλλὰ οἱ «Σύμμαχοί» μας δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τέτοια πράγματα. Τοὺς ἐνδιαφέρει ἡ προστασία τῶν Γερμανῶν στρατιωτῶν. Ἐτσι φυγαδεύθηκαν οἱ αἰχμάλωτοι πολέμου καὶ ἡ Κρήτη κοντὰ στ' ἄλλα ἔμεινε μὲ ἑκατοντάδες χιλιάδες ναρκοπαγίδες. Τὴν ἐγκληματικὴν ἀδιαφορία τῶν Ἀγγλῶν συνέχισαν κι' οἱ μεταδεκεμβριανές κυβερνήσεις. Ἐκατοντάδες εἶναι τὰ θύματα σ' ὅλη τὴν Κρήτη ἀπὸ τὶς ἐκκρήξεις ναρκοπαγίδων. Κοὶ τὸ κακὸ συνεχίζεται.

Ἡ κυβέρνηση θὰ πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ φροντίσει γιὰ τὴν ἐκκαθάριση τῶν ναρκοπεδίων. Κάθε πέρα πέρα ἀδιαφορία φορτώνει ἀκόμη μεγαλύτερες εὐθύνες καὶ στὴν Κυβέρνηση καὶ στοὺς ἐδῶ ἐκπροσώπους τῆς.

Δημοσίευμα που αφορά δυστύχημα από νάρκη.
Πηγή: Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*,
Ηράκλειο, 10 Δεκεμβρίου 1946.

Δυστύχημα ἀπὸ νάρκη

ΤΥΜΠΑΚΙ 10 (τοῦ ἀνταποκριτῆ μας).— Στὴν περιφέρεια τοῦ χωριοῦ μας καθαρὶ στήκαν πρὸ καιροῦ ἀπὸ τὸν Λόχο Μηχανικοῦ διάφορα ναρκοπέδια. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ ἀνόητος ὁ δημοφιλὴς μας Μιχ. Μαν. Χατζιδάκης οἰκογενειάρχης μὲ δυὰ παιδιά πῆγε νὰ ὀργώσει τὸ χωράφι του ποὺ βρισκότανε μέσα στοὺς καθαρισμένο ναρκοπέδιο. Νάρκη ὄμως, ποὺ βρισκότανε ἀκόμα στὴ θέση τῆς ἐξεργάγῃ καὶ τὸν ἀνατίναξε στὸν ἀέρα, καὶ προστέθηκε κι' αὐτὸς στὸ μακρὸ κατάλογο (32 ἄτομα) τῶν θυμάτων τοῦ χωριοῦ μας ἀπὸ νάρκες.

Τὸ δυστύχημα τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιστήσει τὴν προσοχὴ τοῦ Λόχου Μηχανικοῦ ὥστε νὰ προβαίνει στὴν ἐργασία του γιὰ τὴν ἐκκαθάριση τῶν ναρκοπεδίων μὲ περισσὴ προσοχή.

Πρέπει ἐπίσης νὰ νοιώσει ἐπὶ τέλους τὸ Κράτος τὸ καθήκον του καὶ νὰ ἐνεργήσει μὲ σύστημα καὶ ἀνδραγαθία καὶ δυὰ χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση γιὰ νὰ μὴ θρηνησοῦμε κι' ἄλλα τραγικὰ θύματα.

Δημοσίευμα αναφέρεται σε δυστύχημα από νάρκη.
Πηγή: Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*,
Ηράκλειο, 10 Δεκεμβρίου 1946.

Ἄκρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Νικόλαου Μανιαδάκη: «[...] Αφήκανε [οἱ Ναζί] χωράφια μὲ νάρκες. Λέγανε πως ξεναρκώσανε (sic). Εγὼ πῆγα νὰ κάνω ἓνα χωράφι καὶ τὴν τελευταία αὐλακιά βρίχνει (sic) τὸ ζῶο μου ἀντίσταση καὶ τοῦ σέρνω φωνὴ [...] καὶ βγάζει μὴ νάρκα (sic), ἀλλὰ εὐτυχῶς γιὰ μένα ἦτανε ἀσύνδετη καὶ δὲν ἔσκασε, ἐνῶ τοῦ παπᾶ – Πάννη ο πεθερός ἦτονε (sic) συνδεμένη καὶ τότε σκότωσε [...]». Καὶ συνεχίζει: «[...] 100 ἄτομα τουλάχιστον

Δημοσίευμα που αναφέρεται σε δυστύχημα από νάρκη.
Πηγή: Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 16 Δεκεμβρίου 1946.

Βασιλειανός Νικόλαος

ΚΟΙΝΟΤΗΤΗ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

ἀπὸ Βαφ.

ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Τυμπακίου

Πιλοσοφία

Ἐν γνώσει τοῦ βιντεοσκοπῆτο Νίκου Μανιαδάκη ἐπιγενομένης ἐπιπέσει, ὅτι, ὁ Γεωργίου Μανιαδάκη, ἀπὸ τὸν χωριὸν καὶ τὴν ἐνοχία, ἐπὶ 33 καὶ ἄλλων χωρὶν τῶν χωριῶν Ἡρακλείου, ἔχοντες ἐπὶ τῆς ἀφίξης μὲς τῶν 800 ἐξέλιξε θύματα 1951.

Ἐν Τυμπακίῳ τῆς 16 Μαΐου 1953.

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος

Πιστοποιητικό θύματος από νάρκη
Πηγή: Αταξινόμητο Ἀρχεῖο Βικελαίας Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης (1952)

σκοτωθήκανε ἀπὸ νάρκες καὶ μικρὰ παιδιά καὶ δυο-δυο [...] σκοτωθήκανε τζάμπα οἱ ἄνθρωποι [...]». Οἱ ἴδιοι ἀναφέρει ἄλλο ἓνα περιστατικό: «[τα παιδιά του «Λαμπροχαρίλαου»] πῆγαν νὰ μαζέψουνε σταφύλια, ἦτανε οἱ νάρκες συνδεμένες. Καθὼς ἐμπήκανε στο ἀμπέλι μέσα, τὶς χτυποῦν οἱ νάρκες καὶ σκοτώθηκαν οἱ δύο κοπέλες.»²³⁶

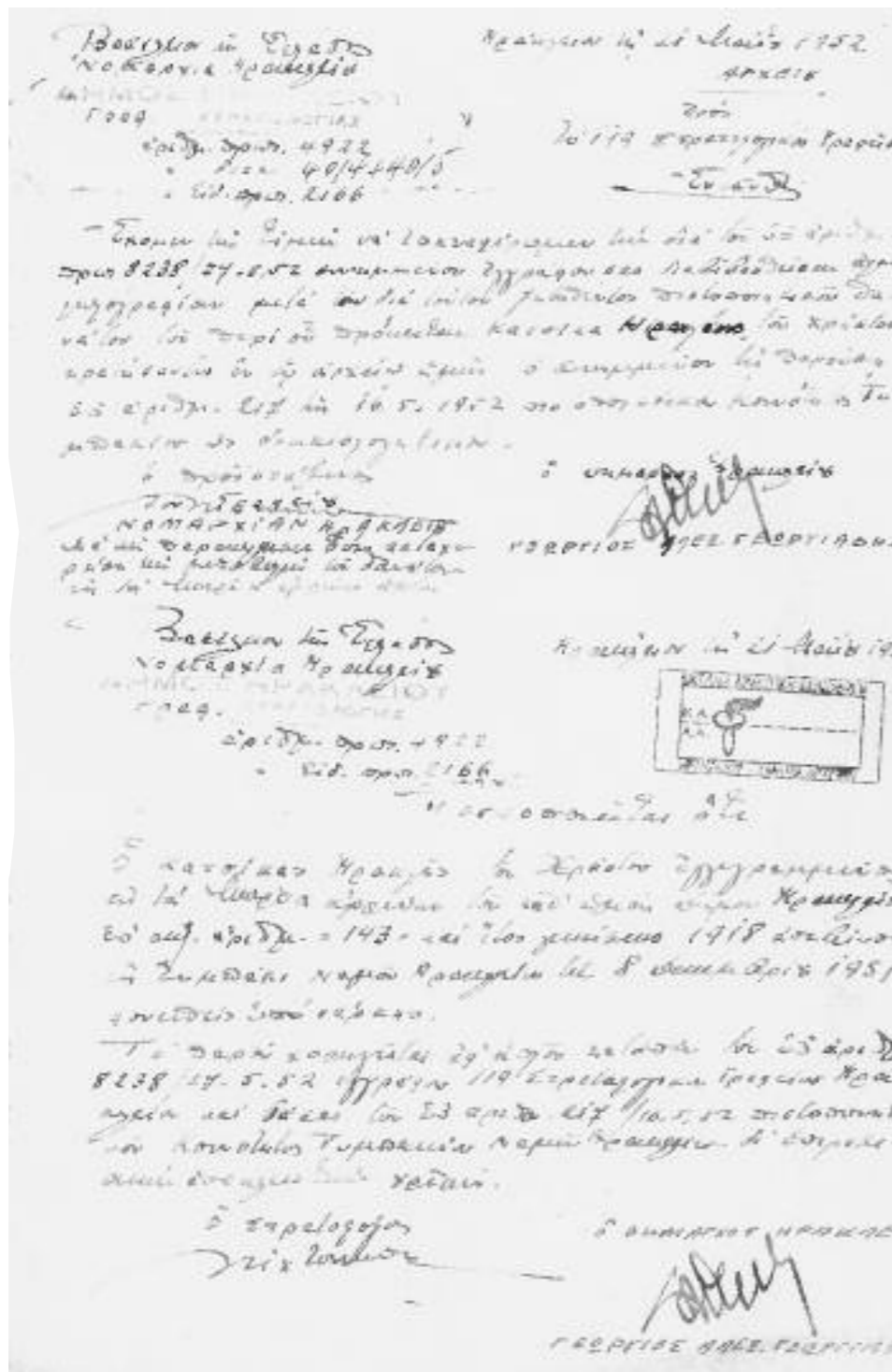
Τέλος, ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἡ μαρτυρία τοῦ Στράτου Κατσαράκη, καθὼς ἀνεβάζει τὸν ἀριθμὸ τῶν θυμάτων ἀπὸ νάρκες σὲ 300, καθὼς ἀναφέρει ὅτι τα θύματα δὲν ἦταν μόνο Τυμπακιανοί, ἀλλὰ ἀρκετοὶ ἀπὸ τὴ νότια Κρήτη ποὺ χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἐκρηκτικὰ ἀπὸ τὶς νάρκες γιὰ τὴν αλιεία. Μολονότι εἶναι μὴ ἀκριβὴς, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐκτίμησι, ἐντούτοις εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ τελικοῦ ἀριθμοῦ τῶν θυμάτων²³⁷.

236 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη τοῦ Νικόλαου Μανιαδάκη στὴ Ρομίνα Ἀσκοξυλάκη, Τυμπακί, 22/9/2013
237 Πρβλ. ἀπομαγνητοφωνημένη συνέντευξη τοῦ Στράτου Κατσαράκη στὸν γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

**ΜΕΤΑ ΔΥΣΤΥΧΗΜΑ ΑΠΟ ΝΑΡΚΕΣ
ΣΤΟ ΤΥΜΠΑΚΙ**

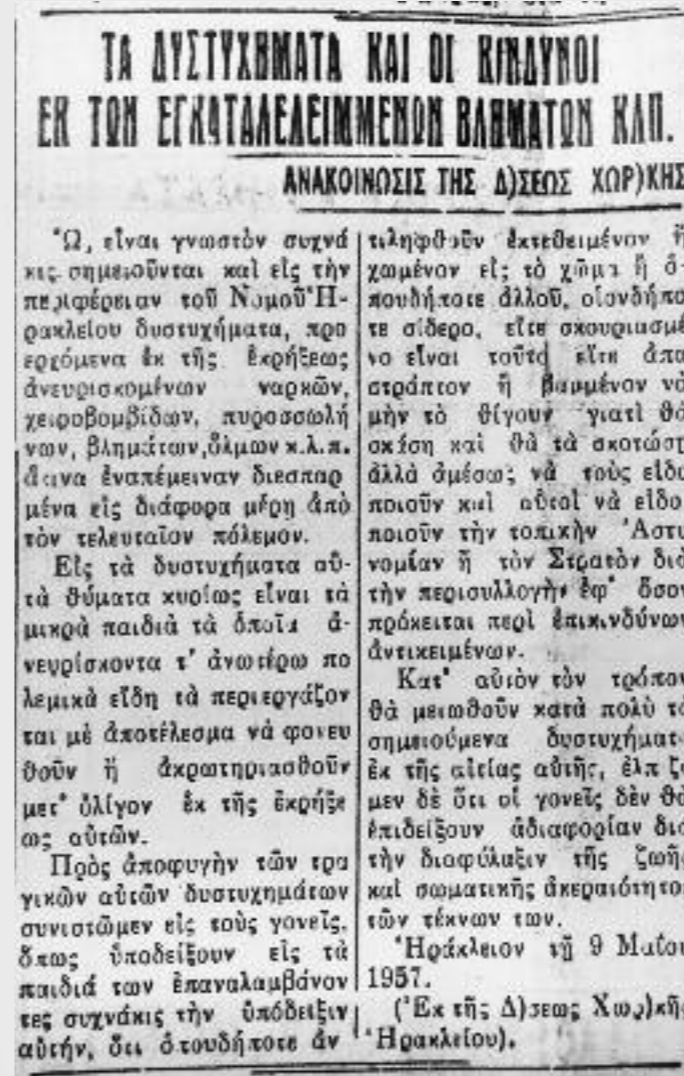
Προχθές Σάββατο, ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος Ι. Χριστοδουλάκης ἡλικίας 6 ἐτῶν ἀπὸ τὸ Τυμπακί, ἔβασκε τὰ πρόβατα τῆς οἰκογενείας του στὴ θέση Λιμνάκι, κοντὰ στὴν ἀκροθαλάσσια, σκοτώθηκε ἀπὸ Γερμανικὴ νάρκη.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι εἶναι ὁ τριακοστὸς τέταρτος Τυμπακιανὸς ποὺ σκοτώνεται ἀπὸ νάρκη.

Πιστοποιητικά θύματος από νάρκη

Πηγή: Αταξινόμητο Αρχείο
Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης (1952)

Δημοσίευμα που αναφέρεται και στα δυστυχήματα και στους κινδύνους από τις νάρκες.

Πηγή: Εφ. Πατρής,
Ηράκλειο, 12 Απριλίου 1957.

Ανακοίνωση της κοινότητας Τυμπακίου για ελεγχόμενη έκρηξη νάρκης που είχε απομείνει από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, έγγραφο της Κοινότητας με ημερομηνία 7/2/1991

Συνολικά, τα θύματα από τις νάρκες του αεροδρομίου Τυμπακίου ανέρχονται, κατά προσέγγιση, σε αρκετές δεκάδες, ενώ μέχρι πρόσφατα οι αρμόδιοι φορείς προέβαιναν σε ελεγχόμενες εκρήξεις ναρκών που είχαν βρεθεί από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο²³⁸. Από τη μέχρι τώρα έρευνα έχουν εντοπιστεί και ταυτοποιηθεί τα παρακάτω ονόματα²³⁹:

1. Ελευθερία Ανδρουλά[κά]κη	14. Νικόλαος Παπουτσάκης
2. Κωνσταντίνος Ανδρουλά[κά]κης	15. Φραγκίσκος Σταυριανάκης
3. Αστρινός Γιωργιλάκης	16. Μαρία Στυλιανάκη
4. Κωνσταντίνος Γεωργιλάκης	17. Μιχαήλ Στυλιανάκης
5. Μιχαήλ Γιωργιλάκης	18. Φίλιππος Ταβερναράκης
6. Ηρακλής Κατσίκας	19. Νικόλαος Ταγαράκης
7. Γεώργιος Κουρτάκης	20. Ευάγγελος Τζανάκης
8. Ιωάννης Κουρτάκης	21. Δημήτριος Φασομι[υ]τάκης
9. Μιχαήλ Κουρτάκης	22. Μιχαήλ Χατζηδάκης
10. Κωνσταντίνος Κυδωνάκης	23. Ιωάννης Χονδράκης
11. Μαρία Λαμπράκη	24. Γιώργος Χριστάκης
12. Εμμανουήλ Μαυράκης	25. Γρηγόριος Χριστάκης
13. Νικόλαος Μπαθιανάκης	26. Αλέξανδρος Χριστοδουλάκης

238 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά Έγγραφα, έγγραφο της Κοινότητας με ημερομηνία 7/2/1991.

239 Πρβλ. Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, *Το Τυμπάκι. Αναμνήσεις και βιώματα από μία δύσκολη εποχή*, ό.π., σ. 47.- Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, *Τυμπάκι*, Αθήνα 1994, σ. 129-130.- Αταξινόμητο Αρχείο Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου, Πιστοποιητικό Δημάρχου Ηρακλείου Γ. Γεωργιάδη, Ηράκλειο, 31 Μαΐου 1952, αριθ. 4922.- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 10 και 16 Δεκεμβρίου 1946.- Πρβλ. απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Από την ανασυγκρότηση στην ανάπτυξη

ΤΟ ΤΥΜΠΑΚΙ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ: Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ

Η χρήση της γης και η επέκταση του αεροδρομίου

Το 1950, η τότε ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να ανακατασκευάσει το αεροδρόμιο και απέστειλε το 705 Τάγμα Μηχανικού που εγκαταστάθηκε στο Α΄ Δημοτικό Σχολείο. Το Τάγμα ανακατασκεύασε τον παλιό κατεστραμμένο διάδρομο και διάφορα κτίρια, ενώ για να κάμψει τις αντιδράσεις των κατοίκων κατασκεύασε σιντριβάνι στην κεντρική πλατεία του Τυμπακίου²⁴⁰.

Το ίδιο έτος απαλλοτριώθηκε από την Πολιτεία μία εύφορη περιοχή από λιόφυτα, αμπέλια, και κηπευτικά, προκειμένου να επεκταθεί το αεροδρόμιο Τυμπακίου. Συνολικά εκριζώθηκαν περισσότερα από 3.000 ελαιόδεντρα και άλλες εκτάσεις²⁴¹. Οι κάτοικοι του Τυμπακίου ζήτησαν αποζημιώσεις για τα νέα έργα που γίνονταν στο χώρο του αεροδρομίου, για την επέκταση των οποίων προβλεπόταν και η υποχρεωτική απαλλοτρίωση μέρους των περιουσιών τους. Ο επικεφαλής των εργασιών, απόστρατος αξιωματικός και μηχανικός Γ. Χατζηλίας καταμέτρησε την περιοχή και άρχισε την εκρίζωση δέντρων και την ισοπέδωση των κτημάτων, χωρίς να έχει πρώτα καταβληθεί η αποζημίωση στους δικαιούχους²⁴².

Ο Γ. Πετρακογιώργης, βουλευτής Ηρακλείου, απέστειλε σχετικό τηλεγράφημα προς τον πρόεδρο της Κυβέρνησης, τον αντιπρόεδρο και τους υπουργούς Οικονομικών και Αεροπορίας, προειδοποιώντας τους πως, σε περίπτωση που δεν είχε καταβληθεί η αποζημίωση που είχε ήδη εγκριθεί,

240 Γεώργιος Η. Ορφανάκης Σμχος Ε.Α., *Ιστορία Αεροδρομίου Τυμπακίου*, ό.π., σ. 52.- Στυλιανός Ταβερναράκης, ό.π., σ. 1023-1024.

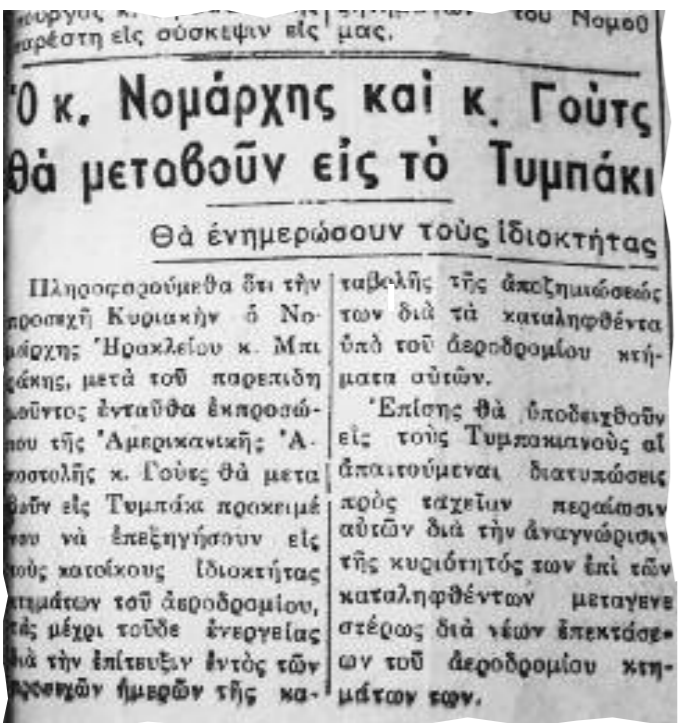
241 Ό.π., σ. 181.

242 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 83.-Γεώργιος Η. Ορφανάκης, ό.π., σ. 52.

Δημοσίευμα που αναφέρεται στις αποζημιώσεις των κτημάτων του αεροδρομίου Τυμπακίου.

Πηγή: Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 12 Ιανουαρίου 1952.

Δημοσίευμα που αναφέρεται στις αποζημιώσεις των κτημάτων του αεροδρομίου Τυμπακίου.

Πηγή: Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 26 Ιανουαρίου 1952.

θα ξεσπούσαν αναταραχές στην περιοχή²⁴³. Πράγματι, λίγες μέρες αργότερα, και συγκεκριμένα στις 14 Ιανουαρίου του 1952, περισσότεροι από 2.500 κάτοικοι της περιοχής, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, μαζί με τα ζώα τους, μετέβησαν στο σημείο όπου επρόκειτο να αρχίσει η εκρίζωση και άλλων ελαιόδεντρων για την επέκταση του αεροδρομίου, και παρεμπόδισαν τα μηχανήματα να συνεχίσουν τις εργασίες τους, εφόσον δεν καταβαλλόταν πρώτα η αποζημίωση για τα κτήματά τους, στα οποία επρόκειτο να επεκταθεί το αεροδρόμιο²⁴⁴.

Στο σημείο έσπευσαν άμεσα ο νομάρχης Ηρακλείου, ο ανώτερος διοικητής Χωροφυλακής και ο εισαγγελέας Ηρακλείου, και άλλοι εκπρόσωποι των αρχών και ζήτησαν από το συγκεκριμένο πλήθος να διαλυθεί, διαβεβαιώνοντας τους κατοίκους ότι τα μηχανήματα δεν θα χρησιμοποιούνταν για δέκα μέρες, μέχρις ότου καταβληθούν οι αποζημιώσεις. Η υπόσχεση, όμως, δεν τηρήθηκε, καθώς την επόμενη μέρα οι εκσκαφείς συνέχισαν κανονικά τις εργασίες τους, με αποτέλεσμα να ειδοποιηθούν από τις καμπάνες των εκκλησιών οι κάτοικοι, που κινητοποιήθηκαν άμεσα και απέτρεψαν τις εργασίες²⁴⁵.

Κυβερνητικό κλιμάκιο κατέφθασε από την Αθήνα, μεταξύ των οποίων και ο νέος τότε υφυπουργός Κ. Μητσοτάκης, και άλλοι παράγοντες. Για το όλο ζήτημα ενδιαφέρθηκε προσωπικά και παρενέβη και ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Σοφοκλής Βενιζέλος²⁴⁶, αλλά και ο Κρητικός

υπουργός Ναυτιλίας Νικόλαος Κρασαδάκης²⁴⁷. Τελικά, το ζήτημα διευθετήθηκε με την καταβολή των αποζημιώσεων στους δικαιούχους²⁴⁸. Παράλληλα, έλαβε μεγάλες διαστάσεις, αφού δεν περιορίστηκε σε τοπικό επίπεδο,

243 Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 12 Ιανουαρίου 1952.
 244 Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 15 Ιανουαρίου 1952.
 245 Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 15 και 16 Ιανουαρίου 1952.
 246 Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 16 και 25 Ιανουαρίου 1952.
 247 Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 24 Ιανουαρίου 1952.

αλλά απασχόλησε το Υπουργικό Συμβούλιο και οδήγησε τον ίδιο τον αντιπρόσωπο της Αμερικανικής Αποστολής Γουτς να μεταβή στο Τυμπάκι για την τελική διευθέτηση του ζητήματος²⁴⁹.

Τελικά, ύστερα από μήνες, αποπερατώθηκε η επέκταση του αεροδρομίου, όπου και εγκαταστάθηκε τάγμα μηχανικού, ενώ ξεκίνησαν ασκήσεις του ελληνικού στρατού. Μάλιστα, ο επικεφαλής των εργασιών μηχανικός Χατζηλιάς συνεργάστηκε με τους Τυμπακιανούς για την κατασκευή του αεροδρομίου και συνδέθηκε με φιλικές σχέσεις μαζί τους, ενώ επιδοκίμασε την εργατικότητα του κλητήρα της κοινότητας Τυμπακίου Κ. Χρηστάκη και του νεοκόρου του Αγίου Τίτου Χαρ. Γεωργιλάκη²⁵⁰.

Οι εργασίες στο αεροδρόμιο ολοκληρώθηκαν το 1955, οπότε και η Μονάδα του Τυμπακίου μετονομάστηκε σε Α.Α.Τ. (Αεροπορικό Απόσπασμα Τυμπακίου), με μικρή φρουρά και αργότερα επικεφαλής αξιωματικό²⁵¹.

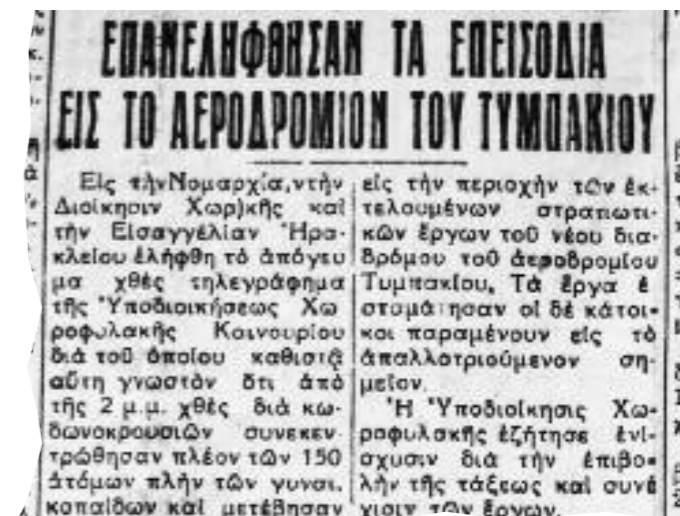
Παράλληλα, οι Τυμπακιανοί μεταπολεμικά προσπάθησαν να αξιοποιήσουν τη γη τους, Συγκεκριμένα, ασχολήθηκαν με την ελαιοκαλλιέργεια, φυτεύοντας χιλιάδες ελαιόδεντρα, με την αμπελοκαλλιέργεια, την καλλιέργεια δημητριακών, εσπεριδοειδών και κρεμμυδιών, και με αυτό τον τρόπο και την εργατικότητά τους μπόρεσαν και ανέκαμψαν οικονομικά²⁵².

248 Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 17 και 25 Ιανουαρίου 1952.
 249 Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 24 και 26 Ιανουαρίου 1952.
 250 Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, ό.π., σ. 84.
 251 Γεώργιος Η. Ορφανάκης Σμχος Ε.Α., Ιστορία Αεροδρομίου Τυμπακίου, ό.π., σ. 52.
 252 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 85.

Δημοσίευμα που αναφέρεται στις αποζημιώσεις των κτημάτων του αεροδρομίου Τυμπακίου.

Πηγή: Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 16 Ιανουαρίου 1952.

Δημοσίευμα που αναφέρεται στις αποζημιώσεις των κτημάτων του αεροδρομίου Τυμπακίου.

Πηγή: Εφ. Πατρís, Ηράκλειο, 5 Μαρτίου 1952.

Η πλατεία του οικισμού και άλλες κοινωφελείς δραστηριότητες

Τη δεκαετία του 1960, όταν πρόεδρος της κοινότητας Τυμπακίου ήταν ο Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, εξωραϊστική η πλατεία του οικισμού και κατασκευάστηκε σιντριβάνι²⁵³. Η πλατεία, όπως αναφέρει και ο ιατρός Εμμανουήλ Χονδράκης, κτίστηκε στην περιοχή, όπου πιθανότατα υπήρχε φρούριο για τον οθωμανικό στρατό που έδρευε την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας στο Τυμπάκι²⁵⁴. Το φρούριο κατεδαφίστηκε μετά την παραχώρηση της φαινομενικής αυτονομίας στην Κρήτη ή πιο πιθανά με την Ένωση της νήσου με την Ελλάδα, το 1913. Σταδιακά φυτεύτηκαν ευκάλυπτοι, διαμορφώθηκε ο χώρος και ηλεκτροφωτίστηκε η νέα πλατεία²⁵⁵. Σ' αυτήν αναφέρεται, λίγα χρόνια αργότερα, η έκδοση του Οργανισμού Τουριστικών Εκδόσεων για την Ελλάδα: «[...] Στο κέντρο του χωριού είναι μία θαυμάσια πλατεία γεμάτη από πανύψηλους ευκάλυπτους»²⁵⁶. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε δεντροφύτευση στους δρόμους της Κοινότητας, τοποθετήθηκε σήμανση σε διάφορα σημεία, έγιναν επισκευές του οδικού δικτύου²⁵⁷ και πολύ αργότερα μισθώθηκε κτίριο για την κατασκευή του κτηνιατρείου²⁵⁸.

Η διάνοιξη της Κεντρικής Λεωφόρου Τυμπακίου

Η διάνοιξη της κεντρικής λεωφόρου του Τυμπακίου, ενός έργου πνοής που σημάδεψε τη μεταπολεμική περίοδο και το σύγχρονο σχέδιο πόλης του οικισμού²⁵⁹ μέχρι σήμερα, πραγματοποιήθηκε, παρά τις όποιες τοπικές αντιδράσεις και οικονομικές δυσκολίες, επί προεδρίας Αλκ. Σταυριανάκη. Συγκεκριμένα, οι ενέργειες για τη διάνοιξη της κεντρικής λεωφόρου ξεκίνησαν, σε πρώτη φάση, το 1955 και ολοκληρώθηκαν το 1963. Ουσιαστικά, όμως, η διάνοιξη αποφασίστηκε «επειγόντως» με την υπ' αριθ.

27/1961 απόφαση του Κοινοτικού Συμβουλίου Τυμπακίου για κυκλοφοριακούς, τουριστικούς λόγους και για την εξασφάλιση χώρου για τη λειτουργία της λαϊκής αγοράς²⁶⁰, που είχε στο μεταξύ δημιουργηθεί²⁶¹. Η λεωφόρος προβλεπόταν αρχικά να έχει πλάτος 12μ. με πρασιές εκατέρωθεν

Φωτογραφία κατά την επίσκεψη το 1955 του αντιπροέδρου της κυβέρνησης Σοφοκλή Βενιζέλου (σε κύκλο). Στο κέντρο ο τότε πρόεδρος της κοινότητας Τυμπακίου Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, που εκθέτει τα προβλήματα του χωριού στις κυβερνητικές αρχές και στους βουλευτές. Πίσω από τον Σ. Βενιζέλο φαίνεται ο Γ. Πετρακογιώργης.

Πηγή: Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *Το Τυμπάκι*, ό.π., σ. 104.

πλάτους 4μ. Τελικά, κατά τη διάνοιξη, έγινε διαπλάτυνση με τελικό πλάτος 15μ., με παράλληλη κατάργηση της πρασιάς.

Αξίζει να σημειωθεί πως η κοινότητα Τυμπακίου δεν είχε την οικονομική δυνατότητα για τη διάνοιξη, καθώς απαιτούνταν χρήματα για την αποζη-

253 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά Έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 4-5.

254 Πρβλ. Κ. Κριτοβουλίδου, *Απομνημονεύματα Κρητικής Επανάστασης*, ό.π., σ. 143.- Στυλιανός Ταβερναράκης, *Οι αγώνες των Μεσαριτών στην Κρήτη (Από την Αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Α', ό.π., σ. 328, 329, 389, 390, 391, 408, 414, 421, 427, 429, 430, 435, 436, 467, 477, 529, 530.

255 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 148-149.

256 Οργανισμός Τουριστικών Εκδόσεων, *Τουριστικός Οδηγός για την Ελλάδα*, τ. Β', Αθήνα 41967, σ. 425.

257 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά Έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 5.

258 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1965, Απόφαση της Κοινότητας για τη μίσθωση οικήματος για τη στέγαση κτηνιατρείου, 24/1/1965, αριθ. Απόφασης 12.

259 Το πρώτο σχέδιο πόλεως του Τυμπακίου πραγματοποιήθηκε το 1943 από τον μηχανικό Γ. Καλλιωράκη, το 1943 και προέβλεπε τη διάνοιξη κεντρικής λεωφόρου. Πρβλ. Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 31.-Σύμφωνα με τα Πεπραγμένα της Κοινότητας Τυμπακίου την περίοδο 1954-1956, το 1956 ανατέθηκε στον Γ. Καλλιωράκη η σύνταξη τοπογραφικό σχεδιαγράμματος και οι σχετικές αναλογισμοί για τη διάνοιξη του κεντρικού δρόμου του οικισμού. Πρβλ. Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά Έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 5.- Επίσης βλ. και εφ. *Μεσόγειος*, Ηράκλειο, 21 και 26 Ιουνίου 1962, και 9 Αυγούστου 1962. - Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1962», Απόσπασμα από το Πρακτικό υπ' αριθ. 8 της 16ης Αυγούστου 1962, για την πληρωμή εφημερίδων σχετικά με τη δημοσίευση πρόσκληση διανοίξεως κεντρικής λεωφόρου Τυμπακίου και τη δημοσίευση προκήρυξης των Ζ' Πυργιωτών Αγώνων Στίβου.

260 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1962», Σχέδιον αποφάσης για τη διάνοιξη κεντρικής και μοναδικής λεωφόρου του Τυμπακίου (1962).

261 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά Έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 7.

μίωση της γης που έπρεπε να απαλλοτριωθεί. Παράλληλα, κάποιοι κάτοικοι του Τυμπακίου δεν μπορούσαν εκείνη της εποχή να κατανοήσουν την εμμονή του κοινοτάρχη Σταυριανάκη να διανοιχθεί φαρδύς δρόμος. Ο ίδιος ο Σταυριανάκης, δίνοντας το παράδειγμα, προτίμησε να απαλλοτριωθεί το σπίτι που γεννήθηκε, προκειμένου να διανοιχθεί ο δρόμος. Τελικά, παρά τις όποιες αντιδράσεις δημιουργήθηκε η σημερινή κεντρική λεωφόρος του Τυμπακίου²⁶².

Η ύδρευση του οικισμού και η άρδευση των κτημάτων

Οι κοινοτικές αρχές, μεταπολεμικά, άνοιξαν και άλλες γεωτρήσεις, συνολικά τέσσερις, λόγω της έλλειψης νερού. Το δίκτυο ύδρευσης επεκτάθηκε κατασκευάστηκαν μικρά φρεάτια και τοποθετήθηκαν βάνες για τη ρύθμιση της ροής των υδάτων²⁶³. Επειδή δεν υπήρχαν διαθέσιμα χρήματα, όταν άνοιξαν τη δεύτερη γεώτρηση, κατέφυγαν σε καλλιεργητικό δάνειο από το υποκατάστημα της Αγροτικής Τράπεζας στις Μοίρες, για να χρηματοδοτήσουν τη διάνοιξη της γεώτρησης που με τα τεχνικά μέσα της εποχής κράτησε έξι μήνες. Μόλις βρέθηκε νερό, λόγω της έλλειψης κρατικής βοήθειας, το τότε Κοινοτικό Συμβούλιο κατέφυγε σε μία λύση ανάγκης προς όφελος του γενικού συμφέροντος, Συγκεκριμένα, έκλεψε την πομόνα (στροβιλαντλία νερού) από γεώτρηση που είχε ανοίξει αμερικανική εταιρεία για στρατιωτικούς σκοπούς, προκειμένου να εξασφαλίσει νερό για όλους τους κατοίκους του χωριού²⁶⁴. Επίσης, κατασκευάστηκε τοίχος γύρω από το οικόπεδο του κοινοτικού υδραγωγείου, διοχετεύτηκε το νερό από την υδατοδεξαμενή στο δίκτυο ύδρευσης και αξιοποιήθηκαν διάφορες πηγές²⁶⁵.

Το 1956 η Κοινότητα Τυμπακίου άρχισε την κατασκευή τσιμενταγωγού που συνδέθηκε με τις γεωτρήσεις και τοποθέτησε αμιαντοσωλήνες (τότε) για άρδευση των κτημάτων, και διάφορους άλλους αγωγούς, ενώ προέβη και στην κατασκευή του φράγματος «Καραμανλή», κοντά στην Αγία Τριάδα²⁶⁶. Ο εν λόγω αγωγός κατασκευάστηκε με τη συνδρομή των Τυμπακιανών. Συγκεκριμένα, κάθε ενήλικας χωριανός ήταν υποχρεωμένος να προσφέρει 10 ημερομίσθια το χρόνο για την Κοινότητα, λαμβάνοντας αποζημίωση 12 δραχμές την ημέρα. Κατά μήκος των αγωγών κατασκευά-

στηκαν πηγάδια. Αργότερα, κατασκευάστηκαν αγωγοί και σε άλλες περιοχές. Συγκεκριμένα, κατασκευάστηκε αρδευτικό αυλάκι για την άρδευση κτημάτων, ενώ στην κατασκευή των αρδευτικών έργων σημαντική υπήρξε η συμβολή του αρχηγού της Αεροπορίας Κωνσταντίνου Κωνιωτάκη από το Τυμπάκι²⁶⁷.

Στον Κόκκινο Πύργο, στη σημείο που βρισκόταν το εργοστάσιο του Πετρακογιώργη, αξιοποιήθηκε το πηγάδι που υπήρχε εκεί και με χειροκίνητη αντλία εξασφαλίστηκε νερό για τα ζώα. Συνολικά κατασκευάστηκαν για τις ανάγκες των ζώων²⁶⁸ 20 κοινοτικές γούρνες στο Τυμπάκι και πέντε στον Κόκκινο Πύργο²⁶⁹. Το 1958 οι Τυμπακιανοί ήρθαν σε ρήξη με τους κατοίκους των Βόρρων για το νερό, ενώ τελικά η κατάσταση εξομαλύνθηκε, αφού το νερό εξαφανίστηκε και ανοίχτηκαν γεωτρήσεις. Το 1959 πραγματοποιήθηκαν σε πανηγυρικό κλίμα τα εγκαίνια του τσιμενταγωγού από τον επίσκοπο Αρκαδίας Τιμόθεο, μετέπειτα αρχιεπίσκοπο Κρήτης²⁷⁰. Μετά την τελετή, ο επίσκοπος Τιμόθεος συνεχάρη τους εκπροσώπους της Κοινότητας για το έργο και τους προέτρεψε να συνεχίσουν να εργάζονται για τη δημιουργία παρόμοιων έργων, ενώ ο πρόεδρος του Τυμπακίου ευχαρίστησε τους κατοίκους και επεσήμανε τη σημασία του έργου για τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου²⁷¹.

Συμπληρωματικά, αξίζει να σημειωθεί η κατασκευή και επισκευή, το 1957, κοινοτικών λουτρών και δημόσιων τουαλετών (που δεν υπήρχαν σε καμία άλλη κοινότητα του Ηρακλείου)²⁷² και ο εξωραϊσμός της περιοχής Καβούσι της Καταλυκής, το νερό της οποίας ήταν όχι μόνο πόσιμο, αλλά είχε και ιαματικές ιδιότητες.²⁷³

262 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 104, 105, 163.
 263 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 3.
 264 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 114-115.
 265 Γενικά για τα υδρευτικά έργα στο Τυμπάκι βλ. και Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 3-6.
 266 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 6.
 267 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 7.
 268 Το 1960 καταμετρήθηκαν 310 ίπποι, φοράδες και ημίονοι (μουλάρια). Βλ. σχετικά Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960», Ο πρόεδρος της Κοινότητας Τυμπακίου Αλκιβιάδης Σταυριανάκης προς τη Νομαρχία Ηρακλείου, περί απογραφής κτηνών, Ηράκλειο, 10 Μαρτίου 1960, αρ. πρωτ. 121.
 269 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 7.
 270 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 107-110.
 271 Πρβλ. εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 5 Σεπτεμβρίου 1959.
 272 Πρβλ. Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 3.
 273 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 117-119.

Εγκαίνια Εγγειοβελτιωτικών Έργων στο Τυμπάκι
 Πηγή: Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 5 Σεπτεμβρίου 1959.

Η δημιουργία κοινοτικής βιβλιοθήκης

Το 1956 ιδρύθηκε η Κοινοτική Βιβλιοθήκη Τυμπακίου. Επρόκειτο για την πρώτη κοινοτική βιβλιοθήκη που ιδρύθηκε στο Ηράκλειο. Πολλοί Τυμπακιανοί από την Αθήνα, καθώς και ο Δήμος Αθηναίων συνέδραμαν στον εξοπλισμό της, αποστέλλοντας βιβλία, ενώ ιδιαίτερη σημαντική για την υλοποίηση αυτού του σκοπού υπήρξε και η συμβολή του αξιωματικού Γ. Ανδρουλάκη²⁷⁴. Αναλυτικά, η βιβλιοθήκη δημιουργήθηκε χάρη στην προσφορά βιβλίων από τους Ι. Κωνιωτάκη, Ν. Ορφανουδάκη, Χαρ. Σφακιανάκη, παπά Ν. Κωνιωτάκη, Ν. Ξυνιαράκη, Δ. Σταυριανάκη, Ε. Καραγεωργάκη, Κ. Χατζηδάκη, Α. Ανδρουλακάκη, Σπυρ. Φραγκούλη, χήρα Ιωσήφ Φασομητάκη, την Ενορία Τυμπακίου, και από τη δωρεά βιβλίων από τους δήμους Αθηναίων, Καλλιθέας, Ηρακλείου και Νίκαιας²⁷⁵.

Πυργιώτιοι Αγώνες

Το 1958 αποφασίστηκε από την κοινότητα να τελούνται αγώνες στίβου, κάθε 25 Αυγούστου, την ημέρα της εορτής του Αποστόλου Τίτου. Εμπνευστής του ονόματος των αγώνων υπήρξε ο Φιλοκλήτης Ταβερναράκης. Σ' αυτούς συμμετείχαν αθλητές από όλη την Κρήτη. Στους πρώτους Πυργιώτιους Αγώνες προσήλθαν ο επίσκοπος Αρκαδίας Τιμόθεος, ο μητροπολίτης Ηλείας και πρώην αρχηγός του Ε.Α.Μ. Πελοποννήσου Αντώνιος και ο πρόεδρος της Κοινότητας Αλκιβιάδης Σταυριανάκης. Στους νικητές έδιναν βραβεία και μετάλλια. Οι αγώνες εκτός από το ότι προήγαγαν τον αθλητισμό, αποτέλεσαν πόλος έλξης για τους επισκέπτες από όλη τη Μεσαρά²⁷⁶.

Ηλεκτροφωτισμός του Τυμπακίου

Το 1959 πραγματοποιήθηκε μερικός ηλεκτροφωτισμός του Τυμπακίου από ηλεκτροπαραγωγικό συγκρότημα προέλευσης Ανατολικής –τότε- Γερμανίας. Κτίστηκε, μάλιστα, νέο μηχανοστάσιο για τη στέγαση του ηλε-

κτροπαραγωγικού συγκροτήματος και δύο μηχανών. Είχε προηγηθεί σχετική μελέτη το 1955 από τον ηλεκτρολόγο Γ. Παπαματθαϊάκη. Το εν λόγω συγκρότημα είχε ισχύ 100 ίππων αντί του ποσού των 300.000 δρχ. και μπορούσε να ηλεκτροφωτίσει τον οικισμό και να κινήσει 4-5 γεωτρήσεις και δύο ελαιουργία, κατά τη μαρτυρία του τότε προέδρου Σταυριανάκη. Επιπλέον, η Κοινότητα προμηθεύτηκε τέσσερις ηλεκτροκινητήρες για τις τέσσερις γεωτρήσεις της Κοινότητας και φρόντισε για την ηλεκτροδότησή τους. Ο ίδιος ο πρόεδρος της Κοινότητας επισημαίνει πως, αν είχε χρήματα η κοινότητα, θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα πλήρες δίκτυο ηλεκτροφωτισμού. Παρόλα αυτά, η κοινότητα προχώρησε με δάνεια και παράνομα, καθώς τότε η Δ.Ε.Η. δεν το επέτρεπε, στην κατασκευή υποδομών για τον ηλεκτροφωτισμό μεγάλης περιοχής του Τυμπακίου. Για πρώτη φορά ηλεκτροφωτίστηκε μεγάλο μέρος της κωμοπόλεως, κατά την πανήγυρη του Αγίου Τίτου, και επρόκειτο για ένα γεγονός πρωτοποριακό για την εποχή του²⁷⁷. Το 1960 η ηλεκτρική εγκατάσταση της Κοινότητας εκποιήθηκε στη Δ.Ε.Η., αντί τιμήματος 427.000 δρχ²⁷⁸.

Αμερικανικά Γυμνάσια

Το 1952 η χώρα έγινε μέλος του ΝΑΤΟ και οι Αμερικάνοι χρηματοδότησαν τη βελτίωση των στρατιωτικών εγκαταστάσεων, ενώ σταδιακά ξεκίνησαν και στρατιωτικά γυμνάσια. Τότε οι κάτοικοι του Τυμπακίου, με τον πρόεδρό τους τον Στυλιανό Ταβερναράκη, έρχονται αντιμέτωποι με τα νατοϊκά στρατεύματα, όταν πραγματοποιούν αποβατική άσκηση. Το ίδιο συνέβη και επί προεδρίας Αλκιβιάδη Σταυριανάκη²⁷⁹. Το 1959 πραγματοποιήθηκαν αμερικανικά γυμνάσια στην ευρύτερη περιοχή από τον Κόκκινο Πύργο μέχρι την Πυργιώτισσα. Τότε οι εκπρόσωποι της κοινότητας σκέφθηκαν να αξιοποιήσουν την αμερικανική παρουσία, ζητώντας από τους επικεφαλής τους να τους παραχωρήσουν ένα μηχάνημα τύπου γκρέιντερ για τις ανάγκες της Κοινότητας Τυμπακίου. Οι Αμερικάνοι επικεφαλής, όμως, δήλωσαν αναρμόδιοι να προβούν σε μία τέτοια ενέργεια²⁸⁰. Οι αμερικανικές δυνάμεις χρησιμοποιούσαν την αεροπορική βάση Τυμπακίου για την πραγματοποίηση ασκήσεων, μέχρι το 1969²⁸¹.

274 Ό.π., σ. 117.

275 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 4.

276 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 115.-Για τη καθιέρωση του Πυργιώτιων Αγώνων βλ. και Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά Έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 7.- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1962, Απόσπασμα από το Πρακτικό υπ' αριθ. 8 της 16ης Αυγούστου 1962, για την πληρωμή εφημερίδων σχετικά με τη δημοσίευση πρόσκληση διανοίξεως κεντρικής λεωφόρου Τυμπακίου και τη δημοσίευση προκήρυξης των Ζ' Πυργιώτιων Αγώνων Στίβου.

277 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 112-113. -Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά Έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, σ. 5-6.

278 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960, Νομαρχία Ηρακλείου προς πρόεδρο Κοινότητος Τυμπακίου, Ηράκλειο, 14/10/1960, αριθ. πρωτ. 36756.

279 Γεώργιος Η. Ορφανάκης, ό.π., σ. 53, 195.

280 Ό.π., σ. 180.

281 Γεώργιος Η. Ορφανάκης, ό.π., σ. 196.

Λίμνη Καταλυκή

Το 1962 επιχειρήθηκε από την Κοινότητα η πώληση της λίμνης Καταλυ[ι]κής της Κοινότητας Τυμπακίου (αν και ο Σταυριανάκης τη γράφει με γιώτα, το σωστό πιθανότατα είναι με ύψιλον, καθώς εκεί υπήρξε παλαιότερα αλυκή), προκειμένου να αξιοποιηθεί τουριστικά. Τελικά, η πώληση ματαιώθηκε, ύστερα από τις αντιδράσεις κάποιων κατοίκων²⁸².

Λίμνη Καταλυκή

Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ Γ.
Χαλκιαδάκης

Έρανοι – Κοινωφελείς σκοποί

Κατά διαστήματα η κοινότητα Τυμπακίου διενέργησε εράνους για φιλανθρωπικούς και κοινωφελείς σκοπούς. Ενδεικτικά, πραγματοποιήθηκαν έρανοι «υπέρ του Ερυθρού Σταυρού»²⁸³, «υπέρ του αντικαρκινικού αγώνα»²⁸⁴, «υπέρ της Κρητικής Εστίας»²⁸⁵ και «υπέρ του Οργανισμού Προλήψεων Ατυχημάτων»²⁸⁶.

282 Σταυριανάκης, *ό.π.*, σ. 180.

283 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960, «Πρακτικόν Διενέργειας Εράνου υπέρ του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Τυμπάκι, 23 Οκτωβρίου 1960».- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον έτους 1966», υποφάκ. «Έρανος υπέρ του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, 4-12-1966».

284 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960, υποφάκ. «Έρανος υπέρ του αντικαρκινικού αγώνος, 1960».- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον έτους 1966», υποφάκ. «Αντικαρκινικός Έρανος, 22.5.1966».

Η καθημερινή ζωή

Οι κάτοικοι του Τυμπακίου ασχολήθηκαν με την καλλιέργεια της γης και κατάφεραν μέσα από πολύ δουλειά να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο²⁸⁷. Νωρίτερα, γύρω στο 1953, ίδρυσαν την «Αθλητική Ένωση Τυμπακίου» που μετονομάστηκε σε «Αθλητικό Όμιλο Τυμπακίου», καθώς η λέξη «ένωση» θεωρήθηκε την εποχή του Ψυχρού Πολέμου πως είχε κομ-

Ο Αλέκος Καραβίτης και ο Φραγκίσκος Στυλιανάκης σε γλέντι στο Τυμπάκι (1956)

Πηγή: <http://kritikiparadosi.gr/Page.aspx?newsID=661&lang=gr> (ημερομηνία πρόσβασης: 30/5/2015)

μουνιστικό περιεχόμενο, γι' αυτό και απορρίφθηκε. Τα επόμενα χρόνια η ομάδα ενισχύθηκε και αναβαθμίστηκε²⁸⁸. Παράλληλα με την εργασία τους, οι Τυμπακιανοί συμμετείχαν στην κοινωνική ζωή του τόπου, σε διάφορες εκδηλώσεις και κρητικές βραδιές. Χαρακτηριστική είναι η φωτογραφία που προηγείται και αναφέρεται σε κρητικό γλέντι στο Τυμπάκι, στο οποίο συμμετείχε ο γνωστός λυράρης από τον Άγιο Βασίλειο Ρεθύμνου Αλέκος Καραβίτης (1904-1975).

285 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον έτους 1966», υποφάκ. «Έρανος υπέρ της Κρητικής Εστίας, 27.2.1966».

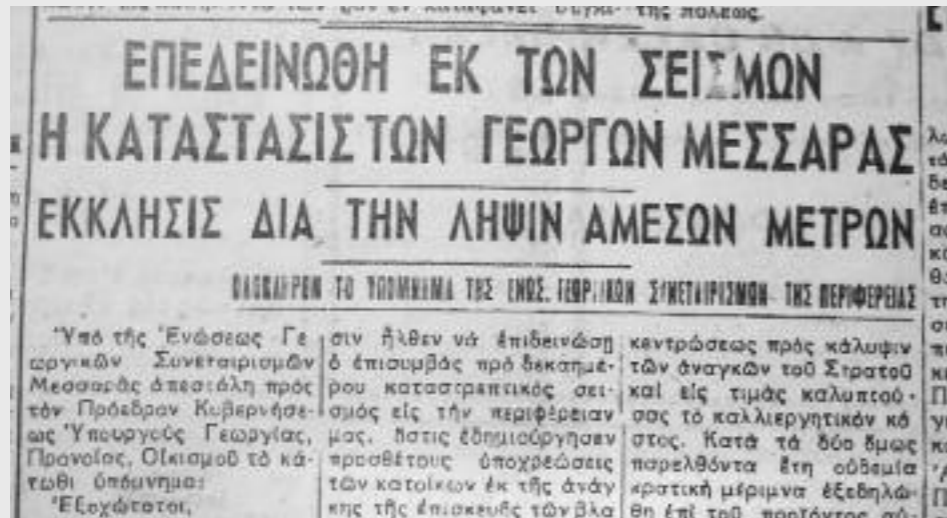
286 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον έτους 1962», υποφάκ. «Έρανος υπέρ Οργανισμού Προσλήψεως Ατυχημάτων, 6-5-1962».

287 Πρβλ το κεφάλαιο «Το Τυμπάκι ως πρότυπο Περιφερειακής Ανάπτυξης».

288 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *ό.π.*, σ. 62-63.

Το 1959 έπληξε το Τυμπάκι μεγάλος σεισμός και προκάλεσε υλικές ζημιές, ιδιαίτερα στα γύρω χωριά, όπως τα Πιτσιδία²⁸⁹. Η κατάσταση των γεωργών της Μεσσαράς επιδεινώθηκε από τους σεισμούς σε συνδυασμό με τις καταρακτώδεις βροχές που έπεσαν στην περιοχή την ίδια περίοδο²⁹⁰.

Άρθρο που αναφέρεται στις συνέπειες του σεισμού στη Μεσσαρά
Πηγή: Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 28 Μαΐου 1959.

Άρθρο που αναφέρεται στις συνέπειες του σεισμού στη Μεσσαρά
Πηγή: Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 10 Ιουνίου 1959.

289 Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 10 Ιουνίου 1959.
290 Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 19 Μαΐου 1959.- εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 28 Μαΐου 1959.- εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 10 Ιουνίου 1959.

Το Τυμπάκι και το αεροδρόμιό του την περίοδο της Δικτατορίας (1967-1974)

Το 1969 το αεροδρόμιο επεκτάθηκε -ο νέος αεροδιάδρομος έφτασε τα 2.750 μέτρα μήκος-, πραγματοποιήθηκαν νέες απαλλοτριώσεις²⁹¹, ενώ έγινε περίφραξη στην απαλλοτριωμένη έκταση, με αποτέλεσμα οι κάτοικοι του Τυμπακίου να αναγκάζονται να κάνουν τον κύκλο του αεροδρομίου, για να μεταβούν στα κτήματά τους. Το 1970 αποφασίστηκε η ονοματοθεσία²⁹² των οδών και των πλατειών του Τυμπακίου, ενώ το ίδιο έτος καταρτίστηκε το κτηματολόγιο²⁹³ της Κοινότητας. Το επόμενο έτος το Τυμπάκι συμμετείχε στον εορτασμό της Εθνικής Επετείου²⁹⁴ της 25 Μαρτίου του 1821, σε μία περίοδο, όμως, που είχε χάσει το νόημά της, κάτω από την επιτήρηση των αρχών της στρατιωτικής δικτατορίας.

Τη χρονική περίοδο 1971-1974 και μετά την κατάργηση της αμερικανικής βάσης της Χουίλας της Λιβύης, αυξήθηκε ακόμα περισσότερο το ενδιαφέρον για το αεροδρόμιο Τυμπακίου. Μέσω του ΝΑΤΟ χρηματοδότησαν έργα. Παρά τις αντιδράσεις των κατοίκων, τα έργα συνεχίστηκαν, καθώς υπό το καθεστώς της δικτατορίας αγνοούνταν επιδεικτικά οι αντιδράσεις τους. Την περίοδο 1973-1974 πραγματοποιήθηκαν νέες απαλλοτριώσεις²⁹⁵, ενώ δημιουργήθηκαν υποδομές για τη μετατροπή του αεροδρομίου σε εκ-

291 Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, τεύχος Δ', Αθήνα, 23 Ιανουαρίου 1971, αριθ. φύλλου 18, σ. 137-138, Απόφαση υπ' αριθ. Α. 27884/10571/ 15-1-1971 "Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς σύστασιν δουλείας διά την διέλευσιν αγωγού καυσίμων από αεροδρομίου Τυμπακίου μέχρι αποθηκών καυσίμων Νομού Ηρακλείου".- Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, τεύχος Δ', Αθήνα, 8 Φεβρουαρίου 1973, αριθ. φύλλου 33, σ. 289-290, Απόφαση υπ' αριθ. Α. 29644/9139/ 15-1-1973 "Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς ανέγερσιν εγκαταστάσεων καταυλισμού Πεδίου Βολής Τυμπακίου Νομού Ηρακλείου".
292 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «Πρόεδρον Κοινότητος Τυμπακίου», Απόσπασμα εκ του υπ' αριθ. 9/7-8-1970 πρακτικού συνεδριάσεως του Κοιν. Συμβουλίου Τυμπακίου, αριθ. 26. «Περί Ονοματοθεσίας των οδών και πλατειών».
293 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «Πρόεδρον Κοινότητος Τυμπακίου», Απόφασιν Επιτροπής καταρτήσεως κτηματολογίου της Κοινότητος Τυμπακίου, Τυμπάκι, 7 Φεβρουαρίου 1970[;], σ. 1-3.
294 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1971, Πρόγραμμα Εορτασμού 25ης Μαρτίου 1971.
295 Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, τεύχος Δ', Αθήνα, 7 Μαΐου 1973, αριθ. φύλλου 126, σ. 1125-1126, Απόφαση υπ' αριθ. Α. 4360/1197/ 17-4-1973 "Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων διά την ανέγερσιν εγκαταστάσεων Πομπών - Δεκτών Πεδίου Βολής Τυμπακίου και κατασκευήν οδού προσπελάσεως αυτών".- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος Δ', Αθήνα, 31 Δεκεμβρίου 1973, αριθ. φύλλου 336, σ. 3049-3050, Απόφαση υπ' αριθ. ΟΕ. 22807/Φ.1690 17-12-1973 "Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως εκτάσεως 11,5 στρεμμάτων διά την τοποθέτησιν φώτων κύριας προσεγγίσεως α/δ Τυμπακίου Νομού Ηρακλείου».

παιδευτικό πεδίο βολής²⁹⁶ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και κατασκευάστηκαν διοικητήριο, υπόστεγο, εστιατόρια, λέσχες, κοιτώνες, αποθήκες και άλλα βοηθητικά κτίρια, και επεκτάθηκαν οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις²⁹⁷.

Αξίζει να αναφερθεί ένα περιστατικό που σημειώθηκε στο Τυμπάκι την περίοδο αυτή, σύμφωνα με την προσωπική μαρτυρία του Στράτου Κατσαράκη. Ο τελευταίος ως πρόεδρος της Τ.Ο.Ε.Β. (Τοπικής Οργάνωσης Εγγείων Βελτιώσεων) έθεσε με παρρησία τα προβλήματα του Τυμπακίου, ζητώντας επιτακτικά την επίλυσή τους, σε επιτροπή της τότε χουντικής κυβέρνησης υπό τον Γεωργαλά, το νομάρχη Ηρακλείου, το μέραρχο, το διοικητή ασφαλείας και το νομιάτρο. Τα ζητήματα που έθιξε ήταν τα ακόλουθα τέσσερα: 1) το δελτίο των οπωροκηπευτικών (δελτίο τιμών), καθώς το κόστος παραγωγής ήταν απαγορευτικό, αφού ήταν μεγαλύτερο από την ανώτατη τιμή πώλησης των προϊόντων, 2) την ανάγκη ίδρυσης δημοσίου Γυμνασίου, 3) την έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, και 4) την ανάγκη οικονομικής ενίσχυσης για την εκτέλεση δημοσίων έργων. Κατά τη μαρτυρία του Κατσαράκη, δύο φορές κινήθηκαν οι αστυνομικοί, για να τον συλλάβουν, και τους απέτρεψαν οι ψυχραιμότεροι²⁹⁸.

296 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Δ', Αθήνα, 16 Αυγούστου 1973, αριθ. φύλλου 222, σ. 2041-2042, Απόφαση υπ' αριθ. Α. 14483/4700/ 24-7-1973 "Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων διά την ανέγερση αποθηκών πυρομαχικών Πεδίου Βολής Τυμπακίου".- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Δ', Αθήνα, 12 Ιουλίου 1974, αριθ. φύλλου 183, σ. 1523-1524, Απόφαση υπ' αριθ. 11645/Φ.1702/ 28-6-1974 "Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως 500μ2 διά τας ανάγκας οδού προσπελάσεως εγκαταστάσεων πομπών – δεκτών Π.Β. Τυμπακίου Νομού Ηρακλείου ».

297 Πρβλ. Γεώργιος Η. Ορφανάκης, ό.π., σ. 212-213.

298 Πρβλ. απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

Το Τυμπάκι και το αεροδρόμιό του μετά τη Μεταπολίτευση

Μετά την κατάληψη από τα τουρκικά στρατεύματα του Βορείου Τμήματος της Κύπρου, η Ελλάδα αποχώρησε (προσωρινά) από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ και ανεστάλη οποιαδήποτε αμερικανική δραστηριότητα στο Τυμπάκι. Με τη Μεταπολίτευση, οι βουλευτές του νησιού αντέδρασαν στη δημιουργία νατοϊκού στρατιωτικού κέντρου στο Τυμπάκι, ενώ με την επαναφορά της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, οι Αμερικάνοι αναζωπυρώνουν το ενδιαφέρον τους για το αεροδρόμιο Τυμπακίου. Η δυναμική, όμως, αντίδραση των κατοίκων στην παρουσία ξένων στρατιωτών, σε συνδυασμό με τα τεράστια ποσά που απαιτούνταν για τις νέες απαλλοτριώσεις²⁹⁹ και τα οποία έπρεπε να καταβάλει η ελληνική κυβέρνηση οδήγησαν στην εγκατάλειψη των νατοϊκών σχεδίων, που επισφραγίστηκε με το τέλος του «Ψυχρού Πολέμου»³⁰⁰.

Το 1978 υπήρξε χρονιά ορόσημο για το Τυμπάκι, καθώς με την εντατικοποίηση των θερμοκηπιακών καλλιέργειών, και τη μέριμνα των κρατικών γεωπόνων³⁰¹ και αγροτικών φορέων, οι Τυμπακιανοί συσώρευσαν πλούτο που τους κατέταξε στην πρώτη θέση σε κατά κεφαλήν εισόδημα στην Ελλάδα³⁰².

Το ίδιο έτος ο νομάρχης Ηρακλείου επισκέφθηκε το Τυμπάκι, όπου ο πρόεδρος της Κοινότητας τού εξέθεσε τα θέματα που απασχολούσαν το Τυμπάκι. Συγκεκριμένα, αυτά ήταν:

- α) η ενίσχυση του Υγειονομικού Σταθμού Τυμπακίου,
- β) η απαγόρευση χορηγήσεως οικοδομικών αδειών στο Κόκκινο Πύργο, μέχρι την εφαρμογή του σχεδίου πόλεως,
- γ) ο εξωραϊσμός των ακτών για τους λουόμενους,
- δ) η μετονομασία της Κοινότητας σε Δήμο,
- ε) η κατασκευή αρδευτικού φράγματος στο Γεροπόταμο,
- στ) η κατασκευή νέων τσιμενταγωγών
- ζ) η τοποθέτηση στο Τυμπάκι νέου γεωπόνου και
- η) η αντικατάσταση του δικτύου ύδρευσης³⁰³.

299 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Δ', Αθήνα, 2 Ιουνίου 1975, αριθ. φύλλου 121, σ. 1101-1102, Απόφαση υπ' αριθ. Α.26294/8337/ 23-5-1975 "Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς ανέγερση αποθηκών πυρομαχικών πεδίου βολής Τυμπακίου".- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Δ', Αθήνα, 19 Απριλίου 1976, αριθ. φύλλου 118, σ. 1029-1030, Απόφαση υπ' αριθ. 1752/ 5-4-1976 "Περί ειδοποιήσεως της γενομένης καταθέσεως αποζημιώσεως απαλλοτριωθέντων ακινήτων, δια την επέκτασιν του Αεροδρομίου και εγκαταστάσεων Καταυλισμού Π. Βολής ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ».

300 Γεώργιος Η. Ορφανάκης, ό.π., σ. 213-214.

301 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, «Ανακοίνωσις (προς τους καλ/τας κηπευτικών εντός θερμοκηπίων), Τυμπάκι, 15/2/1977.

302 Βλ. αναλυτικά το κεφάλαιο «Το Τυμπάκι ως πρότυπο Περιφερειακής Ανάπτυξης».

303 Εφ. Πατρής, Ηράκλειο, 19 Ιουλίου 1978.

Το 1980 το Τυμπάκι συμμετείχε ενεργά στο αναπτυξιακό συνέδριο Μεσσαράς, το οποίο και αναφέρθηκε στην ανάγκη της πολιτικής χρήσης του αεροδρομίου και τη δημιουργία νέου λιμένα στην περιοχή³⁰⁴. Το επόμενο έτος η Κοινότητα με έγγραφό της προς το υπουργείο Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος ζήτησε την εφαρμογή των ρυμοτομικών σχεδίων της κοινότητας Τυμπακίου³⁰⁵. Το 1982 ο πρόεδρος της Κοινότητας έστειλε

υπόμνημα³⁰⁶ στο νομάρχη Ηρακλείου για τις στεγαστικές ανάγκες του Γυμνασίου και του λυκείου και για την ανάγκη δημιουργίας νέων κτιρίων, τα οποία και κατασκευάστηκαν πολύ αργότερα, αφού προηγουμένως η Κοινότητα παραχώρησε έκταση πέντε στρεμμάτων στην τότε Σχολική Επιτροπή του Γυμνασίου και τη συμπλήρωσε με άλλα 2,5 στρέμματα³⁰⁷.

Το 1983 παραχωρήθηκαν από το αεροδρόμιο Τυμπακίου εκτάσεις και κτίριο για την ανέγερση νηπιαγωγείου και τη στέγαση του Γ' Δημοτικού Σχολείου Τυμπακίου, καθώς και του κτιρίου του Κ.Α.Π.Η. και άλλες εγκαταστάσεις³⁰⁸. Το αεροδρόμιο Τυμπακίου χρησιμοποιήθηκε από το 1985 για αγώνες αυτοκινήτων και μοτοσικλετών, γνωστό και ως «ράλι Τυμπακίου»³⁰⁹.

Το 1986 λειτούργησε θέρετρο αξιωματικών, υπαξιωματικών και πολιτικού προσωπικού, το οποίο το 1992 μετονομάστηκε σε ΚΕΔΑ/Τ (Κέντρο Ετοιμότητας Διασποράς Αεροπορίας/Τυμπακίου)³¹⁰. Το Μάιο του

Η είσοδος της αεροπορικής Βάσης Τυμπακίου Σήμερα (2015)

Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

304 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, Αναπτυξιακό Συνέδριο Μεσσαράς 30-5 έως 1-7-1980.

305 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «Ξερχόμενα έγγραφα», Υπόμνημα Προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου προς τον υπουργό Χωροταξίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος, Τυμπάκι, 9 Ιουλίου 1981.

306 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, Υπόμνημα του Προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου προς τον Νομάρχη Ηρακλείου για τις στεγαστικές ανάγκες του Δημόσιου Γυμνασίου και Λυκείου του Τυμπακίου, Τυμπάκι, 23 Ιουλίου 1982.

307 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς τον Νομάρχη Ηρακλείου και τους προϊστάμενους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 3.

308 Γεώργιος Η. Ορφανάκης, ό.π., σ. 227.

309 Αριάδνη Τσαγκαράκη-Ταβερναράκη, *Το Τυμπάκι*, ό.π., σ. 66.

310 Γεώργιος Η. Ορφανάκης, ό.π., σ. 225.

1999 η μονάδα αναβαθμίστηκε από «Αεροπορικό Απόσπασμα Τυμπακίου» σε «138 Σμηναρχία Μάχης», στην οποία εντάχθηκε η 11^η και 12^η Μοίρα Κατευθυνόμενων Βλημάτων τύπου S-300. Το 2004, ενόψει της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, πραγματοποιήθηκε μερική μεταστάθμευση του Συστήματος στην 126 Σμηναρχία Μάχης³¹¹. Το 2011 η μονάδα του Τυμπακίου μετονομάστηκε σε Αεροπορικό Απόσπασμα Τυμπακίου³¹².

Παράλληλα, μετά τη Μεταπολίτευση, ιδρύθηκαν στο Τυμπάκι σύλλογοι και σωματεία που συνέβαλαν στην οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου. Συγκεκριμένα, το 1972 ιδρύθηκε στην Αθήνα Σωματείο από τους Τυμπακιανούς που διέμεναν στην Αθήνα με την επωνυμία «Σύλλογος Κρητικών το Τυμπάκι». Το 1974, ιδρύθηκε ο «Αγροτικός Σύλλογος Τυμπακίου», ενώ με το Ν. 13/61 το 1983 απέκτησε και νομική υπόσταση. Το 1979 με το την υπ' αριθ. Απόφαση 124/27-10-1979 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου ιδρύθηκε ο «Πολιτιστικός Σύλλογος Τυμπακίου», με στόχους την ίδρυση τοπικής Εφημερίδας («Πυργιώτισσα»), Πολιτιστικού Κέντρου και τη διεξαγωγή διαφόρων πολιτιστικών και κοινωνικών εκδηλώσεων, πολλές από τις οποίες και πραγματοποίησε. Το 1983 δημιουργήθηκε από μία ομάδα Τυμπακιανών-μελών του Πολιτιστικού Συλλόγου η «Καλύβα του Λαού», στην οποία διέμεναν όσοι επισκέπτονταν τον καλοκαίρι τη θάλασσα, αλλά και το χειμώνα. Επρόκειτο για ένα είδος αυτοδιαχειριζόμενης εστίας, η οποία με τον καιρό έπαψε να υπάρχει.

Με το Ν. 1541/1985 συστάθηκε ο «Αγροτοβιομηχανικός Συνεταιρισμός Τυμπακίου», που είχε πρωτοϊδρυθεί από το 1945 ως «Ελαιουργικός Πιστωτικός Συνεταιρισμός». Το ίδιο έτος συστάθηκε ο «Αλιευτικός Παραγωγικός-Καταναλωτικός Συνεταιρισμός Τυμπακίου», με σκοπό την οργάνωση των αλιέων της περιοχής και τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ καταναλωτών και ψαράδων. Το 1987 ιδρύθηκε ο «Κυνηγετικός Σύλλογος», με σκοπό την καθοδήγηση των κυνηγών και την αναπαραγωγή θηραμάτων. Το ίδιο έτος συστάθηκε ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος «Πυργιώτισσα» με έδρα το Τυμπάκι και τη συμμετοχή των κοινοτήτων Τυμπακίου, Λαγολιού, Βώρων, Κλήματος, Γρηγοριάς, Μαγαρικαρίου και Φανερωμένης.

Αξίζει να σημειωθεί πως ο «Αθλητικός Όμιλος Τυμπακίου» απέκτησε το 1983 γήπεδο με κερκίδες και σύγχρονες για την εποχή τους εγκαταστάσεις. Συγκεκριμένα, η Κοινότητα στο χώρο του γηπέδου, που είχε παραχωρηθεί ήδη από το 1959 από το Εφεδρικό Ταμείο, και επεκτάθηκε με νέα αγορά γης, κατασκεύασε αποδυτήρια, κερκίδες, γήπεδα μπάσκετ και βόλεϊ και φωταγόγησε το χώρο³¹³.

311 Ο.π., σ. 254.

312 Πολεμική Αεροπορία, Αρχηγείο Τακτική Αεροπορίας, Οργάνωση, Λοιπές Μονάδες, ΚΕΔΑ Τυμπακίου.

313 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 64-65.

Έμβλημα της «138 Σμηναρχίας Μάχης» με έδρα το Τυμπάκι, με το απόσπασμα από το ρητό του Λυκούργου «ΙΕΡΑ ΤΑ ΠΑΤΡΙΑ ΤΙΜΗΣΩ».
Το 2011 η μονάδα μετονομάστηκε σε «Αεροπορικό Απόσπασμα Τυμπακίου»

Πηγή: Πολεμική Αεροπορία, Αρχηγείο Τακτική Αεροπορίας, Οργάνωση, Λοιπές Μονάδες, ΚΕΔΑ Τυμπακίου.

Το 1989 δημιουργήθηκε ένα δεύτερο αθλητικό σωματείο, πλάι στον «Αθλητικό Όμιλο Τυμπακίου», με πρωτοβουλία του δασκάλου Δημητρίου Κοτζάκη, για τη γενικότερη ανάπτυξη του αθλητισμού, όχι μόνο του ποδοσφαίρου, με τη βοήθεια του γυμναστή Γ. Βογιατζάκη και των Τίτου Κωνιστάκη και Μιλτιάδη Σαραντουλάκη³¹⁴.

Την περίοδο μετά τη Μεταπολίτευση, το Τυμπάκι αυξήθηκε πληθυσμιακά και αναπτύχθηκε πολεοδομικά. Ωστόσο, πολλοί κάτοικοι έχασαν τη ζωή τους από την αλόγιστη χρήση των φυτοφαρμάκων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με έρευνα του Πανελληνίου Κέντρου Οικολογικών Ερευνών (ΠΑΚΟΕ), που αναδημοσιεύεται στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ένας μεγάλος αριθμός γεωργών έχασε τη ζωή του από την απρόσεκτη χρήση των φυτοφαρμάκων. Στο Τυμπάκι περισσότεροι από 850 αγρότες, άνδρες και γυναίκες, πέθαναν την περίοδο 1983-1993 από αυτήν την αιτία³¹⁵.

Το 1982 σε δημοσίευμα της εφημερίδας *Ελευθεροτυπία* με τον αντιπροσωπευτικό και «καυστικό» τίτλο «Η Νότια Κρήτη ζει πίσω απ' τον... ήλιο» αναφέρονται τα ακόλουθα για το Τυμπάκι, το αεροδρόμιο και τις προοπτικές ανάπτυξής του, καθώς και για την απουσία αναπτυξιακής πολιτικής από μέρους του κράτους: «Στο Τυμπάκι που βρίσκεται στον μύχο του όρμου της Μεσαράς και στα σύνορα των νομών Ρεθύμνου – Ηρακλείου υπάρχει αεροδρόμιο που χρησιμοποιείται από την πολεμική αεροπορία, η οποία έχει συμφωνήσει να χρησιμοποιηθεί και από την πολιτική που θα εξυπηρετούσε αρκετές δεκάδες χιλιάδες Κρητών, καθώς και τουριστών.

Η ΥΠΑ (υπηρεσία πολιτικής αεροπορίας) το χαρακτηρίζει ως ασύμφορο! Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτό το αεροδρόμιο έγινε από Έλληνες Κρητικούς με καταναγκαστικά έργα επί Γερμανικής Κατοχής για τον ανεφοδιασμό του Ρόμμελ στην Αίγυπτο. Το αεροδρόμιο αυτό σε έκταση είναι το τρίτο ή το τέταρτο στην Ευρώπη [...]»³¹⁶.

Σε σχετική μελέτη για την κατάρτιση του Γενικού Πολεοδομικού σχεδίου Τυμπακίου, στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980, αναφέρονται τα ακόλουθα εξόχως ενδιαφέροντα για το Τυμπάκι και τις προοπτικές ανάπτυξής του: «Η περιοχή της ενότητας αυτής [του Τυμπακίου] είναι η πιο δυναμική γεωργική περιοχή του νομού, δεδομένου ότι έχουν πραγματοποιηθεί τα αρδευτικά προγράμματα και οι καλλιέργειες είναι δυναμικές. Η κύρια πηγή εισοδήματος είναι τα πρώιμα κηπευτικά.

314 Για τους συλλόγους και τα σωματεία του Τυμπακίου βλ. και Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, *Το Τυμπάκι*, ό.π., σ. 43-69.

315 *Official Journal of the European Communities*, information and notices, 1993, τ. 39, τεύχ. 297-308, σ. 1.

316 Εφ. *Ελευθεροτυπία*, Αθήνα, 16 Οκτωβρίου 1982.

Στην περιοχή βρίσκονται αξιόλογοι τουριστικοί πόροι, όπως οι αρχαιολογικοί χώροι της Φαιστού και της Αγίας Τριάδας, και η παραθαλάσσια περιοχή από Μάταλα μέχρι Κόκκινο Πύργο, που έχουν δυνατότητες περαιτέρω αξιοποίησης. Τις μεγαλύτερες όμως δυνατότητες ανάπτυξης θα δώσουν στην ενότητα [Τυμπακίου] τα έργα βελτίωσης και επέκτασης της μεταφορικής υποδομής. Αναλυτικότερα: η αποπεράτωση του νότιου άξονα, η χρήση του αεροδρομίου του Τυμπακίου σαν εμπορικό και η δημιουργία του λιμανιού του νότου στον Κόκκινο Πύργο [...]»³¹⁷.

Το 1989 η Κοινότητα Τυμπακίου εξέθεσε τα προβλήματα του τόπου στη Νομαρχία και στους προϊσταμένους των δημοσίων υπηρεσιών, ζητώντας την άμεση επίλυσή τους. Επεσήμανε, μεταξύ άλλων πως ενώ είχαν δημιουργηθεί δημόσιες υπηρεσίες (Δημόσιο Ταμείο, Εφορία, Τελωνείο) υπολειπόμενες ή δεν λειτουργούσαν καθόλου. Παράλληλα, για πολλοστή φορά αναφέρθηκε στην ανάγκη δημιουργίας λιμένα στο νότο και στην πολιτική χρήση του πολεμικού αεροδρομίου, καθώς και σε έργα και υποδομές που έπρεπε να γίνουν για την υγεία, τη νεολαία, την παιδεία, την οικονομική πρόοδο και την ανάπτυξη εν γένει του τόπου³¹⁸.

Το 1995 με την υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4337/1382/19-12-1995 απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού, χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο το βιομηχανικό συγκρότημα «Εργοστάσιο του Μάμαλου», στο Τυμπάκι, που ανήκε στη δικαιοδοσία του Πολιτιστικού Συλλόγου Τυμπακίου. Η απόφαση αυτή ήταν ιδιαίτερα σημαντική, καθώς διέσωσε ένα από τα εναπομείναντα βιομηχανικά μνημεία του τόπου και εν γένει του Νομού Ηρακλείου³¹⁹.

Η κοινότητα Τυμπακίου συνέχισε τη λειτουργία της μέχρι το Πρόγραμμα «Ιωάννης Καποδίστριας» και την ψήφιση του Νόμου περί δημιουργίας δήμου Τυμπακίου, οπότε και ένα αίτημα δεκαετιών³²⁰ υλοποιήθηκε³²¹.

317 Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας/Τμήμα Ανατολικής Κρήτης, *Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Αγία Βαρόβαρα – Μοίρες – Τυμπάκι, Ν. Ηρακλείου, Β' Φάση*, Ηράκλειο 1983 [], σ. 15.

318 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομάρχη Ηρακλείου και τους προϊσταμένους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 1-7.

319 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Β', Αθήνα, 19 Ιανουαρίου 1996, αριθ. 49, «Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του Βιομηχανικού συγκροτήματος «Εργοστάσιο του Μάμαλου», στο Τυμπάκι Ν. Ηρακλείου Κρήτης, ιδ. Πολιτιστικού Συλλόγου Τυμπακίου», σ. 475.

320 Πρβλ. Αριάδνη Τσαγκαράκη – Ταβερναράκη, ό.π., σ. 22. 322 Πρβλ. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Α', αριθ. 244, 4 Δεκεμβρίου 1997, Νόμος υπ' αριθ. 2539 «συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», σ. 8804.

321 Πρβλ. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Α', αριθ. 244, 4 Δεκεμβρίου 1997, Νόμος υπ' αριθ. 2539 «συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», σ. 8804.

ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΟΥ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

Σήμερα στο Τυμπάκι υπάρχουν τρεις ενορίες: του Αγίου Τίτου, της Αγίας Αικατερίνης, του Αγίου Πνεύματος, και στο επίγειο του οικισμού, τον Κόκκινο Πύργο, η ενορία του Αγίου Ιωάννη. Όλες υπάγονται στην Ιερά Μητρόπολη Γορτύνης και Αρκαδίας³²². Παλαιότερα υπήρχε μία ενορία και εξυπηρετούσε τις λατρευτικές ανάγκες όλης της περιοχής³²³.

ΕΝΟΡΙΑ ΑΓΙΟΥ ΤΙΤΟΥ

Ο «μικρός Άγιος Τίτος»

Ο μικρός ναός του Αγίου Τίτου κτίστηκε, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας στην Κρήτη, καθώς η μικρή εκκλησία του Αγίου Πνεύματος δεν χωρούσε τους εκκλησιαζόμενους Τυμπακιανούς. Ο ναός είναι αφιερωμένος στον Άγιο Τίτο και στην Κοίμηση της Θεοτόκου, διαθέτει εντυπωσιακό κωδωνοστάσιο από λαξευμένους πωρόλιθους, και ήταν ημιυπόγειος, καθώς οι οθωμανικές αρχές επέτρεπαν πολύ δύσκολα την ανοικοδόμηση νέων ναών και αυτοί έπρεπε να μην ξεπερνούν ένα ορισμένο ύψος. Αρχικά, ο Αντίλ πασά που έδρευε στην περιοχή χρησιμοποίησε το ναό ως αποθήκη πυρομαχικών, ενώ λειτούργησε για πρώτη φορά πιθανόν το 1885. Σχετικά με την τελευταία χρονολογία αξίζει να αναφερθεί η επιγραφή που υπάρχει στο κλίτος του Αγίου Τίτου, στη βάση σταυρού, όπου εικονίζονται δράκοι που πλαισιώνουν επιχρωματισμένο ανάγλυφο, το οποίο και φέρει την ακόλουθη επιγραφή: «ΜΝΗΣΘΗΤΙ ΚΥΡΙΕ ΤΑΣ ΔΕΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΣΟΥ ΕΥΣΕΒΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΚΩΜΗ ΤΑΥΤΗ. ΕΖΩΓΡΑΦΗΘΗ ΤΗ ΔΑΠΑΝΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 1885».

Την περίοδο της ναζιστικής κατοχής, όπως επισημάνθηκε, οι ναζιστικές αρχές προσπάθησαν να τον γκρεμίσουν, οι κάτοικοι, όμως, αρνήθηκαν να υπακούσουν στις διαταγές των ναζιστικών στρατευμάτων, ενώ θεωρείται πως ο Γερμανός στρατιώτης που δοκίμασε να καταστρέψει το ναό έπεσε λιπόθυμος και κατόπιν πέθανε. Έπειτα από αυτό το γεγονός, σταμάτησε κάθε προσπάθεια καταστροφής της εκκλησίας. Σημαντική είναι η μαρτυρία της

Μαρίας Ψωμαδάκη: «[...] ο Γερμανός ήθελε να βάλει έναν Έλληνα να τη χαλάσει [την εκκλησία] και ο Έλληνας δεν εδέχθηκε και βγήκε ο Γερμανός και [...] πάει να βγάλει μία πέτρα και πέφτει και σκοτώνεται [...]»³²⁴.

Ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα όσα γράφει ο πατέρας Εμμανουήλ Μανιαδάκης, δίνοντας μία άλλη διάσταση στο περιστατικό που συνδέεται με το θρησκευτικό αίσθημα του ιερέα και των κατοίκων: «[...] Ο παπά Γεώργιος Μαρκαντωνάκης καθόταν οικογενειακώς στο χωριό Λαγωλιό και ειδοποιήθηκε από τον Φρούραρχο να κατέβει, διότι επρόκειτο να κατεδαφίσει και την εκκλησία. [...] κατέβηκε μαζί με το γαμπρό του Νικόλ. Πετειναράκη [...]. πήγαν στην εκκλησία και εκεί ευρίσκετο ο διοικητής με μερικούς στρατιώτες, το διερμηνέα και 5-6 εργάτες οι οποίοι εργαζόταν στο αεροδρόμιο. Ο διοικητής διά του διερμηνέα, λέγει στον παπά να πάρει τον κασμά και να ανέβει να αρχίσει να χαλάει την εκκλησία. Ο παπά – Γιώργης αρνήθηκε λέγοντας στον διερμηνέα ότι εμείς κτίζουμε εκκλησίες, δεν τις χαλάμε. Ο διερμηνέας μετέφερε στον διοικητή αυτά που είπε ο παπάς, ο διοικητής οργίσθηκε και διέταξε να ανέβουν οι Έλληνες εργάτες, όλοι όμως αρνήθηκαν. Τότε έξαλλος [...] διέταξε ένα στρατιώτη, πήρε τον κασμά, ανέβηκε επάνω, έβγαλε την πρώτη γωνία, και στη δεύτερη [...] έπεσε κάτω και σκοτώθηκε. Βλέποντας το θαύμα του Αγίου Τίτου, πήρε τους στρατιώτες και τον νεκρό, έδωσε τον παπά και τους εργάτες και έτσι έμεινε η εκκλησία με τη νότια μεριά να λείπουν δύο γωνίες».

Οι εικόνες του ναού, όπως ή «Ρίζα του Ιεσσαί» και οι «Άγιοι Πάντες» μεταφέρθηκαν και φυλάχθηκαν στην Παναγία την Καλυβιανή, ενώ η καμπάνα του μεταφέρθηκε στα Χανιά, για να την ξαναφέρουν πίσω, μετά τον πόλεμο, οι Τυμπακιανοί και να την τοποθετήσουν στο κωδωνοστάσιο του επονομαζόμενου «μεγάλου Άγιου Τίτου»³²⁵.

Ο «μικρός Άγιος Τίτος»

Φωτογράφιση: Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

322 Πρβλ. Οικουμενικόν Πατριαρχείον, Ιερά Μητρόπολις Γορτύνης και Αρκαδίας, *Ημερολόγιο 2015*, Ενοριαί Ιεράς Μητροπόλεως Γορτύνης και Αρκαδίας, Β΄ Αρχιερατική Περιφέρεια. -Για την Ιερά Μητρόπολη Γορτύνης και Αρκαδίας και τα χριστιανικά μνημεία της βλ. και Οικουμενικόν Πατριαρχείον – Ιερά Επαρχιακή Σύνοδος της Εκκλησίας Κρήτης, *Χριστιανικά Μνημεία της Κρήτης*, έκδοση Συνοδικής Επιτροπής Θρησκευτικού Τουρισμού της Εκκλησίας Κρήτης – Μ.Κ.Ο. Φιλοξενία, Ηράκλειο 2012, σ. 115-149.

323 Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντισπιράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 14 Ιουνίου 2015.

324 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη της Μαρίας Ψωμαδάκη στη Ρομίνα Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

325 Για το «μικρό Άγιο Τίτο» βλ. και Αριάδνη Τσαγκαράκη – Ταβερναράκη, ό.π., σ. 105. – Αλκιβιάδη Σταυριανή, ό.π., σ. 141, όπου και το κείμενο του πατρός Εμμανουήλ Μανιαδάκη. – Στέργιο Γ. Σπανιάκη, *Η Κρήτη, Κεντρική – Ανατολική, Τουρισμός – Ιστορία – Αρχαιολογία*, εκδόσεις «Σφακιανός», Ηράκλειο 31981 σ. 504.

Ο «μεγάλος Άγιος Τίτος»

Το 1924, λόγω της αύξησης του πληθυσμού, η μικρή εκκλησία του Αγίου Τίτου ήταν αδύνατο να χωρέσει όλους τους κατοίκους που επιθυμούσαν να εκκλησιαστούν και αποφασίστηκε η ανέγερση νέου ναού αφιερωμένου επίσης στον Άγιο Τίτο.

Η εκσκαφή ξεκίνησε με τα μέσα της εποχής. Ανοίχτηκαν θεμέλια βάθους τεσσάρων μέτρων. Εργολάβος του έργου ήταν ο Μάλτας από την Κάρπαθο, ενώ την επίβλεψη του ανέλαβαν οι μηχανικοί Βόντας και –έπειτα- Παπαϊωάννου. Το 1939 ολοκληρώθηκε και η κατασκευή της σκεπής.

Την περίοδο της Μάχης της Κρήτης μία βόμβα που έπεσε στη σκεπή του ναού, διαπέρασε την οροφή και σφηνώθηκε στο δάπεδο της εκκλησίας χωρίς να εκραγεί, γι' αυτό και από τους κατοίκους θεωρήθηκε θαύμα του Αγίου Τίτου³²⁶. Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία του Νικόλαου Μανιαδάκη που αναφέρει ότι η γερμανική αεροπορία έριξε 36 βόμβες στην εν λόγω εκκλησία, αλλά μόνο μία βρήκε το στόχο της. Αναλυτικά, επισημαίνει: «[...] Μία μόνο [βόμβα] μπήκε μέσα και ανοίξαν (sic) τα σίδερα [...] εγώ την είδα με τα μάτια μου, δεν έσκασε κάτω και εγλίτωσε (sic) η εκκλησία [...]. Την είδα με τα μάτια μου τη βόμβα γεμάτη μέσα. Ήταν ατελείωτη η εκκλησία χωρίς ασβέστη, ίσα που είχαν τα τσιμέντα ριγμένα. [...]»³²⁷. Στο ίδιο μήκος κύ-

Ο «μεγάλος Άγιος Τίτος»

Φωτογράφηση:
Εμμανουήλ Γ.
Χαλκιαδάκης

ματος κινείται και η μαρτυρία του Ευστράτιου Ψωμαδάκη: «[...] Η μεγάλη εκκλησία [του Αγίου Τίτου] ήταν ατελείωτη. Βομβαρδίστηκε [...] τελευταία πέφτει μία [βόμβα] μέσα και δεν έσκασε και ήρθαν ύστερα οι Γερμανοί και την ξανοίγανε και είπανε παράξενο πράγμα [...] Μεγάλο θαύμα ο Άγιος Τίτος»³²⁸.

326 Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τον Στράτο Κατσαράκη, που ήταν τότε μικρό παιδί. Πρβλ. απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

327 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Νικολάου Μανιαδάκη στη Ρομίνα Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

328 Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Ευστράτιου Ψωμαδάκη στη Ρομίνα Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

Την περίοδο της Κατοχής ο ναός λειτούργησε ως κινηματογράφος και ως θέατρο. Με την απελευθέρωση, ο ναός αποκαταστάθηκε, ολοκληρώθηκε και εγκαινιάστηκε από τον επίσκοπο Αρκαδίας Ευγένιο Ψαλιδάκη, για να πάρει με ελάχιστες τροποποιήσεις τη σημερινή του μορφή. Έξω από το ναό βρίσκεται εκτεθειμένη η βόμβα που είχε πέσει στον Άγιο Τίτο, χωρίς να εκραγεί, σε ανάμνηση του γεγονότος. Το 1988 έγινε μεταφορά της κάρας του Αγίου Τίτου στο ναό, όπου και παρέμεινε για είκοσι περίπου μέρες, εν μέσω εκκλησιαστικών εκδηλώσεων και τιμών³²⁹.

Ο ναός της Υπαπαντής

Ο ναός αυτός αποτελεί ενοριακή εκκλησία του οικισμού Συμβάλλουσα, που εγκαταλείφθηκε από τους κατοίκους του το 1791, λόγω της πανώλης. Ο ναός καταστράφηκε από τα ναζιστικά στρατεύματα κατοχής και στη θέση του μεταπολεμικά κατασκευάστηκε νέος ναός, που λειτουργεί μέχρι σήμερα. Σήμερα ανήκει στην ενορία του Αγίου Τίτου³³⁰.

Ο ναός του Αγίου Γεωργίου

Στον ναό αυτό βρίσκεται το κοιμητήριο του Τυμπακίου. Τα ναζιστικά στρατεύματα Κατοχής τον κατεδάφισαν και χρησιμοποίησαν τις πέτρες για την κατασκευή του αεροδρομίου Τυμπακίου. Μεταπολεμικά ξαναχτίστηκε στην ίδια θέση. Το 1985 πραγματοποιήθηκε επέκταση και ανακατασκευή του χώρου. Το κοιμητήριο ανήκει στο Δήμο, ενώ ο ναός εξυπηρετείται από την ενορία του Αγίου Τίτου³³¹.

Ο ναός του Αγίου Αλεξάνδρου

Πρόκειται για μικρό ναό που έκτισε ο Γεώργιος Ορφανουδάκης από το Τυμπάκι σε κτήμα του πατέρα του³³². Παλαιότερα ανήκε στην ενορία της Αγίας Αικατερίνης. Σήμερα ανήκει στη Ι.Μητρόπολη και εξυπηρετείται από την ενορία του Αγίου Τίτου³³³. Τέλος, η ενορία του Αγίου τίτου εξυπηρετεί τον ιδιωτικό ναό του Αγίου Παντελεήμονος³³⁴.

329 Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, ό.π., σ. 106. – Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 142.- Πρβλ. Οικουμενικόν Πατριαρχείον, Ιερά Μητρόπολις Γορτύνης και Αρκαδίας, *Ημερολόγιο 2015*, Ενορία Ιεράς Μητροπόλεως Γορτύνης και Αρκαδίας, Β' Αρχιερατική Περιφέρεια.

330 Πρβλ. Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, ό.π., σ. 112.- Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντυσπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλειο, 14 Ιουνίου 2015.

331 Πρβλ. Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, ό.π., σ. 112.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 142.- Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντυσπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλειο, 14 Ιουνίου 2015.

332 Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, ό.π., σ. 114. – Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 143.

333 Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντυσπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλειο, 14 Ιουνίου 2015.

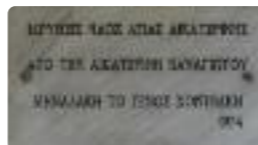
334 Συνέντευξη του πατρός Ευαγγέλου Μηλολιδάκη στον γράφοντα, Ηρακλειο, 14 Ιουνίου 2015.

ΕΝΟΡΙΑ ΑΓΙΑΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ

Ο ναός της Αγίας Αικατερίνης

Η Αγία Αικατερίνη, στα βόρεια του οικισμού, είναι ο δεύτερος ναός σε μέγεθος και αποτελεί τη δεύτερη ενορία του Τυμπακίου. Ο ναός κτίστηκε το 1981 και έγινε ενορία το 1982. Αργότερα, ο ναός επεκτάθηκε και διαμορφώθηκε ο εσωτερικός και εξωτερικός χώρος του³³⁵.

Ωστόσο, σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή που υπάρχει εξωτερικά του ναού ο εν λόγω ναός ιδρύθηκε, νωρίτερα, το 1974, από την Αικατερίνη Παναγιώτου Μηναδάκη του γένος Χονδράκη³³⁶.

Ο ναός της Αγίας Αικατερίνης. Δεξιά η κτητορική επιγραφή του ναού.

Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

Ο ναός του Αγίου Νεκταρίου

Πρόκειται για τρικλιτο ναό που κτίστηκε πιθανότατα το 1969. Το κεντρικό κλίτος είναι αφιερωμένο στον Άγιο Νεκτάριο και τα άλλα δύο στον Άγιο Σπυρίδωνα και στο Γενέθλιο της Θεοτόκου. Μέχρι το 2005 ανήκε στην ενορία της Αγίας Αικατερίνης³³⁷.

Ο ναός της Αγίας Ειρήνης

Πρόκειται για ναό που έκτισε στην περιοχή Μακρυμαλιανά ο πατέρας του Τίτου Δημητρουλάκη σε δικό του αγρόκτημα³³⁸. Ανήκει στην ενορία της Αγίας Αικατερίνης³³⁹.

Επίσης, στην ενορία της Αγίας Αικατερίνης υπάγονται ο ναός της Αγίας Ειρήνης της Χρυσοβαλάντου, Β.Α. του Τυμπακίου, και ο ναός των Αγίων Ραφαήλ, Νικολάου και Ειρήνης³⁴⁰.

Ο ναός του Αγίου Νεκταρίου

Φωτογράφιση: Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

335 Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, ό.π., σ. 114. – Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 143.- Πρβλ. Οικουμενικόν Πατριαρχείον, Ιερά Μητρόπολις Γορτύνης και Αρκαδίας, *Ημερολόγιο 2015, Ενορία Ιεράς Μητροπόλεως Γορτύνης και Αρκαδίας, Β΄ Αρχιερατική Περιφέρεια.*

336 Πρβλ. κτητορική επιγραφή στην εξωτερική πλευρά του ναού.

337 Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντισπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλειο, 14 Ιουνίου 2015.

338 Συνέντευξη του πατρός Ευαγγέλου Μηλολιδάκη στον γράφοντα, Ηρακλειο, 14 Ιουνίου 2015.

339 Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, ό.π., σ. 114. – Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 144.

340 Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντισπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλειο, 14 Ιουνίου 2015.

ΕΝΟΡΙΑ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Ο ναός του Αγίου Πνεύματος

Ο μικρός αυτός ναός, ο παλαιότερος του Τυμπακίου, κτίστηκε πιθανόν τον 14^ο με 15^ο αιώνα, ενώ μέχρι σήμερα εντοπίζονται στοιχεία βυζαντινής τεχνοτροπίας. Γύρω από αυτόν το ναό βρισκόταν το νεκροταφείο. Σε περιόδους κρίσιμες, όπως την περίοδο της ναζιστικής Κατοχής, μεταφέρθηκαν οι εικόνες του, ανάμεσα στις οποίες και η εικόνα «Ρίζα του Ιεσσαί», που θεωρείται ότι ζωγράφησε ο Όσιος Λουκάς, και «Τα Εισόδια της Θεοτόκου», στην Παναγία την Καλυβιανή. Σήμερα οι εικόνες αυτές, όπως και των Αγίων Πάντων βρίσκονται στο συγκεκριμένο ναό.

Την περίοδο της Κατοχής ο ναός χρησιμοποιήθηκε ως αποθήκη πυρομαχικών. Οι Γερμανοί επιχείρησαν να την κλέψουν και ο πατέρας Γεώργιος τη φυγάδευσε στο Λαγολίο και την έκρυψε μέσα σε ένα σακί με σιτάρι. Μεταπολεμικά αρχαιοκάπηλοι επιχείρησαν ξανά να την κλέψουν χωρίς αποτέλεσμα. Η προφορική λαϊκή παράδοση αναφέρει ότι πίσω από την πόρτα της εκκλησίας υπάρχει μία πέτρα η οποία λέγεται πως δεν φεύγει από το ναό και πως όσες φορές επιχειρήθηκε κάτι τέτοιο, αυτή επέστρεψε, Σήμερα, ύστερα από έργα που πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 1986-1987, η εκκλησία περιβάλλεται από πλακόστρωτη πλατεία και κατάλληλα διαμορφωμένο και ηλεκτροφωτισμένο χώρο και αποτελεί μία από τις ενορίες του Τυμπακίου³⁴¹.

Ο ναός του Αγίου Πνεύματος

Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης

341 Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, ό.π., σ. 111-112. – Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 142.- Πρβλ. Οικουμενικόν Πατριαρχείον, Ιερά Μητρόπολις Γορτύνης και Αρκαδίας, *Ημερολόγιον 2015, Ενορία Ιεράς Μητροπόλεως Γορτύνης και Αρκαδίας, Β΄ Αρχιερατική Περιφέρεια.*

Ο ναός του Αγίου Γεωργίου του Γαλατά

Ο ναός αυτός βρίσκεται στο αρχαιολογικό χώρο της Αγίας Τριάδας, κοντά στο Τυμπάκι, αλλά υπάγεται στην ενορία Βώρων. Κατά την παράδοση, στο σημείο που βρίσκεται η εκκλησία βρισκόταν βυζαντινός ναός με τοιχογραφίες της Παλαιολόγειας Περιόδου. Ο χώρος με το ναό, πολύ πριν από την ιταλική ανασκαφή, αποτελούσε το νεκροταφείο του οικισμού της Αγίας Τριάδας³⁴². Στον ναό υπάρχει η ακόλουθη επιγραφή:

«.....θη ἐκ βάρων καὶ οἰκονογραφῆθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γε(ωργίου, διὰ κόπο)υ καὶ (ἐξ)όδου Κωνσταντῆνου τοῦ Σκυνοπλόκου κὲ Ἐπραξή(ας) μοναχῆς κὲ Καταφηγῆς μοναχῆς κὲ τὸ τέκνο.... Μηνὶ γεναρίου ἰνδικτιῶνος ΙΕ΄, ἔτους, Α Ω Ι [1810]...»³⁴³.

Ο ναός της Παναγίας της Πυργιώτισσας

Η εκκλησία αυτή θεωρείται ότι πήρε την ονομασία της από Πύργο που υπήρχε σε εκείνη την περιοχή. Ο Buondelmonti στην *Περιγραφή της Κρήτης* του 1415 αναφέρει πως επισκέφθηκε ένα μικρό οικισμό με το όνομα «Πυργιώτισσα» (Piriotissa). Σε άλλη μεταγενέστερη περιγραφή του N. Monanni του 1629 αναφέρεται η ύπαρξη των θεμελίων ενός πύργου, γύρω στις δέκα οικίες και δύο μικροί ναοί. Πρόκειται για την Παναγιά την Πυργιώτισσα (Ζωοδόχο Πηγή) και το ναΐσκο του Αγίου Πέτρου³⁴⁴. Ο ναός της Παναγίας της Πυργιώτισσας καταστράφηκε από τους Γερμανούς την περίοδο της Κατοχής και ανοικοδομήθηκε μεταπολεμικά. Ο ναός πανηγυρίζει την εορτή της Ζωοδόχου Πηγής, την Παρασκευή του Πάσχα, και την ημέρα αυτή πραγματοποιούνται μεγάλες εορταστικές εκδηλώσεις³⁴⁵. Από το 2006 ο ναός ανήκει στην Πολεμική Αεροπορία και εξυπηρετείται από την ενορία του Αγίου Πνεύματος³⁴⁶.

Ο ναός των Αγίων Πέτρου και Παύλου

Κοντά στην Παναγιά την Πυργιώτισσα βρίσκεται η εκκλησία των Αγίων Πέτρου [και Παύλου]³⁴⁷. Η τελευταία καταστράφηκε από τα ναζιστικά στρατεύματα την περίοδο της Κατοχής και ξανακτίστηκε πάνω στα ερείπια της παλαιότερης εκκλησίας³⁴⁸. Σήμερα ανήκει στην ενορία του Αγίου Πνεύματος³⁴⁹.

342 Πρβλ. Αριάδνη Τσαγκαράκη - Ταβερναράκη, ό.π., σ. 107-108. - Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, ό.π., σ. 143.

343 Guiseppe Gerola, *Monumenti Veneti dell' isola di Creta*, vol. IV, R. Istituto Vento di Scienze, Lettere ed Art, Βενετία 1932-40, σ. 537, n. 5.

344 Πρβλ. Ανδρέα Λενακάκη, ό.π., σ. 93-95.

345 Πρβλ. Αριάδνη Τσαγκαράκη - Ταβερναράκη, ό.π., σ. 112-113. - Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, ό.π., σ. 142-143.

346 Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντισπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλείο, 14 Ιουνίου 2015.

347 Συνέντευξη του πατρός Ευαγγέλου Μηλολιδάκη στον γράφοντα, Ηρακλείο, 14 Ιουνίου 2015.

348 Πρβλ. Αριάδνη Τσαγκαράκη - Ταβερναράκη, ό.π., σ. 113. - Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, ό.π., σ. 143.

Ο ναός του Αγίου Νικολάου (στην Αμπαδιά)

Ο ναός βρίσκεται κοντά στον ερειπωμένο μύλο της Αμπαδιάς. Καταστράφηκε από τους Γερμανούς την περίοδο της Κατοχής και ξανακτίστηκε μεταπολεμικά στον ίδιο τόπο. Το 1993 προστέθηκε στον ναό ένα υπόστεγο για την προστασία των προσκυνητών από τις βροχοπτώσεις³⁵⁰. Παλαιότερα ανήκε στην ενορία της Αγίας Αικατερίνης. Σήμερα ανήκει στην ενορία του Αγίου Πνεύματος³⁵¹.

Ο ναός της Αγίας Τριάδας

Βρίσκεται κοντά στον αρχαιολογικό χώρο της Αγίας Τριάδας, στον ομώνυμο συνοικισμό που εγκαταλείφθηκε από τους κατοίκους του, κατά την Επανάσταση του 1897³⁵² και περιβάλλεται από μία πευκόφυτη περιοχή. Ο ναός είναι δίκλιτος και εκτός από το Άγιο Πνεύμα, είναι αφιερωμένος στον Άγιο Ιωάννη το Ρώσο. Αρχικά, ο ναός υπαγόταν στην ενορία Αγίου Τίτου Τυμπακίου. Στη συνέχεια, και συγκεκριμένα το 1982, όταν συστάθηκε η ενορία της Αγίας Αικατερίνης, υπήχθη εκκλησιαστικά σε αυτήν. Για πρακτικούς λόγους η εορτή μεταφέρθηκε την Τετάρτη του Πάσχα, παγιώθηκε και καθιερώθηκε. Την ημέρα εκείνη γινόταν μεγάλο πανηγύρι, ένα από τα μεγαλύτερα της περιοχής, που, όμως, σταδιακά περιορίστηκε σε έκταση³⁵³. Σήμερα ανήκει στην ενορία του Αγίου Πνεύματος³⁵⁴.

Άλλοι νεότεροι ναοί

Δίπλα στο ναό του Αγίου Αλεξάνδρου υπάρχει ναός που είναι αφιερωμένος στην Αγία Βαρβάρα. Επίσης, στο Τυμπάκι συναντάται ναός του Αγίου Στυλιανού που ανήκει στην ενορία του Αγίου Πνεύματος, του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου που ανήκει, επίσης, στην ενορία του Αγίου Πνεύματος και της Αγίας Βαρβάρας, που βρίσκεται δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Αλεξάνδρου και δεν έχει ακόμη εγκαινιαστεί³⁵⁵.

349 Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντισπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλείο, 14 Ιουνίου 2015.

350 Αριάδνη Τσαγκαράκη - Ταβερναράκη, ό.π., σ. 113-114. - Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, ό.π., σ. 143.

351 Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντισπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλείο, 14 Ιουνίου 2015.

352 Τότε, οι λίγοι κάτοικοι του οικισμού μετοίκησαν στο Τυμπάκι. Για τον οικισμό της Αγίας Τριάδας, το νεκροταφείο και τον ομώνυμο ναό πρβλ. Vincenzo La Rosa, «Το ενετικό νεκροταφείο της Αγίας Τριάδας», «*Εν Γορτύνη και Αρκαδία εγένετο...*» (*Πρακτικά 1ου Διεθνούς Διεπιστημονικού Συνεδρίου Γόρτυνας, Μεσαρά 20-23 Σεπτεμβρίου 2012*), έκδοση Ιεράς Μητρόπολης Γορτύνης και Αρκαδίας, Ηράκλειο 2014, σ. 57-70.

353 Αριάδνη Τσαγκαράκη - Ταβερναράκη, ό.π., σ. 109-110. - Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, ό.π., σ. 143.

354 Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντισπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλείο, 14 Ιουνίου 2015.

355 Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντισπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλείο, 14 Ιουνίου 2015.

ΕΝΟΡΙΑ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟ ΠΥΡΓΟ

Ο ναός του Αγίου Ιωάννου στον Κόκκινο Πύργο

Ο ναός αυτός αποτελεί ενορία του οικισμού Κόκκινος Πύργος, που αποτελεί επίγειο του Τυμπακίου³⁵⁶. Στην ενορία του Αγίου Ιωάννη ανήκει το εξωκλήσι της Αγίας Ειρήνης.

Ο ναός
του Αγίου
Πνεύματος
Φωτογράφηση:
Εμμανουήλ Γ,
Χαλκιαδάκης

³⁵⁶ Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, ό.π., σ. 114. – Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 144.

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

Στο Τυμπάκι ιδρύθηκαν μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, σήμερα λειτουργούν τρία νηπιαγωγεία, τρία δημοτικά σχολεία, ένα γυμνάσιο, ένα λύκειο, ένα εσπερινό γυμνάσιο με ενσωματωμένες λυκειακές τάξεις και τέλος ένα εργαστήριο ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Παράλληλα, λειτουργεί παιδικός σταθμός, ενώ παλαιότερα λειτουργούσε «Εθνικός Αγροτικός Παιδικός Σταθμός Τυμπακίου»³⁵⁷. Η ανάγκη για ίδρυση νέων εκπαιδευτικών μονάδων συνάδει με την αύξηση του πληθυσμού εν γένει και ειδικά με την αύξηση του μαθητικού πληθυσμού.

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Αναλυτικά, το 1ο Νηπιαγωγείο Τυμπακίου ιδρύθηκε με Βασιλικό Διάταγμα το 1968 και ήταν μονοθέσιο³⁵⁸. Το 2ο Νηπιαγωγείο Τυμπακίου ιδρύθηκε με Προεδρικό Διάταγμα το 1976 και ήταν, επίσης, μονοθέσιο³⁵⁹. Το 3ο Νηπιαγωγείο Τυμπακίου ιδρύθηκε με Προεδρικό Διάταγμα ως μονοθέσιο το 1986³⁶⁰.

Το 1ο Δημοτικό Σχολείο Τυμπακίου ιδρύθηκε, σύμφωνα με Κατάστιχο που απόκειται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία Νομού Ηρακλείου, το 1868 ως τετραθέσιο και έφτασε να είναι δεκαθέσιο, και από ό,τι φαίνεται ήταν ένα από τα παλαιότερα σχολεία της Κρήτης³⁶¹.

³⁵⁷ Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «Αρχείον 1974», επιστολή διευθύντριας Εθνικού Αγροτικού Σταθμού Τυμπακίου προς τον πρόεδρο της Κοινότητας, Τυμπάκι, 22/10/1974.- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομόρχη Ηρακλείου και τους προϊστάμενους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 4.

³⁵⁸ Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, Αθήνα, 3 Δεκεμβρίου 1968, τεύχ. Α', αριθ. 283, Β. Διάταγμα υπ' αριθ. 807/22-11-1968, «περί ιδρύσεως Νηπιαγωγείων», άρθρο 1, σ. 2177.

³⁵⁹ Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα, 11 Οκτωβρίου 1976, τεύχ. Α', αριθ. 269, Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθ. 738/1-10-1976, «περί προαγωγής και ιδρύσεως Νηπιαγωγείων», άρθρο 2, σ. 1930.

³⁶⁰ Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα, 30 Σεπτεμβρίου 1986, τεύχ. Α', αριθ. 146, Προεδρικό Διάταγμα, αριθ. 2/10-9-1986, «Ίδρυση και Προαγωγή Νηπιαγωγείων», άρθρο 1, σ. 3143.

³⁶¹ Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία Νομού Ηρακλείου, Κατάστιχο «Μαθητολόγιο Αρρένων [Δημοτικού Σχολείου Τυμπακίου] από 1899-1933», σ. 17.- Ο Παναγιώτης Κασσιμάτης αναφέρει ως έτος ίδρυσής του το 1899, μολονότι, το αρχειακό υλικό αποδεικνύει ότι λειτουργούσε πολύ παλαιότερα. Ο ίδιος αναφέρει ότι το 1899 είχε δύο τάξεις για τους άρρενες και μία για τις θήλεις, το 1915 είχε τρεις τάξεις για τους άρρενες και μία για τις θήλεις, ενώ το 1920 προστέθηκε άλλη μία τάξη για τις μαθήτριες του σχολείου. Το 1929 συγχωνεύτηκε σε τετρατάξιο μικτό, το 1932 προήχθη σε πεντατάξιο και το 1937 σε εξατάξιο. Βλ. σχετικά Παναγιώτη Γ. Κασσιμάτη, *Ιστορική*

«Έτος ιδρύσεως Σχολείου»
1868

Σφραγίδα Δημοτικού Σχολείου Τυμπακίου, 1930-1933. Στο ίδιο έγγραφο αναγράφεται και το έτος ίδρυσής του [1868].

Πηγή: Γ.Α.Κ. – Αρχεία Νομού Ηρακλείου, Κατάστιχο «Μαθητολόγιο Αρρένων [Δημοτικού Σχολείου Τυμπακίου] από 1899-1933», σ. 17.

Το 1ο Δημοτικό Σχολείο Τυμπακίου

Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ Γ.
Χαλκιαδάκης

Το 2ο Δημοτικό Σχολείο Τυμπακίου ιδρύθηκε ως μονοθέσιο με Βασιλικό Διάταγμα το 1959 και αναβαθμίστηκε σε δωδεκαθέσιο³⁶².

Το 3ο Δημοτικό Σχολείο Τυμπακίου ιδρύθηκε με Προεδρικό Διάταγμα το 1986 ως εξαθέσιο και αναβαθμίστηκε σε οκταθέσιο³⁶³.

Επισκόπησης της εν Κρήτη Εκπαιδείωσης. Ιστορία των Σχολείων της Κρήτης, Αθήνα 1953, σ. 141, αριθ. σχολείου 88.- Το σχολείο, κατά διαστήματα λειτουργήσε και ως εξαθέσιο, επταθέσιο, οκταθέσιο, εννιαθέσιο και δεκαθέσιο. Αναλυτικά, πρβλ. Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Ηρακλείου, Αρχείο Τμήματος Εκπαιδευτικών Θεμάτων, Δημοτικά Σχολεία. Συγκεκριμένα βλ. τα ακόλουθα «Φ.Ε.Κ. Μεταβολών Οργανικότητας»: Φ.Ε.Κ. 30/τ.Α'/22-2-1962 (από 6/θ σε 7/θ), Φ.Ε.Κ. 282/τ.Α'/2-12-1968 (από 7/θ σε 6/θ), Φ.Ε.Κ. 289/τ.Α'/1-10-1977 (από 6/θ σε 8/θ), Φ.Ε.Κ. 190/τ.Α'/22-8-1979 (από 8/θ σε 9/θ), Φ.Ε.Κ. 133/τ.Α'/24-7-1985 (από 9/θ σε 10/θ), Φ.Ε.Κ. 144/τ.Α'/23-9-1986 (από 10/θ σε 6/θ), Φ.Ε.Κ. 114/τ.Α'/31-8-1990 (από 6/θ σε 7/θ).

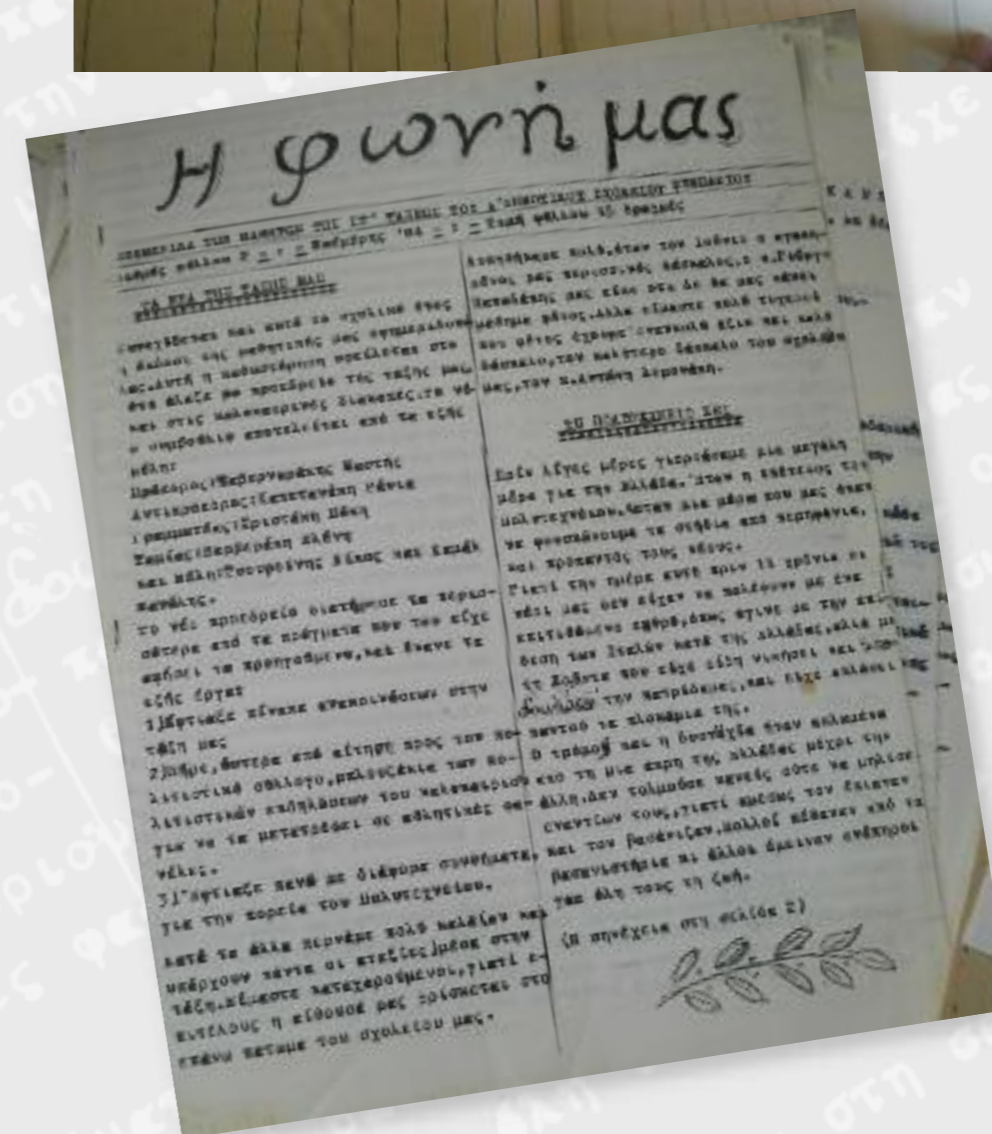
362 Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, Αθήνα, 13 Ιουλίου 1959, τεύχ. Α', αριθ. 142, Β. Διάταγμα υπ' αριθ. 1/18-6-1959 «περί ιδρύσεως Δημοτικών Σχολείων εις διαφόρους Εκπαιδευτικές περιφέρειας του Κράτους», σ. 1244.- Το σχολείο, κατά διαστήματα λειτουργήσε και ως διθέσιο, τριθέσιο, τετραθέσιο, πενταθέσιο, εξαθέσιο, επταθέσιο, εννιαθέσιο, και δωδεκαθέσιο. Συγκεκριμένα, πρβλ. Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Ηρακλείου, Αρχείο Τμήματος Εκπαιδευτικών Θεμάτων, Δημοτικά Σχολεία. Ειδικά, βλ. τα ακόλουθα «Φ.Ε.Κ. Μεταβολών Οργανικότητας»: Φ.Ε.Κ. 193/τ. Α' / 4-11-1963 (από 1/θ σε 2/θ), Φ.Ε.Κ. 206/τ.Α'/10-11-1964 (από 2/θ σε 3/θ), Φ.Ε.Κ. 289/τ.Α'/1-10-1977 (από 4/θ σε 5/θ), Φ.Ε.Κ. 190/τ.Α'/22-8-1979 (από 5/θ σε 6/θ), Φ.Ε.Κ. 252/τ.Α'/14-9-1981 (από 6/θ σε 7/θ), Φ.Ε.Κ. 111/τ.Α'/22-8-1983 (από 7/θ σε 9/θ), Φ.Ε.Κ. 189/τ.Α'/29-8-1988 (από 9/θ σε 12/θ).

363 Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα, 30 Σεπτεμβρίου 1986, τεύχ. Α', αριθ. 146. Προεδρικό Διάταγμα, αριθ. 1/10-9-1986, «Ίδρυση και Προαγωγή Δημοτικών Σχολείων», άρθρο 1, σ. 3128.- Το σχολείο αναβαθμίστηκε σε οκταθέσιο. Συγκεκριμένα, πρβλ. Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Ηρακλείου, Αρχείο Τμήματος Εκπαιδευτικών Θεμάτων, Δημοτικά Σχολεία. Ειδικά, βλ. το ακόλουθο «Φ.Ε.Κ. Μεταβολών Οργανικότητας»: Φ.Ε.Κ. 1505/τ.Β'/24-6-2011 (από 6/θ σε 8/θ).

Μαθητολόγιο Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Τυμπακίου Επαρχίας Πυργιωτίσσης, 1899-1900

Πηγή: Γ.Α.Κ. – Αρχεία Νομού Ηρακλείου, Κατάστιχο «Μαθητολόγιο Αρρένων [Δημοτικού Σχολείου Τυμπακίου] από 1899-1933», σ. 17.

Εφημερίδα των μαθητών της Στ' Τάξης του 1ου Δημοτικού Σχολείου Τυμπακίου

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, εφ. Η φωνή μας, Τυμπάκι, Νοέμβριος 1984, αρ. φύλ. 2.

**Το 2ο Δημοτικό
Σχολείο Τυμπακίου**

Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ
Γ. Χαλκιαδάκης

**Το 3ο Δημοτικό
Σχολείο Τυμπακίου**

Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ Γ.
Χαλκιαδάκης

Το κτίριο που αρχικά στέγαζε το Γυμνάσιο Τυμπακίου. Σήμερα στεγάζει το Εργαστήρι Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ) Τυμπακίου.

Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ Γ.
Χαλκιαδάκης

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Το Γυμνάσιο και το Λύκειο Τυμπακίου

Το 1957 το Κοινοτικό Συμβούλιο Τυμπακίου αποφάσισε, ύστερα από συνέλευση των κατοίκων του οικισμού, να κτίσει κατάλληλο οίκημα για τη στέγαση του εξατάξιου τότε Γυμνασίου Τυμπακίου, καθώς το μοναδικό γυμνάσιο σε όλη τη Μεσσαρά λειτουργούσε στην Πόμπια. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι βρέθηκε το οικόπεδο και οι ιδιοκτήτες το παραχώρησαν στην Κοινότητα Τυμπακίου για την ανέγερση του Γυμνασίου. Ο μηχανικός Νίκος Γιάννου ανέλαβε τη δωρεάν εκπόνηση του σχεδίου του και οι Τυμπακιανοί -ανάμεσα στους οποίους οι ιερείς Γιώργης Μαρκαντωνάκης και Κωστής Γιαννακάκης- με προσωπική εργασία κουβαλούσαν τα υλικά με τα γαϊδούρια, ενώ οι τεχνίτες του οικισμού πρόσφεραν αμισθί τις υπηρεσίες τους για τον κοινό σκοπό, αναπληρώνοντας με αυτόν τον τρόπο την απουσία της Πολιτείας και αντισταθμίζοντας την έλλειψη κρατικής μέριμνας, λόγω, βέβαια, και των περιορισμένων οικονομικών δυνατοτήτων της χώρας. Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν από τον επίσκοπο -τότε- Γορτύνης και Αρκαδίας και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπο Κρήτης Τιμόθεο, παρουσία

Σφραγίδα και υπογραφή ιδιωτικού Γυμνασίου Τυμπακίου «Ελ. Μηλολιδάκη» (1971)

Πηγή: Γ.Α.Κ. – Αρχεία Νομού Ηρακλείου, Κατάστιχο ιδιωτικού Γυμνασίου Τυμπακίου Ελευθερίου Μηλολιδάκη, φυσικού.

Βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής ιδιωτικού Γυμνασίου Τυμπακίου «Ελ. Μηλολιδάκη» (1971)

Πηγή: Γ.Α.Κ. – Αρχεία Νομού Ηρακλείου, Κατάστιχο ιδιωτικού Γυμνασίου Τυμπακίου Ελευθερίου Μηλολιδάκη, «Βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής», 1970-1971.

των τοπικών αρχών και του βουλευτή Ηρακλείου Εμμανουήλ Κεφαλογιάννη³⁶⁴.

Πριν από τη λειτουργία Γυμνασίου, στο Τυμπάκι λειτουργούσε το ιδιωτικό εξατάξιο Γυμνάσιο Ελευθερίου Μηλολιδάκη που ιδρύθηκε το 1967³⁶⁵.

Το δημόσιο μικτό Γυμνάσιο Τυμπακίου ιδρύθηκε το 1974 ως εξατάξιο, σύμφωνα με το Π.Δ. 666 του 1974 «Περί ιδρύσεως Γυμνασίου εις Τυμπάκιον Ηρακλείου Κρήτης και αυξήσεως των θέσεων του προσωπικού των Σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως»³⁶⁶. Αργότερα, το Γυμνάσιο μετατράπηκε σε Τριτάξιο, και διαχωρίστηκε σε γυμνάσιο και λύκειο, σύμφωνα με το Νόμο

309/1976 και την υπ' αριθ. 220.11/4/76759/14-8-1976 υπουργική απόφαση, όπως δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως³⁶⁷.

Το Λύκειο Τυμπακίου δημιουργήθηκε το 1976, σύμφωνα με το Ν. 309/ 1976 και προήλθε από το διαχωρισμό του εξαταξίου τότε Γυμνασίου σε τριτάξιο Γυμνάσιο και τριτάξιο Λύκειο, και λειτουργεί μέχρι και σήμερα³⁶⁸.

Αργότερα, ύστερα από αίτημα των ενδιαφερόμενων μαθητών και τον τοπικών αρχών, δημιουργήθηκε Εσπερινό Γυμνάσιο Τυμπακίου με προσαρτημένες σε αυτό λυκειακές τάξεις, το οποίο καλύπτει τις ανάγκες των μαθητών όλης της Μεσαράς, που εργάζονται και επιθυμούν να αποκτήσουν την εγκύκλια μόρφωση³⁶⁹.

Το 2008 ιδρύθηκε το Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Τυμπακίου (στο πρώην κτίριο του Γυμνασίου Τυμπακίου), με εξειδικεύσεις α) Κεραμικής – Πηλοπλαστικής, β) Κηπουρικής – Ανθοκομίας, γ) Μαγειρικής – Ζαχαροπλαστικής³⁷⁰, και λειτουργησε από το 2010, καλύπτοντας το κενό στην ειδική αγωγή.

364 Για την ανέγερση του Γυμνασίου Τυμπακίου βλ. και Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, *ό.π.*, σ. 110-112.

365 Πηγή: Γ.Α.Κ. – Αρχεία Νομού Ηρακλείου, Κατάστιχο ιδιωτικού Γυμνασίου Τυμπακίου Ελευθερίου Μηλολιδάκη, φυσικού.

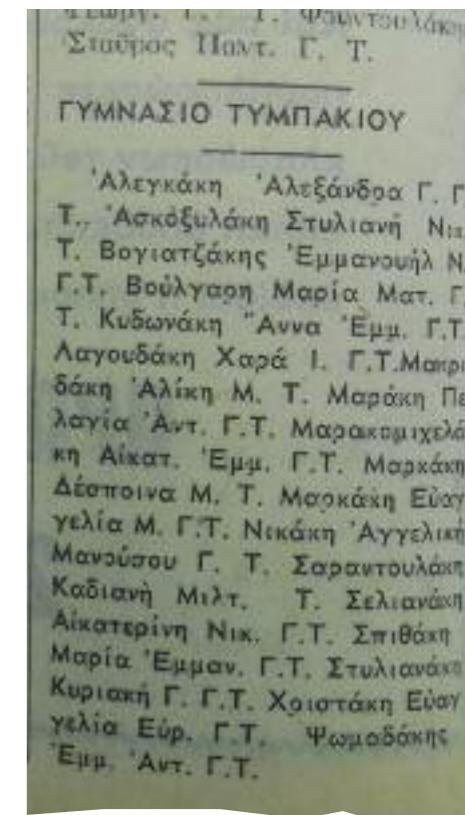
366 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, Αθήνα, 5 Οκτωβρίου 1974, τεύχ. Α', αριθ. 289, Π.Δ. υπ' αριθ. 666/2-10-1974 «Περί ιδρύσεως Γυμνασίου εις Τυμπάκιον Ηρακλείου Κρήτης και αυξήσεως των θέσεων του προσωπικού των Σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως».

367 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 1976, τεύχ. Β', αριθ. 1158, Υπουργική Απόφαση με Αριθ. Φ. 220.11/4/76759/14-8-1976 «Περί Γυμνασίων και Λυκείων μετά τον κατά τας διατάξεις του Ν. 309/1976 διαχωρισμόν», σ. 9243.

368 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 1976, τεύχ. Β', αριθ. 1158, Υπουργική Απόφαση με Αριθ. Φ. 220.11/4/76759/14-8-1976 «Περί Γυμνασίων και Λυκείων μετά τον κατά τας διατάξεις του Ν. 309/1976 διαχωρισμόν», σ. 9243.

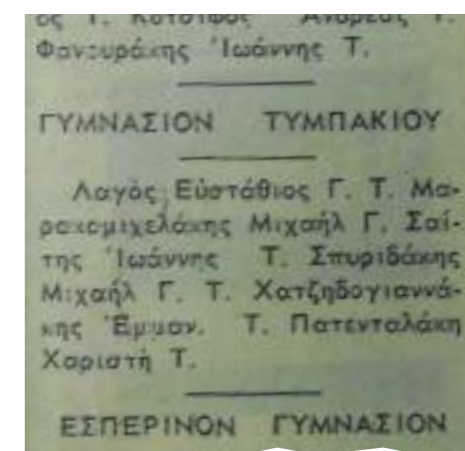
369 Πρβλ. εφ. *Τα Νέα*, Αθήνα, 15 Μαΐου 2014, «Φάκελος: Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση».- Δήμος Φαιστού, Δελτίο Τύπου, «Ίδρυση Πρώτης Τάξης Εσπερινού Λυκείου στο Τυμπάκι», Μοίρες, 14 Απριλίου 2011.

370 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, Αθήνα, 6 Οκτωβρίου 2008, τεύχ. Β', αριθ. 2053, Απόφαση υπ' αριθ. 121208/Γ6/22-9-2008 με τίτλο «Ίδρυση, Προαγωγή, Υποβιβασμός και Κατάργηση Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής (ΣΜΕΑ) στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση», σ. 29317.

Οι εισαγόμενοι στα λύκεια από τα δημόσια –ιδιωτικά Γυμνάσια

Πηγή: Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 10 Ιουλίου 1977, αρ. φύλ. 9275.

Οι επιτυχόντες στα Λύκεια στις συμπληρωματικές εξετάσεις έτους 1977

Πηγή: Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 25 Σεπτεμβρίου 1977, αρ. φύλ. 9339

Γυμνάσιο, Λύκειο
και Εσπερινό
Γυμνάσιο-Λυκείο
Τυμπακίου
Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ
Γ. Χαλκιαδάκης

Λύκειο Τυμπακίου
(Δυτική όψη)
Φωτογράφιση:
Εμμανουήλ Γ.
Χαλκιαδάκης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

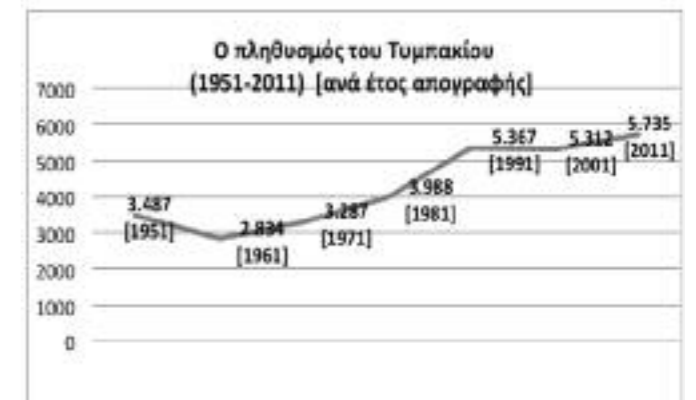
Το Τυμπάκι ως πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης: Οι απογραφές του πληθυσμού, οι μαρτυρίες, τα τεκμήρια

Το Τυμπάκι, από ένα ισοπεδωμένο χωριό, κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ανασυγκροτήθηκε, εξελίχθηκε σε μία κωμόπολη και αναπτύχθηκε οικονομικά σε τέτοιο σημείο, που να φτάσει να είναι, όπως λέγεται, το 1978, «πρώτο σε κατά κεφαλήν εισόδημα στην Ελλάδα».

Η αύξηση του πληθυσμού, όπως φαίνεται στις απογραφές που ακολουθούν, συνάδει με την οικονομική ανάπτυξη του τόπου.

Στις παρακάτω απογραφές καταγράφεται ως επί το πλείστον ο πραγματικός πληθυσμός και παρατίθενται στοιχεία για το μόνιμο πληθυσμό, εφόσον είναι διαθέσιμα. Μέχρι και το 2001 ο πληθυσμός όσων απογράφηκαν σε μία πόλη ή ένα χωριό, ανεξάρτητα από το που ήταν η μόνιμη κατοικία τους, αποκαλούνταν πραγματικός πληθυσμός, ενώ από την επόμενη απογραφή και εξής μετονομάστηκε σε 'de facto' πληθυσμό³⁷¹.

Αναλυτικά, το 1951 το Τυμπάκι (μαζί με τον Κόκκινο Πύργο) είχε συνολικό πραγματικό πληθυσμό 3.487 κατοίκους³⁷². Η αύξηση του πληθυσμού

Το Τυμπάκι στις απογραφές του μόνιμου πληθυσμού των ετών 1951-2011

Πηγή: Ε.Σ.Υ./ ΕΛ.ΣΤΑΤ.

371 Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχ. Β΄, αρ. φ. 630, 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας.

372 Βασίλειον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 7ης Απριλίου 1951. Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους κοινότητας, πόλεις και χωρία. Έκδοσις περιέχουσα δι' υποσημειώσεων τας μέχρι τέλους Ιουνίου 1955 επελθούσας διοικητικές μεταβολάς και εγκριθείσας μετονομασίας, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1955, σ. 77.

σμού είναι εντυπωσιακή, αν ληφθεί υπόψη ότι έχει μεσολαβήσει ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, που οδήγησε στην ολοσχερή καταστροφή του οικισμού και στην υποχρεωτική και αναγκαστική μετακίνηση των κατοίκων του.

10	Κοινότης Τυμπακίου.....	3.487
1	Τυμπακίον, τό.....	3.477
2	Κόκκινος Πύργος, ό.....	10

Απογραφή 1951

Πηγή: Βασιλειον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 7ης Απριλίου 1951. Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους κοινότητας, πόλεις και χωριά. Έκδοσις περιέχουσα δι' υποσημειώσεων τας μέχρι τέλους Ιουνίου 1955 επελθούσας διοικητικές μεταβολάς και εγκριθείσας μετονομασίας*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1955, σ. 77.

Στην απογραφή του 1961, το Τυμπάκι (μαζί με τον Κόκκινο Πύργο) αριθμεί 2.834 κατοίκους³⁷³.

Τυμπακίου.....	2.834	2.825	9	2.545	289
1. Τυμπακίον.....	2.816	2.807	9		
2. Κόκκινος Πύργος ..	18	18	—		

Απογραφή 1961

Πηγή: Βασιλειον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – κατοικιών της 19 Μαρτίου 1961, τόμος Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές υποδιαιρέσεις*, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1964, σ. 300, Πίναξ 1.

Στην απογραφή του 1971 ο πληθυσμός του Τυμπακίου (μαζί με τον Κόκκινο Πύργο) αυξάνεται αισθητά στις 3.287 κατοίκους³⁷⁴.

Τυμπακίου.....	3.287	3.261	26
1. Τυμπακίον, τό....	3.229	3.229	—
2. Κόκκινος Πύργος, ό	58	32	26

Απογραφή 1971

Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού –Κατοικιών της 14ης Μαρτίου 1971, τ. Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικά και διοικητικές υποδιαιρέσεις*, Αθήνα 1980, σ. 242, Πίναξ 1.

373 Βασιλειον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – κατοικιών της 19 Μαρτίου 1961, τόμος Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές υποδιαιρέσεις*, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1964, σ. 300, Πίναξ 1.

374 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού –Κατοικιών της 14ης Μαρτίου 1971, τ. Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικά και διοικητικές υποδιαιρέσεις*, Αθήνα 1980, σ. 242, Πίναξ 1.

Το 1981 ο πληθυσμός του Τυμπακίου κατά την ημέρα της απογραφής ανήλθε στους 3.988 κατοίκους (3.864 διέμεναν στο Τυμπάκι και 124 στον Κόκκινο Πύργο)³⁷⁵.

10	Τυμπακίου.....	3.988	3.988	—	3.291
1	Τυμπακίον,το.....	3.864	3.864	—	
2	Κόκκινος Πύργος,ο.....	124	124	—	

Απογραφή 1981

Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού –Κατοικιών της 5ης Απριλίου 1981, τ. Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές υποδιαιρέσεις*, Αθήνα 1994, σ. 489, Πίνακας 1.

Το Τυμπάκι το 1991 είχε 5.367 κατοίκους (5.077 διέμεναν στο Τυμπάκι και 290 στον Κόκκινο Πύργο)³⁷⁶. Το 1998 το Τυμπάκι έγινε έδρα του καποδιστριακού Δήμου Τυμπακίου, που περιλάμβανε όλους τους οικισμούς της επαρχίας της Πυργιώτισσας³⁷⁷.

Στην απογραφή του 2001 το Τυμπάκι αποτελούνταν από 5.312 κατοίκους. Την ίδια στιγμή ο τότε Δήμος Τυμπακίου ξεπερνούσε το φράγμα των 10.000 κατοίκων (πραγματικός πληθυσμός), ενώ ο μόνιμος πληθυσμός τις 11.000³⁷⁸. Ο Δήμος Τυμπακίου περιελάμβανε τα Δημοτικά Διαμερίσματα Τυμπακίου, Βώρων, Γρηγορίας, Καμαρών, Καμηλαρίου, Κλήματος, Λαγολιού, Μαγαρικάριου, Πιτσιδίων, Σίβα και Φανερωμένης³⁷⁹.

375 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού –Κατοικιών της 5ης Απριλίου 1981, τ. Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές υποδιαιρέσεις*, Αθήνα 1994, σ. 489, Πίνακας 1.

376 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Μόνιμος και Πραγματικός Πληθυσμός της Ελλάδος. Σύνολο Ελλάδος, νομοί/δήμοι/κοινότητες, δημοτ./κοινοτ. Διαμερίσματα και οικισμοί, Απογραφή Πληθυσμού 2001 και 1991, Δήμος Τυμπακίου με κωδικό 91250000.

377 Ό.π.,

378 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή 2001, Πίνακας 3. Πραγματικός Πληθυσμός, επιφάνεια και πυκνότητα του πληθυσμού, με διάκριση σε αστικές και αγροτικές περιοχές καθώς, και σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Μέσος σταθμικός των υψομέτρων. α) Σύνολο Ελλάδος και γεωγραφικά διαμερίσματα. Απογραφή Πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001, σ. 122/129.*

379 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή Πληθυσμού – Κατοικιών, 18 Μαρτίου 2001 (Μόνιμος Πληθυσμός), τ. Ι., Πίνακας 3. Πραγματικός Πληθυσμός, επιφάνεια και πυκνότητα του πληθυσμού, με διάκριση σε αστικές και αγροτικές περιοχές καθώς, και σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Μέσος σταθμικός των υψομέτρων των δημοτικών και κοινοτικών διαμερισμάτων γ) Δήμοι και κοινότητες, δημοτικά και κοινοτικά διαμερίσματα. Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001, Πειραιάς 2009, σ. 425.*

		(έτος 1991)		(έτος 2001)	
91250000	ΔΗΜΟΣ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ	9.884	10.531	10.001	11.166
91250100	Δ.Δ.Τυμπακίου	5.367	5.305	5.312	5.605
91250101	Τυμπακίον,το	5.077	5.044	5.007	5.230
91250102	Κόκκινος Πύργος,ο	290	261	305	375

Απογραφές 1991 & 2001

Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Μόνιμος και Πραγματικός Πληθυσμός της Ελλάδος. Σύνολο Ελλάδος, νομοί/δήμοι/κοινότητες, δημοτ./κοινот. Διαμερίσματα και οικισμοί, Απογραφή Πληθυσμού 2001 και 1991*, Δήμος Τυμπακίου με κωδικό 91250000.

Από το 2010 το Τυμπάκι είναι ενταγμένο στον «καλλικρατικό» Δήμο Φαιστού και το Τυμπάκι αποτελεί την ιστορική έδρα του³⁸⁰. Στην απογραφή του 2011 στη Δημοτική Κοινότητα Τυμπακίου διέμεναν 5.735 κάτοικοι (πραγματικός πληθυσμός στους οικισμούς Τυμπακίου, Κόκκινου Πύργου και Αφραθιά)³⁸¹, ενώ σε ολόκληρη τη Δημοτική Ενότητα (πρώην Δήμο Τυμπακίου) ξεπερνούσε τους 10.000 κατοίκους. Σε ό,τι αφορά το μόνιμο πληθυσμό αυτός ανερχόταν στους 5.746 κατοίκους³⁸².

19271	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ	10.250
19272	Δημοτική Κοινότητα Τυμπακίου	5.735
19273	Αφραθιάς,ο	35
19274	Κόκκινος Πύργος,ο	424
19275	Τυμπακίον,το	5.276

Απογραφή 2011 (πραγματικός πληθυσμός)

Πηγή: *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630, 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας».

380 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 1292, 11 Αυγούστου 2010, Απόφαση αριθ. 45892 «Πρωτοβάθμιοι και Δευτεροβάθμιοι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Χώρας με το Ν. 3862/2010 και αναλογική κατανομή πληθυσμού στις δημοτικές κοινότητες του άρθρου 2, παρ. 4 του Ν. 3862/2010, ο οποίος δεν είναι δυνατόν να καταναμηθεί, λόγω ελλείπων στοιχείων τύπου εγκατάστασης», σ. 17446.

381 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630, 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας».

382 *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 698, 20 Μαρτίου 2014, Απόφαση με αριθ. ΓΠ-191, «Τροποποίηση της Απόφασης με αριθμό 11247/ 28.12.2012 (ΦΕΚ 3465/Β' / 28.12.2012) και θέμα «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στο Μόνιμο Πληθυσμό της Χώρας», σ. 10870.

19271	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ	10.079
19272	Δημοτική Κοινότητα Τυμπακίου	5.746
19273	Αφραθιάς,ο	35
19274	Κόκκινος Πύργος,ο	426
19275	Τυμπακίον,το	5.286

Απογραφή 2011 (μόνιμος πληθυσμός)

Πηγή: *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 698, 20 Μαρτίου 2014, Απόφαση με αριθ. ΓΠ-191, «Τροποποίηση της Απόφασης με αριθμό 11247/ 28.12.2012 (ΦΕΚ 3465/Β' / 28.12.2012) και θέμα «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στο Μόνιμο Πληθυσμό της Χώρας», σ. 10870.

Η παρούσα έρευνα στόχευσε, μεταξύ άλλων, στο να επιβεβαιώσει ή να διαψεύσει τον ισχυρισμό που αφορά στην πρωτιά του Τυμπακίου στο κατά κεφαλήν εισόδημα στη χώρα. Αναλυτικά, ύστερα από αίτημα προς την Ελληνική Στατιστική Αρχή, στην Αθήνα, τον Οκτώβριο του 2014, προκειμένου να εξεταστεί το παραπάνω ενδεχόμενο, η ΕΛΣΤΑΤ απάντησε, χωρίς να επιβεβαιώσει ή να διαψεύσει την προαναφερθείσα εντύπωση, πως «η Υπηρεσία δεν διαθέτει στοιχεία κατά κεφαλήν εισοδήματος σε επίπεδο Δήμου»³⁸³. Παρόμοια έρευνα στα γραφεία της ΕΛΣΤΑΤ, στο Ηράκλειο, απέβη άκαρπη, καθώς δεν βρέθηκε κάποιο σχετικό στοιχείο. Σε αλληλογραφία με τον γνωστό καθηγητή Στατιστικής κ. Εμμανουήλ Δρεττάκη επιβεβαιώθηκε η άποψη πως δεν υπήρχε κάποια δημοσιευμένη έρευνα για το κατά κεφαλήν εισόδημα μικρών πόλεων³⁸⁴.

Παρόλα αυτά, η έρευνα συνεχίστηκε, καθώς η βεβαιότητα με την οποία οι κάτοικοι επιβεβαίωναν τον ισχυρισμό και η συγκεκριμένη χρονολογία (1978), δημιουργούσαν την εντύπωση πως δεν μπορεί να είναι τυχαία. Πράγματι, το 1978, το βιοτικό επίπεδο της Ελλάδας ως ποσοστό του μέσου ευρωπαϊκού όρου έφτασε στο υψηλότερο ποσοστό (71,7%) από 43,6%, το 1960. Από τότε άρχισε η καθοδική πορεία του που σταμάτησε το 1990, για να αρχίσει το 1991 μία νέα ανοδική πορεία, που, όμως, διακόπηκε, λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης και της γενικότερης ύφεσης στην Ελλάδα και παγκοσμίως³⁸⁵. Μέχρι και το 2008, ο Νομός Ηρακλείου χαρακτηριζόταν ως ο «πλουσιότερος με το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα όχι μόνο της Κρήτης, αλλά και των Βαλκανίων», ενώ στις κυριότερες πόλεις του περιλαμβάνεται το Τυμπάκι³⁸⁶.

Το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν της Περιφέρειας Κρήτης

383 Ηλεκτρονικό Αίτημα του γράφοντος προς την Ελληνική Στατιστική Αρχή με ημερομηνία 23/10/2014.- Απάντηση της ΕΛΣΤΑΤ προς τον γράφοντα με ημερομηνία 29/10/2014.

384 Μανόλης Δρεττάκης προς τον γράφοντα, Αθήνα, 4/2/2015.

385 Πρβλ. εφ. *Το Βήμα*, Αθήνα, 3 Δεκεμβρίου 2000.

386 Πρβλ. Αναστασία Μπέλλου, *Η φυσιογνωμία της πόλης του Ηρακλείου*, πτυχιακή εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Σεπτέμβριος 2009, σ. 13.

(sic) κωμοπόλεων του νοτίου τμήματος του νομού Ήρακλείου»³⁹¹.

Αξίζει να σημειωθεί η μαρτυρία του Στράτου Κατσαράκη, καθώς υπήρξε ο πρώτος -αν όχι από τους πρώτους- καλλιεργητής πρώιμων κηπευτικών σε θερμοκήπιο, στο Τυμπάκι, και τον ακολούθησαν και άλλοι. Ο ίδιος υποστηρίζει πως η καλλιέργεια των πρώιμων κηπευτικών στην Κρήτη ξεκίνησε από την Ιεράπετρα, κατόπιν διαδόθηκε στους Καλούς Λιμένες, όπου κάποιος Κωστής Πετράκης, υποψήφιος βουλευτής της Ε.Δ.Α., υπέδειξε σε Τυμπακιανούς, στον Γεώργιο Χριστοδουλάκη και σε κάποιον Γρηγοράκη, πως να καλλιεργούν τις πρώιμες τομάτες, και τους ακολούθησε ο Στρατής Ταβερναράκης. Στο Τυμπάκι έφτασε και ο γεωπόνος Στέλιος Μαρκάκης που υπέδειξε την υποστυλωμένη καλλιέργεια τοματών. Το 1962 το Υπουργείο Γεωργίας έκανε ένα πειραματικό σταθμό καλλιέργειας οπωροκηπευτικών στο Τυμπάκι, και κατασκεύασε ένα θερμοκήπιο 72 τ.μ. Όπως αφηγείται ο ίδιος ο Κατσαράκης, «[...] το έβλεπα, πήγαινα κάθε μέρα, και σκέφτηκα να κάνω κι εγώ θερμοκήπιο [...] Τον Αύγουστο του 1964 [...] ξεκινώ να στελιώνω (sic) το θερμοκήπιο. Εγώ έκανα το πρώτο [...]». Ο ίδιος ενισχύει την άποψη για τη θέση του Τυμπακίου στην πρώτη θέση σε κατά κεφαλήν εισόδημα στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, αναφέρει: «[...] Εγώ το έχω εξακριβώσει· δηλαδή, όταν έκανες τότε δύο στρέμματα θερμοκηπίου [...] αγόραζες ένα διαμέρισμα [...]»³⁹².

Στην καλλιέργεια της πρώιμης τομάτας, που χαρακτηρίζεται ως «πλουτοφόρα» και γενικότερα στις καλλιέργειες του Τυμπακίου αναφέρεται μία έκδοση του Οργανισμού Τουριστικών Εκδόσεων του 1967. Σε αυτήν επισημαίνεται, μεταξύ άλλων: «Όμορφο χωριό. Όλόγυρα ελαιώνες, άμπελια, έσπεριδοειδή, δημητριακά, όσπρια, και τελευταία πλουτοφόρες καλλιέργειες πρώιμης τομάτας και μπανάνες [...]»³⁹³. Το 1968 η καλλιέργεια της τομάτας είχε δημιουργήσει θέσεις εργασίας όχι μόνο για τον ντόπιο πληθυσμό, αλλά και για εκατοντάδες εργάτες από άλλα χωριά που έρχονταν στο Τυμπάκι, για να εργαστούν. Χαρακτηριστική είναι η επιστολή του Εμμανουήλ Μαλεφίτσάκη, προέδρου της Κοινότητας, το ίδιο έτος, προς τον υπουργό των Συγκοινωνιών. Σε αυτήν, μεταξύ άλλων, αναφέρει: «Η Κοινότης ήμων άπαρτίζεται άπό 3.500 κατοίκους, εις αυτούς δέον νά προστεθούν και 1.500 έργάτες οί όποιοί άσχολούνται με την καλλιέργειαν τής πρωίμου τομάτας [...]»³⁹⁴.

392 Πρβλ. απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

393 Οργανισμός Τουριστικών Εκδόσεων, *Τουριστικός Οδηγός για την Ελλάδα*, τ. Β', ό.π., σ. 425.

394 Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1966, Πρόεδρος της Κοινότητος Τυμπακίου προς υπουργό Συγκοινωνιών, Τυμπάκι, 3 Δεκεμβρίου 1968.

Στο βιβλίο *Το Ηράκλειο και ο Νομός του*, που επιμελήθηκε ο αείμνηστος Στυλιανός Αλεξίου και εξέδωσε το 1971 η Νομαρχία Ηρακλείου, αναφέρονται τα ακόλουθα για το Τυμπάκι, ενδεικτικά του πλούτου του, αποτέλεσμα της καλλιέργειας των κηπευτικών: «[...] Αί νέαι πλουτοφόροι καλλιέργειαι τών κηπευτικών άναπτύσσονται: [...] έντός τής πεδιάδος τής Μεσαράς και ίδια εις την περιοχόν Τυμπακίου και κατά την νοτιαν παραλιακήν ζώνην [...]. Εις τας περιοχάς αυτές και ιδίως εις τό Τυμπάκι, στην Χερσόνησον και την Άρβην, τά θερμοκήπια με κάλυψιν πλαστικών είναι τόσο πυκνά και καλλιεργούνται με τόσην τεχνική πληρότητα και έντασιν, ώστε θυμίζουν τας περιοχάς τών θερμοκηπίων τής Όλλανδίας. Η ποιότης τών προϊόντων αυτών είναι έξαιρετική και ή κατά στρέμμα άπόδοσις μεγίστη». Μάλιστα, η καλλιέργεια των κηπευτικών αποτελούσε μία από τις κύριες προσοδοφόρες καλλιέργειες του Νομού Ηρακλείου, που ενώ καταλάμβανε το 4,1% της καλλιεργήσιμης έκτασης απέδιδε το 17,7% της ακαθάριστης γεωργικής αξίας³⁹⁵.

Ο Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, πρώην πρόεδρος της Κοινότητας Τυμπακίου, στο βιβλίο του *Το Τυμπάκι* επιβεβαιώνει και ενισχύει τον ισχυρισμό περί πρωτιάς του Τυμπακίου στο κατά κεφαλήν εισόδημα στην Ελλάδα, αναφέροντας τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: «[...] Στο Τυμπάκι υπάρχει το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα απ' όλα τα διαμερίσματα της χώρας. Επίσης, υπάρχουν περισσότερα αυτοκίνητα κατά κεφαλήν απ' όλα τα διαμερίσματα [...]»³⁹⁶, ενδεικτικό του πλούτου της περιοχής. Και αυτό σε μία περίοδο κατά την οποία το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν του αγροτικού πληθυσμού υπολογιζόταν γύρω στις 2,5 φορές χαμηλότερο από το αντίστοιχο του αστικού πληθυσμού³⁹⁷.

Δεν είναι τυχαίο ότι το 1979 η Νομισματική Επιτροπή υπό την προεδρία του (τότε) υπουργού Συντονισμού Κωνσταντίνου Μητσοτάκη ενέκρινε την ίδρυση και λειτουργία θυρίδας συναλλαγών της Αγροτικής Τράπεζας και στο Τυμπάκι. Οι εργασίες της θυρίδας αφορούσαν καταθέσεις, εξοφλήσεις εντολών ή δίγραμμων επιταγών που κάλυπταν την αξία των συγκεντρωμένων από το κράτος ή πωλούμενων στο εμπόριο γεωργικών προϊόντων και άλλες συναφείς τραπεζικές εργασίες³⁹⁸. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1983, η ομάδα για τη σύνταξη του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Αγίας Βαρβάρας – Μοιρών – Τυμπακίου γράφει σε σχετική της έκθεση: «[...] οι θερμο-

395 Βλ. Σχετικά Στυλιανός Αλεξίου (επιμ.), *Το Ηράκλειο και ο Νομός του*, Νομαρχία Ηρακλείου, Ηράκλειο 1971, σ. 269 και 272.

396 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *Το Τυμπάκι*, ό.π., σ. 223.

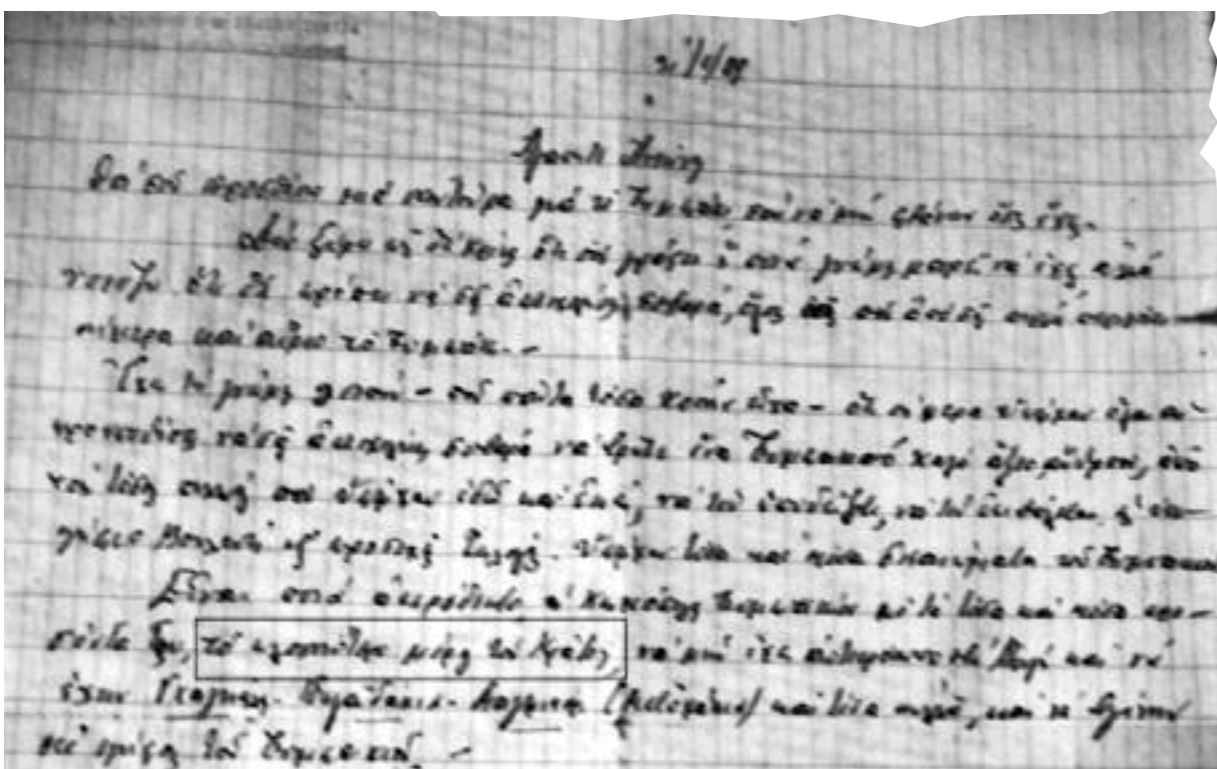
397 Αδαμάντιος Πεπελάσης, *Αγροτική Πολιτική και Ανάπτυξη. Άρθρα και Διαλέξεις*, Αθήνα 1976, σ. 105.

398 Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 8 Φεβρουαρίου 1979.

Μέρος της επιστολής του πρώην προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου Αλκιβιάδη Σταυριανάκη προς τον τότε [1989] πρόεδρο της Κοινότητας Αντώνιο Ταβερναράκη, στην οποία, μεταξύ άλλων, αποκαλεί το Τυμπάκι ως το «πλουσιότερο μέρος του Κράτους» [εντός πλαισίου]

κηπιακές καλλιέργειες στην Δυτική Μεσαρά έδωσαν δυναμισμό στην περιοχή και στα αστικά κέντρα Μοίρες και Τυμπάκι»³⁹⁹. Στην ίδια μελέτη χαρακτηρίζεται το Τυμπάκι ως «η πιο δυναμική γεωργική περιοχή του νομού [...]»⁴⁰⁰.

Επιπλέον, σε ανέκδοτη επιστολή του προς τον μεταγενέστερο πρόεδρο της κοινότητας Τυμπακίου Αντώνιο Ταβερναράκη, ο Σταυριανάκης χαρακτηρίζει, μεταξύ άλλων, το Τυμπάκι ως «το πλουσιότερο μέρος του Κράτους»⁴⁰¹. Παρά την όποια ενδεχόμενη υπερβολή που μπορεί κάποιος να υποθέσει ότι υπάρχει στον χαρακτηρισμό του Σταυριανάκη, η παραπάνω δήλωση του πρώην κοινοτάρχη είναι ενδεικτική της οικονομικής άνθισης του Τυμπακίου στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Δύο χρόνια νωρίτερα, ο πρόεδρος της Κοινότητας Αντώνιος Ταβερναράκης χαρακτήριζε το Τυμπάκι σε έγγραφό του προς του Υπουργείο Εσωτερικών ως τη «μεγαλύτερη κοινότητα της Κρήτης»⁴⁰².

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Αλκιβιάδης Σταυριανάκης προς Αντώνιο Ταβερναράκη, Ηράκλειο, 31/1/1989[;].

399 Πρβλ. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας/ Τμήμα Ανατολικής Κρήτης, *Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Αγία Βαρβάρα – Μοίρες – Τυμπάκι, Ν. Ηρακλείου, Β΄ Φάση*, Ηράκλειο 1983 [;], σ. 5.

400 Ό.π., σ. 15.

401 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά Έγγραφα, Αλκιβιάδης Σταυριανάκης προς Αντώνιο Ταβερναράκη, Ηράκλειο, 31/1/1989[;].

402 Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, Λυτά Έγγραφα, ο πρόεδρος της Κοινότητας Τυμπακίου Αντώνιος Ταβερναράκης προς τον υπουργό Εσωτερικών, Τυμπάκι, 24/2/1987, αρ. πρωτ. 178.

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί η μαρτυρία του βραβευμένου ζωγράφου από τους Βώρους Ηρακλείου Αριστόδημου Παπαδάκη που αφορά σε μία συζήτηση που είχε κάνει στην Αίγινα με τον γνωστό πολιτικό, οικονομολόγο και πανεπιστημιακό Πιάγκο Πεσμαζόγλου, στην οποία ο τελευταίος του μίλησε με λόγια θαυμασμού για το Τυμπάκι. Η άποψη του Πεσμαζόγλου είναι βαρύνουσας σημασίας, καθώς είχε χρηματίσει γενικός διοικητής στο Υπουργείο Συντονισμού επί πρωθυπουργίας Γεωργίου Παπανδρέου, υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, υπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας, μετά την κατάρρευση της χούντας (1974), πρόεδρος της επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων για την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. και πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών⁴⁰³. Σύμφωνα με την αποκαλυπτική μαρτυρία του Αριστόδημου Παπαδάκη στη συνάντηση ειπώθηκαν τα ακόλουθα:

«[...] Ήταν ένα βράδυ στο σπίτι του Νίκου του Νικολάου, του ζωγράφου και ήταν ένα τραπέζι μεγάλο και μεταξύ [των παρευρισκομένων] ήταν ο οικοδεσπότης ο Νίκος ο Νικολάου, ήταν ο [Οδυσσέας] Ελύτης, ήταν ο Πιάγκος ο Πεσμαζόγλου, ήταν ο Σπανούλης [από την Αίγινα] και άλλοι [...] Με συστήσανε [...] στο Πιάγκο τον Πεσμαζόγλου: [...] ο κ. Παπαδάκης [του λένε] είναι από την Κρήτη.

Μου λέει [ο Πεσμαζόγλου]: «από ποιο μέρος;»

Του λέω: «από το Ηράκλειο.»

Μου λέει: «μέσα από το Ηράκλειο;»

Λέω: «όχι απέξω, από τη Μεσσαρά», του λέω, «από τους Βώρους».

«Από τους Βώρους;» [ρωτάει με έκπληξη].

«Ναι» [απαντάει ο Παπαδάκης].

«Το Τυμπάκι [με ρωτάει] το ξέρεις;»

«Ε, πώς δεν το ξέρω», του λέω, «αφού είναι τρία χιλιόμετρα [από τους Βώρους], πως δεν το ξέρω;»

«Ααα», μου λέει, «κ. Παπαδάκη, [...] οι Τυμπακιανοί έχουνε το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα στην Ευρώπη!».

Ήτανε μία χρονιά πριν πάρει ο Ελύτης το νόμπελ [1979] και εκτός από εμένα εντυπωσιαστήκανε και οι άλλοι. Και έγινε μία συζήτηση όλο το βράδυ γι' αυτό.». Στη συζήτηση ο Αριστόδημος Παπαδάκης φέρεται να είπε στον Πεσμαζόγλου για τους Τυμπακιανούς και τη σκληρή εργασία τους και για το γεγονός ότι φεύγουν από το σπίτι τους χαράματα, για να εργαστούν και επιστρέφουν αργά το βράδυ. Εκείνος φέρεται να είπε, μεταξύ άλλων:

403 Πρβλ. Γιώργος Κουμάντος (πρόλογος), *Γιάγκος Πεσμαζόγλου, Εκδήλωση τιμής και μνήμης, Αίθουσα Παλαιάς Βουλής, 1 Μαρτίου 2005*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2006.

«[...] Το φαντάζομαι ότι δουλεύουν έτσι [...] το κατά κεφαλήν εισόδημα των Τυμπακιανών είναι το μεγαλύτερο που έχουμε στην Ευρώπη»⁴⁰⁴.

Όλα τα παραπάνω ενισχύουν ή καλύτερα επιβεβαιώνουν την οικονομική ανάπτυξη του Τυμπακίου, ώστε να φτάσει στην πρώτη θέση στο κατά κεφαλήν εισόδημα, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά πιθανότατα και στην Ευρώπη και σε συνδυασμό με την αύξηση του πληθυσμού του να αποτελέσει, πραγματικά, ένα πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης. Στις αρχές τις δεκαετίας του 1990 μειώθηκε αισθητά το γεωργικό εισόδημα στην Ελλάδα, κυρίως λόγω της πτώσης των τιμών παραγωγού και της αύξησης των δαπανών⁴⁰⁵. Ακολούθησε μία περίοδος παρακμής, καθώς οι καλλιέργειες δεν ήταν τόσο προσοδοφόρες, όπως στο παρελθόν, κυρίως λόγω του μεγάλου κόστους παραγωγής, ενώ περιθώρια ανάκαμψης μπορεί να υπάρξουν, με τον εκσυγχρονισμό των θερμοκηπίων, τη δημιουργία έργων υποδομής,⁴⁰⁶ και, κατά τον Στράτο Κατσαράκη, κυρίως μέσω της βιολογικής καλλιέργειας⁴⁰⁷.

404 Απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του ζωγράφου Αριστόδημου Παπαδάκη στον Εμμανουήλ Χαλκιαδάκη, Ηράκλειο, 8 Μαΐου 2015.

405 Κώστας Λατίφης, «10% η μείωση του γεωργικού εισοδήματος στην Ελλάδα το 1992», *Οικονομικός Ταχυδρόμος* 28 (1993), σ. 70-71.- Για τη μικρή αύξηση του γεωργικού εισοδήματος στα μέσα της δεκαετίας του 1990 βλ. και Μαρία Γιουρουκέλη, «Και όμως αυξήθηκε το εισόδημα των αγροτών», *Οικονομικός ταχυδρόμος* 31 (1995), σ. 38.

406 Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *ό.π.*, σ. 162.

407 Απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

Η δημιουργία του Δήμου Τυμπακίου και η κατάργησή του

Ο Δήμος Τυμπακίου περιελάμβανε τα Δημοτικά Διαμερίσματα Τυμπακίου, Βώρων, Γρηγορίας, Καμαρών, Καμηλαρίου, Κλήματος, Λαγολίου, Μαγαρικαρίου, Πιτσιδίων, Σίβα και Φανερωμένης⁴⁰⁸. Αναλυτικά, σύμφωνα με το Νόμο 2539 του 1997 δημιουργείται «[...] Δήμος Τυμπακίου αποτελούμενος από το δήμο Τυμπακίου και τις κοινότητες: 1. Βώρων, 2. Γρηγορίας, 3. Καμαρών, 4. Καμηλαρίου, 5. Κλήματος, 7. Λαγολίου, 8. Μαγαρικαρίου, 9. Πιτσιδίων, 10. Σίβα, 11. Φανερωμένης, οι οποίοι[ες] καταργούνται. Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Τυμπάκι του τέως δήμου Τυμπακίου»⁴⁰⁹. Ο δρόμος ουσιαστικά λειτούργησε από το 1999⁴¹⁰ με πρώτο δήμαρχο τον Αντώνιο Κουρτάκη.

17.23. Δήμος Τυμπακίου αποτελούμενος από το δήμο Τυμπακίου και τις κοινότητες: 1. Βώρων, 2. Γρηγορίας, 3. Καμαρών, 4. Καμηλαρίου, 5. Κλήματος, 7. Λαγολίου, 8. Μαγαρικαρίου, 9. Πιτσιδίων, 10. Σίβα, 11. Φανερωμένης, οι οποίοι καταργούνται.
Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Τυμπάκι του τέως δήμου Τυμπακίου.

Πηγή: Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχ. Α΄, αριθ. 244, 4 Δεκεμβρίου 1997, Νόμος υπ' αριθ. 2539 «συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», σ. 8804.

408 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή Πληθυσμού – Κατοικιών, 18 Μαρτίου 2001 (Μόνιμος Πληθυσμός)*, τ. Ι., Πίνακας 3. Πραγματικός Πληθυσμός, επιφάνεια και πυκνότητα του πληθυσμού, με διάκριση σε αστικές και αγροτικές περιοχές καθώς, και σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Μέσος σταθμικός των υψομέτρων των δημοτικών και κοινοτικών διαμερισμάτων γ) Δήμοι και κοινότητες, δημοτικά και κοινοτικά διαμερίσματα. *Απογραφή Πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001*, Πειραιάς 2009, σ. 425.

409 Πρβλ. Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχ. Α΄, αριθ. 244, 4 Δεκεμβρίου 1997, Νόμος υπ' αριθ. 2539 «συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», σ. 8804.

410 Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Ταυτότητα Δήμου Τυμπακίου.

19272	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ	10.079
19273	Δημοτική Κοινότητα Τυμπακίου	5.746
19274	Αφραθιάς,ο	35
19275	Κάκκινος Πύργος,ο	426
19276	Τυμπάκιον,το	5.285
19277	Τοπική Κοινότητα Βώρων	726
19278	Βώροι,αι	726
19279	Τοπική Κοινότητα Γρηγορίας	173
19280	Γρηγορία,η	173
19281	Τοπική Κοινότητα Καμαρών	331
19282	Καμάροι,αι	331
19283	Τοπική Κοινότητα Καμηλαρίου	550
19284	Άγιος Ιωάννης,ο	65
19285	Καλαμάκιον,το	106
19286	Καμηλάριον,το	379
19287	Τοπική Κοινότητα Κλήματος	250
19288	Ελληνας,ο	15
19289	Κλήμα,το	235
19290	Τοπική Κοινότητα Λαγολίου	54
19291	Λαγολίον,το	54
19292	Τοπική Κοινότητα Μαγαρικαρίου	435
19293	Καλοχωραφίτης,ο	92
19294	Κισσοί,αι	48
19295	Μαγαρικάριον,το	295
19296	Τοπική Κοινότητα Πιτσιδίων	760
19297	Μάταλα,τα	67
19298	Νέο Καλαμάκι,το	27
19299	Πιτσιδια,τα	666
19300	Τοπική Κοινότητα Σίβα	426
19301	Σίβας,ο	426
19302	Τοπική Κοινότητα Φανερωμένης	628
19303	Καλύβια,τα	21
19304	Μονή Καλυβιανής,η	143
19305	Φανερωμένη,η	464

Πηγή: Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχ. Β', αρ. φ. 698, 20 Μαρτίου 2014, Απόφαση με αριθ. ΓΠ-191, «Τροποποίηση της Απόφασης με αριθμό 11247/ 28.12.2012 (ΦΕΚ 3465/Β' / 28.12.2012) και θέμα «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στο Μόνιμο Πληθυσμό της Χώρας», σ. 10870.

19210	ΔΗΜΟΣ ΦΑΙΣΤΟΥ (Έδρα: Μοίραι,αι, Ιστορική έδρα: Τυμπάκιον,το)	24.572
19271	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ	10.250
19272	Δημοτική Κοινότητα Τυμπακίου	5.735
19273	Αφραθιάς,ο	35
19274	Κάκκινος Πύργος,ο	424
19275	Τυμπάκιον,το	5.276
19276	Τοπική Κοινότητα Βώρων	738
19277	Βώροι,αι	738
19278	Τοπική Κοινότητα Γρηγορίας	172
19279	Γρηγορία,η	172
19280	Τοπική Κοινότητα Καμαρών	330
19281	Καμάροι,αι	330
19282	Τοπική Κοινότητα Καμηλαρίου	647
19283	Άγιος Ιωάννης,ο	60
19284	Καλαμάκιον,το	106
19285	Καμηλάριον,το	481
19286	Τοπική Κοινότητα Κλήματος	249
19287	Ελληνας,ο	15
19288	Κλήμα,το	234
19289	Τοπική Κοινότητα Λαγολίου	54
19290	Λαγολίον,το	54

α/α	Περιγραφή	De Facto Πληθυσμός
19291	Τοπική Κοινότητα Μαγαρικαρίου	431
19292	Καλοχωραφίτης,ο	93
19293	Κισσοί,αι	47
19294	Μαγαρικάριον,το	291
19295	Τοπική Κοινότητα Πιτσιδίων	841
19296	Μάταλα,τα	122
19297	Νέο Καλαμάκι,το	33
19298	Πιτσιδια,τα	686
19299	Τοπική Κοινότητα Σίβα	432
19300	Σίβας,ο	432
19301	Τοπική Κοινότητα Φανερωμένης	621
19302	Καλύβια,τα	21
19303	Μονή Καλυβιανής,η	143
19304	Φανερωμένη,η	457

Πηγή: Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχ. Β', αρ. φ. 630, 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11284-11286.

Ο Δήμος Τυμπακίου
(με κόκκινο περίγραμμα),
ΝΔ του Νομού Ηρακλείου,
σύμφωνα με το
«Πρόγραμμα Καποδίστριας».

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών,
Δημόσιας Διοίκησης και
Αποκέντρωσης, «Πρόγραμμα
Γ. Καποδίστριας», Νομός Ηρακλείου
(χάρτης Δήμων).

Ο Δήμος Φαιστού
που προέκυψε από
την συνένωση των
πρώην δήμων
Μοιρών, Τυμπακίου
και Ζαρού.

Πηγή: Υπουργείο
Εσωτερικών, Δημόσιας
Διοίκησης και
Αποκέντρωσης,
«Πρόγραμμα
Καλλικράτης»

Ο Δήμος Τυμπακίου επιδίωξε την επίλυση των τοπικών και άμεσων προβλημάτων, την εκτέλεση δημόσιων έργων, αλλά και μερίμνησε, στο μέτρο των δυνατοτήτων του, για την οικονομική αναβάθμιση και για την πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής⁴¹¹. Μεταξύ άλλων, το 2000 επτά δήμαρχοι της Μεσαράς και τέσσερις των όμορων δήμων του Νομού Ρεθύμνης ζήτησαν την πολιτική ενεργοποίηση του αεροδρομίου Τυμπακίου⁴¹². Την ίδια σχεδόν περίοδο ξεκίνησαν οι εργασίες για τη μετατροπή του βιομηχανικού συγκροτήματος Τυμπακίου, γνωστό και ως «εργοστάσιο του Μάμαλου», που είχε χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο το 1995⁴¹³, προκειμένου, υπό την επίβλεψη της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων, να μετατραπεί σε μουσειακό χώρο⁴¹⁴.

Το 2010 το Τυμπάκι εντάχθηκε στον «καλλικρατικό» Δήμο Φαιστού και αποτελεί την ιστορική έδρα του. Αναλυτικά, στο Νόμο 3852/2010 αναφέρονται τα ακόλουθα: «17. Νομός Ηρακλείου. Α. Συνιστώνται οι

κατωτέρω δήμοι: «[...] 4. Δήμος Φαιστού με έδρα τις Μοίρες και ιστορική έδρα το Τυμπάκι αποτελούμενος από τους δήμους α. Μοιρών β. Τυμπακίου γ. Ζαρού, οι οποίοι καταργούνται»⁴¹⁵. Ωστόσο, η ένταξη αυτή συνοδεύτηκε από διαμαρτυρίες των κατοίκων⁴¹⁶ που αντιτάχθηκαν στη συνένωση και επιδίωξαν τη δημιουργία αυτόνομου δήμου Τυμπακίου, υποστηρίζοντας ότι το Τυμπάκι συμπληρώνει όλα τα κριτήρια που έθεσε το υπουργείο (πληθυσμιακά, κοινωνικά, οικονομικά, γεωγραφικά, αναπτυξιακά -αεροδρόμιο, λιμάνι-, λειτουργικότητας και βιωσιμότητας, πολιτιστικά, ιστορικά και χωροταξικά)⁴¹⁷. Παρόλες τις αντιδράσεις των κατοίκων του Τυμπακίου, ο νέος δήμος δημιουργήθηκε με τη συνένωση των πρώην Δήμων Μοιρών, Τυμπακίου και Ζαρού.

411 Βλ. ενδεικτικά Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, και για την πολιτιστική ανάπτυξη βλ. και κούτα υπ' αριθ. 46, φάκ. 9 «Εορτασμών 2009».

412 Εφ. Άποψη του νότου, Μοίρες, 15 Φεβρουαρίου 2000.

413 Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος Β', Αθήνα, 19 Ιανουαρίου 1996, αριθ. 49, «Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του Βιομηχανικού συγκροτήματος «Εργοστάσιο του Μάμαλου», στο Τυμπάκι Ν. Ηρακλείου Κρήτης, ιδ. Πολιτιστικού Συλλόγου Τυμπακίου», σ. 475.

414 Εφ. Άποψη του νότου, Μοίρες, 15 Φεβρουαρίου 2000.

415 Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχ. Α', αριθ. 87, 7 Ιουνίου 2010, Νόμος υπ' αριθ. 3852, «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης», σ. 1785 και 1789.

416 Για τις διαμαρτυρίες των κατοίκων βλ. και εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 3 Μαΐου 2010, 4 Μαΐου 2010 και 15 Μαΐου 2010.

417 Αναλυτικά, το δημοσίευμα της εφημερίδας Πατρίς της 4ης Μαΐου 2010 είναι το ακόλουθο: «Όπως έγραψε και χθες η "Π" στο Τυμπάκι, θέλουν αυτόνομο δήμο και ζητούν από τον κ. Ραγκούση να εγκρίνει νέο σχέδιο με 7 δήμους στα όρια των παλιών επαρχιών. "Έχουμε το Δήμο Μαλεβυζίου, το Δήμο Μονοφασιού, το Δήμο Πεδιάδας και πάει λέγοντας, εμείς ως πρώην επαρχία Πυργιώτισσας γιατί εξαιρεθήκαμε; Στην Κρήτη διατηρήθηκαν οι 3 από τους 4 Δήμους που είναι μαρτυρικοί. Οι Δήμοι Βιάννου και Ανωγειών βαφτίστηκαν ορεινοί για να αποφευχθεί ο σκόπελος της μαρτυρικότητας. Εμείς με ποια κριτήρια εξαιρεθήκαμε; Γιατί δυο μέτρα και δυο σταθμά; Ο Δήμος μας, επιπλέον, συμπληρώνει όλα τα κριτήρια-πληθυσμιακά, κοινωνικά, οικονομικά, γεωγραφικά, αναπτυξιακά (αεροδρόμιο, λιμάνι), λειτουργικότητας και βιωσιμότητας, πολιτιστικά, ιστορικά, χωροταξικά, που έθεσε το υπουργείο, επομένως μπορούμε να μείνουμε αυτόνομοι.

Γιατί αυτό δεν συνέβη;

Και επιπλέον μιλάνε για το Δήμο Φαιστού με έδρα τις Μοίρες.

Χρησιμοποιούν το δικό μας καμάρι, τη Φαιστό και δημιουργούν έδρα στις Μοίρες, χωρίς καν να δημιουργήσουν την έδρα στη Φαιστό. Αυτό είναι παράλογο».

Στην επιτροπή αγώνα του Τυμπακίου συμμετέχουν:

Νιολλάκης Κων/νος, Γερωνυμάκης Γεώργιος, Μυλωνάκης Μιχάλης, Επαμηνιτάκης Ιωάννης, Ξυλούρης Κων/νος, Πατέστος Γεώργιος, Χρηστάκης Εμμανουήλ, Ντισπυράκης Γεώργιος, Φασομυτάκης Ιωάννης, Κωνσταντουλάκης Μάρκος, Τζωρτζακάκης Μιχάλης, Γρηγοράκης Κων/νος, Κοτζάκης Δημήτριος, Μαρακομιχελάκης Μιχάλης, Ανδριγιαννάκης Γρηγόρης, Ανδριγιαννάκης Σάκης, Ανδριγιαννάκης Γεώργιος, Σαριδάκης Γεώργιος, Μαρακομιχελάκης Μανούσος, Ανδρεάκης Εμμανουήλ, Παπαδοσπυριδάκης Χαρίλαος, Καπετανάκη Χρυσούλα, Σπυριδάκης Μιχάλης, Κατσικαλάκης Νίκος, Κυδωνάκης Γεώργιος, Μαρακομιχελάκης Μιχάλης τ. Χριστ. Καρτερής Ιωάννης και Μηλοδιάκης Νικόλαος».

ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

Κόκκινος Πύργος – το επίνειο του Τυμπακίου

Ο Κόκκινος Πύργος είναι παραθαλάσσιος οικισμός της κοινότητας Τυμπακίου και βρίσκεται δύο περίπου χιλιόμετρα δυτικά του κέντρου του Τυμπακίου. Επομένως, ουσιαστικά, αποτελεί συνέχεια του. Η ονομασία του προέκυψε από ένα πύργο, που υπήρχε εκεί, κτισμένος με κοκκινόχωμα. Σήμερα έχει κατασκευαστεί λιμάνι, στο οποίο μπορούν να ελλιμενιστούν αλιευτικά και μικρά πλοία.

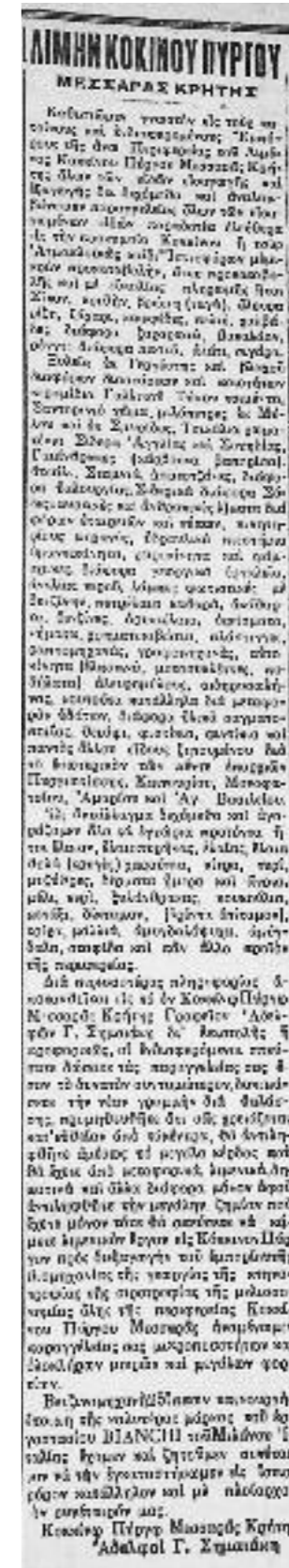
Για πρώτη φορά αναφέρεται στην απογραφή του 1920, με 18 κατοίκους και υπάγεται στην κοινότητα Τυμπακίου⁴¹⁸. Σε όλες τις επόμενες απογραφές ανήκει στην κοινότητα Τυμπακίου και έχει 56 κατοίκους το 1928⁴¹⁹, 78 κατοίκους το 1940⁴²⁰, 10 κατοίκους το 1951⁴²¹, 18 το 1961⁴²² και 58 το 1971⁴²³, 124 το 1981⁴²⁴, 290 το 1991⁴²⁵, 305 το 2001⁴²⁶ και 411 το 2011 (μόνιμος πληθυσμός)⁴²⁷.

Ο Κόκκινος Πύργος υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα της ευρύτερης περιοχής της Μεσσαράς, όπως φαίνεται και από ενδεικτικά δημοσιεύματα της εποχής. Από τον Κόκκινο Πύργο μεταφέρονταν με μικρά πλοία αγροτικά προϊόντα της Μεσσαράς, και από την άλλη εισάγονταν πρώτες ύλες, οικοδομικά υλικά, σίδερα και ξυλεία⁴²⁸.

418 Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός του Βασιλείου της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 19 Δεκεμβρίου 1920. Πραγματικός Πληθυσμός κυρωθείς διά του από 31 Αυγούστου 1921 Β. Διατάγματος, Αθήνα 1921, σ. 110.
419 Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 15-16 Μαΐου 1928. Πραγματικός Πληθυσμός κυρωθείς διά του από 23 Νοεμβρίου 1928 Διατάγματος. Δευτέρα έκδοσις Περιέχουσα τας μέχρι τέλους του έτους 1934 Διοικητικές μεταβολάς, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1935, σ. 130.
420 Στέργιος Γ. Σπανάκης, Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων, τ. Α', ό.π., σ. 416.
421 Βασιλείον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 7ης Απριλίου 1951. Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους κοινότητας, πόλεις και χωριά. Έκδοσις περιέχουσα δι' υποσημειώσεων τας μέχρι τέλους Ιουνίου 1955 επεληθούσας διοικητικές μεταβολάς και εγκριθείσας μετονομασίας, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1955, σ. 77.
422 Βασιλείον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – κατοικιών της 19 Μαρτίου 1961, τόμος Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές υποδιαιρέσεις, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1964, σ. 300, Πίναξ 1.
423 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών της 14ης Μαρτίου 1971, τ. Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές υποδιαιρέσεις, Αθήνα 1980, σ. 242, Πίναξ 1.

Αξίζει να σημειωθεί η οικονομική δραστηριότητα του αρχηγού της Εθνικής Αντίστασης στην περιοχή, Γεωργίου Πετρακογιώργη. Ο τελευταίος είχε ιδρύσει ένα πυρηνelaiουργείο, την περίοδο του Μεσοπολέμου, στο οποίο απασχολούνταν πολλοί Τυμπακιανοί. Λίγο πριν από την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το εργοστάσιο έκλεισε, λόγω χρεών και της διεθνούς αρνητικής οικονομικής συγκυρίας. Με τη ναζιστική Κατοχή, οι κατακτητές πήραν τα μηχανήματα και κατέστρεψαν το εργοστάσιο, όπως και την ευρύτερη περιοχή. Σήμερα, μετά την ίδρυση του αλιευτικού καταφυγίου, αρκετοί ασχολούνται ερασιτεχνικά με την αλιεία, ενώ η περιοχή αναπτύχθηκε, κτίστηκαν ξενοδοχεία και δημιουργήθηκαν επιχειρήσεις εστίασης⁴²⁹.

424 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών της 5ης Απριλίου 1981, τ. Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές υποδιαιρέσεις, Αθήνα 1994, σ. 489, Πίνακας 1.
425 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Μόνιμος και Πραγματικός Πληθυσμός της Ελλάδος. Σύνολο Ελλάδος, νομοί/δήμοι/κοινότητες, δημοτ./κοινот. Διαμερίσματα και οικισμοί, Απογραφή Πληθυσμού 2001 και 1991, Δήμος Τυμπακίου με κωδικό 91250000.
426 Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Μόνιμος και Πραγματικός Πληθυσμός της Ελλάδος. Σύνολο Ελλάδος, νομοί/δήμοι/κοινότητες, δημοτ./κοινот. Διαμερίσματα και οικισμοί, Απογραφή Πληθυσμού 2001 και 1991, Δήμος Τυμπακίου με κωδικό 91250000.
427 Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχ. Β', αρ. φ. 630, 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας.
428 Εφ. Ελευθέρα Σκέψις, Ηράκλειο, 12 Απριλίου 1929.
429 Πρβλ. Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 70-72.- Εφ. Ελευθέρα Σκέψις, Ηράκλειο, 12 Απριλίου 1929, αριθ. 205.

Δημοσίευμα για τις δραστηριότητες του λιμένα του Κόκκινου Πύργου κατά το Μεσοπόλεμο
Πηγή: Εφ. Ελευθέρα Σκέψις, Ηράκλειο, 12 Απριλίου 1929.

ΟΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Βώροι

Ο οικισμός Βώροι ή Βόροι ή Βόρροι (απαντάται και με τις τρεις γραφές, ενώ η πρώτη είναι αυτή που επίσημα χρησιμοποιείται), έχει υψόμετρο 60 μ. και απέχει 62 χλμ. από το Ηράκλειο. Έχουν προταθεί διάφορες ερμηνείες για την προέλευση της ονομασίας του οικισμού που σχετίζονται με το όνομα του οικιστή, τη γεωγραφική του θέση (βόρεια της Φαιστού ή από το επίθετο «εύορος» που δηλώνει τον τόπο με θέα ή το απάνεμο χειμερινό ποιμνιοστάσιο). Πρόκειται για ένα πλούσιο, γραφικό χωριό –πρώην κοινότητα, αλλά και πρώην πρωτεύουσα της επαρχίας Πυργιώτισσας- που παράγει κυρίως οπωροκηπευτικά, λάδι και σταφίδα. Αναφέρεται για πρώτη φορά, με λανθασμένη γραφή, το 1394, σε έγγραφο του Δουκικού Αρχείου του Χάνδακα, καθώς και κατά τη βενετική και οθωμανική περίοδο. Ωστόσο, η ύπαρξη αρχαιολογικών ευρημάτων που χρονολογούνται κατά τη Β΄ Βυζαντινή περίοδο πιστοποιούν την προγενέστερη ιστορία του.

Στους Βώρους διατηρείται το σπίτι της επιφανούς πολιτικής οικογένειας Στεφανίδη⁴³⁰, που λειτουργεί ως Μουσείο. Από τους Βώρους κατάγεται και ο οπλαρχηγός της Κρητικής Επανάστασης του 1866-1869 Κωνσταντίνος Πολυχρονάκης ή Κουμής⁴³¹. Σε μικρή απόσταση από τους Βώρους βρίσκεται η Μονή Καρδιώτισσας, που υπήρξε παράρτημα της Μονής Βαρσαμόνερου. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, είχε μεταφερθεί στους Βώρους η προσωρινή έδρα της Κοινότητας Τυμπακίου, με πρόεδρο το διορισμένο Νικόλαο Φραγκούλη, ενώ πολλές οικογένειες Τυμπακιανών βρήκαν καταφύγιο στον οικισμό. Το 1920 ανήκε στο Δήμο Κισσών, το 1928 έγινε έδρα του ομώνυμου αγροτικού δήμου, ενώ αργότερα ανήκε στο Δήμο Τυμπακίου και σήμερα στο Δήμο Φαιστού. Μεταπολεμικά έγιναν αρκετά έργα και κάτοικοι αύξησαν το βιοτικό τους επίπεδο. Από τους Βώρους κατάγεται και ο βραβευμένος ζωγράφος Αριστόδημος Παπαδάκης⁴³², όπου και διαμένει μόνιμα. Στους Βώρους λειτουργεί από το 1982 και το «Μουσείο Κρητικής

430 Επίσης, σημαντική υπήρξε η πολιτική οικογένεια Πολυχρονάκη.

431 Πρβλ. Μιχαήλ Νικολιδάκη, «Η Κρητική Επανάσταση (1866-1869) και ο Πολυχρονοκωνσταντής ή Κούμης», *Λύκτος, περιοδική επιστημονική έκδοση, Ανάτυπο από τον Ά τόμο*, Ηράκλειο, Γενάρης 1985.

432 Ο ζωγράφος Αριστόδημος Παπαδάκης από τους Βώρους Ηρακλείου έχει βραβευτεί, μεταξύ άλλων και με το Βραβείο Καζαντζάκη. Βλ. σχετικά εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 13/10/2007.- Μαρίνα Λαμπράκη – Πλάκα, «Αριστόδημος Παπαδάκης, ο Κρητικός καλλιτέχνης που τιμήθηκε με το βραβείο Καζαντζάκη», *Ζυγός* 32 (1978), σ. 19-23.

Εθνολογίας» με σημαντικά εθνολογικά εκθέματα⁴³³. Ο (de facto) πληθυσμός της τοπικής κοινότητας Βώρων, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011) ανήλθε στους 738 κατοίκους⁴³⁴.

Γρηγοριά

Ο οικισμός Γρηγοριά ή Γληγοριά ή Ληγοριά ή Λιγωριά (Γρηγοριά, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή), έχει υψόμετρο 420 μ. και απέχει περίπου 60 χλμ. από το Ηράκλειο. Οι κάτοικοι της κοινότητας ασχολούνται με την ελαιοκαλλιέργεια και την κτηνοτροφία. Το όνομά της προέρχεται από την κρητική λέξη «γλήγορος» και «ογλήγορα» που σημαίνει «γρήγορος» και «γρήγορα» αντίστοιχα, γι' αυτό και είναι σήμερα γνωστό με το όνομα Γ[ρ]ηγοριά. Πιθανόν να σχετίζεται με αγώνυμο επίθετο της Παναγίας, είτε με τη γεωγραφική του θέση (ολίγη θέα) ή με κάποιον ήρωα με το όνομα Γρήγο. Αναφέρεται σε βενετικές απογραφές του Fr. Barozzi, του Πέτρου Καστροφύλακα, καθώς και σε οθωμανικές, την αιγυπτιακή και άλλες νεότερες απογραφές, ενώ το 1881 ανήκε στο Δήμο Κισσών, έπειτα έγινε έδρα αγροτικού δήμου, ενώ αργότερα ανήκε στο Δήμο Τυμπακίου και σήμερα στο Δήμο Φαιστού. Ο (de facto) πληθυσμός της τοπικής κοινότητας Γρηγορίας, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ανήλθε στους 172 κατοίκους⁴³⁵.

Καμάρες

Ο οικισμός Καμάρες υπήρξε κοινότητα της επαρχίας Πυργιώτισσας, έχει υψόμετρο 585μ. και απέχει από το Ηράκλειο 56 χλμ. περίπου. Το τοπωνύμιο προήλθε πιθανόν από τη μορφολογία του εδάφους (καθώς καμάρες λέγονται στο τοπικό ιδίωμα οι φυσικές γέφυρες που δημιουργούνται

433 Πρβλ. Christophe Valianos, *La vie rurale traditionnelle en Crète jusqu'au milieu du XXe siècle - A travers les collections du Musée ethnologique de Crète (Vori - Messara)*, έκδοση Entre - deux - mers, Region d'Europe, χ.τ. 2014.

434 Για τον οικισμό των Βώρων βλ. Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Α΄, ό.π., σ. 196-197.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 53-56.- Ανδρέας Λενακάκης, *Πυργιώτισσα, Ονομάτων Επίσκεψις*, ό.π., σ. 60-64.- Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β΄, αρ. φ. 630, 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11285.

435 Για τη Γρηγοριά βλ. και Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Α΄, ό.π., σ. 229.- Ανδρέας Λενακάκης, *Πυργιώτισσα, Ονομάτων Επίσκεψις*, ό.π., σ. 64-67.- Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β΄, αρ. φ. 630, 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11285.

από τη διάβρωση είτε είναι μέρη σπηλαίων). Βορειοανατολικά του οικισμού βρίσκεται το σπήλαιο των Καμαρών, όπου βρέθηκαν τα περίφημα αγγεία πρωτομινωικού ρυθμού, γνωστά και ως «καμαραϊκά αγγεία». Το σπήλαιο ανακαλύφθηκε από Ιταλούς αρχαιολόγους στα τέλη του 19ου αιώνα και σε αυτό η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή πραγματοποίησε ανασκαφές, στις αρχές του 20ού αιώνα. Αναφέρεται για πρώτη φορά στην απογραφή του Fr. Barozzi (1577) και σε άλλες βενετικές, καθώς και σε οθωμανικές απογραφές και την αντίστοιχη αιγυπτιακή. Το χωριό Καμάρες, όπως και τα χωριά Λοχριά και Μαγαρικάρι, ισοπεδώθηκαν από τα ναζιστικά στρατεύματα Κατοχής, καθώς υπέθαλπαν τους αντάρτες. Ο (de facto) πληθυσμός της τοπικής κοινότητας Καμαρών, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ανήλθε στους 330 κατοίκους⁴³⁶.

Καμηλάρι

Ο οικισμός Καμηλάρι έχει υψόμετρο 110 μ. και απέχει από το Ηράκλειο περίπου 67 χλμ. Κατά τον Στ. Σπανάκη και τον Στ. Ξανθουδίδη, έλαβε το όνομά του από βυζαντινό επώνυμο Καμηλάρης. Στην ευρύτερη περιοχή του οικισμού βρέθηκαν αρχαιολογικά ευρήματα από τη μινωική εποχή και τα γεωμετρικά χρόνια, καθώς και μεγάλος θολωτός τάφος της Μεσομινωικής ΙΙ περιόδου. Αναφέρεται για πρώτη φορά σε βενετική πηγή του 1370 και στη συνέχεια στις μεταγενέστερες βενετικές, οθωμανικές, την αιγυπτιακή και όλες τις νεότερες απογραφές. Στο Καμηλάρι βρήκαν καταφύγιο πολλοί από τους Τυμπακιανούς που εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους από τις ναζιστικές δυνάμεις Κατοχής, το 1942. Σταδιακά ο οικισμός αναπτύχθηκε με την καλλιέργεια και την άρδευση των καλλιεργειών, αλλά και με την ανάπτυξη του Τουρισμού (στο Καμηλάρι υπάγεται ο παραθαλάσσιος οικισμός Καλαμάκι με ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη). Ο (de facto) πληθυσμός της τοπικής κοινότητας Καμηλαρίου, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ανήλθε στους 647 κατοίκους⁴³⁷.

436 Για τις Καμάρες βλ. Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Α', ό.π., σ. 348.- Ανδρέας Λενακάκης, *Πυργιώτισσα, Ονομάτων Επίσκεψις*, ό.π., σ. 72-73.- Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630., 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11285.

437 Για το Καμηλάρι βλ. και Νίκος Ε. Σπυριδάκης, *Το Καμηλάρι και η γειτονιά του η κάτω Μεσσαρά*, εκδόσεις "Impress", Αθήνα 2005.- Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Α', ό.π., σ. 350.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 63-65.- Ανδρέας Λενακάκης, *Πυργιώτισσα, Ονομάτων Επίσκεψις*, ό.π., σ. 73-74.- Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630., 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11285.

Κλήμα

Ο οικισμός Κλήμα έχει υψόμετρο 140 μ. και απέχει από το Ηράκλειο γύρω στα 70 χλμ. Οι κάτοικοι ασχολούνται με την ελαιοκαλλιέργεια, τα κηπευτικά (θερμοκήπια) και την κτηνοτροφία. Αναφέρεται για πρώτη φορά το 1577 στην απογραφή του Fr. Barozzi, σύμφωνα με την οποία υπαγόταν στην επαρχία Αμαρίου του Νομού Ρεθύμνου. Επίσης, απαντάται στις μεταγενέστερες βενετικές, οθωμανικές και άλλες νεότερες απογραφές. Κατά τον Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, ο οικισμός ονομάστηκε Κλήμα, καθώς σε μία πηγή νερού φύτρωσε ένα κλήμα που αναπτύχθηκε σε ολόκληρο δέντρο, αλλά αυτή είναι μία εικασία. Μέχρι το 1920 το Κλήμα υπαγόταν στον τότε Δήμο Τυμπακίου.

Την περίοδο της ναζιστικής Κατοχής, πολλές οικογένειες Τυμπακιανών βρήκαν καταφύγιο στο Κλήμα και οι κάτοικοι του οικισμού προσπάθησαν, όσο μπορούσαν, να φροντίσουν για τη στέγαση και την καλύτερη διαβίωσή τους. Παράλληλα, πολλοί ήταν εκείνοι που βρήκαν το θάνατο από τις νάρκες που είχαν αφήσει τα ναζιστικά στρατεύματα με την αποχώρησή τους. Παρόλα αυτά, η κοινότητα αναπτύχθηκε μεταπολεμικά, έγιναν δημόσια έργα, κτίστηκε ο ναός της Παναγίας, βελτιώθηκε και αυξήθηκε η αγροτική οικονομία. Ο (de facto) πληθυσμός της τοπικής κοινότητας Κλήματος, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ανήλθε στους 249 κατοίκους⁴³⁸.

Λαγολιό

Ο οικισμός Λαγολιό (απαντάται παλαιότερα και ως Λαγωλιό) έχει υψόμετρο 180 μ. και απέχει από το Ηράκλειο 69 χλμ. Αναφέρεται για πρώτη φορά στην τουρκική απογραφή του 1671 και στις μεταγενέστερες απογραφές. Στην απογραφή του 1881 ανήκε στο Δήμο Κισσών, το 1920 στον αγροτικό δήμο Γληγοριάς, το 1928 στην κοινότητα Κλήματος, ενώ μόλις το 1940 έγινε το «Λαγολιόν» έδρα ομώνυμης κοινότητας. Στο Λαγολιό εγκαταστάθηκαν την περίοδο της Κατοχής γύρω στις 80 οικογένειες Τυμπακιανών, όπου και βρήκαν καταφύγιο. Μετά την απελευθέρωση, σχεδόν όλοι επέστρεψαν στο Τυμπάκι. Στο χωριό πραγματοποιήθηκαν δημόσια έργα, αλλά ο πληθυσμός σταδιακά μειώθηκε. Ο (de facto) πληθυσμός

438 Για το Κλήμα βλ. και Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Α', ό.π., σ. 404.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 49-52.- Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630., 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11285.

της τοπικής κοινότητας Λαγολιού, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ανήλθε στους 54 κατοίκους⁴³⁹.

Μαγαρικάρι

Το Μαγαρικάρι έχει υψόμετρο 450 μ. και απέχει από το Ηράκλειο γύρω στα 72 χλμ. Βρίσκεται στους πρόποδες του Ψηλορείτη, με θέα προς τη γύρω περιοχή και το Λιβυκό Πέλαγος. Οι κάτοικοί του ασχολούνται κυρίως με την ελαιοκαλλιέργεια και τη κτηνοτροφία, ενώ στον οικισμό υπάρχουν μεγάλα δάση χιλιάδων στρεμμάτων. Το όνομά του πιθανόν να είναι βυζαντινό. Για πρώτη φορά αναφέρεται στη βενετική απογραφή του Fr. Barozzi και στη συνέχεια στις άλλες βενετικές, οθωμανικές και την αιγυπτιακή απογραφή. Στην απογραφή του 1881 φαίνεται να ανήκει στο Δήμο Κισσών, ενώ το 1920 φαίνεται να είναι έδρα της ομώνυμης κοινότητας. Υπήρξε η ιδιαίτερη πατρίδα του αρχηγού της εθνικής αντίστασης Γεωργίου Πετρακογιώργη και καταστράφηκε ολοκληρωτικά από τα ναζιστικά στρατεύματα Κατοχής. Μάλιστα, οι κατακτητές πήραν μαζί τους 47 κατοίκους ως ομήρους, οι οποίοι, όμως, βρήκαν τραγικό θάνατο, καθώς το πλοίο που τους μετέφερε, μαζί με πολλούς Ισραηλίτες της Κρήτης, torπιλίστηκε από τους ίδιους τους Γερμανούς, έξω από το λιμάνι των Χανίων. Ο (de facto) πληθυσμός της τοπικής κοινότητας Μαγαρικαρίου, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ανήλθε στους 431 κατοίκους⁴⁴⁰.

Πιτσίδα

Τα Πιτσίδα είναι χωριό της επαρχίας Πυργιώτισσας με υψόμετρο 80 μ., ενώ απέχει από το Ηράκλειο 65 χλμ. Κοντά στα Πιτσίδα βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος του Κομμού, που υπήρξε λιμάνι της αρχαίας Γόρτυνας. Το όνομα του οικισμού προέκυψε πιθανόν από στρατιώτες του Νικηφόρου Φωκά από την Πισιδία της Μικράς Ασίας, που εγκαταστάθηκαν

439 Για το Λαγολιό βλ. και Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Β', Εκδόσεις Γραφικές Τέχνες Γ. Δετοράκης, Ηράκλειο 1991, σ. 452.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *ό.π.*, σ. 52.- Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630., 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11285.

440 Για το Μαγαρικάρι βλ. και Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Β', *ό.π.*, σ. 491.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *ό.π.*, σ. 74-75.- Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630., 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11286.

στην περιοχή. Από την άλλη υπάρχει η άποψη πως το όνομα αποτελεί γλωσσική εξέλιξη του ιωνικού «Ποσιδήιον», λόγω της ύπαρξης ναού αφιερωμένου στον Ποσειδώνα. Οι κάτοικοί του ασχολούνται με την ελαιοκαλλιέργεια, τα πρώιμα κηπευτικά, τη κτηνοτροφία, την αλιεία και τον τουρισμό. Η παλαιότερα μνεία του οικισμού αναφέρεται σε έγγραφο του 1369, ενώ απαντάται στις μεταγενέστερες βενετικές και οθωμανικές και άλλες νεότερες απογραφές. Στην απογραφή του Σταυρινίδη του 1881 φαίνεται ότι εντάχθηκε στον τότε Δήμο Τυμπακίου, μέχρι το 1928, οπότε γίνεται έδρα ομώνυμου Δήμου. Στη συνέχεια μετατράπηκε σε ξεχωριστή κοινότητα, για να ενταχθεί πάλι στο νεοσύστατο Δήμο Τυμπακίου, μέχρι την κατάργησή του και τη δημιουργία του Δήμου Φαιστού. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, πολλοί Τυμπακιανοί κατέφυγαν στα Πιτσίδα, όπου εγκαταστάθηκαν προσωρινά και βρήκαν στήριξη από τους κατοίκους του οικισμού, γεγονός που σφυρηλάτησε τις καλές σχέσεις ανάμεσά τους και μετά τον Πόλεμο. Μεταπολεμικά ο οικισμός αναπτύχθηκε και πραγματοποιήθηκαν σημαντικά δημόσια έργα. Ο (de facto) πληθυσμός της τοπικής κοινότητας Πιτσιδίων, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ανήλθε στους 841 κατοίκους⁴⁴¹.

Σίβα

Ο οικισμός Σίβα, γνωστός και ως «Μακρά Σίβα» αποτελεί χωριό της επαρχίας Πυργιώτισσας, έχει υψόμετρο 110 μ. και απέχει από το Ηράκλειο 62 χλμ. Στην περιοχή του οικισμού έχουν βρεθεί σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα, κυρίως νομίσματα. Το όνομα συσχετίζεται με την αρχαία κρητική πόλη Σίβα, ενώ, κατά τον Ξανθουδίδη, είναι αραβικής προέλευσης. Στη Σίβα, γεννήθηκε, κατά την παράδοση, ο άγιος Ιωάννης ο Ξένος, που έδρασε στην Κρήτη, μετά την ανακατάληψη της νήσου από τον Νικηφόρο Φωκά, ύστερα από την περίοδο της αραβικής κυριαρχίας. Για πρώτη φορά αναφέρεται στη διαθήκη του Αγίου Ιωάννη του Ξένου που έζησε το 10ο αιώνα και έπειτα σε βενετική πηγή το 1271, καθώς και στις μεταγενέστερες βενετικές και οθωμανικές και άλλες νεότερες απογραφές. Ερειπώθηκε κατά τη διάρκεια των Κρητικών Επαναστάσεων. Κατά την

441 Για τα Πιτσίδα βλ. και Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Β', *ό.π.*, σ. 636-637.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, *ό.π.*, σ. 65-67.- Ανδρέας Λενακάκης, *Πυργιώτισσα. Ονομάτων Επίσκεψις*, *ό.π.*, σ. 90-91. Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630., 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11286.

απογραφή του 1881 ανήκε στο Δήμο Τυμπακίου, για να γίνει το 1920 έδρα του ομώνυμου αγροτικού δήμου, κατόπιν κοινότητα, στη συνέχεια τοπική κοινότητα του Δήμου Τυμπακίου και σήμερα του Δήμου Φαιστού. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής πολλοί Τυμπακιανοί κατέφυγαν στο χωριό και οι κάτοικοι τους βοήθησαν, όσο μπορούσαν, στην καθημερινή τους επιβίωση. Από το/τη Σίβα καταγόταν ο αξιωματικός Ιωάννης Στεφανάκης, που έλαβε μέρος στη Μάχη του Φαλήρου υπό τον Καραϊσκάκη, την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης, ο μητροπολίτης Κισάμου και Σελίνου Ευδόκιμος Συγγελάκης, ο λογοτέχνης Θέμος Κορνάρος και άλλες σημαντικές οικογένειες με προσφορά στην τοπική κοινωνία και στη χώρα. Ο (de facto) πληθυσμός της τοπικής κοινότητας Σίβα, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ανήλθε στους 432 κατοίκους⁴⁴².

Φανερωμένη

Ο οικισμός Φανερωμένη είναι χωριό της επαρχίας Πυργιώτισσας, έχει υψόμετρο 80 μ. και απέχει από το Ηράκλειο γύρω στα 65 χλμ. Το όνομα του χωριού προέρχεται από την ομώνυμη εκκλησία της Παναγίας

και απαντάται για πρώτη φορά σε βενετικό έγγραφο του 1373. Στη συνέχεια γίνεται μνεία του οικισμού στις μεταγενέστερες βενετικές και οθωμανικές και μεταγενέστερες απογραφές.

Κατά την Επανάσταση του 1866 οι Τούρκοι έκαψαν στο χωριό και προκάλεσαν ζημιές στις εκκλησίες του. Στην απογραφή του 1881 το χωριό φαίνεται να ανήκει στο Δήμο Κισσών, ενώ το 1920 ήταν έδρα του ομώνυμου αγροτικού δήμου και κατόπιν έδρα κοινότητας. Στη συνέχεια εντάχθηκε στο Δήμο Τυμπακίου και τέλος στο Δήμο Φαιστού.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής πολλοί Τυμπακιανοί βρήκαν καταφύγιο στη Φανερωμένη, όπου και έμειναν μέχρι την Απελευθέρωση. Εκεί συνέλαβαν τα ναζιστικά στρατεύματα τον πολιτικό μηχανικό και υπεύθυνο της κατασκευής του αεροδρομίου Τυμπακίου Αριστέιδη Ραγκαβή, που εκτέλεσαν στα Χανιά. Μεταπολεμικά ο οικισμός αναπτύχθηκε και πραγματοποιήθηκαν αρκετά έργα.

Ο (de facto) πληθυσμός της τοπικής κοινότητας Φανερωμένης, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ανήλθε στους 621 κατοίκους⁴⁴³.

442 Για τον οικισμό Σίβα βλ. και Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Β', ό.π., σ. 711-712.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 61-63.- Ανδρέας Λενακάκης, *Πυργιώτισσα, Ονομάτων Επίσκεψις*, ό.π., σ. 96-97.- Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630., 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11286.

443 Για τον οικισμό Φανερωμένη βλ. και Στέργιος Γ. Σπανάκης, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Β', ό.π., σ. 790.- Αλκιβιάδης Σταυριανάκης, ό.π., σ. 56-58.- Ανδρέας Λενακάκης, *Πυργιώτισσα, Ονομάτων Επίσκεψις*, ό.π., σ. 108-109.- Για την τελευταία απογραφή βλ. και *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630., 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας, σ. 11286.

Στην εργασία αυτή εξετάστηκε η Ιστορία της κωμοπόλεως του Τυμπακίου. Ιδιαίτερη βαρύτητα δοθηκε στους απελευθερωτικούς αγώνες των κατοίκων του κατά την οθωμανική περίοδο και κυρίως στους αγώνες τους κατά την περίοδο της ναζιστικής κατοχής.

Η νεότερη ιστορία του οικισμού είναι συνυφασμένη με την ιστορία του πολεμικού αεροδρομίου που βρίσκεται σε αυτόν. Ενώ αεροδρομίου που κατασκευάστηκε με την καταναγκαστική εργασία χιλιάδων κατοίκων του Τυμπακίου, της Μεσαράς και χωριών του Ρεθυμνου. Το Τυμπάκι αποτέλεσε το μεγαλύτερο πολεμικό αεροδρόμιο των Βαλκανίων κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κέντρο ανεφοδιασμού για το στρατό του Ρόμελ στη Βόρεια Αφρική, αλλά και σύμβολο της ναζιστικής καταπίεσης και το κέντρο καταναγκαστικής εργασίας και παθητικής αντίστασης στην Κρήτη.

Μέσα στη δίνη του Πολέμου, οι κάτοικοι μπόρεσαν να επιβιώσουν, μένοντας σε στάβλους και πρόχειρες καλύβες, για να στεγάσουν τους εαυτούς τους και την οικογένειά τους. Ορισμένοι, μάλιστα, πέτυχαν, όχι μόνο να εξασφαλίσουν τη δική τους επιβίωση, αλλά και να προσφέρουν τη βοήθειά τους σε άλλους Κρητικούς, όταν τους ζητήθηκε, και να μοιραστούν τα λίγα τρόφιμα που διέθεταν, για να ζήσουν.

Με την απελευθέρωση, κατασκεύασαν από την αρχή τις οικίες τους στον ίδιο τόπο, μέσα από τις κακουχίες, την ένδεια και την πείνα των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων. Παραμέρισαν, όσο ήταν δυνατό, τις διαφορές τους και τις εμφύλιες διαμάχες και εργάστηκαν για την ανασυγκρότηση του οικισμού. Τα σπίτια και οι εκκλησίες κτίστηκαν ξανά, σταδιακά κατα-

σκευάστηκε οδικό δίκτυο, πλατεία, έγιναν έργα υποδομής, με τα ελάχιστα μέσα που διέθεταν, παρά την ελλιπή κρατική συμπαράσταση, ενώ η καλλιέργεια των πρώιμων κηπευτικών εξασφάλισε την άνοδο του βιοτικού επιπέδου της κωμοπόλεως. Μία άνοδο που κατέταξε το Τυμπάκι, στα τέλη της δεκαετίας του 1970, στην πρώτη θέση στο κατά κεφαλήν εισόδημα στην Ελλάδα, και ίσως στην Ευρώπη. Αυτή η οικονομική ανάπτυξη συνδέεται και με την πληθυσμιακή αύξηση του οικισμού σε μία δύσκολη εποχή, τη στιγμή που άλλες αγροτικές περιοχές εμφανίζουν αισθητή πληθυσμική μείωση.

Μπορεί σήμερα το Τυμπάκι να μην εξακολουθεί να έχει την ίδια οικονομική άνθιση, εντούτοις, η Ιστορία της Κωμοπόλεως φανερώνει μία δυναμική και δημιουργεί προσδοκίες για συνέχιση της ανάπτυξης σε διάφορους τομείς. Συνοψίζοντας, η Ιστορία του Τυμπακίου παρουσιάζει από πολλές απόψεις ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, κυρίως για όσους ασχολούνται με τη νεότερη πολεμική, οικονομική, κοινωνική, πολιτική και εκκλησιαστική ιστορία της Κρήτης.

Σε αυτό το έργο επιχειρήθηκε, όσο ήταν εφικτό, να παρουσιαστούν τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα και οι σταθμοί της μακροϊστορίας, αλλά και της μικροϊστορίας, που σημάδεψαν το παρελθόν ενός χωριού που μετεξελίχθηκε σε μία εύρωστη κωμόπολη, μέσα από ανέκδοτες και δημοσιευμένες πηγές και μαρτυρίες. Οι όποιες παραλείψεις σχετίζονται με την έλλειψη ή τη δυσκολία πρόσβασης σε πηγές για συγκεκριμένα πρόσωπα και καταστάσεις και επαφίενται στην κρίση του αναγνώστη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

**Παράρτημα Πινάκων με
α) ονόματα πεσόντων,
β) διατελεσάντων προέδρων
της Κοινότητας Τυμπακίου και
γ) δημάρχων Τυμπακίου**

Αμέσως παρακάτω παρατίθενται τα ονόματα των Τυμπακιανών που έχασαν τη ζωή τους από την περίοδο των Κρητικών Επαναστάσεων μέχρι και το τέλος Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου. Δίπλα στον κεντρικό δρόμο του Τυμπακίου κατασκευάστηκε το μνημείο των πεσόντων Τυμπακιανών.

Παρακάτω παρατίθενται τα ονοματεπώνυμα των αγωνιστών, όπως καταγράφονται σε αυτό.

**ΣΕ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΠΕΣΑΝΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ
ΤΥΜΠΑΚΙΑΝΙΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ
ΤΩΝ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΝ**

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1660

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΙΖΑΝΗΣ
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ
ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ
ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΨΩΜΑΔΑΚΗΣ
ΧΑΡΙΤΩΝ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΗΝΑΔΑΚΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΕΦΑΛΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΑΘΙΟΛΑΚΑΚΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ΟΡΦΑΝΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΠΑ-ΓΙΑΝΝΗ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΑΚΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΜΥΡΝΑΤΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΟΥΔΑΚΗΣ
ΑΝΕΖΙΝΑ ΜΠΑΤΑΤΟΥΔΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΕΛΛΑΚΗΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΔΟΥΛΓΕΡΗΣ
ΜΑΡΙΑ ΧΩΣΤΟΦΙΝΗ
ΑΝΕΖΙΝΑ ΜΠΑΚΑΝΤΕΝΑ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΔΟΚΑΜΠΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΑΚΗΣ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΔΟΥΛΓΕΡΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΔΟΥΛΓΕΡΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑΚΗΣ
ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΔΡΑΚΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΔΡΑΚΑΚΗΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΝΤΑΝΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΤΟΥΡΛΩΤΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΛΕΦΙΤΣΟΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΨΩΜΑΔΑΚΗΣ
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΦΩΤΑΚΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΡΔΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΦΙΝΙΩΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΗΣ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ

1866, 1878, 1889, 1897

ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΣΩΤΗΣ
ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΤΖΩΡ-
ΤΖΑΚΑΚΗΣ
ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ΣΗΦΑΚΗΣ
ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ
ΜΥΡΩΝ ΜΑΡΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΔΩΝΑΚΗΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΕΥΝΙΑΡΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΛΕΦΙΤΣΑΚΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΑΡΑΝΤΟΥΛΑΚΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΤΑΥΡΙΑΝΑΚΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΡΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΥΓΙΡΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΘΙΑΝΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΗΛΟΛΙΔΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΚΗΣ
ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΟΥΡΤΑΚΗΣ
ΕΤΟΣ 1912-1922
ΓΕΩΡ. Ε. ΒΟΓΙΑΤΖΑΚΗΣ
ΧΑΡ. Ε. ΓΕΩΡΓΙΑΚΗΣ
ΓΕΩΡ. Ν. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗΣ
ΑΛΕΞ. Χ. ΚΑΛΛΙΟΝΑΚΗΣ
ΕΛΕΥ. Γ. ΚΑΛΛΙΟΝΑΚΗΣ
ΖΑΧ. Α. ΚΥΔΩΝΑΚΗΣ
ΑΝΤ. Μ. ΜΑΘΙΟΥΛΑΝΤΩΝΑΚΗΣ

ΓΕΩΡ. Ε. ΜΑΘΙΟΥΛΑΝΤΩΝΑΚΗΣ
ΕΜΜ. Χ. ΜΑΡΑΚΟΜΙΧΕΛΑΚΗΣ
ΧΡΗΣ. Ε. ΜΑΡΚΑΚΗΣ
ΑΝΤ. Γ. ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ
ΧΡΙΣ. Γ. ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ
ΕΥΡ. Γ. ΠΑΠΑΜΑΤΘΑΙΑΚΗΣ
ΖΑΧ. Ι. ΠΑΥΛΙΔΑΚΗΣ
ΚΩΝ. Γ. ΠΕΤΕΙΝΑΡΑΚΗΣ
ΜΙΧ. Ν. ΠΕΤΕΙΝΑΡΑΚΗΣ
ΑΝΤ. Μ. ΤΑΒΕΡΝΑΡΑΚΗΣ
ΝΙΚ. Ε. ΤΑΓΑΡΑΚΗΣ
ΧΑΡ. Δ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΑΚΗΣ
ΕΜΜ. Γ. ΤΖΑΓΚΑΡΑΚΗΣ
ΘΕΟΦ. Μ. ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ
ΕΜΜ. Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΑΚΗΣ

ΕΤΟΣ 1940-1941

ΔΙΟΓ. Ε. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΑΚΗΣ
ΔΗΜ. Ε. ΜΑΥΡΑΚΗΣ
ΓΕΩΡ. Ε. ΣΤΥΛΙΑΝΑΚΗΣ
ΓΑΒΡ. Ν. ΦΑΣΟΜΥΤΑΚΗΣ

ΕΤΟΣ 1942-1945

ΣΠΥΡ. Χ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ
ΙΩΑΝ. Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΑΚΗΣ
ΜΙΧ. Κ. ΜΑΡΑΚΗΣ
ΘΕΟΦ. Θ. ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ

ΕΤΟΣ 1946-1949

ΑΝΤ. Γ. ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ
ΕΜΜ. Θ. ΚΑΣΣΩΤΑΚΗΣ
ΤΙΤ. Ε. ΚΟΛΥΜΠΙΑΝΑΚΗΣ
ΔΗΜ. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΑΚΗΣ
ΓΕΩΡ. Ε. ΣΑΡΑΝΤΟΥΛΑΚΗΣ
ΔΗΜ. Α. ΤΖΕΪΡΑΝΑΚΗΣ
ΝΙΚ. Ε. ΦΑΣΟΜΥΤΑΚΗΣ
ΗΡΑΚΛ. Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ
ΙΩΑΝ. Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

Μνημείο
Πεσόντων
Τυμπακίου
Φωτογράφηση:
Εμμανουήλ Γ.
Χαλκιαδάκης

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΕΔΡΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΟ Β΄ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΚΑΙ ΕΞΗΣ**
(με κατά προσέγγιση χρονολογία ανάληψης καθηκόντων)

- ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΡΑΚΗΣ (1940)
- ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ (1943)
- ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ (1945)
- ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΕΜΟΝΑΚΗΣ (1946)
- ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑΥΡΙΑΝΑΚΗΣ (1946)
- ΜΙΧΑΗΛ ΚΥΔΩΝΑΚΗΣ (1948)
- ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΜΑΤΘΑΙΑΚΗΣ (1951)
- ΤΙΤΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ (1951)
- ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΑΓΑΡΑΚΗΣ (1952)
- ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑΥΡΙΑΝΑΚΗΣ (1953)
- ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΣΤΑΥΡΙΑΝΑΚΗΣ (1954)
- ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΑΛΕΦΙΤΣΑΚΗΣ (1966)
- ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΑΣΚΟΞΥΛΑΚΗΣ (1970)
- ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΕΤΕΙΝΑΡΑΚΗΣ (1973)
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ (1974)
- ΤΙΤΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ (1975)
- ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΑΒΕΡΝΑΡΑΚΗΣ (1979)
- ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΤΑΒΕΡΝΑΡΑΚΗΣ (1983)
- ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΕΤΕΙΝΑΡΑΚΗΣ (1993)
- ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΟΥΡΤΑΚΗΣ (1993)

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΗΜΑΡΧΩΝ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ
(ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ»)**

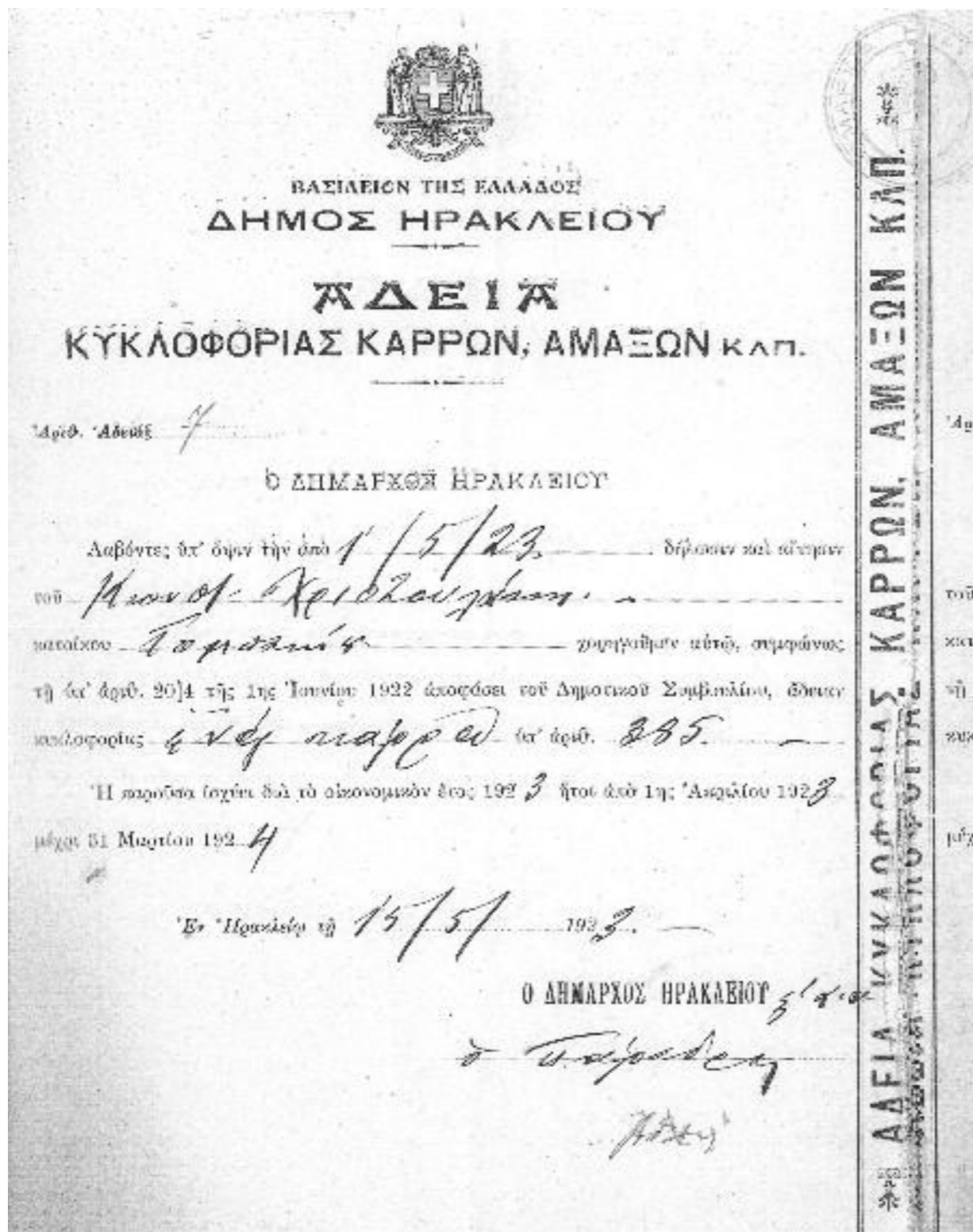
- με χρονολογία ανάληψης καθηκόντων
- ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΟΥΡΤΑΚΗΣ (1999)
 - ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΡΑΚΟΜΙΧΕΛΑΚΗΣ (2002)
 - ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΑΚΗΣ (2006)

Πηγές: Αρχείο Κοινότητας και Δήμου Τυμπακίου.- Πρβλ.: Αριάδνη Τσαγκαράκη –Ταβερναράκη, *Τυμπάκι*, ό.π., σ. 23.- Αλκιβιάδη Σταυριανάκη, *Το Τυμπάκι*, ό.π., σ. 45, 89, 226.- Θεοδόση Καραγεωργάκη, *Μαουτχάουζεν. Μία πάλη με το θάνατο*, ό.π., σ. 5. -Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Ταυτότητα Δήμου Τυμπακίου. - Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 22 Οκτωβρίου 2002.- Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δημοτικές Εκλογές 2006, Συνοπτικά αποτελέσματα δήμων Νομαρχίας Ηρακλείου.

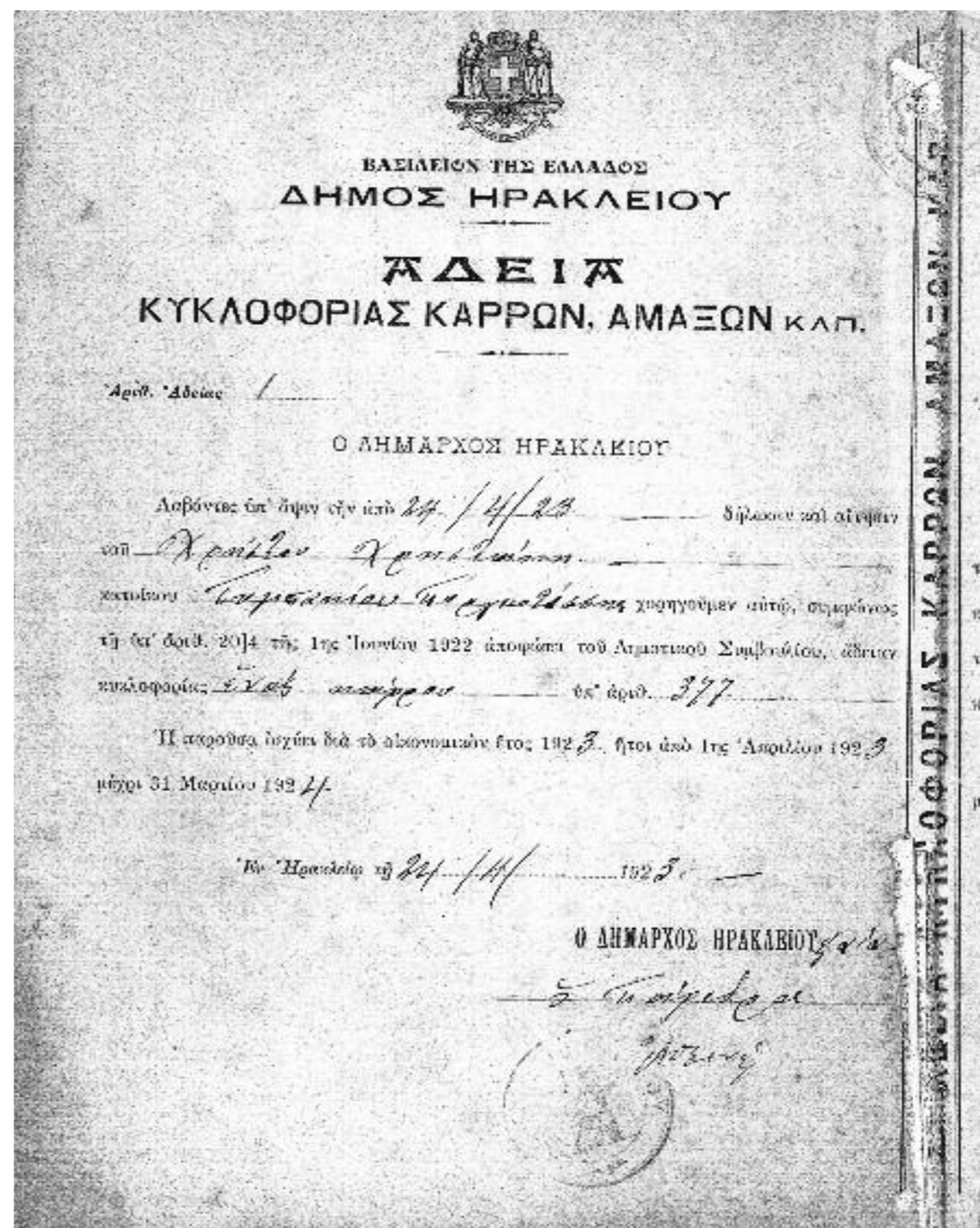
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ενδεικτικών εγγράφων
από δημόσια και ιδιωτικά αρχεία

(αντιπροσωπευτικά έγγραφα
από τη νεότερη και σύγχρονη εποχή)

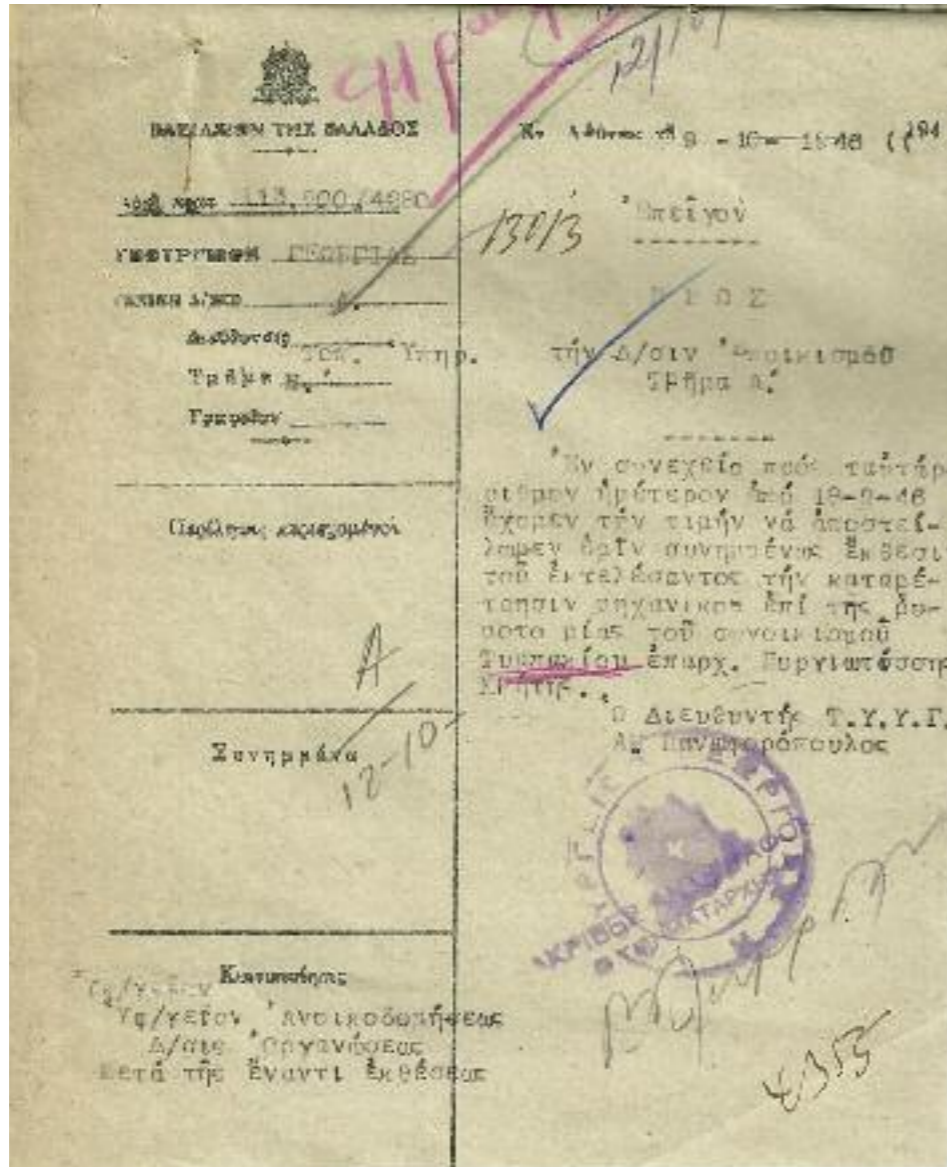

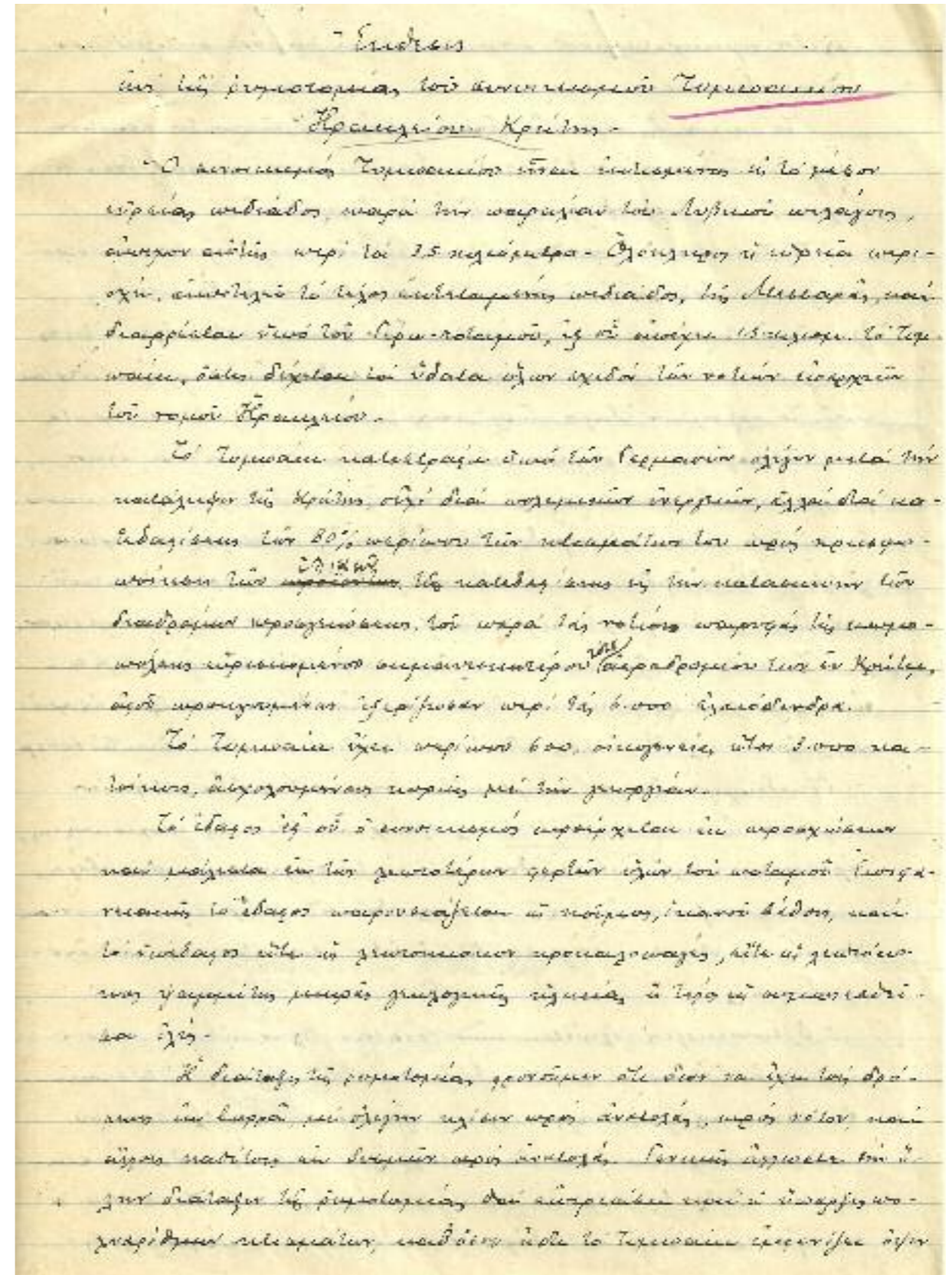
Άδεια κυκλοφορίας κάρου σε Τυμπακιανό
Πηγή: Αταξινόμητο Αρχείο Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης (1923)

Άδεια κυκλοφορίας κάρου σε Τυμπακιανό
Πηγή: Αταξινόμητο Αρχείο Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης (1923)

Προσωπικό Αρχείο δικηγόρου Μ. Σφακιανάκη, έγγραφο αποστολής έκθεσης ρυμοτομίας του συνοικισμού Τυμπακίου, Αθήνα, 9/10/1946, αριθ. πρωτ. 113.900/4280.

ΑΡΧΕΙΟ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΥ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

Έκθεση Καθορισμού ορίων μεταξύ των Κοινοτήτων Καμηλαρίου και Τυμπακίου
Πηγή: Αρχείο κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «Διοικητικά όρια κοινότητας», Έκθεσις Καθορισμού ορίων
μεταξύ των Κοινοτήτων Καμηλάρι - Τυμπακίου, Μοίρες, 4 Αυγούστου 1929.

Αριθμός 1410

Έκθεσις
Καθορισμού ορίων μεταξύ των Κοινοτήτων Καμηλάρι - Τυμπακίου

Έν Τυμπακίω καί έν τῇ θέσει Γέρα Ποταμό σήμεραν τήν ένδεκάτην (II) τοῦ μηνός Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1929 ἔτους ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Κυριακήν 4μ.μ. ἡμεῖς ὁ Εἰρηνοδίκης Μοιρῶν Ἰωάννης Λογοθέτης Πρόεδρος τῆς Πρωτοβαθμίου Ἐπιτροπῆς καθορισμοῦ ορίων Κοινοτήτων τῆς ὑφ' ἡμῶς δικαιοδοσίας παρουσια καί τῶν Προέδρων τῶν Κοινοτήτων Καμηλάρι Γεωργίου Τζωρτζακάκη καί Τυμπακίου Γεωργίου Μηλολιδάκη μετά τῶν πλειοψηφούντων κοινοτικῶν συμβούλων Γρηγορίου Καρυδάκη Καμηλάρι καί Τυμπακίου Εὐαγγέλου Μαρᾶκη, ἔχοντες ὑπ' ἄμφω τ' ἄρθρα 9 καί 10 καί τῶν παραγράφους 1 καί 2 τοῦ Κώδικος τῆς Δημοτικῆς καί Κοινοτικῆς Νομοθεσίας τήν ὑπ' ἀριθ. 21800 διαταγήν τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐσφτερικῶν καί τήν ὑπ' ἀριθμ. 693 ἄλλαν ἐπελγούσα διαταγήν τοῦ κ. Νομάρχου Ἐραχλείου συνήλθομεν συμφώνως πρός τήν ἐκδοσθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν ὑπ' ἀριθ. 34 καί ἀπό 6 Μαρτίου 1929 ἔτους πράξιν ἵνα προβῶμεν εἰς τόν καθορισμόν τῶν ορίων Κοινοτήτων Καμηλάρι , Τυμπακίου.-

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Καμηλάρι μετά τοῦ πλειοψηφούντος Κοινοτικοῦ συμβούλου Γεωργίου Τζωρτζακάκη καί Γρηγορίου Καρυδάκη ἐξέστησαν ὅτι τά πραγματικά ὅρια τά διαχωρίζοντα τῶν δύο ὡς ἑνω Κοινότητος εἶναι τά ἀρχόμενα ἀπό θέσιν Περιστεριά τό ἰστίον μέρος εὐθεῖα γραμμῆ εἰς θέσιν Κορονιό τόν ἄερα ἄερα μέ κατεύθησιν πρός τήν μοναξήν Ἐλλά ἀπ' ἐκεῖ μέχρι τῆς Ἐμμανουήλ Φανουργάκη τῶν χωρίων κατ' εὐθεῖαν γραμμῆ πρός τά καθύλακα ἀπό τήν θέσιν καθύλακα εἰς θέσιν Βουρβουλιά ἄγρον Ἐλένης χήρας Νικολάου Μανουαῆκη μέ κατεύθησιν ἄγρον κληρονόμων Ἀλεβυζάκη πρός ἀνατολῆς τῶν κτημάτων Σιατζήδων καί Ἀσνοξυλ ἄδων ἀπ' ἐκεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τό Πεληδιανό Παποῦρι ἀπ' ἐκεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τοῦ Παπαῖ τήν ἑλλά ἀκολουθεῖ τό βυάκι βυάκι νά βγῆ εἰς τόν δρόμον ἐκεῖθεν εὐθεῖαν γραμμῆ πρός τήν κορυφή Πατερικῆς Ἐκεῖθεν εὐθεῖαν γραμμῆ εἰς Καβαλλιέρο κεφάλω τόν ἄερα ἄερα ἔνθα καί καταλήγει.

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Τυμπακίου μετά τοῦ πλειοψηφούντος Κοινοτικοῦ συμβούλου Γεωργίου Μηλολιδάκη καί Εὐαγγέλου Μαρᾶκη ἐδήλωσαν ὅτι ἀπόδέχονται τῶν ἀπόψεων τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κοινότητος Καμηλάρι καί ὁμοφωνοῦσι πρός ταῦτα.

Ἐπειδή ὅμως ἐπῆλθε πλήρεις ὁμοφώνια

Διὰ ταῦτα

Καθορίζομεν τά ὅρια τῶν δύο ὡς ἑνω Κοινοτήτων καί ἀρχόμενα ἀπό θέσιν Περιστεριά τό ἰστίον μέρος εὐθεῖαν γραμμῆ εἰς θέσιν Κορονιό

ἀέρα ἀέρα με κατεύθυνσιν πρὸς τὴν μοναχὴν Ἰκλῆ ἀπ' ἐκεῖ μέχρι τοῦ Ἐμμανουὴλ Φανουργάκη τὰ χωράφια καὶ εὐθεῖαν γραμμὴ πρὸς τὰ καδναλα, ἀπὸ τὴν θέσιν καδναλα εἰς θέσιν Βουρβουλιά ἀγροῦ Ἐλένης χήρας Νικολάου Μανουσακῆ με κατεύθυνσιν ἀγροῦ κληρονόμων Ἀλεβυζάκη πρὸς ἀνατολὰς τῶν κτημάτων Σκαρζήδων καὶ Ἀσμοζυλάδων ἀπ' ἐκεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ Βεληδιανὸ Πακοῦρι ἀπ' ἐκεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τοῦ Παπαῖ τὴν ἐλάν., ἀκο. λουθεῖ τὸ ρυάκι ρυάκι νῆ βγῆ εἰς τὸν δρόμον, ἐκεῖθεν εὐθεῖαν γραμμὴ πρὸς τὴν κορυφὴ Παντερικῆς ἐκεῖθεν εὐθεῖαν γραμμὴ εἰς Καβαλλέρον κεντράδι τ' ἂν ἀέρα ἀέρα ἔνθα καὶ καταλήγει.

Ἐφ' ᾧ συνετάγη ἡ παρούσα ἡτις ἀναγνωσθεῖσα καὶ βεβαιωθεῖσα ὑπογράφεται νομίμως.

Ὁ Πρόεδρος	Τὰ Μέλη
Λογοθέτης	Γ. Τζωρτζακιάκης Γρηγ. Καρυδιάκης Γ. Μηλολιδάκης Εὐαγ. Μαρῆκης

Ὅτι ἀκριβῆς ἀντίγραφον
 Μοῖραι τῆ 4 Αυγούστου 1929
 Ὁ Εἰρηνοδίκης Μοιρῶν

Λογοθέτης

Ἀρμόδιος δικαστικὸς κλητὴρ ἐπιδ' τω τῶ νόμιμα
 πρὸς τὸν κ. Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Τυμπακίου
 Μοῖραι τῆ 19 Σεπτεμβρίου 1929
 Ὁ Εἰρηνοδίκης Μοιρῶν

Λογοθέτης

Ἄριθμ. 1412

Ἐκθεσις
 Καθορισμοῦ ορίων μεταξύ τῶν Κοινοτήτων Τυμπακίου Κλήματος

Ἐν Κλήμα καὶ ἐν τῇ θέσει Ἐπισημασθέντα σήμερον τὴν δεκάτην τρίτην (13) τοῦ μηνὸς Αὐγούστου τοῦ 1929 ἔτους ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος Τρίτην καὶ ὥρα 10 π.μ. ἡμεῖς ὁ Εἰρηνοδίκης Μοιρῶν Ἰωάννης Λογοθέτης Πρόεδρος τῆς Πρωτοβαθμοῦ Διευρητικῆς καθορισμοῦ ορίων Κοινοτήτων τῆς ὑφ' ἡμῶν δικαιοδοσίας παρουσίας καὶ τῶ ἑαυτοῦ τῆς Κοινότητος Τυμπακίου Γεωργίου Μηλολιδάκη καὶ Κλήματος Δημήτριος Ματθαίουδῆς μετὰ τῶν πλειοψηφοῦντων Κοινοτικῶν συμβούλων Τυμπακίου Εὐαγγέλου Μαρῆκη καὶ Κλήματος Ἀντωνίου Κωνιστιᾶκη Ἰλαρίαν ὁ ὅροι τ' ἄρορο 9 καὶ 10 καὶ τῆς παραγράφου 2 τοῦ Κώδικος τῆς Ἀγροτικῆς καὶ Κοινοτικῆς Νομοθεσίας τὴν ὁπ' ἀριθμ 218 διαταγῆν τοῦ ἑκτετακτοῦ ἑκτετακτοῦ ἑκτετακτοῦ τῶν ὑφ' ἀριθμ 595 ἴσαν ἐκτετακτοῦ διαταγῆν τοῦ κ. Νομάρχου Ἰωαννίου καὶ τὴν ὁπ' ἀριθμ 44 πρῶτον ἡμῶν συνήλθομεν μετὰ τῶν ἐκτετακτοῦ τῶν Κοινοτήτων πρὸς καθορισμὸν τῶν ορίων Τυμπακίου καὶ Κλήματος καὶ ἅτινα καθορίσθησαν ὡς ἑξῆς.

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Τυμπακίου Γεώργιος Μηλολιδάκης μετ' τοῦ πλειοψηφοῦντος Κοινοτικῶν συμβούλου Εὐαγγέλου Μαρῆκη ἐξέθεσαν ὅτι τὰ ἀνέκαθεν σὺν ρα τὰ ἀνεγνωρισμένα ἅτινα εἶναι καὶ τὰ φυσικότερα εἶναι τὰ ἀρχαῖα καὶ ὁ θέσιν ἡ Παραλία σημεῖον Λεμοὶ μάνδρα ἀκολουθεῖ τὸ ρυάκι μέχρι τοῦ συναντήσῃ τὸν δρόμον Ἰωαννίου εἰς σημεῖον Πικρακιάκη Λαγῆ ἐκεῖθεν κατέρχεται τ' ἂν δρόμον Ἰωαννίου πρὸς Νότον μέχρι συναντήσῃ τὸν Κληματιανὸν ποταμὸν καὶ ἀκολουθεῖ μέχρι ἀνατολικοῦ ὁρίου ἀγροῦ Ἐμμανουὴλ Παρασκευάκη με κατεύθυνση πρὸς Νότον, συναντῆ τὸν δημόσιον δρόμον Κοινοτικῶν Πύργου Αγαλιεῦ καὶ ἀκολουθεῖ τοῦτον καὶ φθάνει τοῦ Τζανῆ τὸ αὐλόχι πιάνει τὸ πρὸς τὸν δρόμον Λεοκαλιεῦ ρυάκι μέχρι συναντήσεως τοῦ δρόμου Τυμπακίου Ἐπισημασθέντος Ρεθύμνης ἀκολουθεῖ τοῦτον μέχρι τῶν ορίων τοῦ ἀγροῦ Ἀντωνίου Κωνιστιᾶκη καὶ Πελογίας Ὁρφαναίουδῆς ἐκ τῶ σημεῖου τούτου εὐθεῖα γρ μὴ πρὸς Ἀνατολὰς μέχρις ὅτου συναντήσῃ τὸν δρόμον Τυμπακίου Κλήματος Χηρογιάννη τὴν Ἰκλῆ θά βαδίσει εὐθεῖα γραμμὴ πρὸς ἀνατολὰς καὶ συναντήσῃ τὸ ρυάκι καὶ ἀνέλθῃ εἰς τοῦ Φανουρίου τὰ κεντράδια θά φθάσει εἰς τὸν ἀγροτικὸν δρόμον εἰς τὸ σημεῖον Σεπερτζάκη τὸ "σκότωμα" μέχρι τοῦ ἀγροῦ τῶν κληρονόμων Μιχαὴλ Ζαχαριουδάκη εἰς τὸ Βόρειον σημεῖον, ἐκεῖθεν θά διέλθῃ τοῦ Λαγγ ὁ ρυάκι πρὸς ἀνατολὰς καὶ θά εἶσῃ τῆς Μακρικογιάννου καὶ τῆς χαρουκίει. ἐκεῖθεν θά τραβήξῃ εὐθεῖα γραμμὴ μέχρι συναντήσεως τοῦ δυτικοῦ ὁρίου τῶν Τζελεγκιανῶν, ἐκεῖθεν εὐθεῖαν γραμμὴ εἰς τὸ ρυάκι Φανταξοσπῆλαιον ἔνθα καὶ καταλήγει.

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Κλήματος Δημήτριος Ματθαίουδῆς μετὰ τοῦ πλειοψηφοῦντος Κοινοτικῶν συμβούλου Ἀντωνίου Κωνιστιᾶκη

Διοικητικά όρια μεταξύ των κοινοτήτων Τυμπακίου και Κλήματος

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», καθορισμός ορίων μεταξύ των κοινοτήτων Τυμπακίου -Κλήματος, Μοίρες, 13 Αυγούστου 1929, αριθ. 1412.

εξελέγησαν ότι τα όρια τα διαχωρίζοντα εώς δύο ως άνω Κοινότητας είναι τα άρχοντα α δ άκροθαλασσιά Κληματινόν ποταμόν συνεχώς μέχρι Κοιμήτων Τρύχαλον, φθάνει εώς δρόμον Λαγωλιού Κοιμήτων Πόργου συνεχώς δρόμον μέχρι του σημείου δύο Έλληνες με κατεύθυνσιν προς άνω τάλως φθάνοντας εώς ρυάκι άνεμολιόλιου συναντών τον δρόμον Ρεθόμνης Τυμπακίου με κατεύθυνσιν προς Νότον φθάνων εώς θέσιν Άνεμολιόλιου Έλληνέ συναντών τον δρόμον Κλήματος Τυμπακίου με κατεύθυνσιν προς Άνατολάς συναντών ρυάκι Ζουμπούλι κεφάλι κατεύθυνσιν προς Άνατολάς συναντών ρυάκι Λαγγού συνεχίζων το ρυάκι φθάνων εώς ρυάκι θέσιν Δοκρο " Πέριμα" κλίσιν προς Νότον πίνει δόδον Κλήματος Βόρρων συνεχίζων μέχρι θέσεως Τσαλιγγιανών με κατεύθυνση προς Άνατολάς μέχρι της θέσεως ρυάκι φανταξοσπηλαίου και εώς τον άγρον Έμμανουήλ Δατζ. υράκη ένθα και καταλήγει. "πειδή επί της έπιτοκίου μεταβίσεως και της έν γένει γενομένης ατύφιας προέκυφεν ότι τα πραγματικά όρια τα διαχωρίζοντα εώς δύο ως άνω Κοινότητας είναι τα καθορισθέντα υπό των αντιπροσώπων της Κοινότητας Τυμπακίου.

Διά Ταύτα

Καθορίζομεν τα όρια των Κοινοτήτων Τυμπακίου Κλήματος ως εξής "Αρχοντα από θέσιν Παραλία σημείον Λεμοί μίνδρα άκροθαλασσιό ρυάκι μέχρις ότου συναντήσει τον δρόμον Άμαρλου εώς σημείον Νικολαΐκη Λαγγό έκειθεν κατέρχεται τον δρόμον Άμαρλου προς Νότον μέχρι συναντήσεως Κληματινόν ποταμού άκολουθεϊ τοϋτον μέχρι άνατολικού όριου άγρου Έμμανουήλ Παρασκευάκη με κατεύθυνσιν προς Νότον συναντά τον δημόσιο δρόμο Κοιμήτων Πόργου Λαγωλιού άκολουθεϊ τοϋτον και φθάνει του Τζαννη το άλλοτε πίνει το προς τον δρόμον Λαγωλιού ρυάκι μέχρι συναντήσεως του δρόμου Τυμπακίου Ετη καίωρες Ρεθόμνης άκολουθεϊ τοϋτον μέχρι των όριων του άγρ ο Άντωνίου Κωνσταντή και Πελαγίας Όρφανουδίκη εώς του σημείου τοϋτου εϋθεϊαν γραμμήν προς άνατολάς μέχρις ότου συναντήσει τον δρόμον Τυμπακίου Κλήματος Χηρογιάννη την Έλλά θα βαδίση εϋθεϊαν γραμμή προς άνατολάς να συναντήσει το ρυάκι ν' άνέλιθη εώς του θανούριου το κεντράδιε θα φθάση εώς τον άγροτικόν δρόμον εώς το σημείον Σαπ ρτζάνι το σκότωμα μέχρι του άγρου των κληρονόμων Μεχαήλ Ζαχαριουδίκη εώς το Βάρρειον σημείο έκειθεν θα διέλθη του Λαγγού ρυάκι προς άνατολάς και θα εϋρη της Μακρικογιάνναινας το χαρουπίδι έκειθεν θα τραβήξη εϋθεϊαν γραμμή μέχρι συναντήσεως του δυτικου όριου των Τζελλιγιασών έκειθεν εϋθεϊαν γραμμή εώς το ρυάκι φανταξοσπηλαίου ένθα και καταλήγει.

Έγ'ω συνετάγη ή παρούσα ήτις άναγνωσθεϊσα και βεβαιωθεϊσα ύπογράφεται νομίμως.

Ο Πρόεδρος

Τά Μέλη

Διοικητικά όρια μεταξύ των κοινοτήτων Τυμπακίου και Κλήματος

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», καθορισμός ορίων μεταξύ των κοινοτήτων Τυμπακίου -Κλήματος, Μοίρες, 13 Αυγούστου 1929, αριθ. 1412.

άερα άερα με κατεύθυνσιν προς την μοναχήν " αλλά από έκει μέχρι του Έμμανουήλ Φανουργάκη τα χωράφια και εϋθεϊαν γραμμή προς τα καδκαλα από την θέσιν καδκαλα εώς θέσιν Βουρβουλιά άγρον Έλένης χήρας Νικολάου Μανουοάκη με κατεύθυνσιν άγρου κληρονόμων Άλεβυζάκη προς άνατολάς των κτημάτων Σκαρζήδων και Άσκοζυλάδων από έκει και εϋθεϊαν εώς το Βεληδιανό Παπούρι από έκει και εϋθεϊαν εώς του Παπα την έλλάν. άκολουθεϊ το ρυάκι ρυάκι να βγή εώς τον δρόμον, έκειθεν εϋθεϊαν γραμμή προς την κορυφή Παντερικές έκειθεν εϋθεϊαν γραμμή εώς Καβαλλιέρον κεφάλι τ' άερα άερα ένθα και καταλήγει.

Έγ'ω συνετάγη ή παρούσα ήτις άναγνωσθεϊσα και βεβαιωθεϊσα ύπογράφεται νομίμως.

Ο Πρόεδρος

Τά Μέλη

Λογοθέτης

Γ. Τζωρτζακιάκης
Γρηγ. Καρυδάκης
Γ. Μηλολιδάκης
Εύαγ. Μαρδίνης

Ότι άκριβές άντίγραφον
Μοϊραι τή 4 Αυγούστου 1929

Ο Είρηνοδίκης Μοιρών

Λογοθέτης

Άρμόδιος δικαστικός κλητήρ επίδ'τω τά νόμιμα
προς τον κ. Πρόεδρος της Κοινότητας Τυμπακίου
Μοϊραι τή 19 Σεπτεμβρίου 1929

Ο Είρηνοδίκης Μοιρών

Λογοθέτης

Διοικητικά όρια μεταξύ των κοινοτήτων Τυμπακίου και Βώρων.

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Έκθεσις Καθορισμού μεταξύ των Κοινοτήτων Βώρων – Τυμπακίου, Μοίρες, 15 Αυγούστου 1929, αριθ. 1411.

Διοικητικά όρια μεταξύ των κοινοτήτων Τυμπακίου και Βώρων.

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Έκθεσις Καθορισμού μεταξύ των Κοινοτήτων Βώρων – Τυμπακίου, Μοίρες, 15 Αυγούστου 1929, αριθ. 1411.

Αριθμός 1411

Έκθεσις
Καθορισμού ορίων μεταξύ των Κοινοτήτων Βώρων – Τυμπακίου.

Εν Τυμπακίω κατ' εν τῇ θέσει τοῦ δένδρου τῆν ἐληθῆ σήμερον τὴν δωδεκάτην 12 τοῦ μηνὸς Αὐγούστου τ.ῦ 1929 ἡμέραν ἐβδ. μάδος Δευτέ-
ρα κατ' ὥρα 10 π.μ. ἡμεῖς Ὁ Εὐρηνοδίκης Μοιρῶν Ἰωάννης Λογοθέτης Πρό-
εδρος τῆς Πρωτοβαθμίου Ἐπιτροπῆς καθορισμοῦ ορίων Κοινοτήτων τῆς
ὕψ' ἡμῶς δικαιεδοσάσας παρόντων κατ' τῶν Προέδρων τῶν Κοινοτήτων Βόρ-
ρων Ἐμμανουὴλ Πολυχρονιάκη καὶ Τυμπακίου Γεωργίου Μηλολιδίου μετὰ
τῶν κλειοφροῦντων Κοινοτικῶν συμβούλων Κωνσταντίνου Πολυδίου Βόρ-
ρων καὶ Εὐαγγέλου Μαρῶν Τυμπακίου, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 9 καὶ
10 καὶ τὴν παραγράφου 1 καὶ 2 τοῦ περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων Νομοῦ
τῆν ὑπ' ἀριθ. 218 00 διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν, τὴν
ὕψ' ἀριθ. 693 ἄλλαν ἐκείγουσα διαταγὴν τοῦ Νομάρχου Ἡρακλεῖου καὶ
τὴν ὑπ' ἀριθ. 44 τοῦ ἐν τῷ Εὐρηνοδικίου Μοιρῶν συνήλθομεν μετὰ τῶν
προέδρων τῶν Κοινοτήτων ἵνα προβῶμεν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ορίων
Βώρων Τυμπακίου καὶ ἄτινα καθορίσθησαν ὡς ἑξῆς.

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Βώρων Ἐμμανουὴλ Πολυχρονιάκης μετὰ
τοῦ κλειοφροῦντος Κοινοτικῶν συμβούλου Κων/νου Πολυδίου ἐξέθεσαν
τὰ ἑξῆς. Τὰ Κοινοτικὰ ὅρια τὰ διαχωρίζοντα τὰς δύο ὡς ἄνω Κοινό-
τητας καὶ ἄτινα καθορίσθησαν τῇ συμπράξει ἀμοτέρων τῶν ἀντιπροσώ-
πων εἶναι τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ σημείου τοῦ δένδρου τῆν "Ἑληθῆ" ἔκκευθεν
λαμβάνει εὐθεῖα γραμμὴ νοτιῆ πρὸς νότον μέχρις οὗ συναντήσῃ τὸν
δρόμον Φανερωμένης Τυμπακίου. Ἐκεῖθεν λαμβάνει τὴν κατεύθυνσιν
τοῦ δρόμου πρὸς Δισμὴ μέχρις οὗ συναντήσῃ τὴν ἀμαξοτὴν ἰδὸν Τυμ-
πακίου Καλοχωροφύτη καὶ ἐπὶ τῆς Βορριοδυτικῆς γωνίας τοῦ ἀγροῦ τῆς
Παναγίας τῆς Καλυβιανῆς εἶτα ἀκολουθεῖ τὸν ἀμαξοτόν μέχρις οὗ
συναντήσῃ τὸν δρόμον Βώρων Λαγαλιῶν εἶτα ἀκολουθεῖ τοῦτον μετὰ
κατεύθυνσιν πρὸς Βόρων καὶ ἀκολουθεῖ δρόμον δρόμον, μέχρις οὗ
φθάσῃ τοῦ Παπαμιχάλη τὸ Ἐλαιόφυτο εἰς τὴν Νοτίαν πλευρὰν τοῦ οὐδέ-
ου ὑπάρχει ἕνα στρατῶν τὴν κατεύθυνσιν τοῦ οὐδέου λαμβάνει
καὶ πάλιν δρομαλῶν δρομαλῶν μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸν ἀρχὸν
τοῦ Τζεβρανῆ τὸ κεφάλι καὶ προχωρεῖ μέχρι τῆς Νοτίας παρυφῆς
τοῦτου ὅπου λαμβάνει ἀμέσως κατεύθυνσιν . . . μέχρις οὗ συναντή-
σῃ τὸ μόλις ἐκατὸ (100) μέτρων ἀπέχον δρομαλῶν μετὰ κατεύθυνσιν πρὸς
Νότον τὴν κατεύθυνσιν τοῦ οὐδέου καὶ λαμβάνει μέχρις οὗ συναντή-
σῃ τὸν Βορριανὸν ποταμὸν ὅν καὶ ἀκολουθεῖ μέχρις οὗ συναντήσῃ
τὸν Γέρον ποταμὸν ἐκεῖθεν λαμβάνει τὴν πρὸς ἀνατολὰς κατεύθυνσιν τοῦ

Γέρον ποταμοῦ μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸ ὄψος τῆς δυτικῆς πλευρῆς τῆς
ποταμῆος τοῦ Ἀλεξάνδρου Τζωρτζακῆ εἶτα λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς
Νότον μέχρις οὗ συναντήσῃ τὸν ἀρχὸν τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐκεῖθεν
ἀκολουθεῖ τοῦτον πρὸς ἀνατολὰς μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸ ὄψος τοῦ
Καβαλλιέρου τὸ κεφάλι εἶτα λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς Νότον μέχρις οὗ
φθάσῃ εἰς τὸν Καβαλλιέρου τὸ ἴσον ἐνθα καὶ καταλήγει.

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Τυμπακίου Γεωργίου Μηλολιδίου μετὰ το
κλειοφροῦντος Κοινοτικῶν συμβούλου Εὐαγγέλου Μαρῶν ἐδήλωσαν ὅτι ἂν
δέχονταί τὰς ἀπόψεις τῆς Κοινότητος Βώρων καὶ ὁμοφρονῶσι πρὸς τοῦτου
Ἐπειδὴ οὕτω ἐπῆλθε κλήρης ἁμοφρονία

Διὰ ταῦτα

καθορίζομεν τὰ ὅρια τῶν δύο ὡς ἄνω Κοινοτήτων τὰ ἑνόμενα ἀπὸ σημεῖο
τοῦ δένδρου τῆν Ἑληθῆ ἐκεῖθεν λαμβάνει εὐθεῖα γραμμὴ νοτιῆ πρὸς Νό-
τον μέχρις οὗ συναντήσῃ τὸν δρόμον Φανερωμένης Τυμπακίου, ἐκεῖθεν
λαμβάνει τὴν κατεύθυνσιν τοῦ δρόμου πρὸς Δισμὴ, μέχρις οὗ συναντή-
σῃ τὴν ἀμαξοτὴν ἰδὸν Τυμπακίου Καλοχωροφύτη καὶ ἐπὶ τῆς Βορριοδυτικῆς
γωνίας τοῦ ἀγροῦ τῆς Παναγίας τῆς Καλυβιανῆς, εἶτα ἀκολουθεῖ τοῦτον
μετὰ κατεύθυνσιν πρὸς Βόρων καὶ ἀκολουθεῖ δρόμον δρόμον, μέχρις οὗ
φθάσῃ τοῦ Παπαμιχάλη τὸ Ἐλαιόφυτο εἰς τὴν Νοτίαν πλευρὰν τοῦ οὐδέου
ὅπου ὑπάρχει ἕνα στρατῶν τὴν κατεύθυνσιν τοῦ οὐδέου λαμβάνει καὶ πάλιν
δρομαλῶν δρομαλῶν μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸν ἀρχὸν τοῦ Τζεβρανῆ τὸ
κεφάλι καὶ προχωρεῖ μέχρι τῆς Νοτίας παρυφῆς τοῦτου λαμβάνει
ἀμέσως κατεύθυνσιν πρὸς Δισμὴ μέχρις οὗ συναντήσῃ τὸ μόλις ἐκατὸ
(100) μέτρων ἀπέχον δρομαλῶν μετὰ κατεύθυνσιν πρὸς Νότον τὴν κατεύ-
θυνσιν τοῦ οὐδέου καὶ λαμβάνει μέχρις οὗ συναντήσῃ τὸν Βορριανὸν
ποταμὸν καὶ ἀκολουθεῖ μέχρις οὗ συναντήσῃ τὸν Γέρον ποταμὸν ἐκεῖθεν
λαμβάνει τὴν πρὸς ἀνατολὰς κατεύθυνσιν τοῦ Γέρον ποταμοῦ μέχρις οὗ
φθάσῃ τὸ ὄψος τῆς δυτικῆς πλευρῆς τῆς ποταμῆος τοῦ Ἀλεξάνδρου Τζωρ-
τζακῆ εἶτα λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς Νότον μέχρις οὗ συναντήσῃ
τὸν ἀρχὸν τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ἐκεῖθεν ἀκολουθεῖ τοῦτον πρὸς ἀνατο-
λὰς μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸ ὄψος τοῦ Καβαλλιέρου τὸ κεφάλι, εἶτα λα-
βάνει κατεύθυνσιν πρὸς νότον μέχρις οὗ φθάσῃ τοῦ Καβαλλιέρου τοῦ
ἴσου ἐνθα καὶ καταλήγει.

Ἐφ' ᾧ συνεῖδη ἡ παρούσα ἡμεῖς ἀνεγνωσθεῖσα καὶ θεβαιθεῖσα ὑπογρά-
φαι νομίμως.

Ὁ Πρόεδρος
Μηλολιδίου

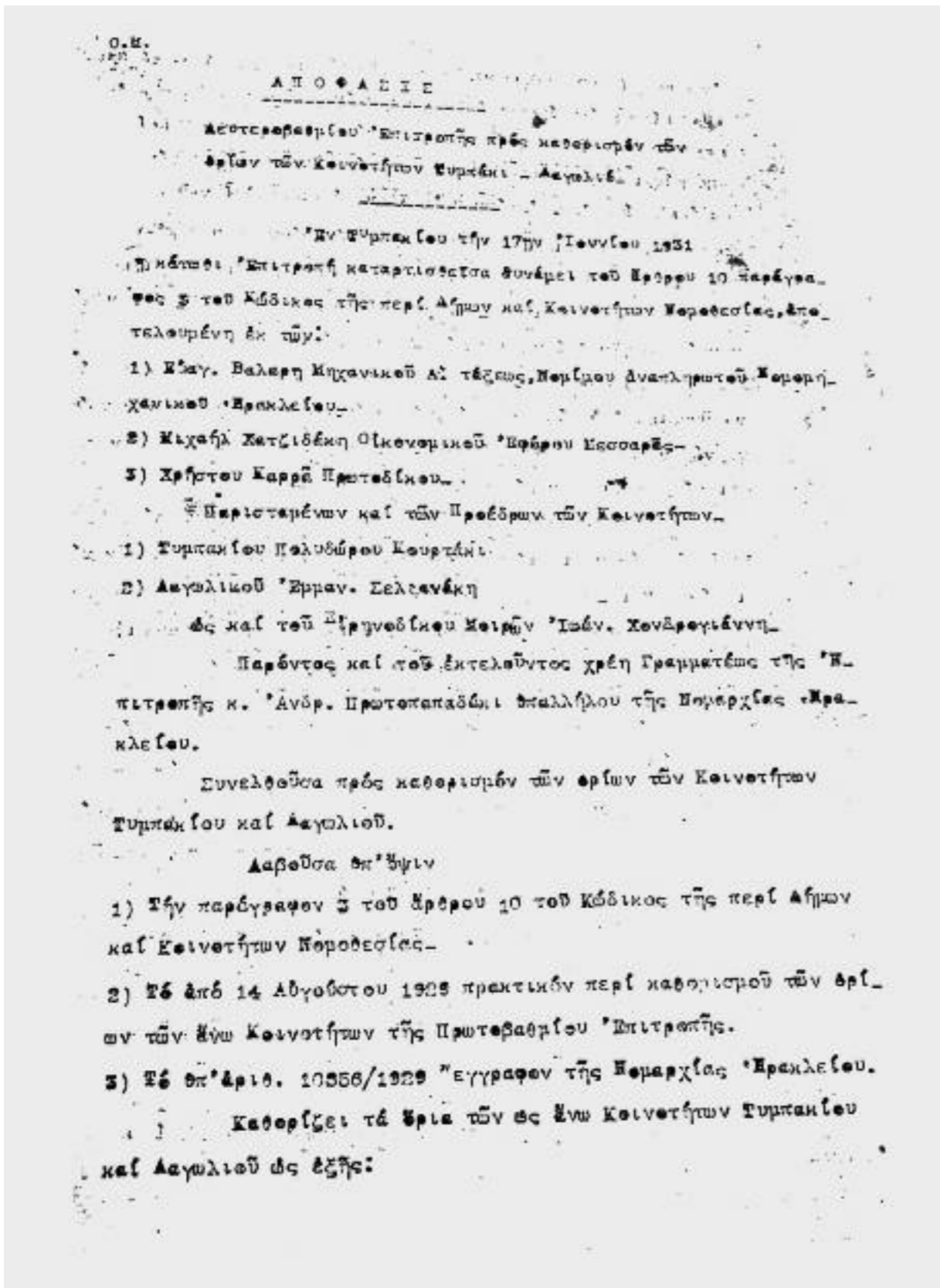
τὰ μέλη
Ε. Πολυχρονιάκης
Γ. Μηλολιδίου
Κ. Πολυδίου
Ε. Παράκης

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον
Μοίραι τῆ 15 Αὐγούστου 1929
Ὁ Εὐρηνοδίκης Μοιρῶν
Λογοθέτης

Ἀρμοδίως δικαστικὸς Κλητὴρ ἐδίδει νομί-
μως τὴν παρούσα εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς
Κοινότητος Βώρων Μοίραι 19 Σεπτεμβρίου 1929
Ὁ Εὐρηνοδίκης Μοιρῶν Λογ.

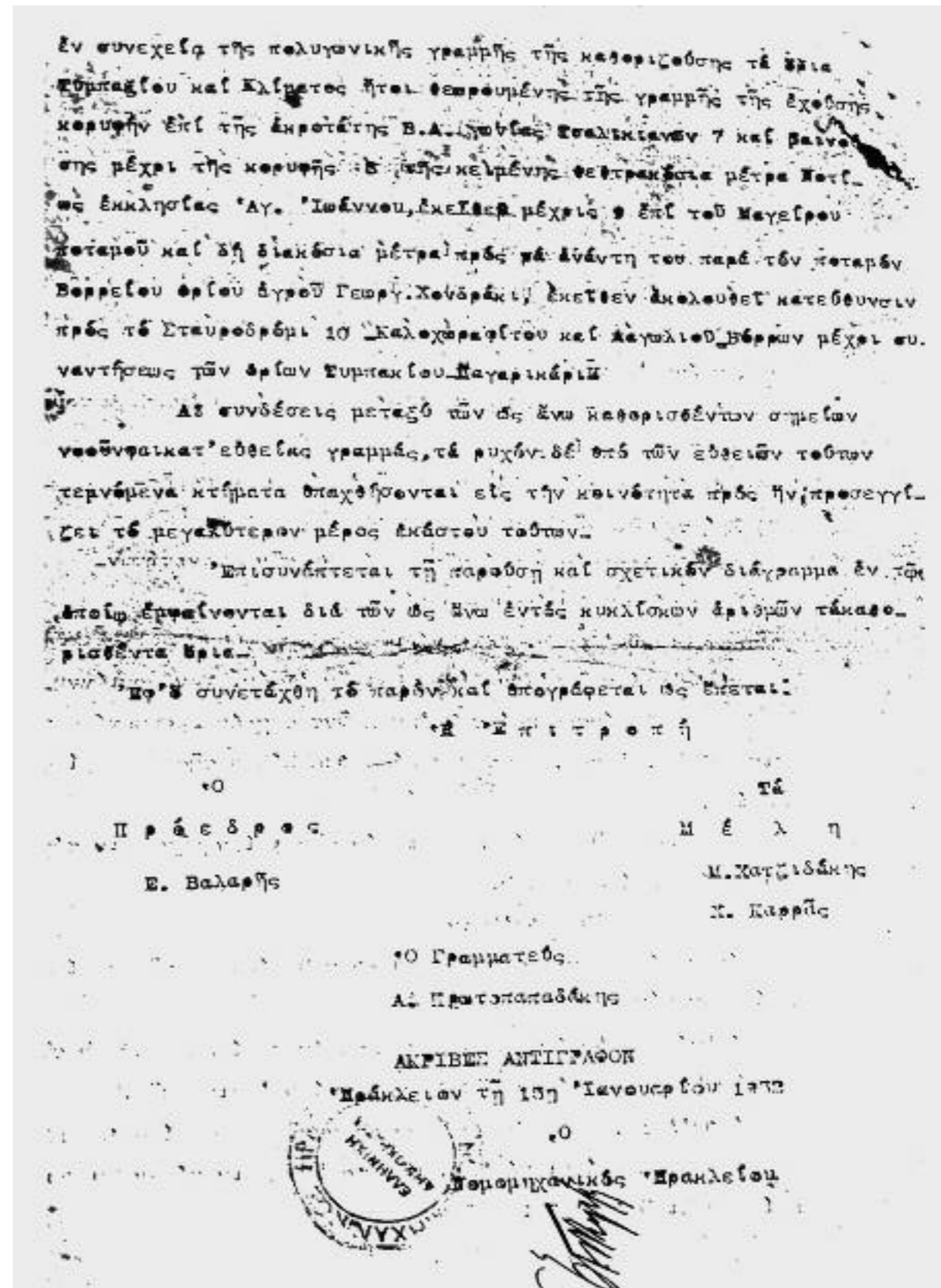
Διοικητικά όρια των κοινοτήτων Τυμπακίου - Λαγωγλιού

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Απόφασις Δευτεροβαθμίου Επιτροπής προς καθορισμόν των ορίων των Κοινοτήτων Τυμπακίου - Λαγωγλιού, Τυμπακί, 17 Ιουνίου 1931.

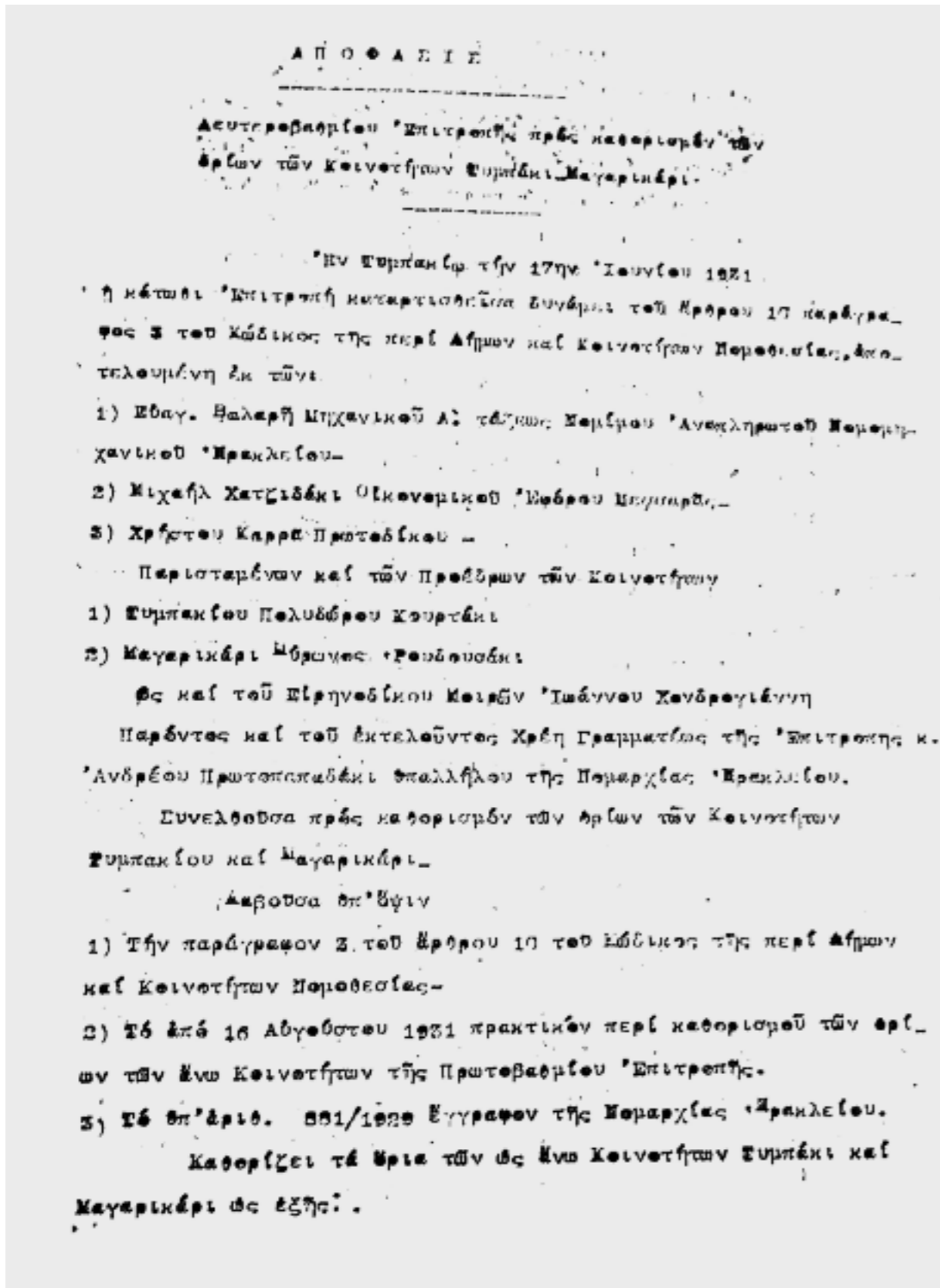
Διοικητικά όρια των κοινοτήτων Τυμπακίου-Λαγωγλιού

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Απόφασις Δευτεροβαθμίου Επιτροπής προς καθορισμόν των ορίων των Κοινοτήτων Τυμπακίου - Λαγωγλιού, Τυμπακί, 17 Ιουνίου 1931.

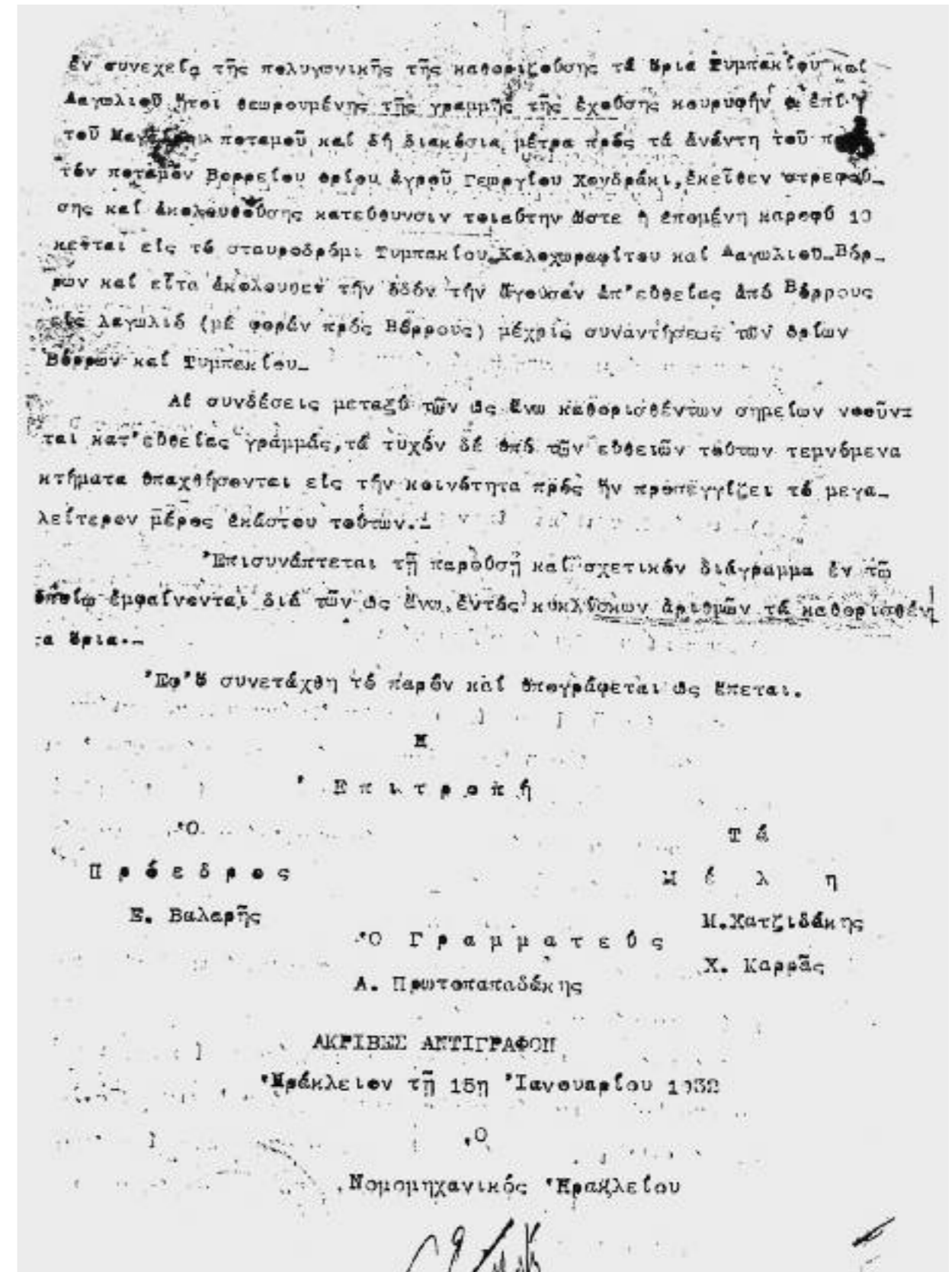
Διοικητικά όρια των κοινοτήτων Τυμπακίου-Μαγαρικαρίου

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Απόφασις Δευτεροβαθμίου Επιτροπής προς καθορισμόν των ορίων των Κοινοτήτων Τυμπακίου-Μαγαρικαρίου, Τυμπακί, 17 Ιουνίου 1931.

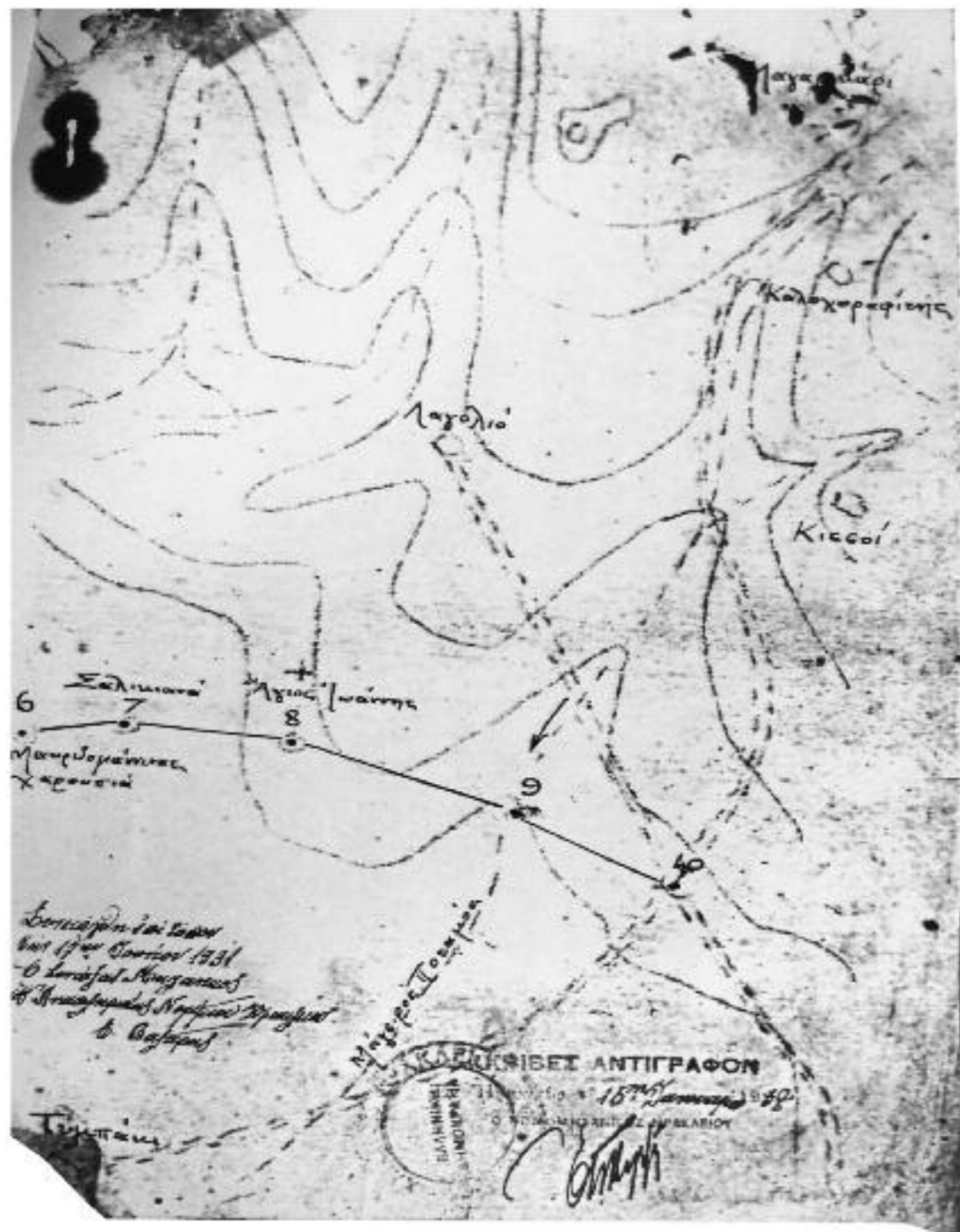
Διοικητικά όρια των κοινοτήτων Τυμπακίου-Μαγαρικαρίου

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Απόφασις Δευτεροβαθμίου Επιτροπής προς καθορισμόν των ορίων των Κοινοτήτων Τυμπακίου-Μαγαρικαρίου, Τυμπακί, 17 Ιουνίου 1931.

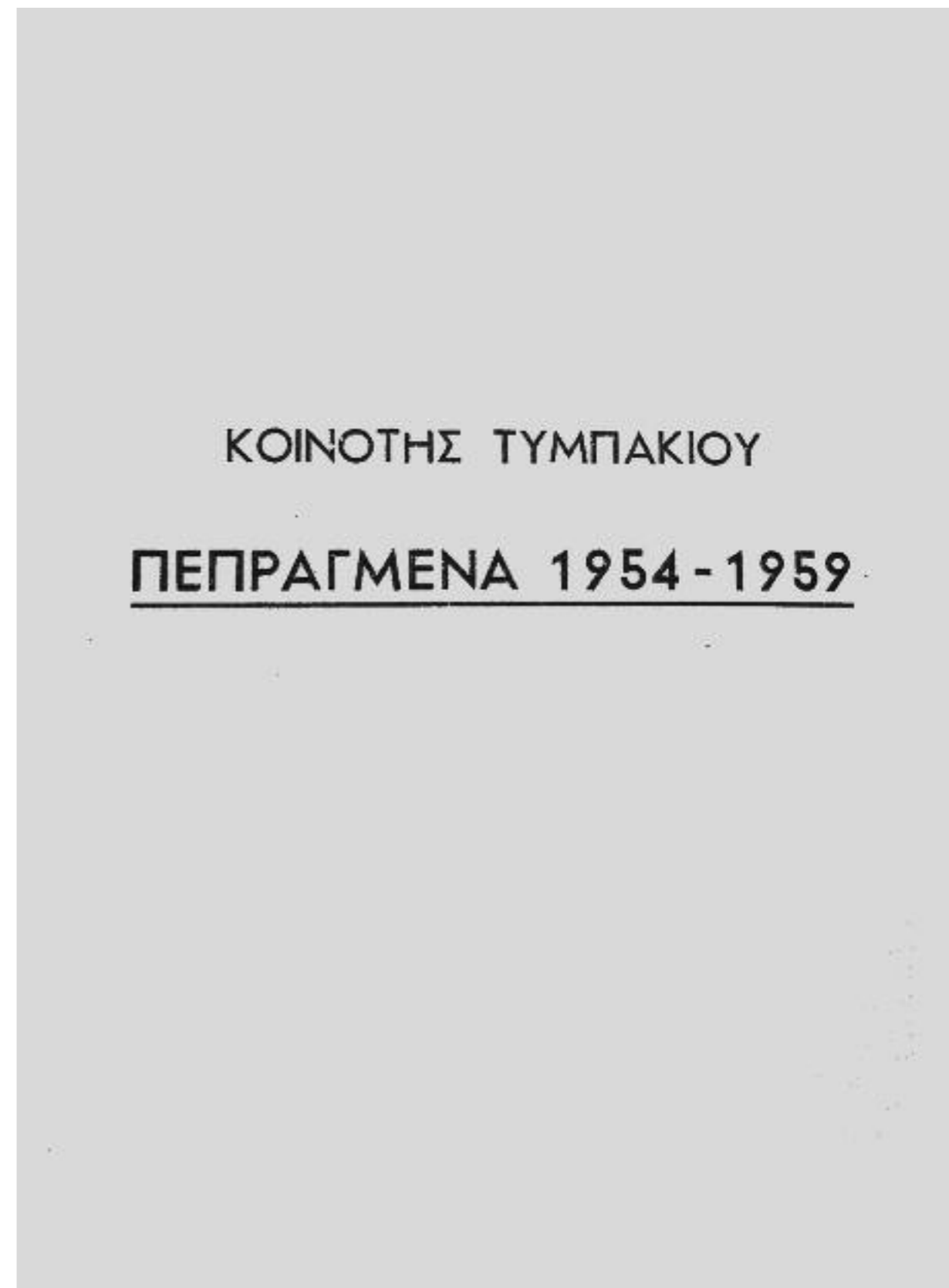
Διοικητικά όρια των κοινοτήτων Τυμπακίου – Μαγαρικαρίου

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Απόφασις Δευτεροβαθμίου Επιτροπής προς καθορισμόν των ορίων των Κοινοτήτων Τυμπάκι – Μαγαρικάρι, Τυμπάκι, 17 Ιουνίου 1931.

Πεπραγμένα Κοινότητας Τυμπακίου, 1954-1959

Πηγή: Αρχείο κοινότητας και Δήμου Τυμπακίου, Λυτά έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, Πεπραγμένα 1954-1959, εξώφυλλο.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ 1954 - 1959

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

ΠΡΟΣ

ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

Τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον Τυμπακίου, ληγουσῆς τῆς θητείας του, ἀνακοινοῖ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελεσθέντα ἔργα εἰς τὴν Κοινότητα Τυμπακίου ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1954 μέχρι τῆς 15ης Μαρτίου 1959, κατὰ τὴν σειρὰν τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ.

1) ΑΡΔΕΥΤΙΚΟΣ ΑΥΛΑΞ ΚΟΡΑΚΙΑ

Κατεσκευάσθη ἀρδευτικὸς αὐλαξ πρὸς ἀρδευσιν ἀγροτικῶν κτημάτων τῶν κατοίκων ἐκ τοῦ χειμάρου «Μαγείρου». Ἄνευ τούτου θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ ἀρδευσις τῶν κτημάτων.

2) ΠΕΡΙΤΟΙΧΙΣΙΣ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟΥ

Ἐγένετο περιτοίχισις τοῦ οἰκοπέδου τοῦ Ὑδραγωγείου. Ἐφυτεύθησαν ἐν αὐτῷ 40 ἐσπεριδοειδή, 100 κρεββατίναι, 20 μπανάνες καὶ ἀργότερον, πρὸς περισσotέραν ἀσφάλειαν τοῦ ὄλου χώρου, ἐτοποιηθήσαν γύρωθεν Ρ. Ρ. Ρ. τελευταίως δὲ κατεσκευάσθη καὶ ΠΙΔΑΞ. Νῦν ἡ περιοχὴ αὕτη ἀποτελεῖ ἓνα ὄραϊον ἀγροκήπιον.

3) ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟΥ

Κατεσκευάσθησαν κουφώματα. Ἐπεσκευάσθησαν τὰ Κοινοτικά Λουτρά, ἐδημιουργήθησαν 7 καμπίνες καὶ λειτουργοῦν ἔκτοτε κανονικῶς. Ταῦτα ἀποτελοῦν πολιτισμὸν διὰ τὴν Κοινότητά μας. Παρόμοια λουτρά δὲν ὑπάρχουν εἰς καμίαν ἄλλην Κοινότητα.

—4—

4) ΕΞΩΡΑΪΣΜΟΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ

Ἐγένετο ὁ ἐξωραϊσμὸς τῆς πλατείας διὰ τῆς κατασκευῆς περίξ τοῦ ἐν αὐτῇ πίδακος σιδηροῦ κιγκλιδώματος. Ἀργότερον ἠλεκροφωτίσθη ὁλόκληρος ἡ Πλατεία κατὰ τρόπον πρωτότυπον.

5) ΔΙΚΤΥΟΝ ΥΔΡΕΥΣΕΩΣ (ΠΡΟΕΚΤΑΣΙΣ)

Α) Τὸ δίκτυον ὑδρεύσεως προεξετάθη διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοποθετήσεως 1950 μέτρων 4" ἀμιεντοσιμεντοσωλήνων, (ἀπὸ οἰκίαν Μ. Κοτζάκη προεξετάθη εἰς ὁλόκληρον τὸ Μετόχι — καὶ ἀπὸ Ὑδραγωγείου εἰς ὁλόκληρον τὴν Βορείαν πλευρὰν τοῦ Χωρίου — οἰκίαι Χ. Μαρᾶκη, Μηνογιώργη, Ι. Καλλιωνάκη, Α. Χονδράκη, Ν. Θ. Βογιατζάκη κ. λ. π.). Κατεσκευάσθησαν φρεατίδια εἰς ὁλόκληρον τὸ δίκτυον καὶ ἐτοποιηθήσαν ΒΑΝΑΙ πρὸς ρύθμισιν τῆς ροῆς τοῦ ὕδατος.

Β) Προεξετάθη τὸ δίκτυον διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοποθετήσεως σωλήνων εἰς διαφόρους συνοικίας καθ' ὅλα τὰ ἔτη, μήκους 1150 μέτρων.

6) ΕΠΙΠΛΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ

Κατεσκευάσθησαν ἐπιπλα διὰ τὸ Κοινοτικὸν Κατάστημα. Σήμερον ἡ Κοινότης ἔχει ἐν ἐκ τῶν καλυτέρων Κοινοτικῶν Γραφείων τοῦ Νομοῦ, ἐξυπηρετούμενον διὰ Γραφομηχανῆς.

7) ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

Ἐδημιουργήθη ἡ Κοινοτικὴ Βιβλιοθήκη διὰ τῆς προσφορᾶς, κατόπιν αἰτήσεως τῆς Κοινότητος, δωρεᾶν διαφόρων μορφωτικῶν βιβλίων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀειμνήστων Ἰωάν. Κωνιωτάκη, Ν. Ὀρφανουδάκη, τῶν Χαρ. Σφακιανᾶκη, Παπᾶ Ν. Κωνιωτάκη, Ν. Ξυνιαράκη Δ. Σταυριανᾶκη, Ε. Καραγεωργάκη, Κ. Χατζηδάκη, Ἄνδρ. Ἀνδρουλακάκη, Σπυρ. Φραγκούλη, Χήρας Ἰωσήφ Φασομητάκη, Ἐνορίας Τυμπακίου καὶ διὰ τῆς δωρεᾶς βιβλίων ὑπὸ τῶν Δήμων Ἀθηναίων, Καλλιθέας, Ἡρακλείου καὶ Νικαίας (ἐνδιαφερθέντος πρὸς τοῦτο τοῦ ὁμοχωρίου μας Γ. Ἀνδρουλακάκη). Ἡ Βιβλιοθήκη παρουσιάζει μεγάλην κίνησιν, κέκτηται δὲ περὶ τὰ 500 καλὰ καὶ χρήσιμα βιβλία. Βοηθεῖ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων.

8) ΓΕΦΥΡΑ ΦΩΤΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐστερεώθη διὰ σιμέντου καὶ πετρῶν ἡ γέφυρα Φωτεινοπούλου (1956).

9) ΔΕΝΔΡΟΦΥΤΕΥΣΕΙΣ — ΠΙΝΑΚΙΔΑΙ

Ἐφυτεύθησαν δενδρύλλια εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κοινότητος. Εἰς Κόκκινον Πύργον καὶ Καταλυκὴν ἔχουσι φυτευθῆ ἐν ὄλῳ περὶ τὰ 600 ἀλμυρῆ-

—5—

κια χάρις και εις τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τῆ βροηεία τῶν διδασκάλων τοῦ Δημ. Σχολείου Τυμπακίου. Ἐτοποθετήθησαν εἰς διάφορα μέρη καθοδηγητικαὶ πινακίδες.

10) ΔΙΑΝΟΙΞΙΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΟΔΟΥ (Σχεδίου)

Ἄνετέθη εἰς τὸν Μηχανικὸν κ. Γ. Καλλιωράκην (1956) ἡ σύνταξις τοπογραφικοῦ σχεδιαγράμματος καὶ οἱ σχετικοὶ ἀναλογισμοὶ τῆς διανοιχθῆσομένης ὁδοῦ ἐντὸς τοῦ Χωρίου. Ἐγένοντο ἕκτοτε ὅλαι οἱ νόμιμοὶ ἐνέργειαι διὰ τὴν προώθησιν τοῦ ὅλου τούτου ζητήματος εὐρισκομένου ἤδη εἰς καλὸν σημεῖον.

11) ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟΝ — ΝΕΑ ΓΕΩΤΡΗΣΙΣ

Ἐγένετο νέα γεώτρησης παραπλευρῶς τῆς πρώτης ἐν τῷ ὕδραγωγείῳ βάθους 136 μέτρων χάρις καὶ εἰς τὸ ἐνδιαφέρον ὠρ σμένων ὁμοχωρίων μας καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Α. Τ. Ε. Μοιρών. Ἐτοποθετήθη ἐν αὐτῇ πομόνα καὶ διὰ τὴν κίνησιν ταύτης ἐπεδιωρθώθη παλαιὰ πετρελαιοκίνητος μηχανή. Ἄνευ τῆς γεωτρήσεως ταύτης ἡ ὕδρευσις θά ἦτο ἐντελῶς ἀδύνατος. Διὰ ταύτης ἐξυπηρετεῖται ἤδη πλήρως ἡ ὕδρευσις τῶν κατοίκων καὶ ἡ ἄρδευσις τῶν ἀλῶν, λόγῳ τῆς μεγάλης παροχῆς ὕδατος. Τὸ Τυμπάκι ἤδη δύναται νὰ ὑπερηφανεῖται διὰ τὴν πλήρη καὶ πρότυπον ὕδρευσίν του.

12) ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΙ

Ἐδημιουργήθη συνεργεῖον ἐμβολιαστῶν ὑπὸ τῶν Ν. Λενακάκη, Ε. Κουρτάκη καὶ ἐμβολιάσθησαν χάρις καὶ εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἄγρονόμου Τυμπακίου κ. Σ. Δεβεράκη καὶ τῶν ἀγροφυλάκων εἰς ὁλόκληρον τὴν περιφέρειαν Τυμπακίου 4050 ἀγριοσπλαδαὶ καὶ ἀγριοσαμυδαλαῖ.

13) ΜΕΛΕΤΗ ΗΛΕΚΤΡΟΦΩΤΙΣΜΟΥ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ — ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΙΣ ΓΕΩΤΡΗΣΕΩΝ

Βάσει ἐγκεκριμένης μελέτης τοῦ ἠλεκτρολόγου μηχανικοῦ κ. Γ. Παπαματθαϊάκη καὶ κατόπιν γενομένου διαγωνισμοῦ ἡ Κοινότης ἐπρομηθεύθη τὸ ΗΛΕΚΤΡΟΠΑΡΑΓΩΓΟΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ δυνάμεως 100 ἵππων (κατασκευῆς 1957) ἀντὶ δραχμῶν 300.000 περίπου. Τὸ συγκρότημα τοῦτο συμφῶνως τῆ σχετικῇ μελέτῃ δύναται νὰ ἠλεκτροφωτήσῃ ὁλόκληρον τὸ Τυμπάκι πλήρως, νὰ κινή τὰς 4 γεωτρήσεις καὶ συγχρόνως νὰ κινή δύο ξυλουργεῖα, δύο καφφεκοπτεῖα καὶ νὰ παρέχῃ κινητήριον δύναμιν εἰς τὸ ἐλαιουργεῖον Τυμπακίου. Διὰ τῆς προμηθείας τούτου ἐτέθησαν αἱ βάσεις τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ Τυμπακίου καὶ ἐξησφαλίσθη εὐχερῶς ἡ κίνησις καὶ ἀξιοποίησις τῶν 4 γεωτρήσεών του.

14) ΗΛΕΚΤΡΟΚΙΝΗΤΗΡΕΣ

Ἐγένετο ἡ προμήθεια 4 ἠλεκτροκινητήρων, τοποθετηθέντων εἰς τὰς

—6—

4 γεωτρήσεις τῆς Κοινότητος. Διὰ τοὺς δύο ἐκ τούτων τοποθετηθέντας εἰς τὰς ἐξωτερικὰς γεωτρήσεις ἀνοικοδομήθησαν οἰκίσκοι διὰ τὴν στέγασιν τούτων.

15) ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ

Μετεφέρθη ἠλεκτρικὸν ρεῦμα εἰς τὰς γεωτρήσεις διὰ τὴν κίνησιν τούτων δι' ἠλεκτροκινητήρων (περίπου 1500 μέτρα) ἠλεκτροφωτισθέντων καὶ ὠρισμένων ὁδῶν τοῦ χωρίου συγχρόνως.

16) ΕΞΩΤΕΡΙΚΑΙ ΓΕΩΤΡΗΣΕΙΣ

Διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν γεωτρήσεων ἐτοποθετήθησαν ΠΟΜΠΙΝΕΣ καὶ κατεσκευάσθη εἰς μὲν τὴν μίαν Τσιμενταγωγὸς 550 μέτρων μήκους εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἐτοποθετήθησαν 550 μέτρα ἀμιαντοσιμεντοσωληνες, διὰ τὴν ἄρδευσιν κτημάτων ἀγροτικῶν.

17) ΝΕΟΝ ΜΗΧΑΝΟΣΤΑΣΙΟΝ

Ἄνηγέρθη Νέον Μηχανοστάσιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐστεγάσθησαν τὸ ἠλεκτροπαραγωγὸν Συγκρότημα καὶ αἱ δύο ἐπιδιωρθωθείσαι Πετρελαιοκίνητοι Μηχαναί. Ἀπ' αὐτὸ θέλει ξεκινήσει κάθε μελλοντικὴ πρόσδος τοῦ Τυμπακίου.

18) ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΔΙΚΤΥΟΥ ΥΔΡΕΥΣΕΩΣ

Μετετράπη τὸ δίκτυον ὕδρευσεως Τυμπακίου διὰ τῆς διοχετεύσεως ὕδατος ἐκ τῆς Ὑδατοδεξαμενῆς κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ ἄνω τμήμα τοῦ Δικτύου. Οὕτω κατέστη ἐφικτὴ ἡ ὕδρευσις τῆς ἄνω περιοχῆς τοῦ χωρίου.

19) ΑΡΔΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑ

Α) Ἄρδευτικὸν Φράγμα καὶ ἀγωγὸς Κ. Καραμανλῆ.

Κατεσκευάσθη τὸ Φράγμα Καραμανλῆ καὶ ἐν συνεχείᾳ σιμενταγωγὸς 556 μέτρων (1 × 1 περίπου). Διὰ τοῦ Φράγματος τούτου καὶ τῶν ἀγωγῶν ἐξοικονομήθη ἀρκετὸν ἄρδευτικὸν νερό. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἄρδευτικὸν ἔργον τοῦ Νομοῦ. Τοῦτο ἐνῶ εἶχε προϋπολογισθῆ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων μηχανικῶν διὰ δαπάνην δραχ. 300.000 ἐξετελέσθη ὑπὸ τῆς Κοινότητος δι' αὐτεπιστάσις ἀντὶ δραχ. 120.000.

20) ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΑΓΩΓΟΙ ΚΑΙ ΔΕΣΑΙ

Κατεσκευάσθησαν οἱ ἀγωγοὶ α) εἰς ΑΡΚΑΛΙΕΣ περίπου 100 μέτρων β) Ἄργουλίδα Πυργιώτισσα, γ) Σβυρλίνδων δεσά, δ) Λεντζίνας δεσά.

—7—

ε) Ντάμη και Παπαδογιαννάκη δεσά. Διά τούτων έξοικονήθη μεγάλη ποσότης άρδευτικού ύδατος.

21) ΚΑΒΟΥΣΙΑ — ΦΡΕΑΡ ΚΟΚΚΙΝΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

α) 'Αξιοποιήθη κατά τέλειον τρόπον τό καρβούσι ΣΓΑΥΡΙΑΝΑΝ-ΤΩΝΗ, άνεσκάφη ή πηγή και έτοποθετήθησαν άμιαντοσιμεντοσωληνες έν αύτῃ. 'Αποτελεϊ ήδη μέρος άνασπαύσεως τών έν τῇ περιφερεία ταύτη καθημερινώς έργαζομένων, β) 'Αξιοποιήθη τό καρβούσι ΚΑΤΑΛΙΚΗΣ. Διευθετήθη ό δλος χώρος αύτοῦ κατά τέλειον τρόπον. γ) 'Επεδιωρθώθη τό καρβούσι ΑΜΠΑΔΙΑΣ ΜΥΛΟΥ. δ) 'Αξιοποιήθη τό φρέαρ Κόκκινου Πύργου και έτοποθετήθη Χειραντλία.

22) ΚΟΙΝΟΤΙΚΑΙ ΓΟΥΡΝΑΙ

Κατεσκευάσθησαν εις Κόκκινον Πύργον δύο γούρνες και έντός τοῦ Χωρίου περίπου 20 πρός έξυπηρέτησιν τών ζώων τοῦ Χωρίου μας.

23) ΛΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

Τό Κοινοτικόν Συμβούλιον είχε τήν πρωτοβουλιαν και ήγωνίσθη διά τήν δημιουργίαν και σταθεροποίησιν τῆς Λαϊκῆς 'Αγορᾶς Τυμπακίου. Αύτη σήμερα, σταθεροποιηθεΐσα, αποτελεί ένα μεγάλον οίκονομικόν και Κοινωνικόν παράγοντα τοῦ Τυμπακίου. Χάρις εις τήν πειθαρχίαν τών Τυμπακιανών κατορθώθη τοῦτο. 'Ακόμη όμως θέλει μεγάλην προσπάθειαν και κατανόησιν. Μετά τήν σταθεροποίησιν τῆς 'Αγορᾶς Τυμπακίου τό Κ. Σ. ένδιεφέρθη και ίδρύθη ένταῦθα Φαρμακείον και έγκατεστάθη όδοντίατρος. "Ήδη έχει προβῆ εις δλας τάς νομίμους ένεργείας ίνα συντόμως, ώς πιστεύει, ίδρυθῆ πρακτορείον 'Αγροτικῆς Τραπεζῆς. Πάντα ταῦτα θά αποτελέσουν βάσεις προόδου τοῦ Τυμπακίου.

24) ΠΥΡΓΙΩΤΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Τό Κ. Σ. καθιέρωσε τούς Πυργιωτίους άγώνας, οΐτινες τελοῦνται έτησίως έπιτυχώς τήν 25ην Αύγούστου. Ούτω δημιουργεΐται κίνησις εις Τυμπάκι και έκτός τών άλλων ώφελημάτων, προάγεται ό άθλητισμός.

25) ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ

'Ενεργεία ήμών και χάρις εις τό ένδιαφέρον τοῦ 'Αρχηγού τῆς 'Αεροπορίας όμοχωρίου μας κ. Κωνσταντίνου Κωνιωτάκη έχορηγήθησαν εις τήν Κοινότητά μας Ρ. Ι. Ρ. έκ τών όποίων τό Κ. Σ. έχρησιμοποίησε άρκετά διά τήν κατασκευήν άρδευτικῶν έργων και παρεχώρησεν τοιαῦτα εις τήν ένοριακήν έπιτροπήν και τήν σχολικήν έφορείαν πρός καλλωπισμόν τῆς 'Εκκλησίας και τοῦ Σχολείου μας.

—8—

Διά τήν πραγματοποίησιν όλων τών άνωτέρω σοβαρών έργων και άλλων μικροτέρας σημασίας, μη άναφερομένων εις τό παρόν, έχρειάσθησαν άγώνες και προσπάθειαι τών όποίων τό μέγεθος και τήν έκτασιν μόνον ήμεϊς γνωρίζομεν.

Τό Κ. Σ. είναι ύπερήφανον διότι έξετέλεσε πιστώς τά έν τῷ ύπό χρονολογίαν 24 'Ιανουαρίου 1955 προγράμματι έργασίας όπως τοῦτο τότε είχεν άνακοινωθῆ πρός τούς κατοίκους.

Πιστεύομεν άπολύτως ότι έξετελέσαμεν τό καθήκον μας έναντι τών κατοίκων, οΐτινες μάς έτίμησαν και μάς ένεπιστεύθησαν τήν διοίκησιν τῆς Κοινότητος, και πρέπει νά είμεθα ύπερήφανοι διότι παντοῦ και πάντοτε Σᾶς άντεπροσωπεύσαμεν τίμια, εύσυνείδητα και μέ άξιοπρέπειαν. 'Η Κοινότης Τυμπακίου άπεκατεστάθη εις τήν συνείδησιν όλων τών Κρατικῶν 'Αρχών. "Όλοι άναγνωρίζουν σήμερα — δλα τά χωριά τών Νομών 'Ηρακλείου και Ρεθύμνης — τήν πρόοδον τοῦ Τυμπακίου.

Τήν Κοινότητα Τυμπακίου άπασχολοῦν ακόμα πολλά σοβαρά και μεγάλα προβλήματα.

'Εγκαταλείποντες τήν διοίκησιν τῆς Κοινότητος ληγοῦσης τῆς νομίμου θητείας μας, εύχαριστοῦμεν θερμώς: α) Τόν 'Υπουργόν Οίκισμοῦ κ. 'Εμμαν. Κεφαλογιάννην, τόν Νομάρχην 'Ηρακλείου κ. 'Εμμαν. Γαλανάκην μετά τών ύπαλλήλων τῆς Σεβαστῆς Νομαρχίας 'Ηρακλείου, τήν Διεύθυνσιν Γεωργίας Νομοῦ 'Ηρακλείου, τόν Διευθυντήν τῆς 'Αγροτικῆς Τραπεζῆς Μοιρών κ. Κ. Σταυρακάκην, τόν Γεωπόνον κ. Μαρκάκην, τόν 'Αρχηγόν 'Αεροπορίας κ. Κ. Κωνιωτάκην, τόν 'Αγρονόμον Τυμπακίου κ. Σ. Δεβεράκην, τόν 'Ιερέα και Διδασκάλου, όλους τούς Χωριανούς, ιδιαίτέρως δέ εύχαριστοῦμεν θερμώς ώρισμένα έπίλεκτα μέλη τῆς Κοινωνίας τοῦ Χωρίου μας (τά όνόματά των δέν άναφέρομεν, ίνα μη προσκρούσωμεν εις τήν μετριοφροσύνην των), άτινα πάντοτε παρεστάθησαν δίπλα μας εις κάθε δύσκολον περίπτωσιν πού πολλακις συνηγήσαμεν.

'Εν Τυμπακίῳ τῇ 15ῃ Μαρτίου 1959

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ Ι. ΣΤΑΥΡΙΑΝΑΚΗΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΧΟΝΔΡΑΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΡΑΚΟΜΙΧΕΛΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝ. ΕΠΤΑΜΗΝΙΤΑΚΗΣ
ΕΜΜΑΝ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΑΚΗΣ
ΜΙΧ. ΑΝΤ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Απογραφή κτηνών Τυμπακίου

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960», Ο πρόεδρος της Κοινότητας Τυμπακίου Αλκιβιάδης Σταυριανάκης προς τη Νομαρχία Ηρακλείου, περί απογραφής κτηνών, Ηράκλειο, 10 Μαρτίου 1960, αρ. πρωτ. 121.

Έν Τυμπακίω τῆ 10 Μαρτίου 19 60

Περίληψις περί απογραφής κτηνών

ΠΡΟΣ

κ. Σ/τὴν Νομαρχίαν Ἡρακλείου

Εἰς Ἡράκλειον

Εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὑπ' ἀριθμ. 39578/2-12-59 καὶ 10955/28-1-1960 δ/τῶν ὑμῶν λαμβάνωμεν τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρωμεν ὑμῖν ὅτι τὰ ἀπογραφέντα κτήνη (ἔπκοι, φορβάδες καὶ ἡμίονοι) τῶν κατοίκων τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ἀνέρχονται εἰς τριάκδια δέκα (310).-

Εὐπειθέστατος

Ὁ

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Τυμπακίου

Αλκ. Σταυριανάκης

Έγγραφο που αφορά στη διαπλάτυνση της κοινοτικής οδού Τυμπακίου

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960», Νομαρχία Ηρακλείου προς Τεχνικό Συμβούλιο Έργων Ν. Ηρακλείου, 12/9/1960, αρ. πρωτ. 35407.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΗΡΑΚΛΕΪΟΥ

Αρμόδιος : Δ/ρ Τυμπακίου ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΤΜΗΜΑ

Έν Ἡρακλείῳ 12-9-1960

Περίληψις : Ἐπὶ ἀποδοτέσει

Αριθ πρωτ 35407

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

14/9/60

ΠΡΟΣ

Τὸ Τεχνικὸν Συμβούλιον Ἔργων Ν. Ἡρακλείου

Ἐνταῦθα

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ διαβιβάσωμεν συνημμένως 1/σέξι ρυμοτομουμένων οἰκοπέδων τρεῖς διαπλάτυνοι κοινοτικῆς ὁδοῦ Τυμπακίου 2/κτηματολογικὸν πῖνακα τῶν ἐν λόγῳ οἰκοπέδων καὶ 3/ πινάκιον ἀμοιβῆς τοῦ ἐκτελέσαντος τὴν ἐν λόγῳ ἐργασίαν μηχανικοῦ Δημ. Ρυμοτοπολοῦ καὶ νὰ παρακαλέσωμεν ὅπως γνωματέψετε ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς καταβλητέας ἀμοιβῆς εἰς τὸν αἰτούντα μηχανικὸν ἀποστελέητε δὲ ἡμῖν ἀντίγραφον τῆς οἰκέας γνωματέψεως τοῦ συμβούλου ὅταν τῆ ἐπιτροπῆ τῶν διαβιβαζομένων ὡς ἀνω σχετικῶν.

Κοινῶς

Ὁ Νομαρχεὺς Δ/ντῆς Κ. ΠΑΥΛΙΔΗΣ

κ. Πρόεδρον Κοινότητος Τυμπακίου

Μ. Θ

Ἐπὶ τὴν ἀντιγραφὴν

Έγγραφο που αφορά στη διάνοιξη της κεντρικής λεωφόρου του Τυμπακίου και τους Πυργιώτιους Αγώνες
 Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1962, Απόσπασμα από το Πρακτικό υπ' αριθ. 8 της 16^{ης} Αυγούστου 1962, για την πληρωμή εφημερίδων σχετικά με τη δημοσίευση πρόσκληση διανοιξεως κεντρικής λεωφόρου Τυμπακίου και τη δημοσίευση προκήρυξης των Ζ' Πυργιωτίων Αγώνων Στίβου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ
 Έκ του πρακτικού της υπ' αριθ. 8 | 1962
 συνεδριάσεως του Κοινοτικού Συμβουλίου ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ
 Αριθ. Απόφασης 49 | 1962

Περίληψις:
 «Περί πληρωμής εφημερίδων»

Έν Τυμπακίῳ καὶ ἐν τῷ Κοινοτικῷ Καταστήματι, σήμερον τὴν 16ην τοῦ μηνὸς Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1962 ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Πέμπτην καὶ ὥραν 8 μ.μ. συνήλθεν εἰς συνεδρίαν τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον Τυμπακίου, κατόπιν τῆς ἀπὸ 14-8-1962 ἐγγράφου προσκλήσεως τοῦ Προέδρου, ἐπιδοθείσης εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν συμβούλων, συμφώνως τῷ ἀρθρῷ 91 τοῦ δημοτικοῦ καὶ κοινοτικοῦ κώδικος. Ἀφ' οὗ διεπιστάθη ὅτι ὑφίσταται νόμιμος ἀπορία δεδομένου ὅτι ἐπὶ συνόλου 9 μελῶν εὐρέθησαν παρόντα 8 ἦτοι:

Παρόντες	Ἀπόντες
1) <u>Αλλ. Σταυριανῆς</u>	1) <u>Νικ. Ταγαρόκης</u>
2) <u>Γρηγ. Μαλεφιντσάκης</u>	2) _____
3) <u>Αντ. Χριστάκης</u>	3) _____
4) <u>Αντ. Βογιατζάκης</u>	4) _____
5) <u>Εὐστρ. Σαραντουλάκης</u>	5) _____
6) <u>Εμμ. Μανιαδάκης</u>	6) _____
7) <u>Μιχ. Παπαδάκης</u>	7) _____
8) <u>Ιωάν. Φραγκοδάκης</u>	8) _____
9) _____	οἱ τινες δὲν προσήλθαν κοῖτοι νόμιμος κληθέντες

Ὁ Πρόεδρος ἐκήρυξε τὴν ἐναρξιν τῆς συνεδριάσεως

καὶ εὐσηγοῦμενος τὸ 2ον θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἐξέθεσεν ὅτι κατὰ τὴν 21 α 26 Ιουνίου 1962 ἕως καὶ τὴν 9-8-1962 ἐδημοσίεωθη πρόσκλησις ὡς τὴν ἐφαρμογὴν σχεδίου διανοίξεως κεντρικῆς λεωφόρου εἰς τὴν ἐφημερίδα Κεσσόγειος. Ἐπίσης εἰς τὴν ἐφημερίδα Ἀλλαγὴ θὰ δημοσιευθῇ ἡ προκήρυξις τῶν Ζ' Πυργιωτίων Ἀγώνων Στίβου. Προτείνω ὅπως τὸ Κ. Σ. ψηφίσῃ πιστώσιν ἐκ ὀραχμ. Ι. ΙΤΙ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ὡς ἄνω δημοσιεύσεων εἰς τὰς ὡς ἄνω ἐφημερίδας.

Έγγραφο εκποίησης στη Δ.Ε.Η. των ηλεκτρικών εγκαταστάσεων της Κοινότητας
 Πηγή: Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960, Νομαρχία Ηρακλείου προς πρόεδρο Κοινότητος Τυμπακίου, Ηράκλειο, 14/10/1960, αριθ. Πρωτ. 36756.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
 Ἄρμῳδιος Ἀρακουλάκης
 Ἄριθ. Πρωτ. 36756

Ἐν Ἡρακλείῳ τῆ 14/10/ 1960
 Περιεχόμενα: Ἐγκομιστῆς ὑπ' ἀριθ. 40 ε.ε ἀποφάσεως

Π Ρ Ο Σ
 Τὸν κ. Πρόεδρον Κοινότητος Τυμπακίου

Λαβόντες ὑπ' ἀριθ. 1/ τὴν ὑπ' ἀριθ. 476 ε.ε. ἀποφάσαν
ἀναφορὰν καὶ 2/ τῆς διατάξεως τῶν ἀρθρῶν 195 καὶ 204 τοῦ δημοτικοῦ καὶ κοινοτικοῦ κώδικος.

.....
 ἠθοκοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν εἰς τῆς ἀνωτέρω ἀναφορῆς ὑμῶν ὑποβληθεῖσαν ὑπ' ἀριθ. 40 ε.ε. ἀπόφασιν τοῦ Κοινοτικού Συμβουλίου περὶ ἐκποίησης εἰς τὴν Δ.Ε.Η. τῶν ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων τῆς κοινότητος ἐντὶ τοῦ συμφωνηθέντος τιμήματος τῶν δραχμ. 427.000 κατὰ τὰ ἐν τῇ ἀποφάσει εἰδικῶς ὁρισθόμενα.

.....
 Ὁ Νομαρχὸν Δ/ντῆς
Κ. ΠΑΥΛΙΑΝΗΣ

Διὰ τὴν ἀντ/φίην

Κοιν/σις
 1/ Ἐπιμετριοῦ, Ἐπιμετριοῦ
 Δ/νσιν Τοπ. αὐτ/σεως

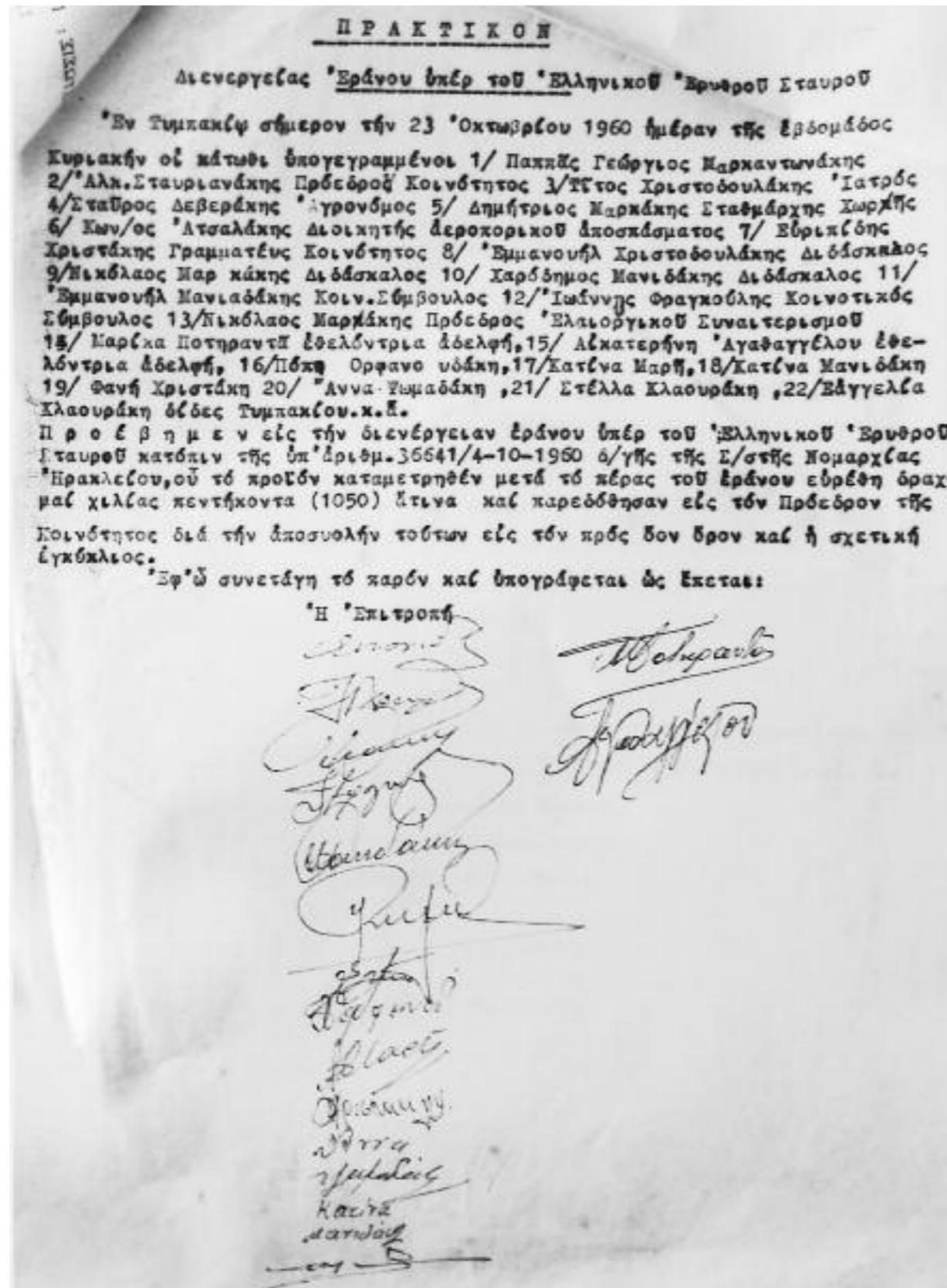
2/
 3/

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ

Διὰ τὴν ἀντ/φίην

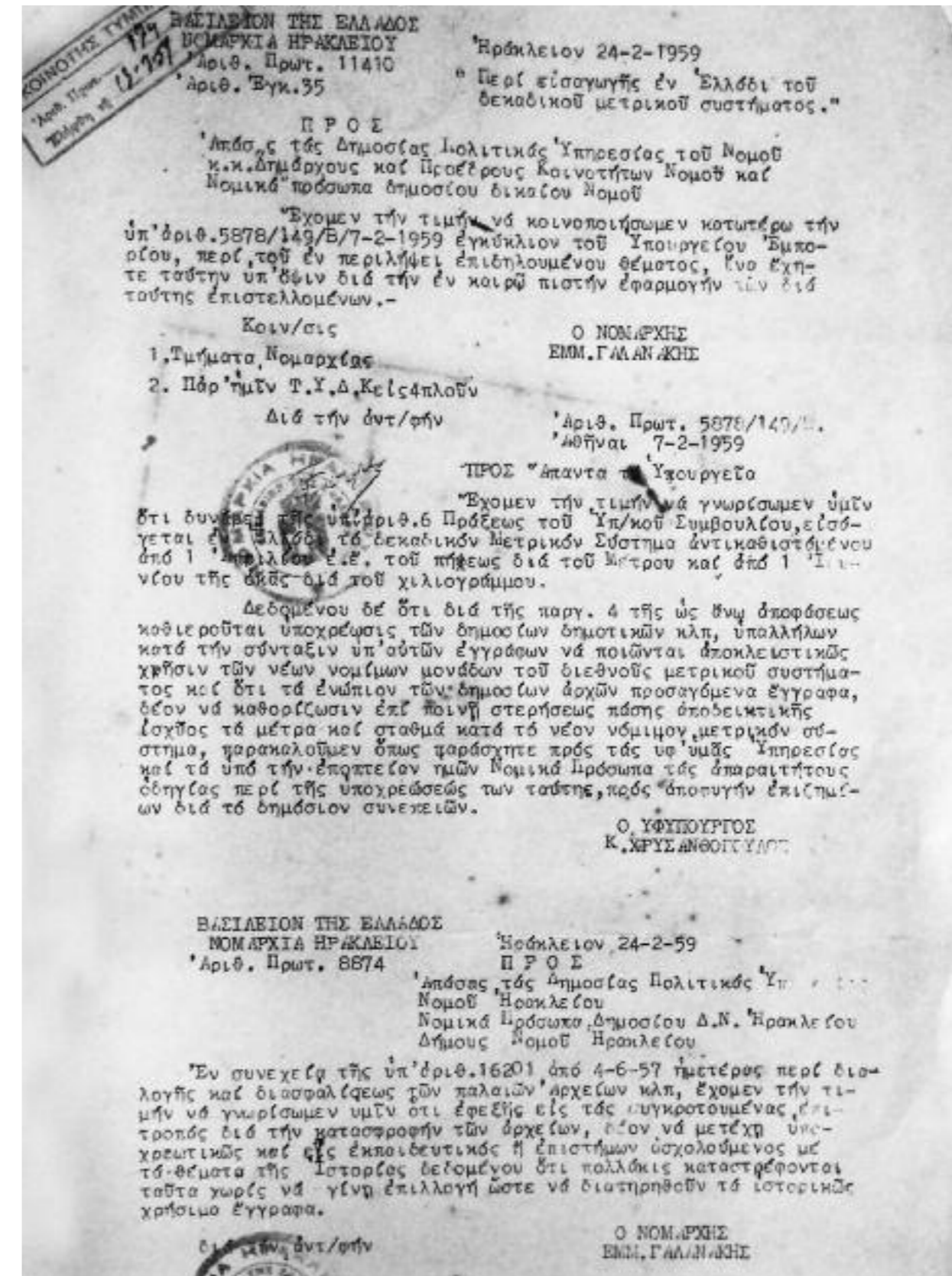
Πρακτικό Διενέργειας Εράνου υπέρ του Ερυθρού Σταυρού

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητας Τυμπακίου έτους 1960, Πρακτικόν Διενέργειας Εράνου υπέρ του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Τυμπάκι, 23 Οκτωβρίου 1960.

Έγγραφο για την εισαγωγή της οκάς στην Ελλάδα

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητας Τυμπακίου έτους 1959, εγκύκλιος και κοινοποίηση «περί εισαγωγής εν Ελλάδι του δεκαδικού μετρικού συστήματος» [αντικατάσταση της οκάς από το χιλιόγραμμο], Κοινότης Τυμπακίου, ημερομηνία παραλαβής 13/3/1959, αρ. πρωτ. 174.

Απόφαση για τη διάνοιξη της κεντρικής λεωφόρου του Τυμπακίου

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητας Τυμπακίου έτους 1962, Σχέδιον αποφάσης για τη διάνοιξη κεντρικής και μοναδικής λεωφόρου του Τυμπακίου (1962).

Κοινότητα Τυμπακίου

ΣΧΕΔΙΟΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

Ο Πρόεδρος εξέθεσε τὰ ἑξῆς:

Ὁ δὲ τῆς ὑπ' ἀριθ. 27/1961 ἀποφάσεως τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Τυμπακίου ἀπεφασίσθη ἡ διάνοιξις ἀπειγόντως τῆς κεντρικῆς καὶ μοναδικῆς λεωφόρου τῆς προβλεπομένης ὑπὸ τοῦ ρυμοτομικοῦ σχεδίου Τυμπακίου, διὰ λόγους κυκλοφοριακοῦ, τουριστικοῦ καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν χώρου τῆς λειτουργοῦσης Ἀσικῆς ἀγορᾶς. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 7262/Τ. 33262/1961 ἀποφάσεως τοῦ κ. Νομάρχου Ἡρακλείου δημοσιευθείσης εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 115/2-10-1961 φύλλον Ἐφ. Κυβ. (Τεῦχος τέταρτον) ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐκτελούσης ἀνάγκης ἡ ἄνω ἐφαρμογὴ τοῦ ἐγκριμένου σχεδίου Τυμπακίου. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐξεδόθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 8/1962 Πρᾶξις ἀπαλλοτριώσεως τῆς Δ/σεως Τεχνικῶν Ἰγηρεσιῶν Ν. Ἡρακλείου καταστῆσα ἤδη τελεσίδικος. Προκειμένου, πρὸς διάνοξιν τῆς ἄνω λεωφόρου νὰ καθορισθῇ ἡ ἀποζημίωσις τῶν φερομένων ὡς δικαιούχων τούτης ἐνδείκνυται ὁ παρὰ τοῦ κ. Προέδρου ἠρωτοδικῶν Ἡρακλείου καθορισμὸς προσωρινῆς ἀποζημιώσεως ὡς καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. *Τ. 9037/* τῆς *2.9.62* ἔγγραφον τῆς Δ/σεως Τεχνικῶν Ἰγηρεσιῶν Ν. *391* Ἡρακλείου. Ἐνδείκνυται οὖν ἡ ἀνάθεσις τῆς υποθέσεως εἰς Δικηγόρους Ἡρακλείου. Προτείνω ὅπως διορισθῶσι πρὸς τοῦτο οἱ ἐκ Τυμπακίου καταγεόμενοι Δικηγόροι Ἡρακλείου κ. κ. Δημ. Σταυριανᾶκης καὶ Φίλιππος Ἀνδρουλακᾶκης, οἵτινες ἀμφότεροι εἶναι ἀπαραίτητοι καὶ διὰ τὸν ὅλον χειρισμὸν τῆς υποθέσεως εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν ὑπάρξουν ἔριδες μεταξὺ τῆς Κοινότητος καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ ἄνευ ἀντιφράσεως ἢ συντάλεσις τῆς ἀπαλλοτριώσεως καὶ μετὰ τὴν ἐξωδικὸν προσωπικὴν ἐνεργείαν τῶν ἀνωτέρω, πρὸς ὄφελος τῆς Κοινότητος ἐνόητο ἐνδιαφερομένης διὰ τὴν ταχέαν διάνοξιν τῆς λεωφόρου χωρὶς προστιβάς μετὰ τούτους κατοίκους.

κ. κ. 52.....

Ἀποφασίζει ὁμοφώνως

Διορίζει πληρεξουσίου Δικηγόρους τῆς Κοινότητος τούς κ. Δημ. Σταυριανᾶκην καὶ Φίλιππον Ἀνδρουλακᾶκην, Δικηγόρους, κα-

Ἐγγραφο τῆς Κοινότητος Τυμπακίου που αναφέρεται καὶ στον ἀριθμὸν τῶν κατοίκων καὶ στον ἀριθμὸν τῶν εργατῶν που ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς πρώιμης τομάτας.

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητας Τυμπακίου έτους 1966, Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Τυμπακίου πρὸς ὑπουργὸν Συγκοινωνιῶν, Τυμπακί, 3 Δεκεμβρίου 1968.

Ἐν Τυμπακίῳ τῆς 3 Δ/βρίου 1968

Π ὁ ὁ ς

τῶν Ἐξεχόμετων Ἰγυερῶν Συγκοινωνιῶν
Ἀθῆναι

Ἐγγράφου ἀδελφας
κ. "

Κύριε

Ἰγυερῶν

Ἀπεβάνθηεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἔστιν τὰ κάτωθι:

Ἡ Κοινότης ἡμῶν ἀπαρτίζεται ἀπὸ 3.500 κατοίκους, εἰς αὐτοὺς ὅθεν νὰ προστεθῶν καὶ 1.500 ἐργάτες οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς πρώιμου τομάτας. Ἐχει δὲ ἔδραν Σταθμοῦ Χωρ/κῆς, Ἀγρονομικοῦ, Ἰγυερῶν μικροῦ Σταθμοῦ, Ταχυδρομικοῦ, Ο.Τ.Ε. Φαρμακεῶν κ. λ. π. Διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν δὲ τῶν τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν ὅσον καὶ τῶν μονίμων κατοίκων καὶ τῶν ἐργατῶν καὶ ἐμπόρων εἶναι ἀπαραίτητος ἡ χορήγησις μίας εἰσέτι ἀδελφας Ταξιοῦ Δ.Χ.

Ὅθεν ἐν προκειμένῳ παρακαλοῦμεν Ἰγυερῶν εὐσεβῶς ὅπως ἐγκρίνητε τὴν χορήγησιν μίας ἀδελφας Ταξιοῦ Δ.Χ. εἰς τὴν καθ' ἡμῶν Κοινότητα.

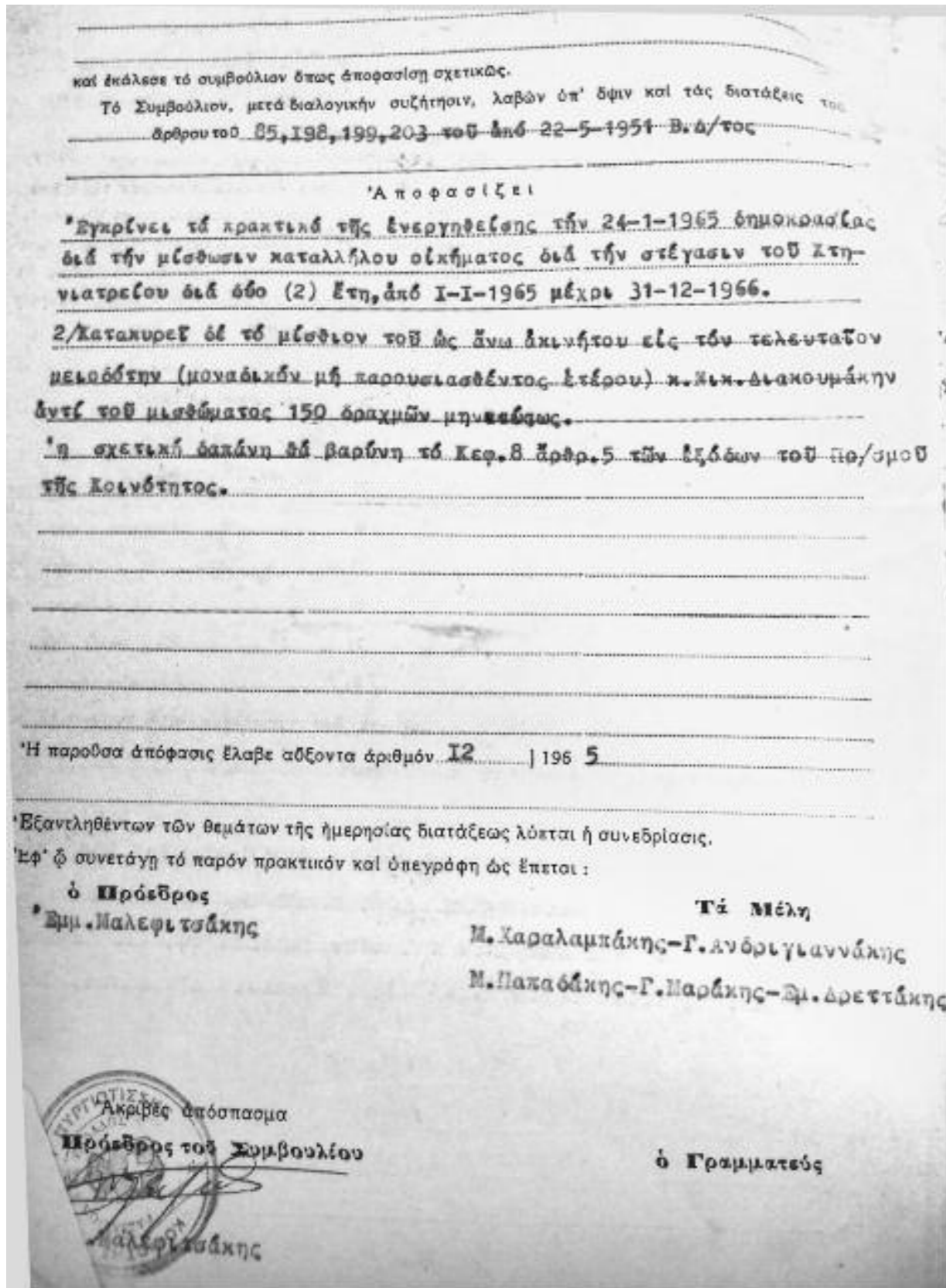
Μετὰ τιμῆς

" " Ο

Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Τυμπακίου
Ἰ. Μ. Μαλεφίτσᾶκης
Ἀκριβὲς ἀντίγραφον

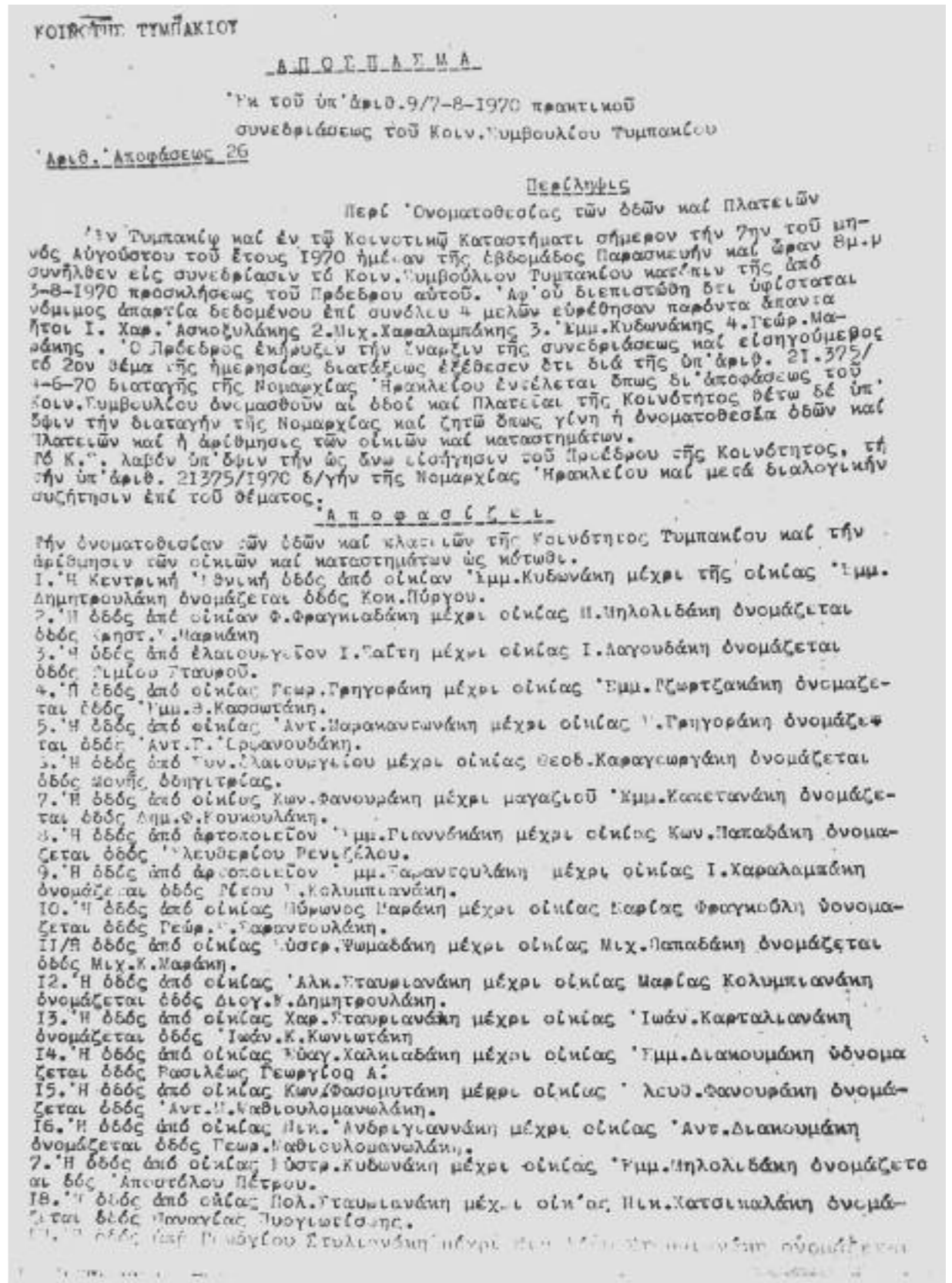
Απόφαση έγκρισης δημοπρασίας για τη μίσθωση κτιρίου για το Κτηνιατρείο

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1965, Απόφαση της Κοινότητας για τη μίσθωση οικήματος για τη στέγαση κτηνιατρείου, 24/1/1965, αριθ. Απόφασης 12.

Έγγραφο της Κοινότητας Τυμπακίου που αφορά στην ονοματοθεσία των οδών και των Πλατειών.

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «Πρόεδρον Κοινότητος Τυμπακίου», Απόσπασμα εκ του υπ' αριθ. 9/7-8-1970 πρακτικού συνεδριάσεως του Κοιν. Συμβουλίου Τυμπακίου, αριθ. Αποφάσεως 26. «Περί Ονοματοθεσίας των οδών και πλατειών».

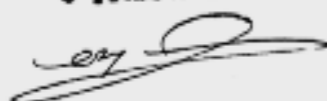
είς την βορειοανατολικήν ἕκταν τοῦ οἰκοπέδου τούτου ἀνεγέρεται Κοινοτι-
κόν κτίριον, εἰς δὲ τὴν νοτιοανατολικήν γωνίαν ἀναγείρονται Κοινοτικά ἔρε-
δευτήρια, τὸ ὅλον οἰκοπέδον ἔχει περιμανόμεθῃ ἐκ λιθοδόμῃς ἕτους ἰσὺς μέ-
τρου. ἡ ἀξία τοῦ ὅλου ἀκινήτου ἀνέρχεται εἰς τὸ ποσόν τῶν διακοσίων πενή-
τηκοντα ὀκτακάτων (250.000) δραχμῶν, τὸ ἀνωτέρον ἀκίνητον κατέχεται ὑπὸ τῆς
Κοινότητος ὑπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐπὶ τούτου οὐδὲν βάρος ὑφίσταται.
Ἄπαντα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπέγραψαν τὰ προσαχθέντα σχεδιαγράμματα
τῶν ἀνωτέρων κτημάτων τὰ καταρτηθέντα κατὰ τοῦ μηχανικοῦ τῆς ΤΥΔΚ.
Γεωργίου Βελιγραντάκη .

Ἐφ'ὃ συνετάχθη ἡ παρούσα ἀπόφασις καὶ ὑπογράφεται ὡς ἔπεται:

Ὁ ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

Ἐορτασμοῦ 25ης Μαρτίου 1971

Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η 24-3-1971

- *Ὡρα 17.45 Προσκύνημα μαθητῶν εἰς ἠρώον (κατάθεσις στεφάνων)
- " 18.00 Ἑκστολή σημαίας

Π Ε Μ Π Τ Η 25-3-1971

- *Ὡρα 05.30-06.30 Ἑυθινόν
- " 06.30-07.30 Κωδωνοκρουαίαι - Ἐμβατήσια
- " 07.30 Ἑκασίς σημαίας
- " 09.30 Ἄφιξις στρατιωτικῶν τμημάτων εἰς ἐκκλησίαν
- " 09.40 Ἄφιξις σχολείων εἰς ἐκκλησίαν
- " 09.50 Προσέλευσις ἐπισήμων εἰς ἐκκλησίαν
- " 10.00 Ἑναξίς ἐοξολογίας
- " 10.30 Μετάβασις εἰς ἠρώον
- " 10.40 Ἐπιμνημόσυνος δέησις
- " 10.45 Κατάθεσις σταφάνων
- " 10.45 Ἑνὸς λεπτοῦ σιγῆς εἰς μνήμην τῶν νεκρῶν
- " 11.00 Σιγή
- " 11.15 Ἀποχώρησις τμημάτων καὶ μετάβασις εἰς γάσον ἐπιμνη-
σεως παρελάσεως
- " 11.30 Παράσεις πρὸ τῶν ἐπισήμων
- " 12.25 Δεξιῶσις ἐπισήμων εἰς Κοινοτικόν κατάστημα
- " 16.18 Σχολικὴ ἐορτὴ ὑπὸ τοῦ Γυμνασίου εἰς αἰθούσαν κινηματο-
γράφου
- " 18.45-19.00 Ἑθνικοὶ χοροὶ εἰς κεντρικὴν πλατείαν
- " 19.30 Ἑκστολή σημαίας
- " 19.30-20.00 Λαμπαδηφορὰ

Ἐκ τῆς Κοινότητος Τυμπακίου

Έγγραφο για την αντικατάσταση του δικτύου ύδρευσης

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, Κοινότητα Τυμπακίου προς τη Νομαρχία Ηρακλείου, Τυμπάκι, 8 Ιουνίου 1976, αρ. πρωτ. 269.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΗ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

Βαθμός Ασφαλείας

8 Ιουνίου 1976

Εν Τυμπακίῳ τῷ 269 Βαθμός προτεραιότητας

Ταξ. Διοικ. Τυμπάκι

Παραπομπή:

Τηλέφωνο: 51-250

ΠΡΟΣ:

Τὴν Σ/τὴν Νομαρχίαν Ἡρακλείου
Δ/νοίον Ἐσωτερικῶν
Τμήμο Τεκ. Αὐτ/σεως
Εἰς Ἡράκλειον

ΘΕΜΑ: "Περὶ ἀντικατάστασως δικτύου ὑδρεύσεως"

ΣΧΕΤ:

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὅτι τὸ Δίκτυον ὑδρεύσεως τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ἔχει τοποθετηθῆν ἀπὸ 20ετίας καὶ πλέον. Ἐχει φθαρεῦ καὶ χρήζει ἀντικατάστασως, διότι καθημερινῶς παρουσιάζει διαρροὰς μὲ κίνδυνον τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος. Πρὸς τοῦτο παρεκκαλοῦμεν ὅπως ὅπως μᾶς συμπεριλάβητε εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν Δημοσίων ἐπενδύσεων καὶ χρηρηθησοῦν αἱ ἀπαιτούμεναι πιστώσεις πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐν λόγῳ δικτύου.

Ἐπίσης παρεκκαλοῦμεν ὅπως ἀποστείλητε ἀρμόδιον μηχανικόν ἕνα πρεβῆ εἰς τὴν σύνταξιν σχετικῆς μελέτης.-

Μετὰ τιμῆς
*0
Πρόεδρος τῆς Κοινότητος

ΤΙΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

Έγγραφο, στο πλαίσιο του αναπτυξιακού συνεδρίου Μεσσαράς, που αναφέρεται στην ανάγκη δημιουργίας λιμανιού στον Κόκκινο Πύργο

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, Αναπτυξιακό Συνέδριο Μεσσαράς 30-5 έως 1-7-1980, σ. 11 (αναφέρεται στην ανάγκη δημιουργίας λιμένα στον Κόκκινο Πύργο).

Οι τοὺς ἐπιβάτες δὲν ὑπάρχουν ἰδιαίτερες δυσκολίες καὶ τὸ πρόβλημα ἀντιμετωπίζεται μὲ τὴν πόντιση τῶν δρομολογίων τῶν πλοίων.

3) Δημιουργία λιμενικῶν ἐγκαταστάσεων στὴ περιοχή

Οἱ δυνατότητες ποὺ προσφέρονται στὴ περίπτωση αὐτὴ εἶναι δυὸ, ἐπέκταση καὶ ἀνοικοποίηση τοῦ λιμανιοῦ Ἀγιάς Γαλήνης ἢ δημιουργία νέου λιμανιοῦ σὲ ἄλλη θέση (ἢ) ἢ ἀνοικοποίηση τοῦ λιμανιοῦ Ἀγιάς Γαλήνης, ποὺ ἔχει χαρακτηριστικά λιμανιοῦ καταφυγίου γιὰ μικρὰ σκάφη, ἢ ἐπέκταση καὶ μετατροπὴ του σὲ ἐμπορικὸ λιμάνι παρουσιάζει πλεονεκτήματα ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσφερόμενη φυσικὴ θέση ποὺ εἶναι σχετικῶς προστατευομένη ἀπὸ τοὺς ἐπικρατοῦντες Ν.Δ. ἀνέμους, διαβέβαια περιορισμένα ἐξωτερικὰ λιμενικὰ ἔργα (προσήνεμο μῆλο) ποὺ μποροῦν νὰ ἐνωματωθοῦν σὲ μελλοντικὴ ἐπέκταση, ὁ πυθμένας του εἶναι ἐπιπέδως μὲ βυθόμετρα ποὺ προσφέρονται εὐνομητικὰ γιὰ δημιουργία λιμενοκαϊκῆς γιὰ σκάφη μὲ βύθισμα μέχρι 25 μέτρα (20) ἐπιπέδως μῆκος χωρητικότητας 15.000 τόννων- παράλληλα ἔσως ὑπάρχουν σοβαρὰ ἐμπόδια καὶ μειονεκτήματα ὅπως οἱ ἐπιπέδως περιορισμένοι χερσαῖοι χώροι, ἢ δυσκολία βιανόητος δρόμων προσπελάσεως μέσα στὸν οἰκισμό (ἐμπόδια ἐπὶ στήλια, πολὺ μεγάλαι κλίσεις τοῦ ἐδάφους κλπ.) τῆς ἀδυναμίας βελτιώσεως τῆς χωρητικότητος τοῦ ἀριστομένου δρόμου Τυμπάκι Ἀγιάς Γαλήνη, τῆς ἀπεβάθμισης ποὺ εἶναι γιὰ τὴν φυσικὴ περιβάλλον ποὺ εἶναι ἰδιαίτερου κόλλου, κυρίως ἔσως σὲ μελλοντικὴ ἐπέκταση τοῦ λιμανιοῦ εἰς δημιουργησοῦν προβλήματα προσχώσεων ἐπὶ στερεὴς θέσ τοῦ Πλατῶ ποταμοῦ, στίς ἐμβολὰς τοῦ ὁποῖου, εἰς ἄλλοις ἀναγκαστικὰ ἢ λιμενοκαϊκὴν σὲ περίπτωση ἐπέκτασως.

Τὰ βασικὰ ἔργα ἀποδομῆς ποὺ εἰς χρεωματοῦν ἔσονται ἐπέκταση τοῦ προσήνεμου λιμανιοῦ, κατασκευὴ ἀπὸ τῆς ἀπὸδομῆς μῆλου, ἐπιπέδωση τῆς λιμενοκαϊκῆς, κοπή τῆς προκυμαίας, ἐξασφάλιση προσπελάσεων κλπ.

3) Δημιουργία νέου λιμανιοῦ στὴ περιοχή.

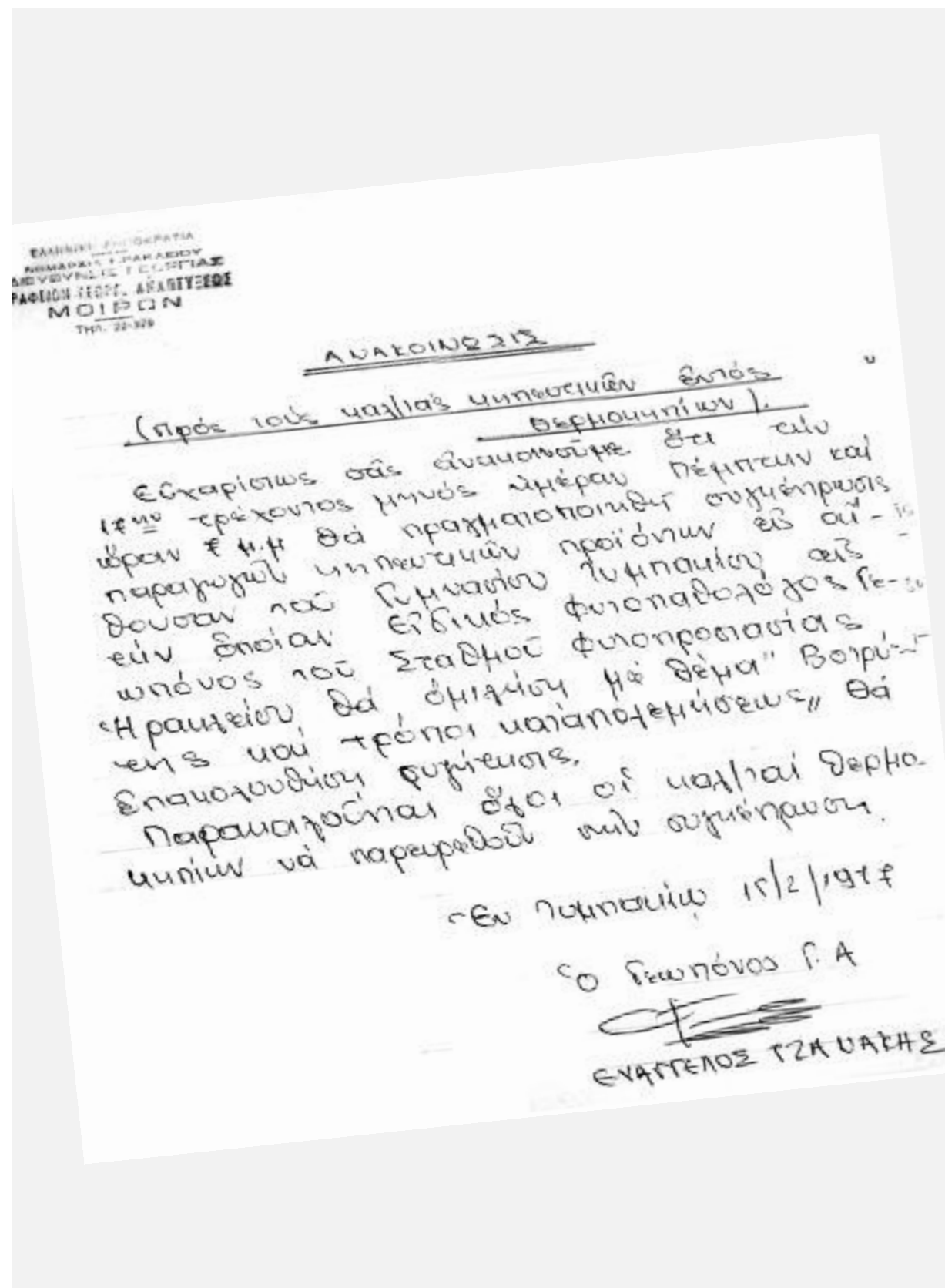
Οἱ ἰσχυροὶ ὑδραυλικοὶ ὕδατες τῶν Ἀστερουσίων δὲν εἶναι κατάλληλοι γιὰ τὴν δημιουργία ἐμπορικοῦ λιμανιοῦ ἐπειδὴ παρουσιάζουν δυσκολίες προσπελάσεως, μορφολογικὰ τόσο στοὺς χερσαίους χώρους ὅσο καὶ σὲ τὸν πυθμένα τῆς θάλασσας δὲν προσφέρονται τομῆς κλίσεις, μὲγάλου βύθους) καὶ εἶναι ἐκτεθειμένως στοὺς καιρούς μὲ τομῆς κλίσεως 180°.

Πιὸ εὐνοϊκὴ συνθήκη παρουσιάζονται σὲ κῆλο τῆς Μεσσαράς. Ἡ περιοχή αὐτὴ ἀπὸ τῆς διάφορες θέσεις ἢ πιὸ κατάλληλη εἶναι ὁ Κόκκινος Πύργος ποὺ βρίσκεται σὲ τέρμα τοῦ Ἐθνομικροῦ δρόμου Ἡράκλειο-Τυμπάκι, στὴ μικρότερη ἰσχυροὶ ἀπὸ τὴν περιοχή γενικὰ, μὲ εὐκολίες προσπελάσεων καὶ ἐμμεσης σύνδεσης χερσαίους χώρους ἐπίπεδους ἱκανοῦ πλάτους καὶ μὲ δυνατότητα ἐπέκτασως τῆς ἐπιπέδως ὅσο καὶ σὲ τὴν θάλασσα μὲ προσχώσεις καὶ δυνατότητα συνδιασμένων ἐπιπέδως καὶ ἐξυπηρετήσεων μὲ τὸ ἀεροδρόμιο καὶ τῆς στρατιωτικῆς γενικὰ ἐγκαταστάσεως τῆς περιοχῆς. Μειονεκτήματα τῆς θέσης αὐτῆς εἶναι ὅτι εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς Ν.Δ. ἀνέμους ἔχει μὲγάλου τομῆς κλίσεως μὲ μῆσο ἀνάπτυγμα κλίματος ποὺ εἶναι ἐπὶ 165 ναυτικὰ μίλια καὶ θάλασσα σχετικὰ ἀβαθῆ (ἰσοβαθῆς κομπόλη τῶν - σὲ μέση ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἐπιπέδως 700 M) ποὺ σημαίνει ὅτι ἀπὸ τοῦ μεγάλου

*/

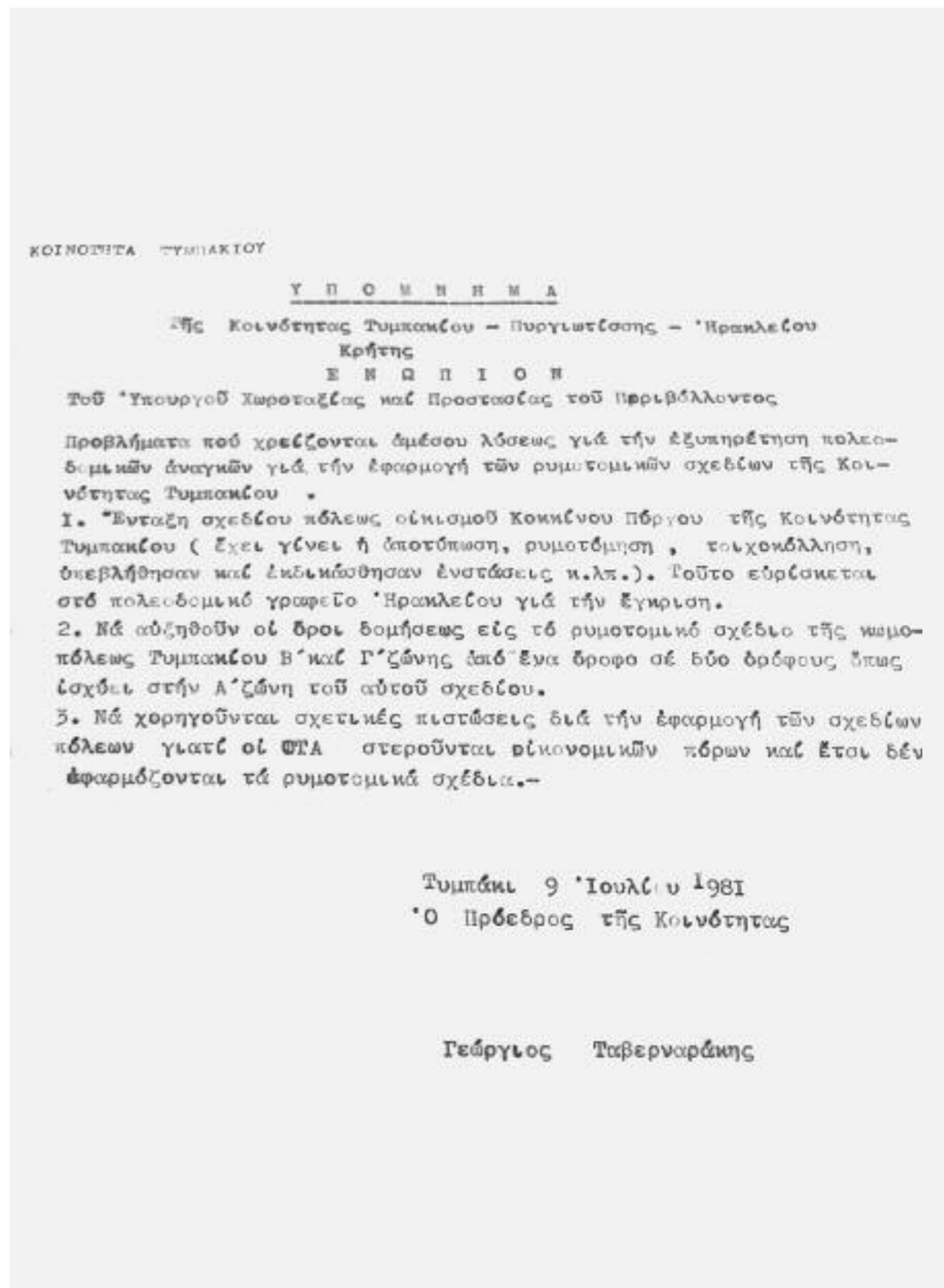
Ανακοίνωση προς τους καλλιεργητές θερμοκηπιακών καλλιιεργειών

Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, «Ανακοίνωσις (προς τους καλ/τας κηπευτικών εντός θερμοκηπίων), Τυμπάκι, 15/2/1977.

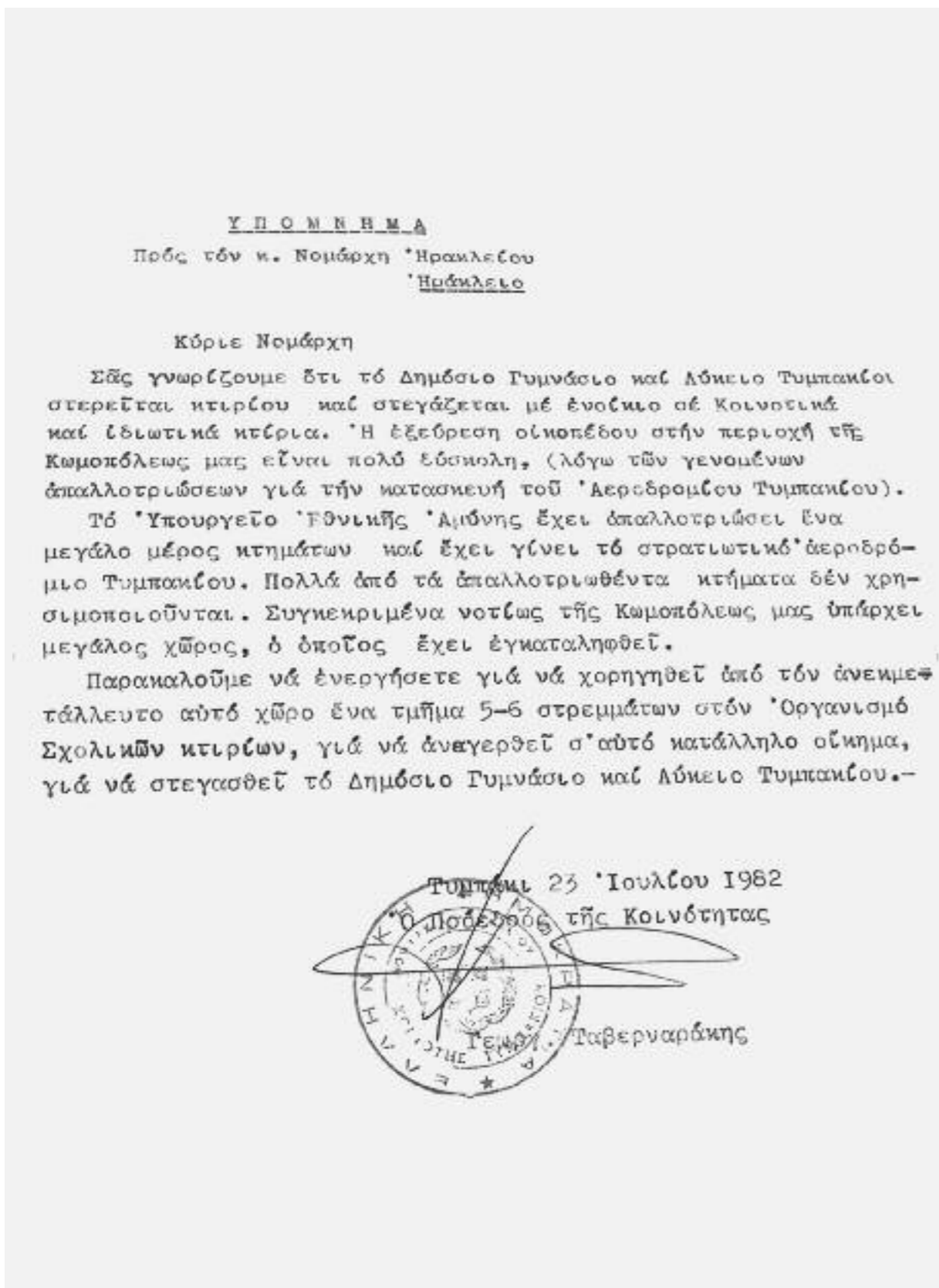

Υπόμνημα της Κοινότητας Τυμπακίου για τα προβλήματα της περιοχής

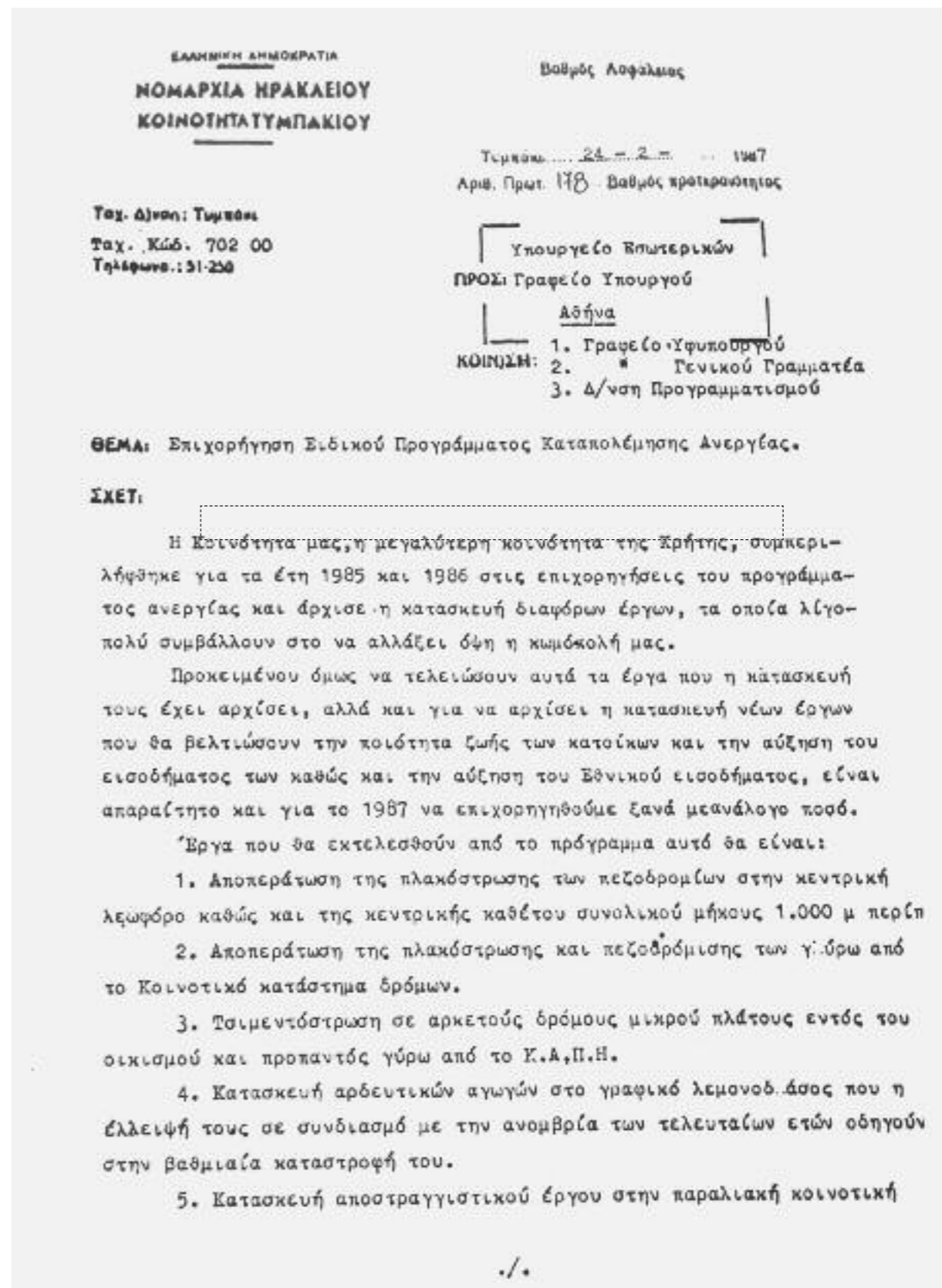
Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «έξερχόμενα έγγραφα», Υπομνημα Προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου προς τον υπουργό Χωροταξίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος, Τυμπάκι, 9 Ιουλίου 1981.

Υπόμνημα του Νομάρχη Ηρακλείου για τις ανάγκες στέγασης του δημοσίου Γυμνασίου και Λυκείου Τυμπακίου. Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, Υπόμνημα του Πρέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου προς τον Νομάρχη Ηρακλείου για τις στεγαστικές ανάγκες του Δημοσίου Γυμνασίου και Λυκείου του Τυμπακίου, Τυμπάκι, 23 Ιουλίου 1982.

Έγγραφο της Κοινότητας Τυμπακίου στο οποίο χαρακτηρίζεται ως «η μεγαλύτερη κοινότητα της Κρήτης» Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, ο πρόεδρος της Κοινότητας Τυμπακίου Αντώνιος Ταβερναράκης προς τον υπουργό Εσωτερικών, Τυμπάκι, 24/2/1987, αρ. πρωτ. 178.

Ομιλία του προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου Αντ. Ταβερναράκη για τα προβλήματα της κωμοπόλεως
Πηγή: Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομάρχη Ηρακλείου
και τους προϊσταμένους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 1.

12/4/89

Κύριε Νομάρχη,

Κύριοι ~~πρωτοστάτες~~ προϊστάμενοι τών Υπηρεσιών,
Μητρίσι Συγγρομειγοί και Κοινότητα και φέρων της Επαρχίας μας
Από μέρους του Κοινοτικού Συμβουλίου και τών κατοίκων του Τυμπακίου
σάς καλωσορίζω στον τόπο μας και ευχομ~~η~~ κατά τήν αποφινή συζήτηση μας
νά βγούν χρήσιμα συμπεράσματα που θά βοηθήσουν στην επίλυση τών τούτων
προβλημάτων τής Κομόπολης μας.

Σεσάς κ. Νομάρχη προσωπικά, επεσθ~~η~~
ειστε νέος στο Κεμό μας και δέν πώθηκε η ευκαιρία μέχρι τώρα νά τά
πούμε από κοντά, σάς ευχόμαστε τό καλώς ήλθατε, ακόμη σάς ευχόμαστε καλή
επιτυχία στο δύσκολο και βαρύ έργο σας.

Εάν Κοινοτάρχης, θά ήθελα νά κάνω μιá γενική τοποθέτηση πάνω στα τοπικά
προβλήματα και στη συνέχεια νά δοθ~~η~~ ο λόγος στους τοπικούς φορείς, για
νά συμπληρώσουν όσα τυχόν δέν μπόρεσα νά επισημάνω, μέ τήν παράκληση νά
δοθ~~η~~ λύση στα καινά προβλήματα μας.

Πρωτού μπούμε όμως στην απαρίθμηση τών διαφόρων προβλημάτων που για
χρόνια παραμένουν άλυτα αν και πολλές φορές έχουν επισημανθ~~η~~, θά ήθελα
νά πώ ότι ο τόπος αυτός είναι τό σταυροδρόμι δύο Νομών και τριών επαρχιών
εξυπηρετεί δέ όχι μόνο τούς υπολοίπους οικισμούς τής επαρχίας μας, αλλά
και αρκετούς από τούς οικισμούς τών Νοτίων επαρχιών του Νομού
Ρεθύμνης.

Ομιλία του προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου Αντ. Ταβερναράκη για τα προβλήματα της κωμοπόλεως
Πηγή: Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομάρχη Ηρακλείου
και τους προϊσταμένους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 3.

3

Κέντρο Υγείας δέν υπάρχει τέτοια πολυτέλεια.

Παγγωσα έχονε κάνει αρκετά, διαβεβαιώσεις έχονε ακούσει πάρα πολλές
αποσάσει έχουν ληφθ~~η~~ τόσες και τόσες από επιτροπές Υγείας, Νομαρχιακό
Συμβούλιο, όμως στο Τυμπάκι η Ιατρική περίθαλψη είναι ανύπαρκτη.

Κύριε Νομάρχη τολμήσατε εδώ και τώρα-απόψε δώσατε τέλος στο μαρτύριο
τών Τυμπακιανών, αυξήσατε σε 5 τ~~η~~ς θέσεις τών Ιατρών που θά υπηρετούν
από αύριο στο Τυμπάκι καθώς και τ~~η~~ς θέσεις του Βοηθητικού Προσωπικού
υλοποιήσατε τήν απόφαση τής Νομαρχιακής επιτροπής Υγείας καθώς και του
Νομαρχιακού Συμβουλίου και εξαγγώσατε τήν μετατροπή του Περιφερειακού
ιατρείου Τυμπακίου σε ιατρείο 24/ωρης ετοιμότητας με εφημερία τ~~η~~ς "αθνατο-
κύριακα. Ακόμη κ. Νομάρχη δώσατε μας τήν διαβεβαίωση ότι θά αγωνιστείτε
μας για νά αποκτήσει τό Τυμπάκι τό δικό του Κέντρο Υγείας του
οποίου τήν ανάγκη έχει διαπιστώσει η Νομαρχιακή Επιτροπή Υγείας έπειτα
από πρόταση του Πανεπιστημιακού κ. Φιορέττου, στην συνεδρίαση της τής

16 Ιουνίου 1988

Στόν Τομέ τής Εκπαίδευσης

Πρίν από 20 περίπου χρόνια λειτουργεί Γυμνάσιο και Λύκειο στο Τυμπάκι
χωρίς νά διαθέσει μιá δράχμη ή πολιτεία γά τήν στέγαση τών μαθητών του
σε κάποιο σύγχρονο και ανθρώπινο κτίριο, οι 600 μαθητές των σχολείων
αυτών στειβάχονται σε ακατάλληλα κτίρια που έχει μισθώσει τό Δημόσιο
από τήν Κοινότητα και από ιδιώτες,

Η Κοινότητα από εσοδα της, από δάνεια και από συνεισφορά τών κατοίκων
της έχει κατασκευάσει τρεις κτέρυγες οι οποίες όμως δέν αρκούμ για τήν
στέγαση τών μαθητών έτσι μισθώνονται ανθυγιεινές και ακατάλληλες αίθουσες
για τήν στέγαση των.

Στα νομαρχιακά προγράμματα τών ετών 1984, 1985, 1986, 1987, 1988 και φαντάζου
και τού 1989 φηγουράει με αρκετά εκατομμύρια αλλά μέχρι σήμερα δέν
περίσεψε μιá δραχμή για νά αρχίσει η κατασκευή του.

Από τό 1984 η Κοινότητα μας παραχώρησε έκταση 5 περίπου στρεμμάτων στην
τότε Σχολική επιτροπή του Γυμνασίου για τήν ανέγερση Διδακτηρίου σε χώρο
που προβλέπεται από τό σχέδιο πόλης σαν χώρος ειδικής χρήσεως (για ανέγερση
σχολείων) τήν οποία συμπλήρωσε αγοράζοντας 2,5 ακόμη στρέμματα συνεχόμενα
παράλληλα δέ εφρόντισε για τήν εξασφάλιση τής καταλληλότητας του χώρου
από τήν αρμόδια επιτροπή.

Ομιλία του προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου Αντ. Ταβερναράκη για τα προβλήματα της κωμοπόλεως
Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομάρχη Ηρακλείου και τους προϊσταμένους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 4.

4

Εξ όλων αυτών είναι γνωστό ότι στο Τυμπάκι λειτουργούν αδιάφορα Δημοτικά σχολεία και τρία νηπιαγωγεία.
Τό πρώτο είναι 6.θέσιο και λειτουργεί σαν 8.θέσιο, - συστεγάζεται με το πρώτο νηπιαγωγείο σε πρόσωπα ανακαινισθέν κατάλληλο και ωραίο κτίριο αν εξαιρεθεί από τον χαρακτηρισμό ο χώρος που στεγάζεται το νηπιαγωγείο. Τό δεύτερο είναι 12.θέσιο και συστεγάζεται με το δεύτερο νηπιαγωγείο σε ωραίο και σύγχρονο κτίριο τό οποίο πρόσωπα συμπληρώθηκε προσθέτοντας τέσσερις αδιάφορα διδακτικές αίθουσες. Δέν αρκούν όμως οι αίθουσες αυτές για τήν στέγαση τής Σχολικής αυτής μονάδας γιατί αρκετοί μαθητές στεγάζονται σε κατάλληλο και ανθυγιεινό υπόγειο.
Τό τρίτο είναι 6.θέσιο και συστεγάζεται με τό τρίτο νηπιαγωγείο σε κτίριο που εχρησιμοποιήθη παλαιότερα ως αποθήκη ενώ ο όροφος χρησιμοποιείται και σήμερα σαν πανσιόν.
Από τό Υπουργείο Λυμνας μέσω τής κτηματικής Σχολείας του Δημοσίου και έπειτα από ενέργειες της Κοινότητας έχει παραχωρηθεί στην σχολική επιτροπή του σχολείου αυτού έκταση 6.000μ² για τήν ανέγερση διδακτηρίου. Δυστυχώς όμως δέν έχει συμπεριληφθεί σε κανένα πρόγραμμα η ανέγερση του διδακτηρίου αυτού με κίνδυνο να ανακληθεί η παραχώρηση.
Τό τέταρτο είναι μονοθέσιο και λειτουργεί στον οικισμό του Κόκκινου Πύργου σε κτίριο που ανεγέρθηκε με συνεισφορά τών κατοίκων και σε οικοπέδο τής εκκλησίας του οποίου η χρήση είναι εξασφαλισμένη μέχρι τό 1993.
Υστερα από τά παραπάνω θά πρέπει πιστεύομε να δείξει η πολιτεία τήν στοργή της και προς τούς Τυμπακιανούς μαθητές έμπρακτα όμως και όχι με λόγια, ξεκινώντας τήνανέγερση των διδακτηρίων αυτών μέσα στο 1989.

Σ Στόν τομέα τής Πρόνοιας:

Α- Παιδικός Σταθμός: Έχει συσταθεί από αρκετά χρόνια και λειτουργεί από τότε με τήν ίδια οργανικότητα. Παιδικός Σταθμός, από τόν οποίο εξυπηρετούνται 50 εργαζόμενες μητέρες και ισάριθμα νήπια. Σε όλα τά προγράμματα από τό 1984 μέχρι σήμερα αναφέρονται αναπορόφωτες πιστώσεις πολλών εκατομμυρίων οι οποίες ακριβώς επειδή δέν αποροφώταν ήταν αρκετά σεβαστά νούμερα. Από τό 1988 και μέχρι σήμερα που άρχισε η κατασκευή του τού νομμερα αυτά περιορίστηκαν σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Έτσι για τό 1988 εχορηγοτήθηκε με τό ποσό τών Β εκατομ., τά οποία δέν έφθασαν για να καλύψουν τήν δαπάνη τής μελέτης. Τό 1989 από όσα γνωρίζομε χρηματοδοτείται με τό ελάχιστο ποσό τών 15 εκατομ. ενώ οι οφειλές του έργου αυτή τή στιγμή ξεπερνούν τα 10 εκατομ.
Επιτακτική είναι η ανάγκη να ολοκληρωθεί η αποπεράτωση του έργου μέσα στο 1989 για να σταματήσουν τά αδιάκριτα πλάσματα να αποκτούν τοσο

Ομιλία του προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου Αντ. Ταβερναράκη για τα προβλήματα της κωμοπόλεως
Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομάρχη Ηρακλείου και τους προϊσταμένους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 5.

5

... τής εκπαιδευτικής υπό τά δηλωτήρια και τήν αποδοκτική ατμόσφαιρα του κτηματικού.

β- Κ.Α.Π.Π.: Από τό 1965 και έπειτα από απόφαση του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας συνεστάθη Κ.Α.Π.Π. τό οποίο στεγάζεται σε ανοικτός χώρο και ανεπαρκές κτίριο. Δίκαιο είναι πιστεύομε οι άνθρωποι αυτοί του μόχθου τής τρίτης ηλικίας να αποκτήσουν τήν δική τους στέγη, για μία πιο ανθρώπινη διαβίωση.

Γ- Πυρηνός: Τό 1946 δυνάμει του 146 νόμου απολετριώθηκε οικοπεδική έκταση 31 στρεμμάτων εντός του ορμολογικού σχεδίου Τυμπακίου χωρίς να καταβληθεί στους ιδιοκτήτες τών οικοπέδων αυτών καμία αποζημίωση. Στο χώρο αυτό κατασκευάστηκαν μικρά οικίσκοι πυρηνός επανομαζόμενοι οι οποίοι επωραίζοντο για τήν στέγαση τών πολεμοπαθών Τυμπακιανών του Β παγκοσμίου Πολέμου εκείδη όμως όλοι οι Τυμπακιανοί ήταν πολεμοπαθείς (γιατί όπως είναι γνωστό τό Τυμπάκι λωπεδόθηκε από τόν κατακτητή για να γίνει από τά υλικά τών σπιτιών μας ο διάδρομος του αεροδρομίου) εχρησιμοποιήθηκαν για τήν στέγαση άδρων και η πολιτεία δέν ετόλησε μέχρι σήμερα να 35 χρόνια μετά να προχωρήσει στην έκδοση οριστικών τίτλων παραχώρησης τους. Είναι καιρός πιστεύομε η πολιτεία να ξεκαθαρίσει επί τέλους τήν εκκρεμότητα αυτή.

Στόν τομέα τών Δημοσίων Υπηρεσιών:

Μέ Προεδρικά Διατάγματα έχουν συσταθεί με έδρα τό Τυμπάκι Δημ. Ταμείο, Βφορεία και Τελωνείο. Κατά τήν πορεία τής διαδικασίας μέχρι τήν σύσταση των η Πολιτεία υπαναχώρησε πολλές φορές η τελευταία ήταν αυτή τής 1/4/89 που αναστείλει τήν λειτουργία τής Δ.Ο.Υ. για τήν 1/7/89 ενώ για τό τελωνείο δέν εξασφαλισθηκαν ακόμη οι απαραίτητες πιστώσεις για τήν μίσθωση του κτιρίου. Ζητούμε τήν Προσωπική παρέμβαση σας κύριε Νομάρχη για τήν λειτουργία τών Υπηρεσιών αυτών εντός του τρέχοντος μηνός.

Στόν Τομέα τών Συγκοινωνιών- Επικοινωνιών:

Α- Αεροδρόμιο: Στόν ομφαλό του κόμμου τής Μεσαράς έχει κατασκευαστεί πριν από 40 περίπου χρόνια τό μεγαλύτερο και τελειότερο όπως λένε Αεροδρόμιο τών Βαλκανίων. Τό Αεροδρόμιο αυτό θά μπορούσε να χρησιμοποιηθεί όπως κατ'επανάληψη έχουμε ζητήσει από τό Υπουργείο Συγκοινωνιών για τήν εξυπηρέτηση του επιβατικού κοινού και του Τουρισμού. Από τό αεροδρόμιο Τυμπακίου μπορεί να εξυπηρετηθεί τό επιβατικό κοινό τών τριών διττικών επαρχιών του Νομού μας καθώς και τουλάχιστο τών δύο Νοτίων επαρχιών του Νομού Ρεθύμνης. Τό Γ.Β.Α. και ο Β.Ο.Τ. έχουν εκφράσει έγγραφα τήν συναίνεσή τους.

Ομιλία του προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου Αντ. Ταβερναράκη για τα προβλήματα της κωμοπόλεως
Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομάρχη Ηρακλείου και τους προϊσταμένους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 6.

6

κατά πένταετές είχε προβλεφθεί και ο Πρωθυπουργός στην λαϊκή Σύνοδο
που έγινε στο οροπέδιο του Αεραδίου το 1984 εξήγγειλε την χρησιμοποίηση του
για την μεταφορά αγροτικών προϊόντων. Αντί λοιπόν το αεροδρόμιο αυτό να
γεμίζει τις ψυχές των Τυμπακιανών με αισθήματα ανασφάλειας για τον τόπο τους
και εφόσον θα συμβάλει στην εξυπηρέτηση του επιβατικού κοινού και στην
ανάπτυξη του τόπου, είναι καιρός να χρησιμοποιηθεί και για ειρηνικούς
σκοπούς όπως συμβαίνει με όλα τα αεροδρόμια της χώρας.

Β- Λιμάνι ~~στη~~ πλαύσια ενδοχώρα του κάμπου της Μεσσαράς της οποίας η επιφάνεια
ξεπερνά τα 400.000 στρέμματα και που στην αρχαιότητα ήμασαν ονομαστέ
λιμάνια σήμερα δεν υπάρχει ένας λιμενίσκος για την διακίνηση τόσο των
παραγομένων προϊόντων της όσο και των πρώτων υλών και εμπορευμάτων. Τα
αποκατά αλιευτικά σκάφη που ελλιμενίζονται στον όρμο του Κόκκινου Πύργου
και που για να προστατευθούν από τα χειμερινά κύματα αναγκαστικά
βγαίνουν στην στεριά δεν μπορούν να δέσουν γιατί δεν υπάρχει η απαραίτητη
υποδομή. Είναι λοιπόν απαραίτητο για την εξυπηρέτηση της αλιείας, του
εμπορίου αλλά και του Τουρισμού η κατασκευή λιμανιού στον Κόκκινο
Πύργο. Η όλη ~~χρέος~~ ελληνοφορέθηκα από προσωπικό τηλεφώνημα του Υπουργού
Χωροταξίας Οικισμού Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων ~~οτι~~ υπέγραψε απόφαση
με την οποία εντάσσεται στο πρόγραμμα του Υπουργείου αυτού η κατασκευή
του λιμανιού στον Κόκκινο Πύργο με πίστωση για το 1989 100.000.000 δρχ
Επίσης από όσα είμαι σε θέση να γνωρίζω το Νομαρχιακό Συμβούλιο διέθεσε
για το 1989 από το πρόγραμμα της Νομαρχίας Ηρακλείου ποσό 30.Εκατομμυρίων
δρχ ~~βέ~~ όλους που συνέβαλαν στην εξασφάλιση των πιστώσεων αυτών η Κοινότητα
Τυμπακίου εκφράζει τις ευχαριστίες των κατοίκων της ~~για~~
Νοταρίου

Γ- Ο Δρόμος Ηράκλειο-Τυμπάκι και συγκεκριμένα το τμήμα Βόλος -Τυμπάκι που
κατασκευάζεται αυτές τις μέρες είναι ανάγκη να φθάσει μέχρι τον οικισμό το
Κόκκινου Πύργου.

Δ- Βιολογικές Ο.Τ.Ε. Τόσο ο οικισμός του Κόκκινου Πύργου όσο και
στον οικισμό του Τυμπακίου αν δεν γίνουν εργασίες επέκτασης του δικτύου,
δεν μπορούν να ικανοποιηθούν οι αιτήσεις που είναι σε εκκρεμότητα εδώ και
αρκετά χρόνια

Στόν τομέα του Περιβάλλοντος
Εδώ πιά δεν στέκεται τίποτα όρθιο, παντού υπάρχουν Ναύλον, Πτενικάκια,
υπολείμματα καλλιεργιών είδη συσκευασίας γεωργικών φαρμάκων ο υδροβιότοπος
του φερόπταμου καταστρέφεται καθημερινά, οι δίκοφες αμμουδιές μας έχουν
απομειωθεί με συματοπλέγματα και τα ονομαστά αφρικανικά τοπίμας έχουν

Ομιλία του προέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου Αντ. Ταβερναράκη για τα προβλήματα της κωμοπόλεως
Πηγή: Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομάρχη Ηρακλείου και τους προϊσταμένους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12/4/1989, σ. 7.

7

μετατραπεί σε σελινιακά γιατί δεν υπήρχε καμία προστασία, σε τρόπο
ώστε, διάφοροι κερδοσκοπικοί έδρασαν ανενόχλητοι στο καταστροφικό για το
περιβάλλον έργο τους.

Για την συγγέντωση των υπολειμμάτων των καλλιεργιών, των Ναύλον και των
είδων συσκευασίας των δηλητηριών, προτείνουμε να χρησιμοποιήσουμε ένα
χώρο 7 περίπου στρεμμάτων ο οποίος θα πρέπει να διαμορφωθεί ενώ είναι
απαραίτητο να προμηθευτούμε κάδους για την συγγέντωση των απορριμμάτων
Για τους παραπάνω λόγους θα πρέπει να χρηματοδοτήσει η Κοινότητα μας
ανάλογα.

Ο καθαρισμός των αυτών πρέπει να γίνεται με μηχανικά μέσα και να σταματήσει
της θαλασσίας περιοχής μας από τα ανεπεξέργαστα απόβλητα της Αγίας Γαλήνης
Είναι ανεπιτρεπτό να λειτουργούν αποχετεύσεις χωρίς βιολογικό καθαρισμό.

Για την Κερασία μας:
Για τους νέους μας για το μέλλον και τις ελπίδες του τόπου μας είναι
απαραίτητο να γίνουν: ~~τα~~ ~~μα~~ ~~τα~~
1) Να συμπληρωθεί με τουλάχιστο τα απαραίτητα μέσα το σπίτι του τοῦς
έχομε δημιουργήσει, ένα ηχοσύνολο επιτραπέζια παιχνίδια ~~κά~~ ~~πικ~~-ποικ
κλπ θα τού προσφέρουν κάποια ψυχαγωγία που δεν μπορούν να την απολαύσουν
σήμερα ελλείπει μέσων.
2) Να χρηματοδοτηθεί ο Πολιτιστικός Σύλλογος για την ανέγερση του Πολιτι-
στικού Κέντρου στο οικοπέδο που έχει αγοράσει για το σκοπό αυτό.
3) Να αποπερατωθούν οι εργασίες που χρηάζονται για να τελειώσει το
γήπεδο του Α.Ο.Τ.
4) Να ολοκληρωθεί η κατασκευή του Γυμναστηρίου μπάσκετ-βόλεϋ στον χώρο
του αεροδρομίου που μας έχει παραχωρηθεί από το Υπουργείο Άμυνας.
5) Να γίνει κλειστό Γυμναστήριο
6) Να γίνει Κολυμβητήριο
7) Να γίνει η εξαγορά του χώρου που προβλέπεται από το σχέδιο πόλης
σάν Γυμναστήριο

Στόν τομέα της Πολεοδομίας
Επιτακτική είναι η ανάγκη της ~~αναθεώρησης~~ ~~του~~ ~~υφιστάμενου~~ ~~σχεδίου~~ ~~πόλης~~
για να δοθεί η δυνατότητα σε όλους τους Τυμπακιανούς να οικοδομήσουν στο
υφιστάμενο σήμερα σχέδιο πόλης. Επίσης θα πρέπει να πιστεεί ο μελετητής
για την ολοκλήρωση της επέκτασης του σχεδίου πόλης Τυμπακίου με την
μέθοδο της συνεισφοράς σε γή. Πίσση θα πρέπει να ασκείται και στον μελετητή
του Κόκκινου Πύργου το σχέδιο του οποίου θα πρέπει να γίνει με την ίδια
μέθοδο και να συμπεριλάβει ολη την καλιά έκταση και ακόμη την περιοχή της
Καταλυκής

Φιλειρηνικό Ψήφισμα της Κοινότητας Τυμπακίου με αφορμή τη διεθνή κρίση στον Περσικό Κόλπο το 1991.

Πηγή: Αρχείο κοινότητας και Δήμου Τυμπακίου, Λυτά έγγραφα, Ψήφισμα Κοινοτικού Συμβουλίου Τυμπακίου, 5/2/1991.

Το Κοινοτικό Συμβούλιο Τυμπακίου
βυνεδρίασε εις ταυτά θήμέρα των 5-2-1991
και εξέδωκε το παρακάτω ψήφισμα.

ΨΗΦΙΣΜΑ

Η παρουσία ξένων πολεμικών πλοίων
στον Κόλπο της Μεσάρδας δε συνδυνασκό
με την εξέλιξη των πολεμικών χειρο-
νότων στο Περσικό Κόλπο, εντείνουν
την ανησυχία των κατοίκων της ευαι-
σθητής περιοχής μας και ενισχύουν
τους φόβους για την εμπλοκή της
χώρας μας στη σύρραξη.

Με δεδομένο το γεγονός ότι από
την εποχή της χούντας δεν έχουν
εμφανισθεί ξένα διαβή στην περιοχή
του Κόλπου της Μεσάρδας το Κοινοτικό
Συμβούλιο:

1. Ευχαρίζει την αντίθεσή του, καταδίδων
την παρουσία των διαβών αυτών και
απαιτεί την άμεση απομάκρυνσή τους
2. Στηρίζει κάθε πρωτοβουλία για εξείρε-
ση ειρηνική γύρω στο Περσικό Κόλπο.
3. Διαδηλώνει τη δέησή των κατοίκων
να αγχωτισθούν για την ειρηνική
ανάπτυξη του τόπου εναντία στα
σχέδια για στρατιοποίηση της
περιοχής.

Το Κοινοτικό Συμβούλιο

(Signatures)

Πρόγραμμα Δήμου Τυμπακίου για τον εορτασμό
της Εθνικής Επετείου του 1821.

Πηγή: Αρχείο Δήμου Τυμπακίου, κούτα υπ' αριθ. 46, φάκ. 9 «Εορτασμών 2009».

25 Μαρτίου

ΔΗΜΟΣ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

25 Μαρτίου

1821

ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Πρόγραμμα
εορταστικών εκδηλώσεων
2009

Σας καλούμε στις εκδηλώσεις
εορτασμού
της εθνικής επετείου
σύμφωνα με το πρόγραμμα

Ο Δήμαρχος
Αντώνης Χαραλαμπίδης

της εθνικής επετείου
σύμφωνα με το πρόγραμμα

«Πολιτιστικός Αύγουστος 2009»

Πηγή: Αρχείο Δήμου Τυμπακίου,
κούτα υπ' αριθ. 46, φάκ. 9 «Εορτασμών 2009».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΥΛΛΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (Φ.Ε.Κ)

(Φ.Ε.Κ. ίδρυσης Γυμνασίου Τυμπακίου, Φ.Ε.Κ. ίδρυσης Δήμου Τυμπακίου,
Φ.Ε.Κ. ίδρυσης Δήμου Φαιστού, διάφορα Φ.Ε.Κ. που αφορούν στο αεροδρόμιο Τυμπακίου)

8789

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 244

4 Δεκεμβρίου 1997

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2539

Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδουμε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Άρθρο 1

Σύσταση των δήμων και των κοινοτήτων

Οι πρωτοβάθμιοι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης συγκροτούνται από νομό ως εξής:

1. ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Α. Συνιστώνται οι κατωτέρω δήμοι:

1.1. Δήμος Αγγελοκάστρου αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αγγελοκάστρου, 2. Κλεισορρευμάτων, 3. Λασιμαχείας, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αγγελοκάστρου της τέως κοινότητας Αγγελοκάστρου.

1.2. Δήμος Αγρινίου αποτελούμενος από τους δήμους: 1. Αγίου Κωνσταντίνου, 2. Αγρινίου και τις κοινότητες: 1. Αγίου Νικολάου, 2. Δοκίμίου, 3. Καλυβίων, 4. Καμαρουλάς, 5. Σκουτεσιάδας, οι οποίες καταργούνται. Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αγρινίου του τέως δήμου Αγρινίου.

1.3. Δήμος Αιτωλικού αποτελούμενος από το δήμο Αιτωλικού και τις κοινότητες: 1. Αγίου Ηλία, 2. Σταμνός, 3. Φραγκουλαϊκίων, 4. Χρυσοβεργίου, οι οποίες καταργούνται. Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αιτωλικό του τέως δήμου Αιτωλικού.

1.4. Δήμος Αλυζίας αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αρχοντοχωρίου, 2. Βάρνακα, 3. Κανδήλας, 4. Μύτικα, 5. Παναγούλας, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Κανδήλα της τέως κοινότητας Κανδήλας.

1.5. Δήμος Αμφιλοχίας αποτελούμενος από το δήμο Αμφιλοχίας και τις κοινότητες: 1. Αμπελακίου, 2. Ανοιξιότικού, 3. Κεχρινιάς, 4. Λουτρού, 5. Σαρδινίων, 6. Σπάρτου, 7. Στάνου, οι οποίες καταργούνται, καθώς και από τους συναρτισμούς: 1. Βαρετάδα, 2. Μέγας Κάμπος της κοινότητας Βαρετάδας, οι οποίοι αποσπώνται από αυτήν.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αμφιλοχία του τέως δήμου Αμφιλοχίας.

1.6. Δήμος Ανακτορίου αποτελούμενος από το δήμο Βονίτσης και τις κοινότητες: 1. Αγίου Νικολάου, 2. Δρυμού, 3. Θυρίου, 4. Μοναστηρακίου, 5. Παλιοπέλων, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Βόνιτσα του τέως δήμου Βονίτσης.

1.7. Δήμος Αποδοτίας αποτελούμενος από το δήμο Αποδοτίας και τις κοινότητες: 1. Αναβρυτής, 2. Ασπιδός, 3. Γρομμένης Οξυάς, 4. Ελατσούς, 5. Καλλονής, 6. Καταφυγίου, 7. Κεντρικής, 8. Κοκκινοχωρίου, 9. Κυδωνάς, 10. Λεύκας, 11. Λιμνίτης, 12. Μανδρινής, 13. Πόδου, 14. Τερμιθέας, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Άνω Χώρα του τέως δήμου Αποδοτίας.

1.8. Δήμος Αρακύνθου, αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Άνω Κερασόβου, 2. Γραμματικού, 3. Ζευγαριάκου, 4. Κάτω Κερασόβου, 5. Ματαργάκος, 6. Παππαδατών, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Παππαδάτες της τέως κοινότητας Παππαδάτες.

1.9. Δήμος Αστακού αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αγραμπέλων, 2. Αστακού, 3. Βασιλοπούλου, 4. Βλιζιανών, 5. Καραϊσκάκη, 6. Μαχαριά, 7. Μπαμπίνης, 8. Παλιομανίνας, 9. Προδρόμου, 10. Σκουρτσούς, 11. Στρογγυλοβουνίου, 12. Χρυσοβίτης, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Αστακός της τέως κοινότητας Αστακού.

8804

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ)

17.7. Δήμος Γαργαλιών αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αγίου Μύρωνος, 2. Άνω Ασπίων, 3. Κάτω Ασπίων, 4. Πενταμοδίου, 5. Πετροκεφάλου, 6. Πυργούς, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Άγιος Μύρων της τέως κοινότητας Αγίου Μύρωνος.

17.8. Δήμος Γόρτυνας αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αγίων Δέκα, 2. Αγίου Κυρίλλου, 3. Αμπελαούζου, 4. Απεσκαρίου, 5. Βαγιονιάς, 6. Βασιλικής, 7. Βασιλικών Ανωγείων, 8. Γκαγκαλιών, 9. Μητροπόλεως, 10. Μιαμούς, 11. Πλατάνου, 12. Πλώρας, 13. Χουστουλιανών, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Άγιοι Δέκα της τέως κοινότητας Αγίων Δέκα.

17.9. Δήμος Γουβών αποτελούμενος από το δήμο Γουβών και τις κοινότητες: 1. Ανωπόλεως, 2. Επάνω Βαθείας, 3. Ελαίας, 4. Κάτω Βαθείας, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Γούβες του τέως δήμου Γουβών.

17.10. Δήμος Επισκοπής αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αϊτανίων, 2. Γαλιφας, 3. Επισκοπής, 4. Κανουφρίου Χωριού, 5. Σγουροκεφαλίου, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Επισκοπή της τέως κοινότητας Επισκοπής.

17.11. Δήμος Ζαρού αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Βορζίων, 2. Ζαρού, 3. Μαρανίου, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Ζαρός της τέως κοινότητας Ζαρού.

17.12. Δήμος Ηρακλείου αποτελούμενος από το δήμο Ηρακλείου και τις κοινότητες: 1. Βουτών, 2. Δαφνές, 3. Σκαλιανού, 4. Σταυροκίων, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Ηράκλειο του τέως δήμου Ηρακλείου.

17.13. Δήμος Θραψανού αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Βόνης, 2. Ζωφόρων, 3. Θραψανού, 4. Σαμπά, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Θραψανός της τέως κοινότητας Θραψανού.

17.14. Δήμος Καστελλίου αποτελούμενος από το δήμο Καστελλίου και τις κοινότητες: 1. Αμαριανού, 2. Αποστόλων, 3. Αρχαγγέλου, 4. Ασκών, 5. Ευαγγελισμού, 6. Καστομνίτης, 7. Λιττού (Ευδα), 8. Μαθιάς, 9. Σμαρίου, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Καστέλλι του τέως δήμου Καστελλίου.

17.15. Δήμος Κόφρινα αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Άνω Ακρίων, 2. Ασημίου, 3. Διονυσίου, 4. Λουρών, 5. Σοκαρά, 6. Σταβίων, 7. Στερνών, 8. Στόλων, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Ασημι της τέως κοινότητας Ασημίου.

17.16. Δήμος Κρουσιών αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Κορφών, 2. Κρουσιώνος, 3. Λουτρακίου, 4. Σάρχου, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Κρουσιώνος της τέως κοινότητας Κρουσιώνος.

17.17. Δήμος Μαλίων αποτελούμενος από το δήμο Μαλίων και την κοινότητα Μοχού, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Μάλια του τέως δήμου Μαλίων.

17.18. Δήμος Μοιρών αποτελούμενος από το δήμο Μοιρών και τις κοινότητες: 1. Αληθινής, 2. Αντοκαρίου, 3. Καστελλίου, 4. Κουσέ, 5. Περίου, 6. Πετροκεφαλίου, 7. Πηγαϊδακίων, 8. Πόμπιας, 9. Ρουφά, 10. Σκουρβουλών, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Μοίρες του τέως δήμου Μοιρών.

17.19. Δήμος Νέας Αλικαρνασσοῦ αποτελούμενος από το δήμο Νέας Αλικαρνασσοῦ και την κοινότητα Καλλιθέας, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Αλικαρνασσός του τέως δήμου Νέας Αλικαρνασσοῦ.

17.20. Δήμος Ν. Καζαντζάκη αποτελούμενος από το δήμο Ν. Καζαντζάκη και τις κοινότητες: 1. Δαμιανίων, 2. Μεταξοχωρίου, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Πεζά του τέως δήμου Ν. Καζαντζάκη.

17.21. Δήμος Τετραχωρίου αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αυγενικής, 2. Βενεράτου, 3. Κερασίων, 4. Σίβας, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Βενεράτο της τέως κοινότητας Βενεράτου.

17.22. Δήμος Τυλίσου αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αηδονοχωρίου, 2. Αστυρακίου, 3. Γωνιών, 4. Δαμάστας, 5. Καμαρίου, 6. Καμαριώτου, 7. Κεραμουτσιού, 8. Μαράθου, 9. Μονής, 10. Τυλίσου, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Τύλισος της τέως κοινότητας Τυλίσου.

17.23. Δήμος Τυμπακίου αποτελούμενος από το δήμο Τυμπακίου και τις κοινότητες: 1. Βώρων, 2. Γρηγορίας, 3. Καμαρών, 4. Καμηλιρίου, 5. Κλημάτος, 7. Λαγολίου, 8. Μογαφικαρίου, 9. Πιτσιδίων, 10. Σίβα, 11. Φανερωμένης, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του νέου δήμου ορίζεται ο οικισμός Τυμπάκι του τέως δήμου Τυμπακίου.

17.24. Δήμος Χερσονήσου αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Αβδού, 2. Γωνιών, 3. Κεράς, 4. Λιμένος Χερσονήσου, 5. Παταμιών, 6. Χερσονήσου, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Λιμένος Χερσονήσου της τέως κοινότητας Χερσονήσου.

Β. Στον πιο πάνω Νομό δεν συντρέχει περίπτωση αναγνώρισης κοινότητας σε δήμο.

Γ. Στους δήμους: 1. Ρούβα και 2. Τεμένους δεν επέρχεται μεταβολή.

18. ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

Α. Συνιστώνται οι κατωτέρω δήμοι και κοινότητες:

18.1. Δήμος Αχέρωντα αποτελούμενος από τις κοινότητες: 1. Γαρδικίου, 2. Γλυκής, 3. Σκανδάλου, 4. Χόικας, οι οποίες καταργούνται.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Γαρδικι της τέως

Φ.Ε.Κ. ίδρυσης Δήμου Φαιστού

Πηγή: Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα, 7 Ιουνίου 2010, τεύχ. Α', αριθμός φύλλου 87, Νόμος υπ' αριθ. 3852 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης», σ. 1785 και 1789.

1785

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 87

7 Ιουνίου 2010

ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3852

Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΜΕΡΟΣ Α'

ΣΥΣΤΑΣΗ - ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Οι δήμοι και οι περιφέρειες συγκροτούν τον πρώτο και δεύτερο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης και ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας αποτελούν θεμελιώδη θεσμό του δημόσιου βίου των Ελλήνων, όπως αυτός κατοχυρώνεται από τις διατάξεις του άρθρου 102 του Συντάγματος και του Ευρωπαϊκού Χάρτη Τοπικής Αυτονομίας που κυρώθηκε με το ν. 1850/1989 (ΦΕΚ 144 Α').

Οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις συγκροτούνται ως ενιαίες μονάδες για τις αποκεντρωμένες υπηρεσίες του κράτους και ασκούν γενική αποφασιστική αρμοδιότητα στις κρατικές υποθέσεις της περιφέρειάς τους, σύμφωνα με το άρθρο 101 του Συντάγματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΣΥΣΤΑΣΗ - ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΔΗΜΩΝ

Άρθρο 1 Σύσταση δήμων

1. Οι δήμοι είναι αυτοδιοικούμενα κατά τόπο νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και αποτελούν τον πρώτο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης.
2. Οι πρωτοβάθμιοι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης συνιστώνται ανά νομό ως εξής:

1. ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Α. Συνιστώνται οι κατωτέρω δήμοι:

1. Δήμος Αγρινίου με έδρα το Αγρίνιο αποτελούμενος από τους δήμους α. Αγρινίου β. Παραβόλας γ. Παρακαμπυλιών δ. Στράτου ε. Νεάπολης στ. Αγγελοκάστρου ζ. Παναγιωτικού η. Αρακύνθου θ. Μακρυνείας και ι. Θεστιέων, οι οποίοι καταργούνται.

2. Δήμος Άκτιου - Βόνιτσας με έδρα τη Βόνιτσα αποτελούμενος από τους δήμους α. Ανακτόριου β. Παλαίρου και γ. Μεδεώνος, οι οποίοι καταργούνται.

3. Δήμος Ξηρομέρου με έδρα τον Αστακό αποτελούμενος από τους δήμους α. Αστακού β. Φυτειών και γ. Αλυζίας, οι οποίοι καταργούνται.

4. Δήμος Ναυπακτίας με έδρα τη Ναύπακτο αποτελούμενος από τους δήμους α. Ναυπάκτου β. Αποδοτίας γ. Πυλλήνης δ. Πλατάνου ε. Αντιρρίου και στ. Χάλκειας, οι οποίοι καταργούνται.

5. Δήμος Αμφιλοχίας με έδρα την Αμφιλοχία αποτελούμενος από τους δήμους α. Αμφιλοχίας β. Ινάχου και γ. Μενιδίου, οι οποίοι καταργούνται.

6. Δήμος Ιεράς Πόλης Μεσολογγίου με έδρα το Μεσολόγγι αποτελούμενος από τους δήμους α. Ιεράς Πόλης Μεσολογγίου β. Οινιάδων και γ. Αιτωλικού, οι οποίοι καταργούνται.

Β. Στο δήμο Θέρμου δεν επέρχεται καμία μεταβολή.
Γ. Ο Δήμος Θέρμου χαρακτηρίζεται ως ορεινός.

2. ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

Α. Συνιστώνται οι κατωτέρω δήμοι:

1. Δήμος Ναυπλιέων με έδρα το Ναύπλιο αποτελούμενος από τους δήμους α. Ναυπλιέων β. Νέας Τίρυνθας γ. Μιδέας και δ. Ασίνης, οι οποίοι καταργούνται.

2. Δήμος Ερμιονίδας με έδρα το Κρανίδι αποτελούμενος από τους δήμους α. Ερμιόνης και β. Κρανιδίου, οι οποίοι καταργούνται.

3. Δήμος Επιδαύρου με έδρα το Ασκληπιείο και ιστορική έδρα την Αρχαία Επιδαύρο αποτελούμενος από τους δήμους α. Ασκληπιείου και β. Επιδαύρου, οι οποίοι καταργούνται.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ)

1789

17. ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Α. Συνιστώνται οι κατωτέρω δήμοι:

1. Δήμος Ηρακλείου με έδρα το Ηράκλειο και ιστορική έδρα τη Νέα Αλικαρνασσο αποτελούμενος από τους δήμους α. Ηρακλείου β. Γοργοαίτης γ. Τεμένους δ. Παλιανής και ε. Νέας Αλικαρνασσο, οι οποίοι καταργούνται.

2. Δήμος Μαλεβιζίου με έδρα το Γάζι αποτελούμενος από τους δήμους α. Γαζίου β. Κρουσιώνα και γ. Τυλίσου, οι οποίοι καταργούνται.

3. Δήμος Αρχανών - Αστερουσίων με έδρα τα Πεζά και ιστορικές έδρες τις Αρχάνες και τον Πύργο αποτελούμενος από τους δήμους α. Αρχανών β. Νίκου Καζαντζάκη και γ. Αστερουσίων, οι οποίοι καταργούνται.

4. Δήμος Φαιστού με έδρα τις Μοίρες και ιστορική έδρα το Τυμπάκι αποτελούμενος από τους δήμους α. Μοιρών β. Τυμπακίου γ. Ζαρού, οι οποίοι καταργούνται.

5. Δήμος Γόρτυνας με έδρα τους Άγιους Δέκα αποτελούμενος από τους δήμους α. Κόφινα β. Αγίας Βαρβάρας γ. Γόρτυνας και δ. Ρούβα, οι οποίοι καταργούνται.

6. Δήμος Χερσονήσου με έδρα τις Γούρνες αποτελούμενος από τους δήμους α. Χερσονήσου β. Γουβών γ. Μαλλίων και δ. Επισκοπής, οι οποίοι καταργούνται.

7. Δήμος Μινώα Πεδιάδας με έδρα τον Ευαγγελισμό Καστελλίου και ιστορικές έδρες το Καστέλλι και το Αρκαλοχώρι αποτελούμενος από τους δήμους α. Αρκαλοχωρίου β. Καστελλίου και γ. Θραψανού, οι οποίοι καταργούνται.

Β. Στο δήμο Βιάννου δεν επέρχεται καμία μεταβολή.
Γ. Ο δήμος Βιάννου χαρακτηρίζεται ως ορεινός.

18. ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

Α. Συνιστώνται οι κατωτέρω δήμοι:

1. Δήμος Ηγουμενίτσας με έδρα την Ηγουμενίτσα αποτελούμενος από τους δήμους α. Ηγουμενίτσας β. Συβότων γ. Μαργαριτίου δ. Παραποτάμου και την κοινότητα Πέρδικας, οι οποίοι καταργούνται.

2. Δήμος Φιλιατών με έδρα τις Φιλιάτες αποτελούμενος από τους δήμους α. Φιλιατών και β. Σαγιάδας, οι οποίοι καταργούνται.

3. Δήμος Σουλίου με έδρα την Παραμυθιά και ιστορική έδρα τη Σαμονίδα Σουλίου αποτελούμενος από τους δήμους α. Παραμυθιάς β. Αχέροντα και την κοινότητα Σουλίου, οι οποίοι καταργούνται.

Β. Ο δήμος Φιλιατών χαρακτηρίζεται ως ορεινός.

19. ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Α. Συνιστώνται οι κατωτέρω δήμοι:

1. Δήμος Θεσσαλονίκης με έδρα τη Θεσσαλονίκη αποτελούμενος από τους δήμους α. Θεσσαλονίκης και β. Τριανδρίας, οι οποίοι καταργούνται.

2. Δήμος Κορδελιού - Ευόσμου με έδρα τον Ευόσμο αποτελούμενος από τους δήμους α. Ελευθερίου-Κορδελιού και β. Ευόσμου, οι οποίοι καταργούνται.

3. Δήμος Νεάπολης - Συκεών με έδρα τις Συκιές αποτελούμενος από τους δήμους α. Συκεών β. Αγίου Παύλου γ. Νεαπόλεως και δ. Πεύκων, οι οποίοι καταργούνται.

4. Δήμος Παύλου Μελά με έδρα τη Σταυρούπολη αποτελούμενος από τους δήμους α. Σταυρουπόλεως β. Πολίχνης και γ. Ευκαρπίας, οι οποίοι καταργούνται.

5. Δήμος Αμπελοκήπων - Μενεμένης με έδρα τους Αμπελόκηπους αποτελούμενος από τους δήμους α. Αμπελοκήπων και β. Μενεμένης, οι οποίοι καταργούνται.

6. Δήμος Πυλαίας - Χορτιάτη με έδρα το Πανόραμα και

ιστορική έδρα το Χορτιάτη αποτελούμενος από τους δήμους α. Πανοράματος β. Πυλαίας και γ. Χορτιάτη, οι οποίοι καταργούνται.

7. Δήμος Χαλκηδόνος με έδρα τα Κουφάγια και ιστορική έδρα τη Γέφυρα αποτελούμενος από τους δήμους α. Χαλκηδόνος β. Αγίου Αθανασίου και γ. Κουφαλίων, οι οποίοι καταργούνται.

8. Δήμος Δέλτα με έδρα τη Σίνδο αποτελούμενος από τους δήμους α. Εχεδώρου β. Αξιού και γ. Χαλάστρας, οι οποίοι καταργούνται.

9. Δήμος Ωραιοκάστρου με έδρα το Ωραιόκαστρο αποτελούμενος από τους δήμους α. Ωραιοκάστρου β. Μυγδονίας και γ. Καλλιθέας, οι οποίοι καταργούνται.

10. Δήμος Λαγκαδά με έδρα τον Λαγκαδά και ιστορική έδρα τον Λαχανά αποτελούμενος από τους δήμους α. Λαγκαδά β. Λαχανά γ. Ασσήρου δ. Σοχού ε. Καλλινδοίων στ. Κορωνείας και ζ. Βερτίσκου, οι οποίοι καταργούνται.

11. Δήμος Θερμαϊκού με έδρα την Περαιά αποτελούμενος από τους δήμους α. Θερμαϊκού β. Επανομής γ. Μηχανιάνας, οι οποίοι καταργούνται.

12. Δήμος Θέρμης με έδρα τη Θέρμη αποτελούμενος από τους δήμους α. Θέρμης β. Μίκρας γ. Βασιλικών, οι οποίοι καταργούνται.

13. Δήμος Βόλβης με έδρα το Σταυρό αποτελούμενος από τους δήμους α. Αγίου Γεωργίου β. Μαδύτου γ. Αρεθούσας δ. Απολλωνίας ε. Ρεντινας και στ. Εγνατίας, οι οποίοι καταργούνται.

Β. Στο δήμο Καλαμαριάς δεν επέρχεται καμία μεταβολή.

20. ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Α. Συνιστώνται οι κατωτέρω δήμοι:

1. Δήμος Ιωαννιτών με έδρα τα Ιωάννινα αποτελούμενος από τους δήμους α. Ιωαννιτών β. Ανατολής γ. Περάματος δ. Παμβώτιδας ε. Μπιζανίου και την κοινότητα Νήσου Ιωαννίνων, οι οποίοι καταργούνται.

2. Δήμος Ζαγορίου με έδρα τους Ασπραγγέλους αποτελούμενος από τους δήμους α. Ανατολικού Ζαγορίου β. Κεντρικού Ζαγορίου γ. Τύμφης και τις κοινότητες α. Βοβούσης β. Πάπιγκου, οι οποίοι καταργούνται.

3. Δήμος Κόνιτσας με έδρα την Κόνιτσα αποτελούμενος από τους δήμους α. Κόνιτσας β. Μαστοροχωριών και τις κοινότητες α. Διστράτου β. Αετομηλίτσας γ. Φούρκας, οι οποίοι καταργούνται.

4. Δήμος Πωγωνίου με έδρα το Καλπάκι και ιστορική έδρα το Δελβινάκι αποτελούμενος από τους δήμους α. Καλπάκιου β. Δελβινάκιου γ. Άνω Πωγωνίου δ. Άνω Καλαμά και τις κοινότητες α. Πωγωνιανής β. Λάβδανης, οι οποίοι καταργούνται.

5. Δήμος Βορείων Τζουμέρκων με έδρα τα Πράμαντα αποτελούμενος από τους δήμους α. Τζουμέρκων β. Πράμαντων γ. Κατασοχωριών και τις κοινότητες α. Σιράκου β. Καλαρρυτών γ. Ματσουκίου και δ. Βαθυπέδου, οι οποίοι καταργούνται.

6. Δήμος Μετσόβου με έδρα το Μέτσοβο αποτελούμενος από τους δήμους α. Μετσόβου β. Εγνατίας και την κοινότητα Μηλέας, οι οποίοι καταργούνται.

7. Δήμος Δωδώνης με έδρα την Αγία Κυριακή αποτελούμενος από τους δήμους α. Δωδώνης β. Λάκκας Σουλίου γ. Αγίου Δημητρίου και δ. Σελλών, οι οποίοι καταργούνται.

8. Δήμος Ζίτσας με έδρα την Ελεούσα αποτελούμενος από τους δήμους α. Ζίτσας β. Πασσαρώνος γ. Μολοσσών

Απόφαση υπ' αριθ. Α. 27884/10571/ 15-1-1971 "Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς σύσταση δουλείας διά την διέλευσιν αγωγού καυσίμων από αεροδρομίου Τυμπακίου μέχρι αποθηκών καυσίμων Νομού Ηρακλείου».

Πηγή: Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, Αθήνα, 23 Ιανουαρίου 1971, τεύχος Δ', αριθμός φύλλου 18, σ. 137-138.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1971 ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 18

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς σύσταση δουλείας...
Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων υπέρ και δαπάνης της Α.Ε. «ΩΜΕΓΑ»...
Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς διέλευσιν της εθνικής οδού Κορίνθου - Πατρών...

Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς σύσταση δουλείας... Αρ. Α. 27884/10571

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

- Έχοντας υπ' όψιν: 1) Τας διατάξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 1 του κώδικος... 2) Τας διατάξεις του Νόμου Γ.Σ.Δ.Σ.Τ. 1907... 3) Την υπ' αριθ. Φ. ΑΑ(ΕΓΚ) 47(462)197(287180)30...

Η παρούσα δημοσιεύεται διά της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως... ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1971... Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ... Αρ. Β. 158)223 (2)

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Έχοντας υπ' όψιν: 1) Τας διατάξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 1 του κώδικος... 2) Τας διατάξεις του Νόμου Γ.Σ.Δ.Σ.Τ. 1907... 3) Την υπ' αριθ. 58)12.5.1970 πράξιν...

Κινητότητα αναγκαστικής απαλλοτριώσεως έκτασι 98.625 τ.μ. κτημάτων... Αρ. Β. 4895)12108 (3)

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

- Έχοντας υπ' όψιν: 1) Τας διατάξεις του άρθρου 1 του κώδικος... 2) Τας διατάξεις του άρθρου 21 παράγραφος 3 του Ν.Α. 477)1970... 3) Τη υπ' αριθ. 17, 22 πινακίδα του κτηματολογικού διαγράμματος...

- νάση διά την υπό της Α.Ε. «ΩΜΕΓΑ» ίδρυσιν... 3) Τας διατάξεις του υπ' αριθ. 562)70 Β. Δ)τος (Φ.Ε.Κ. 184)70 τ. Α')... 4) Τας διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 1 του Νόμου 2948) 1924... 5) Την από 23.10.1970, σύμφωνον... 6) Την υπ' αριθ. 59)12.5.70 (Φ.Ε.Κ 123)30.5.70 πράξιν...

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρχειακό Υλικό

Αμερικανικά Αρχεία (National Archives and Records Administration)

- The United States, National Archives and Records Administration (στο εξής N.A.R.A.), U.S.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946. Documenting the period ca. 09/01/1939-ca. 05/30/1946*, Ημερολόγιο Πολέμου 26.5.1941, Ημέρα Δευτέρα, Άκρωσ Απόρρητο.
- N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946. ό.π.*, Ημερολόγιο Πολέμου 24.3.1942, Ημέρα Τρίτη, Άκρωσ Απόρρητο.
- N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946. ό.π.*, Ημερολόγιο Πολέμου 23.5.1942, Ημέρα Σάββατο, Άκρωσ Απόρρητο.
- N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946. ό.π.*, Ημερολόγιο Πολέμου 25.7.1942, Ημέρα Σάββατο, Άκρωσ Απόρρητο.
- N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946. ό.π.*, Ημερολόγιο Πολέμου 26.12.1942, Ημέρα Σάββατο, Άκρωσ Απόρρητο.
- N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946. ό.π.*, Ημερολόγιο Πολέμου 6.1.1943, Ημέρα Τετάρτη, Άκρωσ Απόρρητο.
- N.A.R.A., *World War II, War Diaries, 1941-1945, Other operational Records and Histories compiled c.a., 01/01/1942-ca 06/01/1946. ό.π.*, Ημερολόγιο Πολέμου 1.3.1943, Ημέρα Δευτέρα, Άκρωσ Απόρρητο.
- N.A.R.A., U.S. Army, U.S. Forces, European Theater, Historical Division: Records, 1941-1946, File No 69, σ. 4.
- N.A.R.A., *Black and White and Color Photographs of U.S. Air Force and Predecessor Agencies Activities, Facilities, and Personnel - World War II, Photo Series WWII*, NARA Reference Number: 342-FH-3A26081-A26631AC [Δεκέμβριος 1943].
- N.A.R.A., *Black and White and Color Photographs of U.S. Air Force and Predecessor Agencies Activities, Facilities, and Personnel - World War II, Photo Series WWII*, NARA Reference Number: 342-FH-3A26082-A26631AC [Δεκέμβριος 1943]

Βρετανικά Αρχεία
(National Archives, Foreign Office, War Office)

Foreign Office

- National Archives – Foreign Office (στο εξής F.O.) 371/29884, Άκρως Απόρρητο Κρυπτογραφημένο Τηλεγράφημα. Υπουργείο Πολέμου Μ. Βρετανίας προς Ανώτατους Στρατιωτικούς Διοικητές Μέσης Ανατολής, 26 Μαΐου 1941.
- F.O. 371/ 29884, Σιμόπουλος προς Eden, 22 Μαΐου 1941.
- F.O. 371/ 33176, Minute P.J. Dixon, 16 Ιανουαρίου 1942.
- F.O. 371/ 37212, Υφυπουργός άνευ Χαρτοφυλακίου της Βρετανίας στο Κάιρο προς τον Υπουργείο Εξωτερικών της Βρετανίας, τηλεγράφημα πλέον άμεσο (most immediate), αριθ. 1590, 5 Ιουλίου 1943 και τηλεγράφημα σημαντικό (important), αριθ. 1707, 20 Ιουλίου 1943
- F.O. 371/ 43677, Κέντρο Πολιτικών Πληροφοριών Μέσης Ανατολής (Political Intelligence Centre Middle East – PIC/167/21).
- F.O. 371/ 43706, 20 Ιανουαρίου 1944, Υπηρεσία Προπαγάνδας της Βρετανίας, (Political Warfare Executive), Εβδομαδιαία Οδηγία, 21-28 Ιανουαρίου 1944.
- F.O. 371/ 43694, Boxshall προς Laskey, 10 Οκτωβρίου 1944.

War Office

- National Archives – War Office, U.K., (στο εξής W.O.) 106/3244, Άκρως Απόρρητο Κρυπτογραφημένο Τηλεγράφημα. Υπουργείο Πολέμου Μ. Βρετανίας προς Αρχιστράτηγο Μέσης Ανατολής, 27 Μαΐου 1941.
- W.O. 106/3244, Άκρως Απόρρητο Κρυπτογραφημένο Τηλεγράφημα. Αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής προς Υπουργείο Πολέμου Μ. Βρετανίας, 3 Ιουνίου 1941.
- W.O. 106/3244, Άκρως Απόρρητο Κρυπτογραφημένο Τηλεγράφημα. Αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής προς Υπουργείο Πολέμου Μ. Βρετανίας, 11 Ιουνίου 1941.

Γερμανικά Αρχεία του Φράιμπουργκ/ Β.Δ.Β.
[Bundesarchiv Abteilung Militärarchiv, Freiburg]

- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 1, RH 26-22/49, Διαταγή Μεραρχίας υπ' αριθ. 63 για τη δραστηριότητα του «Φρουρίου Κρήτης» με ημερομηνία 26/10/1942, σ. 50. Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 1, RH 26-22/49, Διαταγή Μεραρχίας υπ' αριθ. 63 για τη δραστηριότητα του «Φρουρίου Κρήτης» με ημερομηνία 26/10/1942, σ. 60. Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 1, RH 26-22/49, σ. 103, έγγραφο με ημερομηνία 26/10/1942. Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 1, RH 26-22/49, σ. 266, έγγραφο με ημερομηνία 21/11/1942 (για την αποστολή ενός προβολέα αντιαεροπορικής άμυνας στον υποτομέα Τυμπακίου). Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD5 – Φάκ. 3, RW 40-125, σ. 437, έγγραφο με ημερομηνία 4/2/1942. Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD5 – Φάκ. 3, RW 40-125, σ. 322, έγγραφο με ημερομηνία 23/3/1942. Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 2, RH 26-22-54, σ. 159, έγγραφο με ημερομηνία 3/10/1943. Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 2, RH 26-22-54, σ. 73-74, έγγραφο με ημερομηνία 12/9/1943. Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 2, RH 26-22-54, σ. 158-161 (1943). Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD6 – Φάκ. 3, RH 26-22-801, σ. 273, έγγραφο με ημερομηνία 21/12/1943. Απόρρητο έγγραφο.
- Γενικά Αρχεία Φράιμπουργκ [Freiburg], CD1 – Φάκ. 2, RW 40-170, σ. 89, έγγραφο με ημερομηνία 15/9/1944. Απόρρητο έγγραφο.

Ελληνικά Αρχεία

Αρχείο Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Ηρακλείου

- Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Ηρακλείου, *Αρχείο Τμήματος Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, Δημοτικά Σχολεία, 1ο Δημοτικό Σχολείου Τυμπακίου, «Φ.Ε.Κ. Μεταβολών Οργανικότητας»: Φ.Ε.Κ. 30/τ.Α'/22-2-1962 (από 6/θ σε 7/θ), Φ.Ε.Κ. 282/τ.Α'/2-12-1968 (από 7/θ σε 6/θ), Φ.Ε.Κ. 289/τ.Α'/1-10-1977 (από 6/θ σε 8/θ), Φ.Ε.Κ. 190/τ.Α'/22-8-1979 (από 8/θ σε 9/θ), Φ.Ε.Κ. 133/τ.Α'/24-7-1985 (από 9/θ σε 10/θ), Φ.Ε.Κ. 144/τ.Α'/23-9-1986 (από 10/θ σε 6/θ), Φ.Ε.Κ. 114/τ.Α'/31-8-1990 (από 6/θ σε 7/θ).
- *Αρχείο Τμήματος Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, Δημοτικά Σχολεία, 2ο Δημοτικό Σχολείου Τυμπακίου, «Φ.Ε.Κ. Μεταβολών Οργανικότητας»: Φ.Ε.Κ. 193/τ. Α' / 4-11-1963 (από 1/θ σε 2/θ), Φ.Ε.Κ. 206/τ.Α'/10-11-1964 (από 2/θ σε 3/θ), Φ.Ε.Κ. 289/τ.Α'/1-10-1977 (από 4/θ σε 5/θ), Φ.Ε.Κ. 190/τ.Α'/22-8-1979 (από 5/θ σε 6/θ), Φ.Ε.Κ. 252/τ.Α'/14-9-1981 (από 6/θ σε 7/θ), Φ.Ε.Κ. 111/τ.Α'/22-8-1983 (από 7/θ σε 9/θ), Φ.Ε.Κ. 189/τ.Α'/29-8-1988 (από 9/θ σε 12/θ).
- Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Ηρακλείου, *Αρχείο Τμήματος Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, Δημοτικά Σχολεία, 3ο Δημοτικό Σχολείου Τυμπακίου, «Φ.Ε.Κ. Μεταβολών Οργανικότητας»: Φ.Ε.Κ. 1505/τ.Β'/24-6-2011 (από 6/θ σε 8/θ).

Αρχείο Κοινότητας και Δήμου Τυμπακίου

- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Έκθεσις Καθορισμού ορίων μεταξύ των Κοινοτήτων Καμηλάρι – Τυμπακίου, Μοίρες, 4 Αυγούστου 1929.
- Αρχείο κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Καθορισμός ορίων μεταξύ των κοινοτήτων Τυμπακίου – Κλήματος, Μοίρες, 13 Αυγούστου 1929, αριθ. 1412.
- Αρχείο κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Έκθεσις Καθορισμού μεταξύ των Κοινοτήτων Βόρρων – Τυμπακίου, Μοίρες, 15 Αυγούστου 1929, αριθ. 1411.
- Αρχείο κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Απόφασις Δευτεροβαθμίου Επιτροπής προς καθορισμόν των ορίων των Κοινοτήτων Τυμπακίου – Λαγωλιό, Τυμπακί, 17 Ιουνίου 1931.
- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, φάκ. «διοικητικά όρια κοινότητας», Απόφασις Δευτεροβαθμίου Επιτροπής προς καθορισμόν των ορίων των Κοινοτήτων Τυμπακίου – Μαγαρικάρι, Τυμπακί, 17 Ιουνίου 1931.
- Αρχείο κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Κοινότης Τυμπακίου, *Πεπραγμένα 1954-1959*.
- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960», Ο πρόεδρος της Κοινότητας Τυμπακίου Αλκιβιάδης Σταυριανάκης προς τη Νομαρχία Ηρακλείου, περί απογραφής κτηνών, Ηράκλειο, 10 Μαρτίου 1960, αρ. πρωτ. 121.

- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960, Νομαρχία Ηρακλείου προς πρόεδρο Κοινότητος Τυμπακίου, Ηράκλειο, 14 Οκτωβρίου 1960, αριθ. Πρωτ. 36756.
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960, «Πρακτικόν Διενέργειας Εράνου υπέρ του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Τυμπακί, 23 Οκτωβρίου 1960».
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1960, υποφάκ. «έρανος υπέρ του αντικαρκινικού αγώνος, 1960».
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1962», Απόσπασμα από το Πρακτικό υπ' αριθ. 8 της 16^{ης} Αυγούστου 1962, για την πληρωμή εφημερίδων σχετικά με τη δημοσίευση πρόσκληση διανοίξεως κεντρικής λεωφόρου Τυμπακίου και τη δημοσίευση προκήρυξης των Ζ' Πυργιωτίων Αγώνων Στίβου.
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1962», Σχέδιον αποφάσης για τη διάνοιξη κεντρικής και μοναδικής λεωφόρου του Τυμπακίου (1962).
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον έτους 1962», υποφάκ. «Έρανος υπέρ Οργανισμού Προσλήψεως Ατυχημάτων, 6-5-1962».
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον έτους 1966», υποφάκ. «Έρανος υπέρ της Κρητικής Εστίας, 27.2.1966».
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον έτους 1966», υποφάκ. «Αντικαρκινικός Έρανος, 22.5.1966».
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον έτους 1966», υποφάκ. «Έρανος υπέρ του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, 4-12-1966».
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1966, Πρόεδρος της Κοινότητος Τυμπακίου προς υπουργό Συγκοινωνιών, Τυμπακί, 3 Δεκεμβρίου 1968.
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «Πρόεδρον Κοινότητος Τυμπακίου», Απόσπασμα εκ του υπ' αριθ. 9/7-8-1970 πρακτικού συνεδριάσεως του Κοιν. Συμβουλίου Τυμπακίου, αριθ. Αποφάσεως 26. «Περί Ονοματοθεσίας των οδών και πλατειών».
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «Πρόεδρον Κοινότητος Τυμπακίου», Απόφασις Επιτροπής καταρτήσεως κτηματολογίου της Κοινότητος Τυμπακίου, Τυμπακί, 7 Φεβρουαρίου 1970[;].
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 120, φάκ. «Αρχείον Κοινότητος Τυμπακίου έτους 1971, Πρόγραμμα Εορτασμού 25ης Μαρτίου 1971.
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «Αρχείον 1974», επιστολή διευθύντριας Εθνικού Αγροτικού Σταθμού Τυμπακίου προς τον πρόεδρο της Κοινότητος, Τυμπακί, 22/10/1974.
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, «Ανακοίνωσις (προς τους καλ/τας κηπουρικών εντός θερμοκηπίων), Τυμπακί, 15/2/1977.
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, «Αναπτυξιακό Συνέδριο Μεσσαράς 30-5 έως 1-7-1980».
- Αρχείο Κοινότητος Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, φάκ. «έξερχόμενα έγγραφα», Υπομνημα Προέδρου της Κοινότητος Τυμπακίου προς τον υπουργό Χωροταξίας και

- Προστασίας του Περιβάλλοντος, Τυμπάκι, 9 Ιουλίου 1981.
- Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, αρ. κούτας 123, Υπόμνημα του Πρέδρου της Κοινότητας Τυμπακίου προς τον Νομάρχη Ηρακλείου για τις στεγαστικές ανάγκες του Δημόσιου Γυμνασίου και Λυκείου του Τυμπακίου, Τυμπάκι, 23 Ιουλίου 1982.
 - Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, ο πρόεδρος της Κοινότητας Τυμπακίου Αντώνιος Ταβερναράκης προς τον υπουργό Εσωτερικών, Τυμπάκι, 24/2/1987, αρ. πρωτ. 178.
 - Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Αλκιβιάδης Σταυριανάκης προς Αντώνιο Ταβερναράκη, Ηράκλειο, 31 Ιανουαρίου 1989[;].
 - Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, Ομιλία του προέδρου του Τυμπακίου προς το Νομάρχη Ηρακλείου και τους προϊσταμένους των δημοσίων υπηρεσιών για τα προβλήματα του τόπου, Τυμπάκι, 12 Απριλίου 1989.
 - Αρχείο Κοινότητας Τυμπακίου, λυτά έγγραφα, έγγραφο της Κοινότητας με ημερομηνία 7 Φεβρουαρίου 1991.
 - Αρχείο Δήμου Τυμπακίου κούτα υπ' αριθ. 46, Ποικίλα θέματα του Δήμου Τυμπακίου και ιδιαίτερα φάκ. 9 «Εορτασμών 2009».

Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου

- Τουρκικό Αρχείο Ηράκλειο (Τ.Α.Η.), 5ος Κώδικας, σ. 264.
- *Αταξινόμητο Αρχείο Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου*, Πιστοποιητικό Κοινότητας Τυμπακίου, Τυμπάκι, 16 Μαΐου 1952, αριθ. 217.
- *Αταξινόμητο Αρχείο Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου*, Πιστοποιητικό Δημάρχου Ηρακλείου Γ. Γεωργιάδη, Ηράκλειο, 31 Μαΐου 1952, αριθ. 4922.

Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία Νομού Ηρακλείου

- Γ.Α.Κ. – Αρχεία Νομού Ηρακλείου, Κατάστιχο «Μαθητολόγιο Αρρένων [Δημοτικού Σχολείου Τυμπακίου] από 1899-1933».
- *Κατάστιχο ιδιωτικού Γυμνασίου Τυμπακίου Ελευθερίου Μηλολιδάκη, φυσικού*.

Γ.Ε.Σ./Δ.Ι.Σ., Αρχεία Εθνικής Αντίστασης, (1941-1944) τ. 6ος «Ανταρτικές Οργανώσεις Κρήτης» τ. 6/2, αριθ. εγγρ. 9-22, Έκθεση Γ. Πετρακογιώργη, Ηράκλειο, 24 Οκτωβρίου 1944, Πιστοποιητικό αριθ. εγγρ. 21. Πιστοποιείται από τον αντιπρόσωπο του Συμμαχικού Στρατηγείου Τομ Εταμπαμπίν. – Αρχηγός Ανταρτών Γ. Πετρακογιώργη προς τη Στρατιωτική Διοίκηση Νομού Ηρακλείου, Ηράκλειο, 2 Μαρτίου 1945, αριθ. εγγρ. 24, (υπογραφή Πετρακογιώργη στις 12-12-1943).

Δήμος Φαιστού

- Δήμος Φαιστού, Δελτίο Τύπου, «Ίδρυση Πρώτης Τάξης Εσπερινού Λυκείου στο Τυμπάκι», Μοίρες, 14 Απριλίου 2011.

ΕΛΣΤΑΤ

- Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Μόνιμος και Πραγματικός Πληθυσμός της Ελλάδος. Σύνολο Ελλάδος, νομοί/δήμοι/κοινότητες, δημοτ./κοινот. Διαμερίσματα και οικισμοί, Απογραφή Πληθυσμού 2001 και 1991, Δήμος Τυμπακίου με κωδικό 91250000.

Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών

- Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, *Ημερολόγιο Ρούντο Σβαρτς (Rudo Schwarz). Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας/ Τμήμα Ανατολικής Κρήτης, Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Αγία Βαρβάρα – Μοίρες – Τυμπάκι, Ν. Ηρακλείου, Β' Φάση*, Ηράκλειο 1983 [;]
- **Προσωπική Συλλογή Σήφη Κοσόγλου**, Βασίλειον της Ελλάδος, Νομαρχία Ηρακλείου, Νομάρχης Ηρακλείου Α. Νάθενας προς τους προέδρους των Κοινοτήτων του Νομού Ηρακλείου, Ηράκλειο, 5 Μαΐου 1947, αρ. πρωτ. 5644.
- Βασίλειον της Ελλάδος, *Έκκλησις των Κρητικών Σωματείων Αθηνών – Πειραιώς προς τον Κρητικόν λαόν*, Αθήνα – Πειραιάς, 4 Απριλίου 1947.

Προσωπικό Αρχείο δικηγόρου Μ. Σφακιανάκη, «Έκθεσις επί της ρυμοτομίας του συνοικισμού Τυμπακίου Ηρακλείου Κρήτης», εθεωρήθη, Αθήνα (Τοπογραφική Υπηρεσία), 8/10/1946, σ. 1-3.

Προσωπικό Αρχείο Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκη

- Ηλεκτρονικό Αίτημα του Εμμ. Χαλκιαδάκη προς την Ελληνική Στατιστική Αρχή με ημερομηνία 23/10/2014.
- Απάντηση της ΕΛΣΤΑΤ προς τον Εμμ. Χαλκιαδάκη με ημερομηνία 29/10/2014.

Βιντεοσκοπημένες Συνεντεύξεις

- Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Ιωάννη Καπετανάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.
- Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Μιχαήλ Μανιαδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.
- Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Νικόλαου Μανιαδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.
- Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Ιδομενέα Μηλολιδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.
- Βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του Ευστράτιου Ψωμαδάκη και της Μαρίας Ψωμαδάκη στη Ρομίνια Ασκοξυλάκη, Τυμπάκι, 22/9/2013.

Απομαγνητοφωνημένες Συνεντεύξεις

- Απομαγνητοφωνημένη Συνέντευξη του συνταξιούχου δασκάλου Νικολάου Μαρκάκη στον γράφοντα, Ηράκλειο 30 Ιουλίου 2014.
- Απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του ζωγράφου Αριστόδημου Παπαδάκη στον Εμμανουήλ Χαλκιαδάκη, Ηράκλειο, 8 Μαΐου 2015.
- Απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη του Στράτου Κατσαράκη στον γράφοντα, Ηράκλειο, 22 Μαΐου 2015.
- Συνέντευξη του πατρός Γεωργίου Ντισπυράκη στον γράφοντα, Ηρακλειο, 14 Ιουνίου 2015.
- Συνέντευξη του πατρός Ευάγγελου Μηλολιδάκη στον γράφοντα, Ηρακλειο, 14 Ιουνίου 2015.

Φύλλα Εφημερίδος της Κυβερνήσεως (Φ.Ε.Κ.)

- Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας, Παράρτημα του υπ' αριθ. 11 φύλλου Β' τεύχους της Επίσημου Εφημερίδος, Αριθ. Διατ. 43, 11 Μαρτίου 1904, «Στατιστική της Κρήτης – Πληθυσμός».
- Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός του Βασιλείου της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 19 Δεκεμβρίου 1920. Πραγματικός Πληθυσμός κυρωθείς διά του από 31 Αυγούστου 1921 Β. Διατάγματος, Αθήνα 1921.
- Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 15-16 Μαΐου 1928. Πραγματικός Πληθυσμός κυρωθείς διά του από 23 Νοεμβρίου 1928 Διατάγματος. Δευτέρα έκδοσις Περιέχουσα τας μέχρι τέλους του έτους 1934 Διοικητικές μεταβολάς, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1935.
- Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16 Οκτωβρίου 1940. Πραγματικός, νόμιμος και μόνιμος πληθυσμός, κυρωθείς διά του από 28 Ιανουαρίου 1946 Διατάγματος, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1946.
- Βασιλείον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 7ης Απριλίου 1951. Πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίας, δήμους κοινότητας, πόλεις και χωριά. Έκδοσις περιέχουσα δι' υποσημειώσεων τας μέχρι τέλους Ιουνίου 1955 επελθούσας διοικητικές μεταβολάς και εγκριθείσας μετονομασίας, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1955.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, Αθήνα, 13 Ιουλίου 1959, τεύχ. Α', αριθ. 142, Β. Διάταγμα υπ' αριθ. 1/18-6-1959 «περί ιδρύσεως Δημοτικών Σχολείων εις διαφόρους Εκπαιδευτικές περιφέρειας του Κράτους».
- Βασιλείον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – κατοικιών της 19 Μαρτίου 1961, τόμος Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικά και διοικητικά υποδιαιρέσεις, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αθήνα 1964.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, Αθήνα, 3 Δεκεμβρίου 1968, τεύχ. Α', αριθ. 283, Β. Διάταγμα υπ' αριθ. 807/22-11-1968, «περί ιδρύσεως Νηπιαγωγείων».
- Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών της 14^{ης} Μαρτίου 1971, τ. Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικά και διοικητικά υποδιαιρέσεις, Αθήνα 1980.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, τεύχος Δ', Αθήνα, 23 Ιανουαρίου 1971, αριθ. φύλλου 18, σ. 137-138, Απόφαση υπ' αριθ. Α. 27884/10571/15-1-1971 «Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς σύστασιν δουλείας διά την διέλευσιν αγωγού καυσίμων από αεροδρομίου Τυμπακίου μέχρι αποθηκών καυσίμων Νομού Ηρακλείου».
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, τεύχος Δ', Αθήνα, 8 Φεβρουαρίου 1973, αριθ. φύλλου 33, σ. 289-290, Απόφαση υπ' αριθ. Α. 29644/9139/15-1-1973 «Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς ανέγερσιν εγκαταστάσεων καταυλισμού Πεδίου Βολής Τυμπακίου Νομού Ηρακλείου».
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, τεύχος Δ', Αθήνα, 7 Μαΐου 1973, αριθ. φύλλου 126, σ. 1125-1126, Απόφαση υπ' αριθ. Α. 4360/1197/17-4-1973 «Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων διά την ανέγερσιν εγκαταστάσεων Πομπών-Δεκτών Πεδίου Βολής Τυμπακίου και κατασκευήν οδού προσπελάσεως αυτών».
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος Δ', Αθήνα, 31 Δεκεμβρίου 1973, αριθ. φύλλου 336, σ. 3049-3050, Απόφαση υπ' αριθ. ΟΕ. 22807/Φ.1690 17-12-1973 «Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως εκτάσεως 11,5 στρεμμάτων διά την τοποθέτησιν φώτων κύριας προσεγγίσεως α/δ Τυμπακίου Νομού Ηρακλείου».
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος Δ', Αθήνα, 16 Αυγούστου 1973, αριθ. φύλλου 222, σ. 2041-2042, Απόφαση υπ' αριθ. Α. 14483/4700/24-7-1973 «Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων διά την ανέγερσιν αποθηκών πυρομαχικών Πεδίου Βολής Τυμπακίου».
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος Δ', Αθήνα, 12 Ιουλίου 1974, αριθ. φύλλου 183, σ. 1523-1524, Απόφαση υπ' αριθ. 11645/Φ.1702/28-6-1974 «Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως 500μ² διά τας ανάγκας οδού προσπελάσεως εγκαταστάσεων πομπών – δεκτών Π.Β. Τυμπακίου Νομού Ηρακλείου».
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα, 5 Οκτωβρίου 1974, τεύχ. Α', αριθ. 289, Π.Δ. υπ' αριθ. 666/2-10-1974 «Περί ιδρύσεως Γυμνασίου εις Τυμπακίον Ηρακλείου Κρήτης και αυξήσεως των θέσεων του προσωπικού των Σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως», σ. 1795.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος Δ', Αθήνα, 2 Ιουνίου 1975, αριθ. φύλλου 121, σ. 1101-1102, Απόφαση υπ' αριθ. Α.26294/8337/23-5-1975 «Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς ανέγερσιν αποθηκών πυρομαχικών πεδίου βολής Τυμπακίου».
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος Δ', Αθήνα, 19 Απριλίου 1976, αριθ. φύλλου 118, σ. 1029-1030, Απόφαση υπ' αριθ. 1752/5-4-1976 «Περί ειδοποιήσεως της γενομένης καταθέσεως αποζημιώσεως απαλλοτριωθέντων ακινήτων, δια την επέκτασιν του Αεροδρομίου και εγκαταστάσεων Καταυλισμού Π. Βολής ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ».
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 1976, τεύχ. Β', αριθ. 1158, Υπουργική Απόφαση με Αριθ. Φ. 220.11/4/76759/14-8-1976 «Περί Γυμνασίων και Λυκείων μετά τον κατά τας διατάξεις του Ν. 309/1976 διαχωρισμόν».
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα, 11 Οκτωβρίου 1976, τεύχ. Α', αριθ. 269, Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθ. 738/1-10-1976, «περί προαγωγής και ιδρύσεως Νηπιαγωγείων».
- Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών της 5^{ης} Απριλίου 1981, τ. Ι, Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές υποδιαιρέσεις, Αθήνα 1994.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αθήνα, 30 Σεπτεμβρίου 1986, τεύχ. Α', αριθ. 146, Προεδρικό Διάταγμα, αριθ. 2/10-9-1986, «Ίδρυση και Προαγωγή Νηπιαγωγείων».

- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, Αθήνα, 30 Σεπτεμβρίου 1986, τεύχ. Α', αριθ. 146. Προεδρικό Διάταγμα, αριθ. 1/10-9-1986, «Ίδρυση και Προαγωγή Δημοτικών Σχολείων».
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχος Β', Αθήνα, 19 Ιανουαρίου 1996, αριθ. 49, « Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του Βιομηχανικού συγκροτήματος «Εργοστάσιο του Μάμαλου», στο Τυμπάκι Ν. Ηρακλείου Κρήτης, ιδ. Πολιτιστικού Συλλόγου Τυμπακίου».
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Α', αριθ. 244, 4 Δεκεμβρίου 1997, Νόμος υπ' αριθ. 2539 «συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης».
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, Αθήνα, 6 Οκτωβρίου 2008, τεύχ. Β', αριθ. 2053, Απόφαση υπ' αριθ. 121208/Γ6/22-9-2008 με τίτλο «Ίδρυση, Προαγωγή, Υποβιβασμός και Κατάργηση Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής (ΣΜΕΑ) στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση».
- Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή 2001, Πίνακας 3. Πραγματικός Πληθυσμός, επιφάνεια και πυκνότητα του πληθυσμού, με διάκριση σε αστικές και αγροτικές περιοχές καθώς, και σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Μέσος σταθμικός των υψομέτρων. α) Σύνολο Ελλάδος και γεωγραφικά διαμερίσματα. Απογραφή Πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001*.
- Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, *Απογραφή Πληθυσμού – Κατοικιών, 18 Μαρτίου 2001 (Μόνιμος Πληθυσμός), τ. Ι., Πίνακας 3. Πραγματικός Πληθυσμός, επιφάνεια και πυκνότητα του πληθυσμού, με διάκριση σε αστικές και αγροτικές περιοχές καθώς, και σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Μέσος σταθμικός των υψομέτρων των δημοτικών και κοινοτικών διαμερισμάτων γ) Δήμοι και κοινότητες, δημοτικά και κοινοτικά διαμερίσματα. Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001*, Πειραιάς 2009.
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Α', αριθ. 87, 7 Ιουνίου 2010, Νόμος υπ' αριθ. 3852, «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης».
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 1292, 11 Αυγούστου 2010, Απόφαση αριθ. 45892 «Πρωτοβάθμιοι και Δευτεροβάθμιοι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Χώρας με το Ν. 3862/2010 και αναλογική κατανομή πληθυσμού στις δημοτικές κοινότητες του άρθρου 2, παρ. 4 του Ν. 3862/2010, ο οποίος δεν είναι δυνατόν να κατανεμηθεί, λόγω ελλειπών στοιχείων τόπου εγκατάστασης».
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αριθ. 1292, 11 Αυγούστου 2010, Απόφαση αριθ. 45892.
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630, 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας».
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 698, 20 Μαρτίου 2014, Απόφαση με αριθ. ΓΠ-191, «Τροποποίηση της Απόφασης με αριθμό 11247/ 28.12.2012 (ΦΕΚ 3465/Β' / 28.12.2012) και θέμα «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στο Μόνιμο Πληθυσμό της Χώρας».

- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630, 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας».
- *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, τεύχ. Β', αρ. φ. 630., 20 Μαρτίου 2013, Απόφαση αριθ. 2891, «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού – Κατοικιών 2011 που αφορούν στον De Facto πληθυσμό της Χώρας».

Τύπος (ελληνόγλωσσος και ξενόγλωσσος)

- Εφ. *Άποψη του νότου*, Μοίρες, 15 Φεβρουαρίου 2000.
- Εφ. *Το Βήμα*, Αθήνα, 3 Δεκεμβρίου 2000.
- Εφ. *The Courier – Mail*, Brisbane (Australia), 13 Οκτωβρίου 1942.
- Εφ. *Ελευθέρα Σκέψις*, Ηράκλειο, 12 Απριλίου 1929.
- Εφ. *Ελευθέρα Σκέψις*, Ηράκλειο, 14 Απριλίου 1929.
- Εφ. *Ελεύθερη Γνώμη*, Ηράκλειο, 18 Ιανουαρίου 1945.
- Εφ. *Ελεύθερη Γνώμη*, Ηράκλειο, 3 Σεπτεμβρίου 1946.
- Εφ. *Ελεύθερη Γνώμη*, Ηράκλειο, 5 Απριλίου 1947.
- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 12 Οκτωβρίου 1944.
- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 18 Οκτωβρίου 1944 (Έκτακτη Έκδοση).
- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 21 Οκτωβρίου 1944.
- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 21 Οκτωβρίου 1944.
- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 14 Δεκεμβρίου 1945.
- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 10 Δεκεμβρίου 1946.
- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 16 Δεκεμβρίου 1946.
- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 7 Μαΐου 1947.
- Εφ. *Ελεύθερη Κρήτη*, Ηράκλειο, 10 Μαΐου 1947.
- Εφ. *Ελευθεροτυπία*, Αθήνα, 16 Οκτωβρίου 1982.
- Εφ. *Κρητική Ενότης*, Αθήνα, 6 Οκτωβρίου 1947.
- Εφ. *Κρητική Ενότης*, Αθήνα, 21 Απριλίου 1950.
- Εφ. *Μεσόγειος*, Ηράκλειο, 21 Ιουνίου 1962
- Εφ. *Μεσόγειος*, Ηράκλειο, 26 Ιουνίου 1962
- Εφ. *Μεσόγειος*, Ηράκλειο, 26 Ιουνίου 1962
- Εφ. *Μεσόγειος*, Ηράκλειο, 9 Αυγούστου 1962.
- Εφ. *Τα Νέα*, Αθήνα, 15 Μαΐου 2014.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 12 Ιανουαρίου 1952.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 15 Ιανουαρίου 1952.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 16 Ιανουαρίου 1952.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 17 Ιανουαρίου 1952.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 24 Ιανουαρίου 1952.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 25 Ιανουαρίου 1952.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 26 Ιανουαρίου 1952.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 12 Απριλίου 1957.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 19 Μαΐου 1959.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 28 Μαΐου 1959.
- Εφ. *Πατρίς*, Ηράκλειο, 10 Ιουνίου 1959.

- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 5 Σεπτεμβρίου 1959.
- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 19 Ιουλίου 1978.
- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 8 Φεβρουαρίου 1979.
- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 22 Οκτωβρίου 2002.
- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 28 Ιουλίου 2007.
- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 13 Οκτωβρίου 2007.
- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 3 Μαΐου 2010.
- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 4 Μαΐου 2010.
- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 15 Μαΐου 2010.
- Εφ. Πατρίς, Ηράκλειο, 9 Μαΐου 2011.

Βοηθήματα (Ελληνικά)

- Αλεξίου Στυλιανός (επιμ.), *Το Ηράκλειο και ο Νομός του*, Νομαρχία Ηρακλείου, Ηράκλειο 1971
- Βαρούχα Μαρία - Χαιρέτη Φωτεινή, Σαρηγιάννης Μαρίνος, επιμέλεια Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου, *Ιεροδικείο Ηρακλείου, 5ος Κώδικας, μέρος Β' (1688-1689)*, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2008.
- Βασιλάκης Αντώνης, *Οι 147 πόλεις της Αρχαίας Κρήτης*, Ηράκλειο 2000.
- Γιουρουκέλη Μαρία, «Και όμως αυξήθηκε το εισόδημα των αγροτών», *Οικονομικός ταχυδρόμος* 31 (1995), σ. 38.
- Γρατσέας Στέφανος Ι., *Το Βενεράτο και η περιοχή του. Αρχαιολογικά Τεκμήρια (13ος - 20ός αι.)*, έκδοση Πολιτιστικός Σύλλογος Βενεράτου «Απόλλων», Ηράκλειο 2013.
- Δίκτυο Μαρτυρικών Πόλεων και Χωριών της Ελλάδας περιόδου 1940-1945, *Ελληνικά Ολοκαυτώματα 1940-1945*, εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2010.
- Δήμος Ηρακλείου, *Έκθεσις της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτήτων εν Κρήτη*, Πρόλογος Μανόλη Καρέλλη, Ηράκλειο 1983.
- Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών - Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, *Από τον Ερμή στην Αριάδνη. Κρήτη 1941-1945*, Ε.Κ.Ι.Μ., Ηράκλειο χ.χ.
- Ζαμπελίου Σπ. και Κριτοβουλίδου Κ., *Ιστορία των Επανάστασεων της Κρήτης, συμπληρωθείσα υπό Ιωάννου Δ. Κονδυλάκη*, εκδοτικό κατάστημα Γεωργίου Φέξη, Αθήνα 1893.
- Θεοδωράκη Γ. Ασκληπιού, *Η Εθνική Αντίσταση Κρήτης, 1941-1945*, Ηράκλειο Κρήτης 1970.
- Του ιδίου, *Η Εθνική Αντίσταση Κρήτης, 1941-1945*, τ. Β', Ηράκλειο Κρήτης 1971.
- Του ιδίου, *Η Εθνική Αντίσταση Κρήτης, 1941-1945*, τ. Γ', Ηράκλειο Κρήτης 1972.
- Κάββος Γεώργιος, *Γερμανο-ιταλική Κατοχή και Αντίσταση Κρήτης 1941-1945*, Ηράκλειο 1991.
- Ν. Θ. Καλομενόπουλος, *Κρητικά*, Αθήνα 1894.
- Καρκάνη Κ., *Οι δοσίλογοι της Κατοχής*, εκδόσεις «Σύγχρονη Εποχή», Αθήνα 1983.
- Καραγεωργάκης Θεοδόσης, *Μαουτχάουζεν. Μία πάλη με το θάνατο*, χ.χ.,
- Καψάλης Γιάννης, *Ο Ρόμελ έπεσε στην Κρήτη. Άγνωστες σελίδες από τη μάχη της ερήμου και την εθνική αντίσταση της Κρήτης*, εκδόσεις Κνωσός, Ηράκλειο χ.χ.
- Κουμάντος Πύργος (πρόλογος), *Πάγκος Πεσμαζόγλου, Εκδήλωση τιμής και μνήμης, Αίθουσα Παλαιάς Βουλής, 1 Μαρτίου 2005*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2006.
- Κριτοβουλίδου Κ., *Απομνημονεύματα του περί αυτονομίας της Ελλάδος πολέμου των Κρητών*, Αθήνα 1859.
- Λαμπράκη - Πλάκα Μαρίνα, «Αριστόδημος Παπαδάκης, ο Κρητικός καλλιτέχνης που τιμήθηκε με το βραβείο Καζαντζάκη», *Ζυγός* 32 (1978), σ. 19-23.
- Λατίφης Κώστας, «10% η μείωση του γεωργικού εισοδήματος στην Ελλάδα το 1992», *Οικονομικός Ταχυδρόμος* 28 (1993), σ. 70-71.
- Λενακάκης Ανδρέας, *Πυργιώτισσα: Ονομάτων Επίσκεψις*, Δήμος Ηρακλείου, Βικελαία Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 2013.
- Μαδαρίτη Νίκος και Αργυρώ, *Στα βουνά της Κρήτης και στην παρανομία: αληθινές*

- ιστορίες, εκδόσεις Πλανήτης, Αθήνα 1979.
- Μαμαλάκης Κωστής, «Η Μεσαρά κατά τη Γερμανοϊταλική Κατοχή», *«Εν Γορτύνη και Αρκαδία εγένετο...»* (Πρακτικά 1^{ου} Διεθνούς Διεπιστημονικού Συνεδρίου Γόρτυνας, Μεσαρά 20-23 Σεπτεμβρίου 2012, έκδοση Ιεράς Μητρόπολης Γορτύνης και Αρκαδίας, Ηράκλειο 2014, σ. 531-538.
 - Μαργαρίτης Γιώργος, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, 1946-1949*, τ. Ι, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2000, και τ. ΙΙ, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2001.
 - Μπέλλου Αναστασία, *Η φυσιογνωμία της πόλης του Ηρακλείου*, πτυχιακή εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Σεπτέμβριος 2009,
 - Νικολιδάκη Μιχαήλ, «Η Κρητική Επανάσταση (1866-1869) και ο Πολυχρονοκωνσταντής ή Κούμης», *Λύκτος, περιοδική επιστημονική έκδοση, Ανάπτυπο από τον Ά τόμο*, Ηράκλειο, Γενάρης 1985.
 - Οικουμενικόν Πατριαρχείον – Ιερά Επαρχιακή Σύνοδος της Εκκλησίας Κρήτης, *Χριστιανικά Μνημεία της Κρήτης*, έκδοση Συνοδικής Επιτροπής Θρησκευτικού Τουρισμού της Εκκλησίας Κρήτης – Μ.Κ.Ο. Φιλοξενία, Ηράκλειο 2012.
 - Οικουμενικόν Πατριαρχείον, Ιερά Μητρόπολις Γορτύνης και Αρκαδίας, *Ημερολόγιο 2015*, Ενορία Ιεράς Μητροπόλεως Γορτύνης και Αρκαδίας, Β' Αρχιερατική Περιφέρεια.
 - Οργανισμός Τουριστικών Εκδόσεων, *Τουριστικός Οδηγός για την Ελλάδα*, τ. Β', Αθήνα 1967.
 - Ορφανάκης Η. Γεώργιος Σμχος ε.α., *Ιστορία Αεροδρομίου Τυμπακίου. Σεπτέμβριος 1941 – σήμερα*, Ηράκλειο 2005.
 - Παντινάκης Μανόλης, *Η επαρχία Αγίου Βασιλείου αφηγείται: «Η Κατοχή δεν μας λύγισε...»*, Ρέθυμνο 2005.
 - Του ιδίου, (επιμ.), *Ιστορία – Μνήμες. Στα 70χρονα της Γερμανικής Εισβολής και Κατοχής*, *Ημερολόγιο 2011*, Γραφικές Τέχνες Καραγιαννάκη, Ρέθυμνο 2011.
 - Παπαδάκης Μιχάλης, *Αρχαίες πόλεις και τοποθεσίες του Νομού Ηρακλείου*, χ.τ. χ.χ.
 - Παπαηλία Θ., Σγουράκη Ε., Οικονόμου Δ., *Μελέτες για την Αγροτική Οικονομία, αριθ. 34, Εκτίμηση Αποθέματος Παγίου Κεφαλαίου στην Ελληνική Γεωργία (1951-1981)*, Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος – Διεύθυνση Μελετών και Προγραμματισμού, Αθήνα 1989.
 - Πεπελάσης Αδαμάντιος, *Αγροτική Πολιτική και Ανάπτυξη. Άρθρα και Διαλέξεις*, Αθήνα 1976.
 - Πολεμική Αεροπορία, Αρχηγείο Τακτική Αεροπορίας, Οργάνωση, Λοιπές Μονάδες, ΚΕΔΑ Τυμπακίου (2015).
 - Πολυτεχνείο Κρήτης – Γενικό Τμήμα, *Ο Αγροτικός Τομέας της Κρήτης: Προβλήματα και Προοπτικές*, επιμέλεια: Γιώργος Λιοδάκης, Χανιά 2000.
 - Πρακτικίδου Ζαχαρία, παραστάτου πληρεξουσίου και γενικού φροντιστού της Δικαιοσύνης τω 1822-1829, *Χωρογραφία της Κρήτης*, [νέα έκδοση] Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος/ Τμήμα Ανατολικής Κρήτης, Ηράκλειο 1983 [Πρώτη έκδοση το 1818].
 - Σαριδάκη Ν. Πελοπίδα, *Οι Γενναίοι του Ψηλορείτη, 1941-1944*, Ηράκλειο 1995.
 - Σανουδάκης Κ. Αντώνης, *Επιχείρηση Κράιπε Γιώργη Τυράκη*, Αθήνα 1979.
 - Του ιδίου, *Μιχάλης Σαμαρίτης, Καπετάνιος του ΕΑΜ ΕΛΑΣ Κρήτης. Τα Ματωμένα*

- Χρόνια. Οχυρά της Μακεδονίας, Μάχη της Κρήτης, Παγκρήτιο Απελευθερωτικό Μέτωπο (Π.Α.Μ.) ΕΑΜ – ΕΛΑΣ – ΔΣΕ*, εκδόσεις Ταξιδευτής, Αθήνα 2014.
- Σπανάκης Στέργιος Γ., *Η Κρήτη, Κεντρική – Ανατολική, Τουρισμός - Ιστορία - Αρχαιολογία*, εκδόσεις «Σφακιανός», Ηράκλειο 1981.
 - Του ιδίου, *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των αιώνων*, τ. Α' = Β', εκδόσεις Γραφικές Τέχνες Γ. Δετοράκης, Ηράκλειο Κρήτης 1991.
 - Σπυριδάκη Νίκος Ε., *Το Καμηλάρι και η γειτονιά του η κάτω Μεσσαρά*, εκδόσεις "Impress", Αθήνα 2005
 - Σπυριδάκης Μιχάλης, «Οχρωματικά πολεμικά έργα των γερμανικών κατοχικών δυνάμεων κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στην περιοχή του αεροδρομίου Τυμπακίου Μεσαράς», *«Εν Γορτύνη και Αρκαδία εγένετο...»* (Πρακτικά 1^{ου} Διεθνούς Διεπιστημονικού Συνεδρίου Γόρτυνας, Μεσαρά 20-23 Σεπτεμβρίου 2012, έκδοση Ιεράς Μητρόπολης Γορτύνης και Αρκαδίας, Ηράκλειο 2014, σ. 539-551.
 - Σταυράκη Νικολάου, *Στατιστική του πληθυσμού της Κρήτης, μετά διαφόρων γεωγραφικών, ιστορικών, αρχαιολογικών, εκκλησιαστικών κτλ. ειδήσεων περί της νήσου*, Τυπογραφείον «Παλιγγενεσία» Ιω. Αγγελοπούλου, Αθήνα 1890.
 - Σταυριανάκης Αλκιβιάδης, *Το Τυμπάκι. Αναμνήσεις και βιώματα από μία δύσκολη εποχή*, Ηράκλειο Κρήτης 1996.
 - Σταυρινίδης Νικόλαος, *Ο Καπετάν Μιχάλης Κόρακας και οι συμπολεμιστές του*, τ. Α', Ηράκλειο 1971.
 - Του ιδίου, *Μεταφράσεις Τουρκικών Εγγράφων αφορόντων εις την Ιστορίαν της Κρήτης*, τ. Β', έγγραφα της περιόδου ετών 1672-1694, Εγίρας 1083-1105, Δήμος Ηρακλείου, Ηράκλειο 1986.
 - Ταβερναράκης Στυλιανός, *Οι αγώνες των Μεσσαριτών στην Κρήτη (από την αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Γερμανικής Κατοχής)*, τ. Α' και Β', έκδοση «Αντίλαλος της Μεσαράς», Μοίρες Ηρακλείου Κρήτης 2004.
 - Ταχατάκη Ειρήνη, *Στρατηγού Κράιπε: Η Θρυλική Απαγωγή*, επιμέλεια -
 - Γιώργος Καλογεράκης, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου, Ηράκλειο 2008.
 - Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δημοτικές Εκλογές 2006, Συνοπτικά αποτελέσματα δήμων Νομαρχίας.
 - Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Ταυτότητα Δήμου Τυμπακίου.
 - Κασσιμάτη Παναγιώτης Γ., *Ιστορική Επισκόπηση της εν Κρήτη Εκπαιδύσεως. Ιστορία των Σχολείων της Κρήτης*, Αθήνα 1953.
 - Τσαγκαράκη – Ταβερναράκη Αριάδνη, *Τυμπάκι*, Αθήνα 1994.
 - Φλάισερ Χάγκεν, «Η περίοδος της Κατοχής 1941-1944», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΣΤ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σ. 8-57.
 - Χαλκιαδάκης Γ. Εμμανουήλ, «Κρήτη - Σύρος: ο ρόλος της Ερμούπολης κατά τη διάρκεια των Κρητικών Επανάστασεων το 19ο αιώνα», *Πεπραγμένα Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, (Χανιά, 1-8 Οκτωβρίου 2006)*, τ. Γ1 Νεοελληνική Περίοδος (Κρητική Ιστορία 1821-1913), έκδοση Φιλολογικού Συνδέσμου «Ο Χρυσόστομος», Χανιά 2011, σ. 409-424.
 - Του ιδίου, «Η Μάχη της Κρήτης στο Ρέθυμνο: η συμβολή της επαρχίας Αγίου Βασιλείου και της Μονής Πρέβελη στην ασφαλή αποχώρηση των βρετανικών στρατευμάτων», *Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο "Η πρώην επαρχία Αγίου Βασι-*

λείου Ρεθύμνου από την αρχαιότητα έως σήμερα Περιβάλλον - Αρχαιολογία - Ιστορία - Κοινωνία” (2008), Ρέθυμνο 2014, σ. 225-242.

Βοηθήματα (Ξένα)

- Allbaugh G. Leland, Soule George, *Crete: A case study of An Underdeveloped Area*, Princeton University Press, Πρίνστον 1953.
- Ίδρυμα Ροκφέλερ, L. G. Allbaugh – G. Soule, *η Κρήτη: υποδειγματική έρευνα 1948-1957. Γεωργία –Κτηνοτροφία –Βιομηχανία –Διατροφή –Συγκοινωνίες - Υγεία – Κατοικία, Τροχαλία, Αθήνα χ.χ.* (ελληνική μετάφραση).
- Beevor Antony, *Crete. The Battle and the Resistance*, Λονδίνο (John Muray) 1991.
- Brown Ambrose James, *Eagles strike: the campaigns of the South African Air Force in Egypt, Cyrenaica, Libya, Tunisia, Tripolitania and Madagascar, 1941-1943*, Purnell 1974.
- Butler James [Sir] (επιμ.), *History of the Second World War. The Mediterranean and Middel East, vol. II: “the Germans come to the aid of their ally”* (1941), Her Majesty’s Stationery Office), Λονδίνο 1956.
- Churchill S. Winston, *The End of the Beginning*, Λονδίνο 1943 (renewal copyright Randolph S. Churchill 2009), *A Speech at the Lord Mayor’s Day Luncheon at the Mansion House*, Λονδίνο, 9 Νοεμβρίου 1942.
- Davies Norman, *Europe at War 1939-1945. No Simple Victory*, Macmillan, Λονδίνο 2006.
- Doxiadis A.C., *Such Was the War in Greece*, Department of Reconstruction Bulletin; no. 9k. -Eichholtz Dietrich, *Geschichte der Deutschen Kriegswirtschaft, 1939 – 1945, τ. 2, 1943-1945*, Akademie – Verlag, Βερολίνο 1996.
- Gerola Guiseppe, *Monumenti Veneti dell’ isola di Creta*, vol. IV, R. Istituto Vento di Scienze, Lettere ed Art, Βενετία 1932-40.
- Ginzburg Carlo, *Το τυρί και τα σκουλήκια. Ο κόσμος ενός μυλωνά του 16ου αιώνα*, εκδόσεις «Αλεξάνδρεια», Αθήνα 2008.
- Hobsbawm Eric, *Για την Ιστορία*, εκδόσεις «Θεμέλιο», Αθήνα 1998.
- Iggers Georg, *Η Ιστοριογραφία στον 20ό αιώνα. Από την επιστημονική αντικειμενικότητα στην πρόκληση του μεταμοντερνισμού*, εκδόσεις «Νεφέλη», Αθήνα 2006.
- Jeffreys Alan, *British infantryman in the Far East, 1941-1945*, Osprey Publishing), Οξφόρδη 2003.
- Κλόουζ Ντέβιντ (επιμ.), *Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος, 1943-1950. Μελέτες για την πόλωση*, Φιλίστωρ, Αθήνα 1998.
- La Rosa Vincenzo, «Το ενετικό νεκροταφείο της Αγίας Τριάδας», «*Εν Γορτύνη και Αρκαδία εγένετο...*» (Πρακτικά 1^{ου} Διεθνούς Διεπιστημονικού Συνεδρίου Γόρτυνας, Μεσαρά 20-23 Σεπτεμβρίου 2012, έκδοση Ιεράς Μητρόπολης Γορτύνης και Αρκαδίας, Ηράκλειο 2014, σ. 57-70.
- Shores F. Christopher, Cull Brian, Malizia Nicola, *Malta: the spitfire year 1942*, Grub Street, Λονδίνο 1991.
- Sieber W. F., *Ταξιδεύοντας στη νήσο Κρήτη το 1817*, μτφρ.: Δ. Μούστρη, Εισαγωγή –Σχόλια: Γιάννης Γρυντάκης, εκδόσεις Ιστορητής, Αθήνα 1994.
- Valianos Christophe, *La vie rurale traditionnelle en Crète jusqu’au milieu du XXe siècle - A travers les collections du Musée ethnologique de Crète (Vori - Messara)*, έκδοση Entre - deux - mers, Region d’Europe, χ.τ. 2014.
- Weal John, *Junkers JU88. Kampfgeschwader in North Africa and the Mediterranean*, Osprey Publishing, Οξφόρδη 2009.
- Woodbridge George, *UNRRA: The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration*, vol. I-II, Columbia University Press, Νέα Υόρκη 1950.

ABSTRACT

Emmanouil G. Chalkiadakis

Tymbaki of Heraklion Crete

**From the liberation struggles and the Nazi leveling
to the reconstruction and development**

In this book the history of Tymbaki is studied, which evolved in a modern town of the island of Crete. Special mind is given to the liberation struggles of the Tymbaki people during the Ottoman period, and mostly to their struggle during the Nazi Occupation. In Tymbaki, the greatest war airport of the Balkans was settled during the World War II, for the construction of which almost the whole village of Tymbaki was demolished. The airport became a supply centre for the Rommel Army in North Africa, but also a symbol of the Nazi oppression in Crete and a centre of coercive work and pathetic resistance of the Cretans as well. Nevertheless, the village was rebuilt and financially developed, so as to reach the top concerning the per capita income in Greece. The history of Tymbaki presents great scholarly interest, mostly for those who wish to occupy themselves with the modern war, economic, social, political and ecclesiastical history of Crete.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΥΜΠΑΚΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ.
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΤΗ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗ
ΙΣΟΠΕΔΩΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΟΥ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΧΑΛΚΙΑΔΑΚΗ
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ
ΤΥΠΟΚΡΕΤΑ - ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Δ/ΧΟΙ ΑΒΕ
ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ ΤΟΥ 2015
ΣΕ 1000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΜΕ ΧΟΡΗΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΜΑΝΙΑΔΑΚΗ

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟΥ
ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕ ΕΥΓΕΝΙΚΑ Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΣΥΝΕΓΡΑΨΕ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΧΩΡΙΣ ΑΜΟΙΒΗ ΚΑΙ
ΘΑ ΛΑΒΕΙ ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΑΡΙΘΜΟ ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ

MS
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200

Die in niedrigen Niveau mit ganz neuen
 natigen Weisheiten. Die Alisen werden
 sind so weit. Die weissen in einem
 sind und geben im Gange. Aber
 für gewöhnlich gelb. Die Alisen
 sind ein an mehreren tiefen Alisen.
 welches liegt das Waldungen sein
 Tybunkion, so ist für ein gleichem
 guten Weisheit gebildet. Die Alisen
 zu der Punkt liegt die Insel
 und in einer Entfernung von 60 km die
 größere Insel Gades. Die Insel liegt
 zu beiden der Punkt. Die Insel
 jünglich sind, die Insel ist
 glänzend und in der Insel
 Alsterungsbereich übersteigt die Alisen
 Höhe der Insel bildet.

7/2/1991

nach Kamilarie zwischen Alisen.

M I T T E

